ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ

Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն Հ Ա Մ Ա Բ Ա Ր Բ Ա Ռ

ԹՈՎՄԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ ԵՎ ԱՆԱՆՈՒՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՏԱՆՆ ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՑ

Գ Ի Ր Ք Բ

Երևան- 2019

ՀՏԴ 811.19'37
ԳՄԴ 81.2Հ
Թ 792

Հրապարակվում է ՀՀ ԳԱԱ Հ.Աճառյանի անվան լեզվի
ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ
Կազմող՝ Լ. Ա. Գուլզազարյան

Թ 792 Թովմա Արծրունի և Անանուն «Պատմութիւն տանն Արծրունեաց» (բնագրային համաբարբառ)/ Կազմող՝ Լ. Ա. Գուլզազարյան. – Եր.: ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, 2019. - 583 էջ.- (Հայկական համաբարբառ):

Թովմա Արծրունու և Անանունի «Պատմութիւն տանն Արծրունեաց» երկի բնագրային համաբարբառը կազմվել է 1985թ. լույս տեսած գրքի հիման վրա:

Համաբարբառը կարող է օգտակար լինել բանասերներին, լեզվաբաններին, հայոց լեզվի պատմության մասնագետներին:

ՀՏԴ 811.19'37
ԳՄԴ 81.2Հ

ISBN 978-9939-9234-2-0

© ՀՀ ԳԱԱ Հ.Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, 2019

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՆԱՆՈՒԱՆ

ԱԲԱՍ - Եւ Աբաս այնուհետև փախստեալ եղեալ մազապուր անկանի յաշխարհն Վրաց: - 464. և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրագածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ գայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զգալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464.

ԱԲԷԼ - ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ԱԲՐԱՀԱՄ - և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ԱԳԱՆԻԼ - սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410.

ԱԳԱՐԱԿԱՅ ԲԵՐԴ - Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրագլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝մարզի/: - 408. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Զռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ԱԶԱՏ - Եւ այնուհետև ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան օն անդր փութապէս շինուածս և ձեռակերտս հաստատեսցեն – 456. և տեարք և ազատք աշխարհին միշտ զնորայն սիրովն գային – 420. Իսկ սորա մտեալ բարձրագագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. յինքն գրաւէ զմիտս տերանց և ազատաց աշխարհին, ասելով օրինակ զայս. եթէ ի դէմս Աշոտոյ առնեմ տեղապահութիւն աշխարհիս – 418.

ԱԶԱՏԱԳՈՒՆԴ - Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբք հանդերձ և ամենայն տիրակոյտ ազատագունդ զօրօքն խորհուրդ արարեալ ասեն – 424. Վասն զի ազատագունդ զօրքն տիրակորոյսք ցրուեալ ի լերինս և ի դաշտս – 412.

ԱԶԱՏԱԿՈՅՏ - և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկինաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454.

ԱԶԱՏԵՑՈՒՑԻՉ - ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմուսս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446.

ԱԶԳ[1] - և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ գթայր և դռնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հագարեանն ազգէ: - 432. դեռ ևս ցայն ժամանակս անդ յղփացեալ ամրացեալ կային մարդիկ դարուն Ութմանիկք կոչեցեալ ազգաւ: - 434. Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիւկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436. Եւ առեալ զպարգևն և բան արեան իշխանին՝ զան բոլոր ազգն ի ծառայութիւն հնազանդել առ ոտս հզօրին. – 430. Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. և խնդրէ զարիւնն իւր և զիւրոյ ազգին՝պարգևք և զինք վարձուց ծառայութեան յաւիտենականի, և աննենգ կալ ի դրան արքունի: - 430. Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Աստրեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460. Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Աստրեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք

արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Զայսով ժամանակաւ զայ հասանէ Սմբատ թագաւորն Հայոց ի գաւառն Ապահունիս, հարկս պահանջել ի գլխոց Կայսիկն կոչեցեալ ազգէ. – 428. Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զգազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460. Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնագլուխ լինել: - 464. Իսկ զօր նաւակատեաց սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464. Իսկ զօր նաւակատեաց սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464. հանգուցանէ զշփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, օտարաց միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … / բնագրում կասում են որոշ բառեր / կոչեցեալ ազգէ – 430. հանգուցանէ զշփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, օտարաց միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … / բնագրում պակասում են որոշ բառեր/ կոչեցեալ ազգէ – 430. Յետ այսորիկ խաղաղանայ երկիրս Հայոց ի հինից չարահնար իսմայէլական ազգին: - 426. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդէձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդէձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդէձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Աղգայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիզաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց անհամեմատ ի մէջ ամենայն մեծեաց բանական ազգի. – 470. տայ զմթերս գանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս գազաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի գաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար

ազգաց. - 450. քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422. և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ զթայր և դոնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հագարեանն ազգէ: - 432.

ԱԶԳ[2] - վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452.

ԱԶԳԱԿԱՆ - Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418.

ԱԶԳԱՅԻՆ - Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրագլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝ մարզի/: - 408.

ԱԶԳԻ ԱԶԳԻ - վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452.

ԱԶԴ ԱՌՆԵԼ - որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղազս ելից հնարել խոկային: - 408.

ԱԶԴԵԱԼ - անդ կալցեն զերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434.

ԱԶԴԵԼ - Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական գաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տնեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434.

ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ - Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406.

ԱԶԴՈՂ - Եւ արքայ այնուհետև կային սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466.

ԱԹՈՌ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ականվճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. Բայց զկնի մահուան երջանիկ իշխանին հաստատի յաթոռ հօր իւրոյ անդրանիկն Աշոտ

որդի ամաց իբրև երկոտասանից: - 416. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ծայրէ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ԱԹՈՌԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ - ԱԹՈՌԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԱՇՈՏԻ ՈՐԴՒՈՅ ՆՈՐԻՆ ԱՆԴՐԱՆԿԱՆՆ: ԵՒ ՓՈԽՈՒՄՆ ՏԻԿՆՈՋՆ ՍՈՓԵԱՅ ԵՐՋԱՆԿԻ ԵՒ ԲԱՐԵՊԱՇՏԻ – 416.

ԱԼԻՔ - եթէ շարժեսցի ծով յուզեալ ի հողմոց՝ ծաղկաձև ալիքն զբօսացուցանողք և վայելուչք երևին. – 452.

ԱԽՈՅԱՆԱՅԱՐՁԱԿ - Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414.

ԱԽՈՐԺԱԿ - Բայց մեր զդիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք գեղեցիկ քոյոցդ ախորժակաց, ո՞վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460.

ԱԽՏ - և անկեալ յախտ հիւանդութեան մահու՝ փոխի յաշխարհէս ամաց իբրև ԻԹ: - 428. Իսկ բարք անարծաթասէր գոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450. Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարգևատուն գոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408.

ԱԾԵԱԼ - ածեալ զթիկամբք եկեղեցւոյն և շրջապատ պարունակ մի պանծալի մանրամասն հատուածովք յօրինեալ – 462. և ապա հանէ զԳագիկ. և ածեալ զմտաւ վասն նորա՝ոչ գիտէր զինչ առնիցէ. – 418. և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418. զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. նս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանէն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456. Իսկ և զգլուխս պարսպին ածեալ ի կիրճս դժուարամածս քարանձաւին՝ ի համբոյրս միմեանց մերձեցուցանէ. – 454. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զքռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, զայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464.

ԱԾԵԼ - և առաքեալ զօրս ի վերայ նոցա՝ և ըմբռնեալ ածեն որդւովքն հանդերձ առաջի նորա. – 432. և զբազումս ձերբակալս արարեալ՝ ածեն առաջի իշխանին մեծաւ յաղթութեամբ: - 436. Եւ զօրացն մերձ կացեալ զքռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ գեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. Իսկ բարք անարծաթասէր գոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր

ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432. որ զՊաղեստինացւոց աշխարհին հանդերձ Հիւրկանեաւ քահանայիւ գերեալ ած բնակեցոյց յերկրիս մերում – 454.

ԱԿԱՄԱՅ ԿԱՄՕՔ - Եւ զայն լուեալ ամիրայն՝ ակամայ կամօք կոչէ առ ինքն զարսն զորս թողեալ էր տեղապահս Վասպուրական աշխարհին – 426. զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442.

ԱԿԱՆԱՏԵՍ - Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարացեն յայտնել. – 442. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընձայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօդ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450.

ԱԿԱՆՋ - Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա/ճիշտը՝Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ զաւառի. – 432. Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ զոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440.

ԱԿԱՆՋԱԼՈՒՐ - զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընձայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօդ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450.

ԱԿԷԱՑԻՔ - Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436.

ԱԿՆ[1] - ամենայն ակն զնա բաղձայր տեսանել, ուստի և ամենայն հոգիք աղաղակէին ,,Տէր, կեցո զթագաւորն և լուր մեզ,,. – 470. Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարզնատուն զոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408. և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական թթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեցէ ճառագայթս – 430.

ԱԿՆ^{2} - Եւ եղեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծագնի ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառազաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. Ցուցանէր նմա զականս պատուականս և գեղեցիկ մարգարիտս լուսածինս, ելեալս յերկրէ և ի ծովէ, ըստ օրինակի թագաւորաց. – 440.

ԱԿՆԱԿԱՌՈՅՑ - յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450.

ԱԿՆԱՎՃԻՏ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. և եթէ աղբիւր ակնավճիտ տեսանիցէ՝ ասէ, չեմ ծարաւի, և ոչ երբէք արբից ի քէն ջուր. մատո ինձ արծաթ: - 450.

ԱԿՆԱՐԿԵԼ - զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հաստւցանէ զամենայնն. ևս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանէն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456.

ԱՀ - և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Եւ յարբունս հասեալ Աշոտ՝ կայր ըստ սովորութեանն ահիւ ընդ ձեռամբ Ապումրուանայ, զի և փեսայացուցեալ իսկ էր նմա: - 418. Նա ի սենեակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472.

ԱՀԱ - Ահա ասացաք որ ինչ յաղագս սրբոյ եկեղեցւոյն: - 464. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, „ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն„: - 466. Իսկ մեր ի

բազմաց զսակաւն յիշատակելով՝ <u>ահա</u> ասացաք որ ինչ յաղագս Ռստանն աւանի: - 452.

ԱՀԱԳԻՆ - և <u>ահագին</u> օրն սկսաւ լինել: - 466.

ԱՀԱՐԿՈՒ - և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և <u>ահարկու</u> քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. Նա ամենայն արուեստականաց դռնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և <u>ահարկու</u> հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472. ո՞վ ոք զբարձրաթիռ արծիւն քաջահինչօղ և <u>ահարկու</u> ձայնիւ ի խոնարհ սուզել լինէր ձեռնհաս. – 414. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և <u>ահարկու</u> ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ԱՀԱՒԱՍԻԿ - Առ սա հասեալ լրտեսաց՝ ասեն. <u>ահաւասիկ</u> զօր այլազգեացն անցին յաշխարհն մեր յայսմ գիշերի անթիւ բազմութեամբ: - 436.

ԱՀԱՒՈՐԱՏԵՍ - ի շրթունս խորայատակ հիմանց ծովուն դնէ դրունս <u>ահաւորատեսս</u>, հաստահեղոյսս, բևեռապինդս. – 454.

ԱՀԱՓԵՏ ԱՐԱՐԵԱԼ - Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, <u>ահափետ արարեալ</u> դաղարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422.

ԱՀԵԱԿ - և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և <u>յահեկէ</u>՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանզիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442.

ԱՀԵՂ - և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանզիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն <u>ահեղ</u> զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին <u>ահեղ</u> իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ է փառք տաճարին <u>ահեղ</u> իմն և զարմանալի. – 458. ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և <u>յահեղ</u> գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա

ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա <u>ահեղ</u> իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454.

ԱՀԵՂԱԿԵՐՊ - և պարիսպն է հրաշակերտ, <u>ահեղակերպ</u>, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկլինաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454.

ԱՀԻՁ - մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յ<u>Ահից</u>, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454.

ԱՂԱԳԱՒ - Եւ ապա իբրև աւուրք ինչ լինէին պարապոյ՝կոչէ զԱշոտ եղբարբքն հանդերձ ի բերդն Կոտորոց, պատուասիրութեան ինչ <u>աղագաւ</u>: - 418.

ԱՂԱԳՍ - որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով <u>աղագս</u> ելից հնարել խոկային: - 408.

ԱՂԱԽԻՆ - ,,աւա՜ղ և եղո՜ւկ քեզ, քաղաք, որ թագաւորդ քո որդի <u>աղախնոյ</u> է,,. – 448. Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք <u>աղախնեաց</u> և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. յորում տիկնայք և <u>աղախնայք</u> թողեալ զկանացի բնութեանն պատիւ՝ ի զռեհս և ի փողոցս բացագլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին: - 412.

ԱՂԱՂԱԿ - Եւ արքայի լուեալ զգոյժ <u>աղաղակիս</u> այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. Ուստի և ի կրծաբախ ճակատահար ճայթմանցն և ի բարձրաճիչ <u>աղաղակացն</u> հնչեաց դուռն դարպասու արփիազեղ./412/ տիկնոջն մեծին Սոփեայ: - 414.

ԱՂԱՂԱԿ ԲԱՐՁԵԱԼ - և նոցա զ<u>աղաղակ բարձեալ</u>՝ արտասուս և հառաչանս առաջի արկանէին ասելով, մի՛ իսպառ մերժեր զմեզ ժառանգութենէ մերմէ: - 432.

ԱՂԱՂԱԿԵԼ - ամենայն ակն զնա բաղձայր տեսանել, ուստի և ամենայն հոգիք <u>աղաղակէին</u> ,,Տէր, կեցո զթագաւորն և լուր մեզ,,. – 470.

ԱՂԱՆԱՑ ԴՌՒՌՆ - Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի <u>դրունս Աղանաց</u> և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ԱՂԱՉԱՆՔ - Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432.

ԱՂԱՉԵԼ - Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. Իսկ Սմբատ թագաւորն Հայոց հրեշտակ առաքեալ՝ աղաչէ ի խաղաղութիւն զԱփշին, և զրաւական տալով զորդին իւր զանդրանիկ. – 424. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410.

ԱՂԲԱԳ - և ինքն երթեալ ի գաւառն Աղբագ՝ դադարէ ի Յաղամակերտն աւանի: - 426. և հասեալ ի քաղաքն Հաղամակերտ և ի գաւառն Աղբագ, զերփեալ զինչս և զերեալ զկանայս և զտղայս, որչափ և ձեռն հասանէ: - 468. ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆ ԴԵԼՄԿԱՅՆ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ ԵՒ Ի ԳԱՒԱՌՆ ԱՂԲԱԳ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐԱՅՆ ՀԱՅՈՑ Ի ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ: - 468.

ԱՂԲԻՒՐ - Վասն որոյ զմարգարէին զոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բէկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412. Արդարն սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ զետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. բղխեն և աղբիւրք /450/ բարեխառնք շուրջ զքաղաքաւն, օգնականութիւն մատուցանելով մարդկան ի բազում պէտս – 452. և եթէ աղբիւր ակնավճիտ տեսանիցէ՝ ասէ, չեմ ծարաւի, և ոչ երբէք արբից ի քէն ջուր. մատ ինձ արծաթ: - 450. Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. ևս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանեն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456. Նա որդւոց իւրոց կրթարան բարեաց և մշտաբուղխ աղբիւր /470/ իմաստից: - 472.

ԱՂԵՂՆԱՒՈՐ - և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454.

ԱՂԷԲԱՍԱՐԱՅԻՔ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէբասարացւոց և Թէբէկացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի

գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ԱՂԷՏ - Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կոծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. Ո՞ րք զօրն զայն ոչ ողբասցէ, ո՞յր ուրուք ոչ զելուցուն աղիքն, որ զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք դառնապէս,,: - 412. Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ումն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440.

ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ - բարձրագոյն հրաշակերտեաց քան զԱղէքսանդրին ի Մակեդովն քաղաքի – 456.

ԱՂԹԱՄԱՐ - Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զզազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460. միայն զմերս զրաւեաց զմիտս և զտեսութիւն հրաշակերտն և քան զբազումս նորանշանն և զարմանալին Աղթամար. – 454. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ԶԶԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՅԻՆ: - 452. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ԶՈՐՈՅ ՄԵՔ ԶԻՒՐՆ ԵՒ ԶՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՍՑՈՒՔ – 460. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերնելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454.

ԱՂԻՔ - և ի խորովակսկիծ կիզմանէ աղեացն դիաթաւալ յերկիր կործանեալ թմբրեալք լինէին ի դառնաճաշակ մահարբոյց բաժակէն: - 412. Ո՞ րք զօրն զայն ոչ ողբասցէ, ո՞յր ուրուք ոչ զելուցուն աղիքն, որ զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք դառնապէս,,: - 412.

ԱՂԽԵԱԼ - և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանուցս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զզաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմ անալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ գթայր և դոնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հագարեանն ազգէ: - 432.

ԱՂՁՆԻՔ - Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Ասորեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփիականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460.

ԱՂՋԻԿ - Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ԱՂՏ - Շրթունք նորա իբրև զլար կարմիր, ատամունք նորա հուպ առ միմեանս, զտեալք յաղտոյ: - 470.

ԱՂՔԱՏ - Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ծրագլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. մատուցանէ և պատարագս և զոհս զեննմանց բազմաբիւր զանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զզերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և գլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450. որք և ի ծով անկանելով՝ բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452.

ԱՂՕԹԵԼ - և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466.

ԱՂՕԹՔ - Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի գահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. Եւ արքայ այնուհետև կային սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466.

ԱՂՕՏԱՆԱԼ - որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցոլացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422.

ԱՃԱՊԱՐԵԱԼ - անդ վաղազոյնս աճապարեալ հասանէ ի ձեռն աւետաւոր հրեշտակաց և իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ. – 428. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնն ձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին

Անձնացեաց. – 468. և ինքն <u>աճապարեալ</u> հասանէ ի քաղաքն Պարտաւ: - 426. Եւ ինքն արքայ <u>աճապարեալ</u> անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհին շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468.

ԱՃԱՊԱՐԵԼ - Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն <u>աճապարել</u> ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410.

ԱՃԵՑԵԱԼ - Նա յոսկեզարդ գահոյսն ուրախութեանց բազմեալ նազելի ճոխութեամբ իբրև զառիւծ զօրաւոր, հաւատովք <u>աճեցեալ</u> ի փառս տեառն: - 472.

ԱՄ - և զկնի հնգից <u>ամաց</u> յորմէ հետէ սկսան շինել՝ պայծառացեալ բարձրացաւ շինութիւն քաղաքին առաւել քան զառաւել: - 456. Բայց <u>ամք</u> իշխանութեանն Աշոտոյ ոչ խաղաղացան ըստ կամս իւր, երբեմն եղբարց իւրոց և երբեմն յայլոց բազմաց: - 428. Բայց զկնի մահուան երջանիկ իշխանին հաստատի յաթոռ հօր իւրոյ անդրանիկն Աշոտ որդի <u>ամաց</u> իբրև երկոտասանից: - 416. և անկեալ յախտ հիւանդութեան մահու՝ փոխի յաշխարհէս <u>ամաց</u> իբրև ԻԹ: - 428. և կացեալ ի բանտի զ<u>ամս</u> Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհին Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական զաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ <u>ամօք</u>, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. Յետ այսորիկ կեցեալ թագաւորն Աշոտ <u>ամ</u> մի և կէս՝ փոխի յաշխարհէս, փառօք ի փառս յուղարկեալ: - 418. Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր <u>ամաց</u> հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420.

ԱՄԱՂԷԿ -Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն <u>Ամաղէկ</u>. – 466.

ԱՄԱՆԱԿ - և կամ լուսինն ի լրմանն ժամանեալ <u>ամանակ</u>, արուսեկիւն հանդերձ և բնաւ զարդուն աստեղաց՝ զիմս փարատեսցէ մէզ – 414.

ԱՄԲԱՌՆԱԼ - Եւ արքայ այնուհետև կային սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն <u>ամբառնայ</u>, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466.

ԱՄԲԱՐԵԱԼ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ <u>ամբարեալ</u> պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. այլ և ի

հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452.

ԱՄԲԱՐԵԼ - որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452.

ԱՄԲԱՐԻՇՏ - և այնուհետև առն ամբարշտի զօր գումարեալ արս իբրև ԺԳՌ դիմէ ի վերայ արքայի, զունակ այլոց ոմանց զնա կարծելով. – 466.

ԱՄԲԱՐՁԵԱԼ - Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիաժ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և աիարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և զաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ԱՄԲԱՐՏԱԿ - և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. և որպէս թուի ինձ՝ զանցոյց զարմանալեօք զՇամիրամեան փորուածոյ սենեկօքն և զամբարտակաւ գետոյն որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ. – 456.

ԱՄԲԱՐՏԱՒԱՆ - Եւ արքայ այնուհետև կային սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. Նա իրաւանց դատաստանաց արդարով կշռիչ: Նա ամբարտաւանից բարձրաթռիչ թևոցն հարթող: - 470.

ԱՄԲԱՐՏԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆ - Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնագլուխ լինել: - 464. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430.

ԱՄԲՈԽ - մատուցանէ և պատարագս և զոհս զենմանց բազմաբիւր գանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446.

ԱՄԲՈՂՋ - Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424.

ԱՄԵՆԱԹԱԳԱՒՈՐ - Քանզի կանխագիտութեամբն իւրով ամենաթագաւորն Քրիստոս յառաջագոյն նկատեալ զերջանիկ մանուկն Գագիկ, անօթ ընտրութեան արժանի իւրոցն լինել շնորհաց – 420.

ԱՄԵՆԱԿԱԼ - Եւ Գագիկ իշխանն Վասպուրական երթալով երթայր և մեծանայր, և Տէր Ամենակալ էր ընդ նմա: - 432.

ԱՄԵՆԱՅԱՋՈՂԱԿ - Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416.

ԱՄԵՆԱՅՆ - Եւ մինչդեռ այս ամենայն զաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. ամենայն ակն զնա բաղձայր տեսանել, ուստի և ամենայն հոգիք աղաղակէին ,,Տէր, կեցո զթագաւորն և լուր մեզ,,. – 470. ամենայն ակն զնա բաղձայր տեսանել, ուստի և ամենայն հոգիք աղաղակէին ,,Տէր, կեցո զթագաւորն և լուր մեզ,,. – 470. Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի զերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկացի ոք առնուլ: - 452. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրինեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան

աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն զոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. և արդարև արժանի էր օծեալն Աստուծոյ և բարձրն քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ այսպիսի և ի վեր քան զոյնս զովութեանց: - 470. և գտանէր զնա ամենայնի ճարտարապետ և յոյժ հմտագոյն: - 440. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. և եղև օր վախճանի նորա սուգ մեծ ամենայն Հայաստան աշխարհին: - 444. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի Է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. և յամենայն մասունս թագաւորականս գտանէր զնա զուտ և նազելի/438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիաժ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ գալստեանն նորա առ նա: - 440. զի նորայն զնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. ևս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանէն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ գագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբք հանդերձ և ամենայն տիրակոյտ ազատազունդ զօրօքն խորհուրդ արարեալ ասեն – 424. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ և ամենայն զօրօքն խոյս տուեալ ամրանայ ի ձորն Որսիրանից: - 424. Իսկ սորա մտեալ բարձրագագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. հրաման տայցէ, զի լինիցի տեղի ապաստանի ամենայն հինից ի թշնամեաց եկելոց. – 456. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհն

ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև զԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև զԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424. Նա ամենայն արուեստականաց դռնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և ահարկու հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472. Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր, զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղույս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422. Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանասաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն զրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց անհամեմատ ի մէջ ամենայն մեծեղաց բանական ազգի. – 470. Եւ զայս ամենայն յաջողեալ սմա շնորհացն Աստուծոյ՝ խաղաղանայ երկիրն Վասպուրական: - 432.

ԱՄԵՆԱՉԱՐ - Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Սղգայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406.

ԱՄԵՆԱՋՈՂԱԿ - Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ

հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432.

ԱՄԵՆԵՔԵԱՆ - Եւ այնուհետև ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան օն անդր փութապէս շինուածս և ձեռակերտս հաստատեցեն – 456. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454.

ԱՄԵՆԵՔԻՆ - Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմելքս՝ զի այր արծաթասէր որով գելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450. և եթէ մաքուր յօդոյ լինիցի՝ զամենեցուն աչս գրաւէ զիւրն տեսանել ծաւալումն. – 452. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434.

ԱՄԵՆԻՄԱՍՏ, ԱՄԷՆԻՄԱՍՏ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հաստողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրագոյն ի մէջ առնու, ի հաստուածի պատճառս առաքէ առ նա զքեռորդի իւր զՀասան: - 408.

ԱՄԷՆՕՐՀՆԵԱԼ - Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Եւ արդ ոչ ներէ մեզ բանս առանց մեծի և արժանաւորապէս ողբոց թողուլ զյիշատակ կորստեան ամէնօրհնեալ հզօրին: - 412.

ԱՄԻՍ - Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ

լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի Է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. և նորա տուեալ զեղբայրն զԳագիկ, և զկնի Է ամսոյ առաքէ զԳուրգէն զկրտսերն և դարձուցանէ զԳագիկ: - 424. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466.

ԱՄԻՐԱՅ - Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ զողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. Աստանօր յիշէ իշխանն Աշոտ զչարաբարոյ արբանեկութիւնն Հասանայ որդւոյ Վասակայ դենադարձի, զոր արար առ ամիրայն Ափշին: - 426. Եւ երթեալ գնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. Եւ զայն լուեալ ամիրայն՝ ակամայ կամօք կոչէ առ ինքն զարսն զորս թողեալ էր տեղապահս Վասպուրական աշխարհին – 426. Եւ փախստական արարեալ զզօրսն ամիրային Յուսփայ, ձերբակալ ևս արարեալ և զինքն՝ բառնան ի դուռն արքունի – 444. Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում հեծելովք ի մեծն Վան և յՈստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426. Իսկ ամիրայն այնուհետև անց գնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկոսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացաք: - 426. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424.

ԱՄԻԻԿ - Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիւկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436.

ԱՄԻԻԿ/ամրոց/ - Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438.

ԱՄԻԻԿ ԲԵՐԴ - Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական զաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս զիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմագումար արուեստաւորօք յերևելիս հրաշակերտէ

շինուածս: - 434. Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ <u>բերդն Ամիւկ</u>, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434.

ԱՄՈՒՍՆԱՍԷՐ - Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան <u>ամուսնասէր</u> տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418.

ԱՄՈՒՐ[1] - Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք <u>ամուր</u>,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422.

ԱՄՈՒՐ[2] - զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յ<u>ամուրս</u> իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յ<u>ամուրն</u> Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468.

ԱՄՊ - Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զ<u>ամպ</u> թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412. կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն <u>ամպոց</u> շրջազայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ զունդս զունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յ<u>ամպոց</u> ի վայր թափեալ երևեցան – 466. որում ցանկացեալ ումն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արև յետ <u>ամպոյ</u>, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430.

ԱՄՐԱՆԱԼ - Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ զոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ <u>ամրանայր</u> ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ և ամենայն զօրօքն խոյս տուեալ <u>ամրանայ</u> ի ձորն Որսիրանից: - 424.

ԱՄՐԱՊԱՀԵՍՏ - Նա ի վերայ դրացեաց իւրոց և իւրոց հնազանդելոց հովանի <u>ամրապահեստ</u>, և արագ … : - 472. /ձեռագիրն այստեղ ընդհատվում է/

ԱՄՐԱՑԵԱԼ - դեռ ևս ցայն ժամանակս անդ յղփացեալ ամրացեալ կային մարդիկ դարուն Ութմանիկք կոչեցեալ ազգաւ: - 434. եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝գեղջ, կամ՝գեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426.

ԱՄՐՈՑ - Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430. այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի գարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկացի ոք առնուլ: - 452. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434. և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. Եւ ի պատեհս գտեալ Հասանայ առնու զամրոցն: - 408. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Եւ ինքն զազաթն ամրոցին է ծովահայեաց և յոյժ վայելուչ. – 452. և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշինոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձահոյ, յորում էրն Աշոտ – 420. Եւ յառնելն արքայի զայսոսիկ յաճախեաց պատերազմաւ և ի վերայ Աստրեստանի և գաւառս բազումս ամրոցովքն հանդերձ յինքն ձգեալ կորզեաց: - 460. և նստեալ շուրջանակի սակաւ աւուրս՝ ապա փորեցին զաչս Հասանայ և առին զամրոցն: - 428. Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Աստրեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460. Եւ քանզի առեալ էր Գագկայ զքոյրն Հասանայ կնութեան՝ վասն այնորիկ և սիրով խաղաղութեամբ ընդունի զնա յամրոցն: - 408. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստանանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և

զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց զործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի զիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի զիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս զիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմագումար արուեստաւորօք յերևելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434. Իսկ զԳագիկ խաղացուցանէ ի Ճուաշ զաւառ, յամրոցն Շամիրամ. – 418. Իսկ սորա մտեալ բարձրազագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. խնայեաց ի նոսա, և ի հիմանց տապալեալ զշինուածս ամրոցին՝ հաստատէ նոցա զժառանգութիւն իւրեանց գաւառին, և բնակել աներկիւղ յերեսաց հզօրին: - 432. Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430. Նա որջացելոց բազմաց ի բարձրաբերձ ամրոցաց ստորիջոյց: Նա ապստամբաց անզերծանելի ծուղակ: - 470. ուր և անդէն վաղվաղակի ժամանէ իշխանն և շղթայակապ արարեալ յղէ զնա յաւանն Վան և ի մետաղս բնակեցուցանէ ի նորին ամրոցի: - 408. Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս զանձուց և զինուց և ասպազինաց անհուն բազմութեանց: - 458. տայ զմթերս զանձուց ի ձեռս զործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զքլուրս զազաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի գաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450. քանզի սա ազզի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկազոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ԱՄՐՈՒԹԻՒՆ - Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝գեղջ, կամ՝գեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. Ի ծայրից անտի գագաթանն ի խոնարհ մինչև ցեզր ծովուն լի և լի պարսպաւորէ անմերձենալի ամրութեամբ: - 434. Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս զանձուց և զինուց և ասպազինաց անհուն բազմութեանց: - 458. տայ զմթերս զանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս գագաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի գաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ԱՄՕԹ - Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝գեղջ, կամ՝գեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426.

ԱՅԳԵԳՈՐԾ - կերպագրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և գազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462.

ԱՅԳԵՍՏԱՆԻՔ - և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահմանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410.

ԱՅԳԵԻԵՏ - նաև ծառովք պտղաբերովք սաղարթեալ և այգևետ բազմութեամբք յոյժ վայելչացեալ զարդարի. – 450.

ԱՅԴ - ,,զի՞ դուք, ո՜վ մարդիկք, և ընդէ՞ր գործել զայդ յանդգնիք. չի'ք ուրեք թշնամիք. ո'չ ուստեք պատեալ պատերազմ: - 414. Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414.

ԱՅԺՄ - Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ զետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464.

ԱՅԼ/ա., մ., շ./ - Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. Այլ Աստուած ոչ ետ թոյլ ձեռին նորա մխել յարիւն արդարոյն: - 418. Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. այլ զի մի լսողացն խռովեցին միտք՝ լռեսցի որ ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութասցուք ասպարէզ – 416. Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և

ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,գուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408. Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լողղաց: - 458. Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418. Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կոծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. Բայց ամք իշխանութեանն Աշոտոյ ոչ խաղաղացան ըստ կամս իւր, երբեմն եղբարց իւրոց և երբեմն յայլոց բազմաց: - 428. և այլ ոմանք Հայաստանեայք ինչս և պարգևս խոստանային: - 408. և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. Եւ արդ քանզի չև ևս է ժամանակ գովասանութեան, այլ պատմութեան՝ առ նոյն անդր փութացուք կարգ: - 422. Եւ արքայ այնուհետև կային սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. և դարձեալ յայլում տեղւոջ ասէ, ,,երիւք շարժի երկիր, և չորրորդին ոչ կարէ հանդուրժել. – 448. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուելոց ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանզամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և

զասպազէն առնձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. իսկ այլոց պատերազմաւ պատահեալ տայր բերանոյ սրոյ և յանխնայ կոտորէր, երբեմն անձամբ և երբեմն ի ձեռն զօրացն: - 460. Նաև զգաւառն Ռոնայ ... բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440.

ԱՅԼԱԶԳԻ - Առ սա հասեալ լրտեսաց՝ ասեն. ահաւասիկ զօր այլազգեացն անցին յաշխարհն մեր յայսմ գիշերի անթիւ բազմութեամբ: - 436. և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ զայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466. Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք

դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Զայն տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ մախացեալ ընդ իրսն, և զարթուցանել ջանայր զայլազգիսն կրկին անգամ ի վերայ իշխանին: - 438. զոր այնքան վաղագոյն այլազգեացն յափշտակեալ էին – 406. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնևձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. Նաև զգաւառն Ռոնայ ... բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466.

ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460.

ԱՅԼ ԵՒ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի գարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. այլ և ի հոսանս հրաձգութեանցն առաջի նորա և ի կայթմունս թնդականացն և ի հնչմունս փողոցն առ

հասարակ դղրդեալ բիւր բիւրոց մարդկան – 470. բայց սակայն սիրտք նոցա ոչ էին ուղիղ, ոչ միայն առ իշխանն՝ այլ և ոչ առ տէրն Քրիստոս: - 430. Իսկ բարք անարծաթասէր գոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450. Նա սիրելեաց և կամարարաց իւրոց անծախ պարգև, այլ և անուշահոտ բուրաստան, լի համապայծառ ծաղկովք: - 470. որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցոլացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422.

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ - կերպագրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և գազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462.

ԱՅԼ ԵՒՍ - ... Տուեալ եղև նմա ի տեառնէ և այլ ևս որդի մի, զոր անուանէ յանուն հորեղբոր իւրոյ Գուրգէն: - 406.

ԱՅԼ ԻՄՆ - Դարձեալ և այլ իմն օրինակ խաբէութեան համբաւէ ի մարդիկ, ասելով այսպէս. – 418.

ԱՅԼ ՈՄՆ - և այնուհետև առն ամբարշտի զօր գումարեալ արս իբրև ԺԳՌ դիմէ ի վերայ արքայի, գունակ այլոց ոմանց զնա կարծելով. – 466.

ԱՅՆ - Եւ զայն լուեալ ամիրային՝ ակամայ կամօք կոչէ առ ինքն զարսն զորս թողեալ էր տեղապահս Վասպուրական աշխարհին – 426. դեռ ևս զայն ժամանակս անդ յղփացեալ ամրացեալ կային մարդիկ դարուն Ութմանիկք կոչեցեալ ազգաւ: - 434. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434. Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնևձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրագոյն ի մէջ առնու, ի հատուածի պատճառս առաքէ առ նա զքեռորդի իւր զՀասան: - 408. Եւ ընդ այնր ժամանակս փոխի յաշխարհէս Գուրգէն եղբայր թագաւորին, խաղաղութեամբ ննջեալ առ հարս իւր. – 444. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընձայել այնոցիկ որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ գանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թևակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. և վասն զի առուամէջ

այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահմանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խուստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. Զայն տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ մախացեալ ընդ իրսն, և զարթուցանել ջանայր զայլազգիսն կրկին անգամ ի վերայ իշխանին: - 438. Ընդ այնր ժամանակս դեռ ևս բռնակալութեամբ տիրէր Պարսից և/446/ Հայոց Յուսփ որդին Ապուսաճայ – 448. Ընդէ՞ր ոչ պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախուռն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց,,: - 416. ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմուոյս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ զնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտեննին. – 446. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. Յայնմ աւուր սուգ առին սուրբ եկեղեցիք և դասք պաշտօնէից: - 414. Յայնմ ժամանակի զօրացեալ լինէր հարստահարութիւնն Տաճկաց ի վերայ քրիստոնէից. – 438. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յոյն անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410. Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. Յաւուրս յայնոսիկ մասն ինչ ի զօրաց Դելմկաց դիմեալ, անցանել կամելով յաշխարհին Ասորեստանի. – 468. Ո՞ ոք զօրն զայն ոչ ողբասցէ, ո՞յր ուրուք ոչ զելուցուն աղիքն, որ զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք դառնապէս,,: - 412. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերնելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450.

ԱՅՆ ԻՆՉ - Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց

հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420.

ԱՅՆՈՒՀԵՏԵՒ - Եւ Աբաս <u>այնուհետև</u> փախստեայ եղեալ մազապուր անկանի յաշխարհն Վրաց: - 464. և <u>այնուհետև</u> առն ամբարշտի զօր գումարեալ արս իբրև ԺԳՌ դիմէ ի վերայ արքայի, գունակ այլոց ոմանց զնա կարծելով. – 466. և <u>այնուհետև</u> բազմութիւն դիակացն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդւոյ լինոյ յաւուրս հնձոց. – 466. Եւ <u>այնուհետև</u> ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան օն անդր փութապէս շինուածս և ձեռակերտս հաստատեսցեն – 456. Եւ արքայ <u>այնուհետև</u> կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդոյն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. Իսկ ամիրայն <u>այնուհետև</u> անց զնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկուսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացաք: - 426. Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա <u>այնուհետև</u> յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զգլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա <u>այնուհետև</u> սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան –466.

ԱՅՆՊԷՍ - Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ <u>այնպէս</u> լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զոգս անկեալ թափողի՝ <u>այնպէս</u> յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ <u>այնպէս</u>, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ <u>այնպէս</u> խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466.

ԱՅՆՔԱՆ - և <u>այնքան</u> արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդադուդակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական զգլխոյն և ընդ զգլխաւորին Պետրոսի: - 440. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և <u>այնքան</u> բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ

զբազում ժամս նայեցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարացէ: - 458. զոր այնքան վաղագոյն այլազգեացն յափշտակեալ էին – 406.

ԱՅՍ - Յետ այսորիկ խաղաղանայ երկիրս Հայոց ի հինից չարահնար խմայէլական ազգին: - 426. Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից ստոի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւոռք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Այսու ժամանակաւ առաքին յարքունուստ պատգոսք պատուաւորք զօրօք բազմօք, որոց հրաման տուեալ՝ անցանել յԱտրպատական: - 444. Առ սա հասեալ լրտեսաց՝ ասեն. ահաւասիկ զօր այլազգեացն անցին յաշխարհն մեր յայսմ գիշերի անթիւ բազմութեամբ: - 436. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ զոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ զոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. Եւ այսուիկ համոզեալ հաւանեցուցանէ զլտոդսն. – 418. Եւ ապա զկնի այսոցիկ այսպէս եղելոց՝ անիշխանանայ երկիրն Պարսից: - 448. Եւ արքայի լուեալ զզոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. Եւ զայս ամենայն յաջողեալ սմա շնորհացն Աստուծոյ՝ խաղաղանայ երկիրն Վասպուրական: - 432. Եւ մինչդեռ այս ամենայն զաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408. Եւ յառնելն արքայի զայսոսիկ յաճախեաց պատերազմաւ և ի վերայ Ասորեստանի և զաւառս բազումս ամրոցովքն հանդերձ յինքն ձգեալ կորզեաց: - 460. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ գալստեանն նորա առ նա: - 440. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուագին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422. Զայս հրաման տէրունեան յետս հարեալ Սմբատայ՝ շարժեաց

զբազում չարիս ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ և ժողովրդեանն տեառն: - 440. Զայս մեզ ընծայեցին՝որք տեսօղք լեալ էին գործոցն և որք ի գիրկս զմանկունքն կրէին – 414. Զայսոսիկ և ևս յաւէտ քան զսոյնս սաէ տիկինն ընդդէմ լալականացն: - 414. Զայսով ժամանակաւ զայ հասանէ Սմբատ թագաւորն Հայոց ի զաւառն Ապահունիս, հարկս պահանջել ի գլխոց Կայսիկն կոչեցեալ ազգէ. – 428. զոր ոչ յանդգնազոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրեալոյն և բոլորիցն տեառն: - 442. Իսկ ապա այսոցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410. ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ զերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. Յետ այսորիկ կեցեալ թագաւորն Աշոտ ամ մի և կէս՝ փոխի յաշխարհէս, փառօք ի փառս յուղարկեալ: - 418. որ թէպէտ և յառաջ քան զայսոսիկ ի Դաւթայ Սահառունոյ և յՌաշամայ Ռշտունւոյ և ի Բաղափրանայ ասի առեալ շինութիւն – 454. ուստի և յայսցանէ ի բաց որոշելով զմեր միտս՝ յօգտակարն մեր փութասցուք պատմութեանցն հանդէս. - 454. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէբասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի զունազոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի զլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառազայթէին. – 470.

ԱՅՍՊԷՍ - Դարձեալ և այլ իմն օրինակ խաբէութեան համբաւէ ի մարդիկ, ասելով այսպէս. – 418. Եւ ապա զկնի այսոցիկ այսպէս եղելոց՝ անիշխանանայ երկիրն Պարսից: - 448. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողաքրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. Իսկ ապա այսոցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410. Որք յաշխարհելն իւրեանց ասէին այսպէս, ,,վա՜յ, կորեաւ մեծանուն իշխանն, և անտերունչ մնաց երկիրս Հայոց,,: - 414.

ԱՅՍՊԻՍԻ - բարք անարծաթասէր զոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450. զոր և մերս բան զարդարնն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,զուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան

աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ այսքան և այսպիսեօք բարձրանշան յաղթութեամբք հռչակաւոր և երևելի ի մէջ Հայաստանեայց այրն լինէր: - 406. և արդարև արժանի էր օծեալն Աստուծոյ և բարձրն քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ այսպիսի և ի վեր քան զայլսն գովութեանց: - 470. և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Ո՞ ոք զօրն զայն ոչ ողբասցէ, ո՞յր ուրուք ոչ գելուցուն աղիքն, որ զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք դառնապէս,,: - 412.

ԱՅՍՐ ԱՆԴՐ - և ընթացեալք այսր անդր սուրհանդակք լալականացս՝խցին զլուսանցոյց պատուհանս հրաշակերտ ապարանիցն, հրամանաւ տիկնոջն. – 414.

ԱՅՍՔԱՆ - Եւ այսքան և այսպիսեօք բարձրանշան յաղթութեամբք հռչակաւոր և երևելի ի մէջ Հայաստանեայց այրն լինէր: - 406. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446.

ԱՅՍՕՐ - Վասն զի ելիք օգնականն, լռեաց զօրավիգն, և առաջնորդն մեծ իշխանական ճոխութեամբն առաւ այսօր ի գլխոյ ձերմէ:- 412.

ԱՅՏՔ - Տէգք մորուաց նորա զօրէն մանուշակի ծաղկեալք ի վերայ գունազեղ այտից՝ ի կերպս զուարթնոց տեսողացն զնա ցուցանէր: - 470.

ԱՅՐ - ,,ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ գուցէ հպարտասցի ի վերայ իմ Աշոտ,,: - 418. Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով գելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450. Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից ատտի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. և այնուհետև առն ամբարշտի զօր գումարեալ արս իբրև ԺԳՌ դիմէ ի վերայ արքայի, զունակ այլոց ոմանց զնա կարծելով. – 466. Եւ այսքան և այսպիսեօք բարձրանշան յաղթութեամբք հռչակաւոր և երևելի ի մէջ Հայաստանեայց այրն լինէր: - 406. Եւ առաքէ զայր մի ներքինի, որում անուն էր Յիսր զօրօք բազմօք, զի երթեալ պատերազմեսցէ ընդ իշխանին: - 426. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր

խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. Եւ զայն լուեալ ամիրային՝ ակամայ կամօք կոչէ առ ինքն զարսն զորս թողեալ էր տեղապահս Վասպուրական աշխարհին – 426. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ ի գալ զարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխոհի դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիրաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն … այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանագործ արուեստիւ – 460. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. թերևս յաջողեսցէ մեզ Աստուած ծայրագունին հանդիպել լրման, բազմավէպ զրուցատրութեանց քաջի արանց տանն Արծրունեաց: - 416. Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ

պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնագլուխ լինել։ - 464. Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնագլուխ լինել։ - 464. Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ։ - 464. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարինս անձանցն պարզևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն։ 468. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ։ - 410. Իսկ մեծանուն իշխանին Գագկայ բազում և երևելի պարգևօք շքեղացուցեալ նախապատուէ զյաղթող այրն Թաղէոս։ - 436. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն զաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թաղէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց։ - 436. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհն ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ։ - 464. ՅԱՂԱԳՍ ՄԵԾԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԸՆԴ ԱՌՆՆ ԱՐԱԲԱՑԻՈՅ Ի ԴՐՈՒՆՍ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԴՈՒՆԱՅ – 464. Յայնժամ առնն քաջի Թաղէի զաչս յերկինս համբարձեալ յօգնականութիւն կարդալով զՏէրն Քրիստոս. – 436. Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410. Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի։ - 432. որք էին արք ապստամբք, գողակիցք գողոց, ապականիչք աշխարհի և արհամարհողք տէրութեանն։ - 430. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446. ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պըշակաց տան միոջ, զգոգ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. –

466. ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ գետավէժսն սատակեցան արք իբրև ԲՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468. Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420. Փորձեալ քննէր զանպարտելի քաջն և զհրաշազարդ իշխանն ի պատահեալ պատերազմունսն, շուրջ զնովաւ ջոկադրեալ լրտեսս արս պատերազմողս. – 440.

ԱՅՐԱՍԻՐՏ - մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կենաս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ զերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414.

ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱՒԱՌ - և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև զԱրազածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464.

ԱՅՐԻ - Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրագլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. մատուցանէ և պատարագս և զոհս զենմանց բազմաբիւր զանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ գթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զգրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և գլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450.

ԱՆԱՊԱԿ - Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, զունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456.

ԱՆԱՊԱԿԱՆ - Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ գետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464.

ԱՆԱՊԱՏ - Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուագք, թէ ,,ուրախ լեր, անապատ ծարաւի,, և դարձեալ՝ եթէ ,, ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կզզիք բազումք,,: - 464. Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ գետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև

ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացու կիզմանէ: - 412.

ԱՆԱՌ - Բայց ի զնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ զնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ զողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ գետավէժսն սատակեցան արք իբրև ԸՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468.

ԱՆԱՌԻԿ - քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422. Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. տայ զմթերս գանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս զագաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի գաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ԱՆԱՐԳԱՊԷՍ - Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412.

ԱՆԱՐԳԵԼ - և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438.

ԱՆԱՐԺԱՆ - Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460.

ԱՆԱՐԾԱԹԱՍԷՐ - Իսկ բարք անարծաթասէր զոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամածէ ոչ միայն անձինն զքօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450.

ԱՆԲԺՇԿԵԼԻ - Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական գաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434.

ԱՆԳԱՄ - և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418. Զայն տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ մախացեալ ընդ իրսն, և զարթուցանել ջանայր զայլազգիսն կրկին անգամ ի վերայ իշխանին: - 438. զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս

բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442. Սոցա բերեալ կըկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444.

ԱՆԴ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. Անդ քաջին և հզօր իշխանին մտրակ ի կուշտ արարեալ երիվարին՝ արագ ընդ դժուարինն անդր անցանէ յորձան: - 410. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. անդ կալցեն զերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434. անդ վաղագոյնս աճապարեալ հասանէ ի ձեռն աւետաւոր հրեշտակաց և իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ. – 428. դեռ ևս ցայն ժամանակս անդ յդփացեալ ամրացեալ կային մարդիկ դարուն Ութմանիկք կոչեցեալ ազգաւ: - 434. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434.

ԱՆԴԱԴԱՐ - Վասն որոյ զմարգարէին զոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ԱՆԴԵԱՅՔ - Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446.

ԱՆԴԷՆ - Եւ անդէն ի միում գիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեցէ ճառագայթս – 430. Եւ անդէն ձերբակալ արարեալ կրկին կապանօք քարշեն ի դուռն բերդին Սևան կոչեցեալ. –

428. ուր և անդէն իսկ երկուք յորդւոց իւրոց, ևս և բազումք ի զօրաց անտի չարամահ սատակեցան առաջի երեսաց նորա – 426. Ուր և անդէն իսկ վաղվաղակի դեսպանս առաքէ հրովարտակօք և բազում խոստմամբք, և իսպառ թախանձեալ զիշխանն՝ կոչէ ի հանդիպումն իւր: - 438. ուր և անդէն վաղվաղակի ժամանէ իշխանն և շղթայակապ արարեալ յղէ զնա յաւանն Վան և ի մետաղս բնակեցուցանէ ի նորին ամրոցի: - 408.

ԱՆԴԻ - և այնուհետև բազմութիւն դիակացն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդւոյ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466.

ԱՆԴՆԴԱՂՈՒՂԱԿ - և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440.

ԱՆԴՍՏԻՆ - Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468. Որ և անդստին իսկ ի տղայական հասակէն արմատ բարութեան ի վեր երևէր: - 420.

ԱՆԴՐ - Անդ քաջին և հզօր իշխանին մտրակ ի կուշտ արարեալ երիվարին՝ արագ ընդ դժուարինն անդր անցանէ յորձան: - 410. Եւ արդ քանզի չն ևս է ժամանակ զովասանութեան, այլ պատմութեան՝ առ նոյն անդր փութասցուք կարգ: - 422. և ընթացեալք այսր անդր սուրհանդակք լալականացս՝ խցին զլուսանցոյց պատուհանս հրաշակերտ ապարանիցն, հրամանաւ տիկնոջն. – 414. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464. զոր ի վեր անդր ցուցաք – 460. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շքջքջելով զգրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց գիտութիւն: - 452.

ԱՆԴՐԱՆԻԿ - ԱԹՈՌԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԱՇՈՏԻ ՈՐԴԻՈՅ ՆՈՐԻՆ ԱՆԴՐԱՆԿԱՆՆ: ԵՒ ՓՈԽՈՒՄՆ ՏԻԿՆՈՋՆ ՍՈՓԵԱՅ ԵՐՋԱՆԿԻ ԵՒ ԲԱՐԵՊԱՇՏԻ – 416. Բայց զկնի մահուան երջանիկ իշխանին հաստատի յաթոռ հօր իւրոյ անդրանիկն Աշոտ որդի ամաց իբրև երկոտասանից: - 416. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. Իսկ Սմբատ թագաւորն Հայոց հրեշտակ առաքեալ՝ աղաչէ ի խաղաղութիւն զԱփշին, և զրաւական տալով զորդին իւր զանդրանիկ. – 424.

ԱՆԴՐԴՈՒԵԼԻ - Նա ամենայն արուեստականաց դռնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բոնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և աhարկու hողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472.

ԱՆԵՐԵՒՈՒԹԱԲԱՐ - Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս hանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442.

ԱՆԵՐԿԻՒՂ - խնայեաց ի նոսա, և ի hիմանց տապալեալ զշինուածս ամրոցին՝ hաստատէ նոցա զժառանգութիւն իւրեանց զաւառին, և բնակել աներկիւղ յերեսաց hզօրին: - 432.

ԱՆԶԲԱՂԱՊԷՍ - Դարձեալ և ի hարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462.

ԱՆԶԵՐԾԱՆԵԼԻ - Նա որջացելոց բազմաց ի բարձրաբերձ ամրոցաց ստորիջոյց: Նա ապստամբաց անզերծանելի ծուղակ: - 470. ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զգոգ առեալ ձեռունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428.

ԱՆԶԷՆ - զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և hզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեզութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432.

ԱՆԶՆՆԵԼԻ - Ունի և խորանս կամարակիցս և անկիւնս /456/ և շրջապատս գեղապաճոյճս, անթիւ մտաց և անզննելի աչաց. – 458.

ԱՆԶՕՐ - Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ hնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442.

ԱՆԹԻՒ - Առ սա hասեալ լրտեսաց՝ ասեն. ահաւասիկ զօր այլազգեացն անցին յաշխարhն մեր յայսմ գիշերի անթիւ բազմութեամբ: - 436. Եւ անտի յառաջ մատուցեալ գայ hասանէ մինչև յաւանն Վան յաշխարhին Վասպուրական անթիւ բազմութեամբ: - 424. Եւ նորա գնացեալ անթիւ բազմութեամբ զօրու՝ թողու ոստիկան Պարսից զմի յիւրոց hոմանեաց, որում անուն էր Փէթք. – 448. hրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս hոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն. – 454. Ունի և խորանս կամարակիցս և անկիւնս /456/ և շրջապատս գեղապաճոյճս, անթիւ մտաց և անզննելի աչաց. – 458.

ԱՆԺԱՌԱՆԳ - ,,ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ զուցէ hպարտասցի ի վերայ իմ Աշոտ,,: - 418.

ԱՆԻՄԱՆԱԼԻ - և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զզաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438.

ԱՆԻՇԽԱՆ - Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ „դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի„ , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464.

ԱՆԻՇԽԱՆԱՆԱԼ - Եւ ապա զկնի այսոցիկ այսպէս եղելոց՝ անիշխանանայ երկիրն Պարսից: - 448.

ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ - ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՆ ՊԱՐՍԻՑ – 448.

ԱՆԻՐԱՒՈՒԹԻՒՆ - Եւ հասեալ ի վերայ ի մէջ գիշերի կարծէր յաղթել, ոչ իմացեալ զիմաստնոյն՝ թէ „ոչ յաջողեսցի մարդոյ յանիրաւութենէ„: - 426.

ԱՆԼՈՒԾԱՆԵԼԻ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար զիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444.

ԱՆԽԱՓԱՆ - կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ զնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446.

ԱՆԽՈՆԱՐՀԵԼԻ - Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ԱՆԽՐԱՄԱՏԵԼԻ - Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ԱՆԾԱԽ - Նա սիրելեաց և կամարարաց իւրոց անծախ պարգև, այլ և անուշահոտ բուրաստան, լի համապայծառ ծաղկովք: - 470.

ԱՆԿԱՆԵԼ - որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի զանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452.

ԱՆԿԱՆԻԼ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Եւ Աբաս այնուհետև փախստեայ եղեալ մազապուր անկանի յաշխարհին Վրաց: - 464. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ գանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թևակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. զի կատարեսցի ասացեալն ի մարգարէէն, թէ „զգուբն զոր փորեաց՝անկցի ի խորխորատն զոր և գործեաց„: - 428.

ԱՆԿԱՏԱՐ - Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի Է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412.

ԱՆԿԱՐԳ - Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զգիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428.

ԱՆԿԵԱԼ - և այնուհետև բազմութիւն դիակացն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդոյ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466. և անկեալ յախտ հիւանդութեան մահու՝ փոխի յաշխարհէս ամաց իբրև ԻԹ: - 428. և սուր ի վերայ եղեալ կոտորեցին և լցին զբերան դաշտին յանկելոց դիակացն յոյժ խտացեալ առ միմեանս. – 436. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զգլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414. Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհին շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468.

ԱՆԿԻՒՆ - Ունի և խորանս կամարակիցս և անկիւնս /456/ և շրջապատս զեղապաճոյճս, անթիւ մտաց և անզննելի աչաց. – 458.

ԱՆԿԻՒՆԱՒՈՐ - և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկիւնաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զաւորս զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454.

ԱՆՀԱՄԲՈՅՐ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն...դայեակն խաւարի, արեան մտեալ սատարն, խրատեալն ի սատանայէ, անհամբոյրն ի բարեաց, արքանեակն չարին – 410.

ԱՆՀԱՄԵՄԱՏ - Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց անհամեմատ ի մէջ ամենայն մսեղեաց բանական ազգի. – 470.

ԱՆՀԱՍ - „զի մի, ասէ, արեգակն յանհաս բարձրութեանն երկնից ճեմեսցի կամար. և զճառագայթս ի խոնարհ արձակելով՝ զիմս լուսաւորեսցէ խաւար. – 414. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422. Նա հարցափորձող իմաստնոց խորք ծովու կամ բարձութիւնք երկնից որ անհասն է: - 472.

ԱՆՀԱՍՈՒԹԻՒՆ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զաւորացն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի զերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460.

ԱՆՀԵՏԱԶՕՏԵԼԻ - և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զզաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438.

ԱՆՀՆԱՐԻՆ - հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն.

– 454. Որք յանհնարին սգոյն դառնութեան մատաղ մանկտոյն զսովորականն մոռացան դիեցուցանել զկաթն, ողբոց միայն պարապեալ միմեանց ձայնակցելով: - 412. Պարսպէ և զծովակողմն զօրաւոր վիմօք, դնելով զհիմունսն յանհնարին խորութեան – 452.

ԱՆՀՈՒՆ - Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և գայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհն Վրաց: - 424. Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս զանձուց և զինուց և ասպազինաց անհուն բազմութեանց: - 458. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ումն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440.

ԱՆՁԱՀՈՅ ՁՈՐ - և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշխնոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձահոյ, յորում էրն Աշոտ – 420. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410.

ԱՆՁԱՄԲ - իսկ այլոց պատերազմաւ պատահեալ տայր բերանոյ սրոյ և յանխնայ կոտորէր, երբեմն անձամբ և երբեմն ի ձեռն զօրացն: - 460. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454.

ԱՆՁԵՒԱՑԻՔ - Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնևձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468.

ԱՆՁՆ - Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց ատի, „գուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյացի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ„: - 408. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք

առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լռողաց: - 458. Եւ զլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր զիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս նս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև գիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զիարկս արքունի: - 442. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ եղ զնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք եղ և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424. Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ զայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զզալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարգևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468. Իսկ բարք անարծաթասէր զոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԵՐՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆՁԻՆ ԵՒ ՓԱՌԱՑ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ: - 468. յորում տիկնայք և աղախնայք թողեալ զկանացի բնութեանն պատիւ՝ ի գռեհս և ի փողոցս բացագլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին: - 412. որք անյուսացեալ էին փրկութեան անձանց: - 420. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն զաւառ: - 410.

ԱՆՁՆԱՄԱՏՆ - և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զգածեալ հնարիւք: - 426.

ԱՆՁՆԻՇԽԱՆ - Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ զիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442.

ԱՆՃՈՂՈՊՐԵԼԻ - Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430.

ԱՆՄԱՀ - ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446. Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406.

ԱՆՄԵՐՁԵՆԱԼԻ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Ի ծայրից անտի զագաթանն ի խոնարհ մինչև ցեզր ծովուն լի և լի պարսպաւորէ անմերձենալի ամրութեամբ: - 434. Նա ի սեննակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472. Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս զանձուց և զինուց և ասպազինաց անհուն բազմութեանց: - 458.

ԱՆՄԻՏ - Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս Է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448.

ԱՆՄՈՌԱՑ - կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ զնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446.

ԱՆՅԱՂԹ - ո՞վ ոք զանյաղթ վիշապն սանձել մերձենայր, և ապրեալ լինէր ինքն,,: - 414.

ԱՆՅԱՅՏ - անդ կայցեն գերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434. կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջազայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430.

ԱՆՅԱՊԱՂԵԼԻ - Եւ նորայ զնացեալ զկնի կոչողացն անյապաղելի և սիրով խաղաղութեան. որ ի հասանելն առ միմեանս՝ մեծաւ փառաւորութեամբ շքեղացուցանէ զիշխանն: - 438.

ԱՆՅՈՒՍԱՑԵԱԼ - որք անյուսացեալ էին փրկութեան անձանց: - 420.

ԱՆՆԵՆԳ - և խնդրէ զարիւնն իւր և զիւրոյ ազգին՝պարզևք և զինք վարձուց ծառայութեան յաւիտենականի, և աննենգ կալ ի դրան արքունի: - 430.

ԱՆՆՈՒԱՂ - քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ԱՆՇԱՀ - Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454.

ԱՆՇԱՐԺ - և գտանէր զնա իբրև զլեառն մի բարձր անշարժ ի հողմոց պատերազմացն հնչմանց. որոց և յաղթէր իսկ մեծաւ արութեամբ: - 440.

ԱՆՈՅՇ - ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446.

ԱՆՈՒԱՆԵԱԼ - Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434.

ԱՆՈՒԱՆԵԼ - ... Տուեալ եղն նմա ի տեառնէ և այլ եւս որդի մի, զոր անուանէ յանուն հորեղբոր իւրոյ Գուրգէն: - 406. Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս զիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմագումար արուեստաւորօք յերնելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434.

ԱՆՈՒՆ - Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430. „Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. ... Տուեալ եղն նմա ի տեառնէ և այլ եւս որդի մի, զոր անուանէ յանուն հորեղբոր իւրոյ Գուրգէն: - 406. Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրազլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝մարզի/: - 408. Եւ առաքէ զայր մի ներքինի, որում անուն էր Յիւսր զօրօք բազմօք, զի երթեալ պատերազմեսցէ ընդ իշխանին: - 426. Եւ զլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր զիտելով ի նոցունց զրոց, և զմիւս ևս վերազրեալ Մոկթդիր, իբրև զիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. Եւ նորա զնացեալ անթիւ բազմութեամբ զօրու՝ թողու ոստիկան Պարսից զմի յիւրոց հոմանեաց, որում անուն էր Փէթք. – 448. Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448. Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում հեծելովք ի մեծն Վան և յՈստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և

զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ԱՆՈՒՇԱՀՈՏ - Նա սիրելեաց և կամարարաց իւրոց անծախ պարգև, այլ և անուշահոտ բուրաստան, լի համապայծառ ծաղկովք: - 470.

ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆ - որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462.

ԱՆՉԱՓ - զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնևձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468.

ԱՆՊԱՐՏԵԼԻ - „Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. Իսկ տիկինն խիզախեալ յանպարտելի զօրութիւն հզօրին՝ ասէ - 414. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432. Փորձեալ քննէր զանպարտելի քաջն և զիրաշազարդ իշխանն ի պատահեալ պատերազմունսն, շուրջ զնովաւ ջոկադրեալ լրտեսս արս պատերազմողս. – 440.

ԱՆՋՐՊԵՏԵԼ - և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410.

ԱՆՍՊԱՌ - զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. նս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանեն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456. կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ զնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446.

ԱՆՍՏՈՒԵՐ - Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460.

ԱՆՎԱԽՃԱՆ - կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ զնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446.

ԱՆՎՐԷՊ - և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց նս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. Նա ամենայն արուեստականաց դռնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և ահարկու հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472.

ԱՆՏԱՌԱԽԻՏ - Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434.

ԱՆՏԵՐՈՒՆՋ - Որք յաշխարհէն իւրեանց ասէին այսպէս, ,,վա՜յ, կորեաւ մեծանուն իշխանն, և անտերունչ մնաց երկիրս Հայոց,,: - 414.

ԱՆՏԻ - և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց նս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. Եւ անտի դարձեալ պաշարէ զբերդն Կարուց, և բացեալ զմթերեալ տունս գանձուց առնու աւար բազում: - 424. և անտի յառաջ մատուցեալ առնու զբերդն Ուղեոյ և տիրէ գաւառացն սկսեալ ի Կոզովտէ մինչև ցմիջոց Ուղեոյ և Մասեաց ոտն: - 444. Եւ անտի յառաջ մատուցեալ գայ հասանէ մինչև յաւանն Վան յաշխարհին Վասպուրական անթիւ բազմութեամբ: - 424. և ինքն հասեալ ի դուռն արքունի՝ առնու և անտի նս զօրս բազումս յօգնականութիւն. – 448. Եւ հանեալ զնոսա անտի՝ տայ զմատանի ի ձեռս Աշոտոյ և տիրեցուցանէ սեփհական ժառանգութեանն հանդերձ իշխանական ճոխութեամբ: - 420. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. Ի ծայրից անտի զազաթանն ի խոնարհ մինչև ցեզր ծովուն լի և լի պարսպաւորէ

անմերձենալի ամրութեամբ: - 434. ուր և անդէն իսկ երկուք յորդւոց իւրոց, ևս և բազումք ի զօրաց անտի չարամահ սատակեցան առաջի երեսաց նորա – 426.

ԱՆՑԱՆԵԼ - - Իսկ ամիրայն այնուհետև անց զնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկոսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացաք: - 426. Այսու ժամանակաւ առաջին յարքունուստ պատգոսք պատուաւորք զօրօք բազմօք, որոց հրաման տուեալ՝ անցանել յԱտրպատական: - 444. Անդ քաջին և հզօր իշխանին մտրակ ի կուշտ արարեալ երիվարին՝ արագ ընդ դժուարինն անդր անցանէ յորձան: - 410. Առ սա հասեալ լրտեսաց՝ ասեն. ահաւասիկ զօր այլազգեացն անցին յաշխարհն մեր յայսմ գիշերի անթիւ բազմութեամբ: - 436. Եւ արդ սիրելի էր ինձ ևս հրաշափառագունիւ անցանել բանիւն ընդ ողբերգականացս հանդէս. – 416. Եւ երթեալ գնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. Եւ զգեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և գօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհն Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմազրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շքշքջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց գիտութիւն: - 452. մանաւանդ թէ և ոչ իշխանն իսկ ոչ թողացուցանէ ումեք զկնի իւր անցանել: - 410. Յայնժամ Աշոտ իշխանն Վասպուրական, ճանապարհ արարեալ ընդ գաւառն Բագրևանդ՝ արագ յիւրն անցանէ աշխարհ: - 424. Յաւուրս յայնոսիկ մասն ինչ ի զօրաց Դելմկաց դիմեալ, անցանել կամելով յաշխարհն Ասորեստանի. – 468. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, գայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464.

ԱՆՑԵԱԼ - Եւ ի գալ զարնանւոյն այր մի ներքինի զօր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ գայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ

զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466.

ԱՆՑՔ - Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի զանձս արքունի: - 440.

ԱՆՓՈՅԹ ԱՌՆԵԼ - Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422.

ԱՆՔՈՅԹ - որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով՝ հրաշալիս իմն ներգործեաց, բազում նաւաց յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ նաւահանգիստ – 454.

ԱՆՕԳՈՒՏ - Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լռողաց առ ի լսել. – 454.

ԱՆՕԹ - Քանզի կանխագիտութեամբն իւրով ամենաթագաւորն Քրիստոս յառաջագոյն նկատեալ զերջանիկ մանուկն Գագիկ, անօթ ընտրութեան արժանի իւրոցն լինել շնորհաց – 420.

ԱՆՕՐԷՆ - Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410.

ԱՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ - Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410.

ԱՇԻՆՈՏ ԱՄՐՈՑ - և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշինոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձահոյ, յորում էրն Աշոտ – 420.

ԱՇԽԱՏԵԱԼ - Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. հանգուցանէ զշփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, օտարաց միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … / բնագրում

պակասում են որոշ բառեր/ կոչեցեալ ազգէ – 430. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրագլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436.

ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ - անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. որում ցանկացեալ ոմն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արն յետ ամպոյ, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430.

ԱՇԽԱՐԵԼ - Որք յաշխարելն իւրեանց ասէին այսպէս, ,,վա՜յ, կորեաւ մեծանուն իշխանն, և անտերունչ մնաց երկիրս Հայոց,,: - 414.

ԱՇԽԱՐՀ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. Առ սա հասեալ լրտեսաց՝ ասեն. ահաւասիկ զօր այլազգեացն անցին յաշխարհն մեր յայսմ գիշերի անթիւ բազմութեամբ: - 436. առաքէ և թագ և հանդերձս երևելիս թագաւորին Հայոց Գագկայ՝ հաստատել ի ձեռս նորա զՀայաստան աշխարհս: - 444. եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. Եւ Աբաս այնուհետև փախստեայ եղեալ մազապուր անկանի յաշխարհն Վրաց: - 464. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. և անկեալ յախտ հիւանդութեան մահու՝ փոխի յաշխարհէս ամաց իբրև ԻԹ: - 428. և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին

Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. Եւ անտի յառաջ մատուցեալ զայ հասանէ մինչև յաւանն Վան յաշխարհին Վասպուրական անթիւ բազմութեամբ: - 424. Եւ արքայի լուեալ զզօյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. Եւ արքայն Յուսփ ել գնաց յաշխարհին Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին խպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ զիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. և զիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զաւացեալն ի մարզարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446. Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446. և եղև օր վախճանի նորա սուգ մեծ ամենայն Հայաստան աշխարհին: - 444. Եւ զայն լուեալ ամիրայն՝ ակամայ կամօք կոչէ առ ինքն զարսն զորս թողեալ էր տեղապահս Վասպուրական աշխարհին – 426. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղազոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոզս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. Եւ ընդ այնր ժամանակս փոխի յաշխարհէս Գուրգէն եղբայր թագաւորին, խաղաղութեամբ ննջեալ առ հարս իւր. – 444. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհին շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհին Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. և համոզեալ հաւանեցուցանէ զբնակիչս աշխարհին: - 418. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուելոց ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. և տայ ի ձեռն արքայի զաշխարհս Հայոց և Վրաց և ուխտ խաղաղութեան եղեալ զնայ յերկիրն Պարսից: - 448. և տեարք և ազատք աշխարհին միշտ զնորայն սիրովն զային – 420. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ,

զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և գայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհին Վրաց: - 424. Իսկ բարք անարծաթասէր գոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450. Իսկ զկնի բառնալոյ սգոյն մեծի՝ խաղաղացուցանէ թագաւորն զաշխարհին ի մրմռեալ պատերազմացն Պարսից և Սնորդւոցն Հագարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446. Իսկ սորա մտեալ բարձրագագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. հանգուցանէ զշփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, օտարաց միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … / բնագրում պակասում են որոշ բառեր/ կոչեցեալ ազգէ – 430. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհին ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. Յայնժամ Աշոտ իշխանն Վասպուրական, ճանապարհ արարեալ ընդ գաւառն Բագրևանդ՝ արագ յիւրն անցանէ աշխարհ: - 424. Յաւուրս յայնոսիկ մասն ինչ ի զօրաց Դելմկաց դիմեալ, անցանել կամելով յաշխարհին Ասորեստանի. – 468. յինքն զրաւէ զմիտս տերանց և ազատաց աշխարհին, ասելով օրինակ զայս. եթէ ի դէմս Աշոտոյ առնեմ տեղապահութիւն աշխարհիս – 418. յինքն զրաւէ զմիտս տերանց և ազատաց աշխարհին, ասելով օրինակ զայս. եթէ ի դէմս Աշոտոյ առնեմ տեղապահութիւն աշխարհիս – 418. որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա աhեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454. որ քաջութեամբ և աշխարհաշէն խաղաղասիրութեամբ հոգաբարձէր իբրև զհայր և խնամածու ի վերայ աշխարհիս Հայոց – 450. որ զՊաղեստինացւոց աշխարհին հանդերձ Հիւրկանեաւ քահանայիւ գերեալ ած բնակեցոյց յերկրիս մերում – 454. Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420. որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452. որք էին արք ապստամբք, գողակիցք գողոց, ապականիչք աշխարհի և արհամարհողք տէրութեանն: - 430. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ

թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէբասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունազոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. ՎԱՄՆ ԲԱՌՆԱԼՈՅ ՍԳՈՅՆ ՄԵԾԻ, ԽԱՂԱՂԱՑՈՒՑԱՆԵԼՈՅ ԱՐՔԱՅԻ ԶԱՇԽԱՐՀՍ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ՅՈՒՍՓԱՅ ՈՐԴՒՈՅ ԱՊՈՒՍԱՃԱՅ: - 446. Յետ այսորիկ կեցեալ թագաւորն Աշոտ ամ մի և կէս՝ փոխի յաշխարհէս, փառօք ի փառս յուղարկեալ: - 418.

ԱՇԽԱՐՀԱՇԷՆ - որ քաջութեամբ և աշխարհաշէն խաղաղասիրութեամբ հոգաբարձէր իբրև զհայր և խնամածու ի վերայ աշխարհիս Հայոց – 450.

ԱՇԽԱՐՀԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ - ՅԱՂԱԳՍ ԱՇԽԱՐՀԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ԳԱԳԿԱՅ ԵՒ ԲԱԶՈՒՄ ՏԵՂԵԱՅ ՆՈՐՈԳՄԱՆՑ ԵՒ ՀՐԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆՑ ՌՍՏԱՆՆ ԱՒԱՆԻ: - 450.

ԱՇՆԱՆԱՅԻՆ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկացի ոք առնուլ: - 452.

ԱՇՈՏ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ականվճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ումն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. ,,ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ գուցէ հպարտացի ի վերայ իմ Աշոտ,,: - 418. ,,ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ գուցէ հպարտացի ի վերայ իմ Աշոտ,,: - 418. ԱԹՈՌԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԱՇՈՏԻ ՈՐԴՒՈՅ ՆՈՐԻՆ ԱՆԴՐԱՆԿԱՆՆ: ԵՒ ՓՈԽՈՒՄՆ ՏԻԿՆՈՋՆ ՍՈՓԵԱՅ ԵՐԶԱՆԿԻ ԵՒ ԲԱՐԵՊԱՇՏԻ – 416. անդ վաղագոյնս աճապարեալ հասանէ ի ձեռն աւետաւոր հրեշտակաց և իշխանն Աշոտ եղբարքն հանդերձ. – 428. Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418. Աստ ի մէջ կացեալ Աշոտ իշխանն Վասպուրական սակաւ զօրօք, և բազում օգնականութեամբ բարձրելոյն, պարտէ զթշնամիսն մեծաւ յաղթութեամբ – 428. Աստանօր յիշէ իշխանն Աշոտ զչարաբարոյ արբանեկութիւնն Հասանայ որդւոյ Վասակայ դենադարձի, զոր արար առ ամիրայնԱփշին: - 426. Բայց ամք իշխանութեանն Աշոտոյ ոչ խաղաղացան ըստ կամս իւր, երբեմն եղբարց իւրոց և երբեմն յայլոց բազմաց: - 428. Բայց զկնի մահուան երջանիկ իշխանին հաստատի յաթոռ հօր իւրոյ անդրանիկն Աշոտ որդի ամաց իբրև երկոտասանից: - 416. և առնաբար ունի զիշխանութիւն, օգնականութեամբ հօր իւրոյ Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 416. Եւ անդէն ի միում զիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. Եւ ապա իբրև աւուրք ինչ լինէին պարապոյ՝ կոչէ զԱշոտ

եղբարբքն հանդերձ ի բերդն Կոտորոց, պատուասիրութեան ինչ աղագաւ: - 418. Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սեան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426. Եւ դարձուցեալ զիշխանն Աշոտ մեծաւ պատուով և բազում և երևելի պարգևօք. – 424. Եւ հանեալ զնոսա անտի՝ տայ զմատանի ի ձեռս Աշոտոյ և տիրեցուցանէ սեփհական ժառանգութեանն հանդերձ իշխանական ճոխութեամբ: - 420. և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշինոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձահոյ, յորում էրն Աշոտ – 420. Եւ յարբունս հասեալ Աշոտ՝ կայր ըստ սովորութեանն ահիւ ընդ ձեռամբ Ապումրուանայ, զի և փեսայացուցեալ իսկ էր նմա: - 418. և նորա առեալ դառնայ և դիմէ ի վերայ Աշոտոյ մեծաւ սպառնալեօք, ոխս պահեալ վասն զնորայն արհամարհելով կոչումն. – 424. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուագին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուագին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբք հանդերձ և ամենայն տիրակոյտ ազատագունդ զօրօքն խորհուրդ արարեալ ասեն – 424. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ և ամենայն զօրօքն խոյս տուեալ ամրանայ ի ձորն Որսիրանից: - 424. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Յայնժամ Աշոտ իշխանն Վասպուրական, ճանապարհ արարեալ ընդ գաւառն Բագրևանդ՝ արագ յիւրն անցանէ աշխարհ: - 424. Յայնժամ ի թիկունս օգնականութեան կոչէ զիշխանն Աշոտ թագաւորն Սմբատ. – 428. Յետ այսորիկ կեցեալ թագաւորն Աշոտ ամ մի և կէս՝ փոխի յաշխարհէս, փառօք ի փառս յուղարկեալ: - 418. յինքն զրաւէ զմիտս տերանց և ազատաց աշխարհին, ասելով օրինակ զայս. եթէ ի դէմս Աշոտոյ առնեմ տեղապահութիւն աշխարհիս – 418. ՍԿԻԶԲՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ ԶԿՆԻ ԵՂԲՕՐ ԻՒՐՈՅ ԱՇՈՏԻ, ԵՒ ԳՈՐԾՔ ՆՈՐԻՆ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ: - 428. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ԱՇՏԱՐԱԿ - և պարիսպն է հրաշակերտ, աheղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկիւնաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զաhոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, hաստահեղոյս բնեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ԱՉԱԼՈՒՐՋ - ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն զունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446.

ԱՉՔ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար զիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. և եթէ մաքուր յօդոյ լինիցի՝ զամենեցուն աչս զրաւէ զիւրն տեսանել ծաւալումն. – 452. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. և Հասանայ զրկեալ ի զզալի լուսոյն՝ ոգւոցն բացան աչք. և իսկոյն կրօնաւորեալ կեայր սրբութեամբ մինչև ցօր վախճանի իւրոյ: - 428. և նստեալ շուրջանակի սակաւ աւուրս՝ ապա փորեցին զաչս Հասանայ և առին զամրոցն: - 428. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տհաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս զնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. Յայնժամ առնն քաջի Թաղէի զաչս յերկինս համբարձեալ յօգնականութիւն կարդալով զՏէրն Քրիստոս. – 436. շինէ և ի զլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խաղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452. Վասն որոյ զմարզարէին զոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զզլուխ իմ շտեմարան

ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412. Ունի և խորանս կամարակիցս և անկիւնս /456/ և շրջապատս գեղապաճոյճս, անթիւ մտաց և անզննելի աչաց. – 458.

ԱՊԱ - Աստ ապա ի պատեհս գտեալ հարազատաց սոցա՝ սկսան յափշտակել զտեղիս տեղիս ի ձեռաց մանկանցն: - 418. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. և նստեալ շուրջանակի սակաւ աւուրս՝ ապա փորեցին զաչս Հասանայ և առին զամրոցն: - 428. Իսկ ապա այսոցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410. Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով գլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414.

ԱՊԱԿԱՆԱՑՈՒ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար զիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444.

ԱՊԱԿԱՆԻՉ - որք էին արք ապստամբք, զողակիցք զողոց, ապականիչք աշխարհի և արհամարհողք տէրութեանն: - 430.

ԱՊԱՀՈՒՆԻՔ - Զայսով ժամանակաւ զայ հասանէ Սմբատ թագաւորն Հայոց ի զաւառն Ապահունիս, հարկս պահանջել ի զլխոց Կայսիկն կոչեցեալ ազգէ. – 428.

ԱՊԱՇՆՈՐՀ - Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարգևատուն զոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408.

ԱՊԱՍՏԱՆ - հրաման տայցէ, զի լինիցի տեղի ապաստանի ամենայն հինից ի թշնամեաց եկելոց. – 456. տայ զմթերս զանձուց ի ձեռս զործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս զազաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի զաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ԱՊԱՍՏԱՆ ԼԻՆԵԼ - որ քաջակորով զիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454.

ԱՊԱՍՏԱՆԵԱԼ - զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434.

ԱՊԱՐԱՆՔ - և ընթացեալք այսր անդր սուրհանդակք լալականացու՝խցին զլուսանցոյց պատուհանս հրաշակերտ <u>ապարանիցն</u>, հրամանաւ տիկնոջն. – 414.

ԱՊԱՐԱՍԱՆ - Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և <u>ապարասան</u>, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424.

ԱՊԱՒԷՆ - Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զփւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի <u>ապաւինի</u> զօրով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ԱՊՈՒՀԱՄԶԱՅ - զոր օրինակ առիւծ յազգեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն <u>Ապուհամզայի</u> իւր կնութեան. – 432. Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի <u>Ապուհամզա</u>/ճիշտը՝Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ գաւառի. – 432. Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ <u>Ապուհամզայն</u> անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430.

ԱՊՈՒՄՍԱՐ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի <u>Ապումսարայ</u> ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆ - Եւ յարբունս հասեալ Աշոտ՝ կայր ըստ սովորութեանն ահիւ ընդ ձեռամբ <u>Ապումրուանայ</u>, զի և փեսայացուցեալ իսկ էր նմա: - 418. Եւ քանզի որդի քեռ էր <u>Ապումրուան</u> տիկնոջն Սոփեայ՝ վասն այնորիկ արձակէ զնա ի կապանաց հրամանաւ հօր իւրոյ: - 416. Յայնժամ <u>Ապումրուան</u> յառաջ մատուցեալ, խորհուրդ ի մէջ առեալ, կամեցաւ տիրել իշխանութեանն Վասպուրականի – 418. Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել <u>զԱպումրուան</u>: - 420. Սա, որպէս կարծեմ՝ թոյլ տալով Աստուծոյ առնու զվրէժ արեան հօր իւրոյ ի գլխոյ <u>Ապումրուանայ</u>: - 420. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՑԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ <u>ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ</u> Ի ՁԵՌԱՅ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՋՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420.

ԱՊՈՒՍԱԿՐ - Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438.

ԱՊՈՒՍԱՃ - Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. Ընդ այնր ժամանակս դեռ ևս բռնակալութեամբ տիրէր Պարսից և/446/ Հայոց Յուսփ որդին Ապուսաճայ – 448. ՎԱՄՆ ԲԱՌՆԱԼՈՅ ՍԳՈՅՆ ՄԵԾԻ, ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆԵԼՈՅ ԱՐՔԱՅԻ ՋԱՇԽԱՐՀՍ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ՅՈՒՍՓԱՅ ՈՐԴԻՈՅ ԱՊՈՒՍԱՃԱՅ: - 446.

ԱՊՍՏԱՄԲ - Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Նա որջացելոց բազմաց ի բարձրաբերձ ամրոցաց ստորիջոյց: Նա ապստամբաց անզերծանելի ծուղակ: - 470. որք էին արք ապստամբք, գողակիցք գողոց, ապականիչք աշխարհի և արհամարհողք տէրութեանն: - 430.

ԱՊՍՏԱՄԲԵԼ - Եւ արքայն Յուսփ ել գնաց յաշխարհին Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442.

ԱՊՍՏԱՄԲԻԼ - Եւ ի գալ զարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426.

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ - և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհին Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճունձսն անուանեալ ամրոցի: - 430. Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարգևատուն գոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408.

ԱՊՐԵԱԼ - ո՞ վ ոք զանյաղթ վիշապն սանձել մերձենայր, և ապրեալ լինէր ինքն,,: - 414.

ԱՋ - և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանզիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442.

ԱՋԱԿՈՂՄՆ - ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446.

ԱՌ - բայց սակայն սիրտք նոցա ոչ էին ուղիղ, ոչ միայն առ իշխանն՝ այլ և ոչ առ տէրն Քրիստոս: - 430. զոր օրինակ առիւծ յազեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանգէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպի ի խնդրեալ պարզնացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462. Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. առ որ նայեցեալ տիկինն՝ յուսացեալ արձանացուցանէ զսիրտ իւր – 416. Առ սա հասեալ լրտեսաց՝ ասեն. ահաւասիկ զօր այլազգեացն անցին յաշխարհն մեր յայսմ գիշերի անթիւ բազմութեամբ: - 436. Աստանօր յիշէ իշխանն Աշոտ զչարաբարոյ արբանեկութիւնն Հասանայ որդւոյ Վասակայ դենադարձի, զոր արար առ ամիրայն Ափշին: - 426. բայց սակայն սիրտք նոցա ոչ էին ուղիղ, ոչ միայն առ իշխանն՝ այլ և ոչ առ տէրն Քրիստոս: - 430. Գրէ և առ իշխանն ըստ օրինակի և ըստ պատշաճի գործոյն եղելոյ. – 408. եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս զոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիւկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. Եւ արդ քանզի չև ևս է ժամանակ գովասանութեան, այլ պատմութեան՝ առ նոյն անդր փութասցուք կարգ: - 422. Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. Եւ երթեալ զնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ

իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. Եւ երթեալ գնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. Եւ զայն լուեալ ամիրայն՝ ակամայ կամօք կոչէ առ ինքն զարսն զորս թողեալ էր տեղապահս Վասպուրական աշխարհին – 426. և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրագոյն ի մէջ առնու, ի հատուածի պատճառս առաքէ առ նա զքեռորդի իւր զՀասան: - 408. Եւ ընդ այնր ժամանակս փոխի յաշխարհէս Գուրգէն եղբայր թագաւորին, խաղաղութեամբ ննջեալ առ հարս իւր. – 444. Եւ ի վերայ քաջասէր առ միմեանս լինելոյն՝ և զշինողութեան երկրի առնեն փոխադարձութիւն գաւառաց և բերդից ի մէջ երկոցունց: - 432. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհին շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ ել գնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եղեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք ել և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424. Եւ նորայ գնացեալ զկնի կոչողացն անյապաղելի և սիրով խաղաղութեան. որ ի հասանելն առ միմեանս՝ մեծաւ փառաւորութեամբ շքեղացուցանէ զիշխանն: - 438. և որպէս թուի ինձ՝ զանցոյց զարմանալեօք զՇամիրամեան փորուածոյ սենեկօքն և զամբարտակաւ գետոյն որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ. – 456. և սուր ի վերայ եղեալ կոտորեցին և լցին զբերան դաշտին յանկելոց դիակացն յոյժ խտացեալ առ միմեանս. – 436. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ գալստեանն նորա առ նա: - 440. զի բեկեալ էր սիրտ նորա առ ուշի, քաջութեան մանկանն, և սպասէր գաղտ կորուսանել զնա: - 418. զորոյ և ոչ զհամբաւն ոք դարուց ի դարս յիշատակել կարողանայ առ նա հասելոցն – 406. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ „ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս„: - 446. Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Իսկ ի գալ գարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռաց Ափշնի՝ գայ հասանէ առ եղբարս իւր ցրեալ զդաշինս սիրոյ. – 424. Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարգևատուն զոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408. Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ

ինչ երբէք աճէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432. համբաւէր ի լսելիս նորա զզրուցաբանութիւն հնոցն թագաւորաց դարուց ի դարս, և զեղեալս առ նոքօք զպատերազմունս: - 440. մատուցանէ և պատարագս և զոհս զենմանց բազմաբիւր զանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս զնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս զնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. Նա խարդախող և կարծեցուցիչ հրովարտակաց և պատգամաց յղելոց առ նա հուր ծախիչ: - 472. Շրթունք նորա իբրև զլար կարմիր, ատամունք նորա հուպ առ միմեանս, զտեալք յաղտոյ: - 470. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՞ք, լացէ՞ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՞ք, լացէ՞ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՞ք, լացէ՞ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՞ք, լացէ՞ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Աղզայ ի Տոսպ զաւառէ, որ առ

ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438.

ԱՌԱԳԱՍՏ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զքօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խռոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ԱՌԱՆՑ - Եւ արդ ոչ ներէ մեզ բանս առանց մեծի և արժանաւորապէս ողբոց թողուլ զյիշատակ կորստեան ամէնօրհնեալ հզօրին: - 412. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456.

ԱՌԱՋԻ - այլ և ի հոսանս հրաձգութեանցն առաջի նորա և ի կայթմունս թնդականացն և ի հնչմունս փողոցն առ հասարակ դղրդեալ բիւր բիւրոց մարդկան – 470. բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. Բանայր առաջի նորա զհրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն հմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. և առաքեալ զօրս ի վերայ նոցա՝ և ըմբռնեալ ածեն որդւովքն հանդերձ առաջի նորա. – 432. և զբազումս ձերբակալս արարեալ՝ ածեն առաջի իշխանին մեծաւ յաղթութեամբ: - 436. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ,

կայ <u>առաջի</u> տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. ուր և անդէն իսկ երկուք յորդւոց իւրոց, ևս և բազումք ի զօրաց անտի չարամահ սատակեցան <u>առաջի</u> երեսաց նորա – 426. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից <u>առաջի</u> Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422.

ԱՌԱՋԻ ԱՐԿԱՆԵԼ - և նոցա զաղաղակ բարձեալ՝ արտասուս և հառաչանս <u>առաջի արկանէին</u> ասելով, մի՛ իսպառ մերժեր զմեզ ժառանգութենէ մերմէ: - 432. Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն <u>առաջի արկանելով</u>՝ ստիպէ զիշխանն, զի զոնեա փառազարդ երեսացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս <u>առաջի</u> նորա <u>արկանէին</u>, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն <u>առաջի արկանէին</u>. – 408. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից <u>առաջի</u> Աշոտի Ափշին <u>արկանէ</u>. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422.

ԱՌԱՋԻՆ - Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ <u>առաջնում</u> նուագին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422. Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում հեծելովք ի մեծն Վան և յՌստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր <u>առաջնոյն</u> Սափի. – 426.

ԱՌԱՋԻՆՔ - Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական զաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք <u>առաջնոցն</u> ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց <u>առաջնոց</u>. - 434.

ԱՌԱՋՆՈՐԴ - Վասն զի ելիք օգնականն, լռեաց զօրավիգն, և <u>առաջնորդն</u> մեծ իշխանական ճոխութեամբն առաւ այսօր ի գլխոյ ձերմէ:- 412.

ԱՌԱՍՊԵԼ - զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօդ բանից պաճուճեալ <u>առասպելս</u>, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450.

ԱՌԱՏ - Ո՞ւր <u>առատ</u> ձիրք ձեռինն պարգևաբաշխ, որ երևելի զարդուք ցանկ զմեզ շքեղացուցանէր: - 416.

ԱՌԱՏԱՊԷՍ - և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանուսս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք <u>առատապէս</u> և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա

զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխելս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438.

ԱՌԱՏՈՒԹԻՒՆ - և հաւաստապէս ճշմարտութեամբ նուազեաց զասելն, քան թէ առատութեամբն յաւելեաց ի բազումս. – 458.

ԱՌԱՒԵԼ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զզումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. և զկնի հնգից ամաց յորմէ հետէ սկսան շինել՝ պայծառացեալ բարձրացաւ շինութիւն քաղաքին առաւել քան զառաւել: - 456.

ԱՌԱՒԵԼԵԱԼ - Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444.

ԱՌԱՒԵԼ ՔԱՆ - զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ԱՌԱՒԵԼ ՔԱՆ ԶԱՌԱՒԵԼ - և զկնի հնգից ամաց յորմէ հետէ սկսան շինել՝ պայծառացեալ բարձրացաւ շինութիւն քաղաքին առաւել քան զառաւել: - 456.

ԱՌԱՔԵԱԼ - և առաքեալ զօրս ի վերայ նոցա՝ և ըմբռնեալ ածեն որդւովքն հանդերձ առաջի նորա. – 432. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն զոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրազածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. Իսկ Սմբատ թագաւորն Հայոց հրեշտակ առաքեալ՝ աղաչէ ի խաղաղութիւն զԱփշին, և զրաւական տալով զորդին իւր զանդրանիկ. – 424.

ԱՌԱՔԵԼ - Այսու ժամանակաւ առաքին յարքունուստ պատգոսք պատուաւորք զօրօք բազմօք, որոց հրաման տուեալ՝ անցանել յԱտրպատական: - 444. առաքէ և թագ և

հանդերձս երևելիս թագաւորին Հայոց Գագկայ՝ հաստատել ի ձեռս նորա զՀայաստան աշխարհս: - 444. Եւ առաքէ զայր մի ներքինի, որում անուն էր Յիւսր զօրօք բազմօք, զի երթեալ պատերազմեսցէ ընդ իշխանին: - 426. Եւ զլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր զիտելով ի նոցունց զրոց, և զմիւս ևս վերազրեալ Մոկթդիր, իբրև զիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զիարկս արքունի: - 442. և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրազոյն ի մէջ առնու, ի հատուածի պատճառս առաքէ առ նա զքեռորդի իւր զՀասան: - 408. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուեալոց ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. և նորա տուեալ զեղբայրն զԳագիկ, և զկնի է ամսոյ առաքէ զԳուրգէն զկրտսերն և դարձուցանէ զԳագիկ: - 424. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, զայ ի զաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Ուր և անդէն իսկ վաղվաղակի դեսպանս առաքէ հրովարտակօք և բազում խոստմամբք, և իսպառ թախանձեալ զիշխանն՝ կոչէ ի հանդիպումն իւր: - 438.

ԱՌԱՔԻՆԱՍԷՐ - որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զզերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի զովութեանց արժանաւոր. – 450.

ԱՌԲԵՐԵԼ - կերպազրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և զազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462.

ԱՌԵԱԼ - Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ զանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թեակոխէին որպէս յառաջազոյնն: - 438. զոր օրինակ առիւծ յազեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեզութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. ,,ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ զուցէ հպարտասցի ի վերայ իմ Աշոտ,,: - 418. և առեալ զբանակս նոցա յաւարի, փրկեալ և զզերեալսն՝ դարձան յիւրաքանչիւր տեղիս մեծաւ յաղթութեամբ: - 468. և առեալ զբանակս նոցա յաւարի, փրկեալ և զզերեալսն՝ դարձան յիւրաքանչիւր տեղիս մեծաւ յաղթութեամբ: - 468. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ զայ ի զաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. զայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ զաւառացն: - 434. Եւ առեալ զպարզևն և բան արեան իշխանին՝ զան բոլոր ազգն ի

ծառայութիւն հնազանդել առ ոտս հզօրին. – 430. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնննձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձնացեաց. – 468. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. և նորա առեալ դառնայ և դիմէ ի վերայ Աշոտոյ մեծաւ սպառնալեօք, ոխս պահեալ վասն զնորայն արհամարհելով կոչումն. – 424. և նորա ըստ նմանութեան Յուդայի՝ առեալ զզինս աստուածավաճառ նմանութեամբ, տայ զբերդն ի ձեռս Սմբատայ թագաւորին Հայոց: - 438. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփոքձ առեալ զիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Եւ քանզի առեալ էր Գագկայ զքոյրն Հասանայ կնութեան՝ վասն այնորիկ և սիրով խաղաղութեամբ ընդունի զնա յամրոցն: - 408. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնննձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհին ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կենաս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար„: - 414. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. Յայնժամ Ապումրուան յառաջ մատուցեալ, խորհուրդ ի մէջ առեալ, կամեցաւ տիրել իշխանութեանն Վասպուրականի – 418. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զզաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց

ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. որ թէպէտ և յառաջ քան զայսոսիկ ի Դաւթայ Սահառունոյ և յՌաշամայ Ռշտունոյ և ի Բաղափրանայ ասի առեալ շինութիւն – 454. որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցոլացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422. որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452. ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զգոգ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428.

ԱՌ Ի - Այս ինձ սիրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Այս ինձ սիրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Բանայր առաջի նորա զիրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն իմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. Եւ արդ մերբաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. զի նորայն գոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432. որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452. ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զգոգ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428.

ԱՌԻԹ - Վասն զի նա խաղաղութեան և շինութեան առիթ: Նա աւազակաց խանձող և հերքիչ: - 470.

ԱՌ Ի ՊԷՏՍ - որք և ի ծով անկանելով՝ բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452.

ԱՌԻԻԾ - անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. Նա յսսկեզարդ զահոյսն ուրախութեանց բազմեալ նազելի ճոխութեամբ իբրև զառիւծ զօրաւոր, հաւատովք աճեցեալ ի փառս տեառն: - 472. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ԱՌ ՀԱՍԱՐԱԿ, ԱՌՀԱՍԱՐԱԿ - այլ և ի հոսանս հրաձգութեանցն առաջի նորա և ի կայթմունս թնդականացն և ի հնչմունս փողոցն առ հասարակ դղրդեալ բիւր բիւրոց մարդկան – 470. Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. Նաև ի գլխոյ լերինն հոսեալ իջանեն գետք սահմանակարկաջք յորդահոսք, որով ոռոգանի երկիրն առ հասարակ. – 452. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434.

ԱՌՆԱԲԱՐ - և առնաբար ունի զիշխանութիւն, օգնականութեամբ հօր իւրոյ Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 416.

ԱՌՆԵԼ - Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,գուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408. Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ` հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. Աստանօր յիշէ իշխանն Աշոտ զչարաբարոյ արբանեկութիւնն Հասանայ որդւոյ Վասակայ դենադարձի, զոր արար առ ամիրայն Ափշին: - 426. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն` ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ գոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրիորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. և ապա հանէ զԳագիկ. և ածեալ զմտաւ վասն նորա`ոչ գիտէր զինչ առնիցէ. – 418. Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց` զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. Եւ գլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր գիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև գիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց` առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն` զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. Եւ ի վերայ քաջասէր առ միմեանս լինելոյն` և զշինողութեան երկրի առնեն փոխադարձութիւն զաւառաց և բերդից ի մէջ երկոցունց: - 432. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ` առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ` ընկէցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս` ել գնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք ել և ելս առնելով` պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս` ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձ հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442. զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի` վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի` զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. Իսկ

այլազգին յորժամ ետես զքանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406. ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ԶՈՐՈՅ ՄԵՔ ԶԻՒՐՆ ԵՒ ԶՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՍՅՈՒՔ – 460. Յաղագս սորա հաւաստապէս և յոյժ ըղձալի է ինձ առնել բանից դեգերանս ի սմա, և ի սորին գործս և գովեստս – 420. յինքն զրաւէ զմիտս տերանց և ազատաց աշխարհին, ասելով օրինակ զայս. եթէ ի դէմս Աշոտոյ առնեմ տեղապահութիւն աշխարհիս – 418. Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զիոզենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406. Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ   յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412. Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ գթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և գլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450. որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղագս ելից հնարել խոկային: - 408. ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զիոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: -

422. Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէք զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդաhոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բէկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418. և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհն Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444.

ԱՌՆԵԻՁԻ - Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնևձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնևձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468.

ԱՌՆԻՈՏՆ /ԱՌՆՈՅ ՈՏՆ/ - Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաhից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Զղմարայ. – 432.

ԱՌՆՈՒԼ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի գարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձինահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ գողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ գողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիւկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436. Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիւկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436. Եւ անտի դարձեալ պաշարէ զբերդն Կարուց, և բացեալ զմթերեալ տունս զանձուց առնու աւար բազում: - 424. և անտի յառաջ մատուցեալ առնու զբերդն Ուղեոյ և տիրէ գաւառացն սկսեալ ի Կոգովտէ մինչև ցմիջոց Ուղեոյ և Մասեաց ոտն: - 444. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարիուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարիուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434. Եւ արքայն Յուսփ ել գնաց յաշխարհին Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և

փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրագոյն ի մէջ առնու, ի հատուածի պատճառս առաքէ առ նա զքեռորդի իւր զՀասան: - 408. Եւ ի պատեհս գտեալ Հասանայ առնու զամրոցն: - 408. և ինքն հասեալ ի դուռն արքունի՝ առնու և անտի ևս զօրս բազումս յօգնականութիւն. – 448. և նորա հետամուտ եղեալ ընդ քաղաքն Տփղիս, ոչ սակաւ հարստահարութիւն արարեալ գլխոյ Սմբատայ՝ առնու հարկս բազումս: - 424. և նստեալ շուրջանակի սակաւ աւուրս՝ ապա փորեցին զաչս Հասանայ և առին զամրոցն: - 428. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ գանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թևակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Ջռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Ի բաց առան ի դրաց սենեկացն ոսկեհուռն կամարաձև երանգոցն տարազք, և սեաւք խոշորագոյնք և յոյժ տխրալիք զտեղին փոխաբերեցին. – 414. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406. Յայնմ աւուր սուգ առին սուրբ եկեղեցիք և դասք պաշտօնէից: - 414. Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432. ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէբասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410. Սա, որպէս կարծեմ՝ թոյլ տալով Աստուծոյ առնու զվրէժ արեան հօր իւրոյ ի գլխոյ Ապումրուանայ: - 420. Վասն զի ելիք օգնականն, լռեաց զօրավիգն, և առաջնորդն մեծ իշխանական ճոխութեամբն առաւ այսօր ի գլխոյ ձերմէ:- 412.

ԱՌ ՈՏՍ - Եւ առեալ զպարգևն և բան արեան իշխանին՝ զան բոլոր ազգն ի ծառայութիւն հնազանդել առ ոտս հզօրին. – 430. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն

ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գօգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհին շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468.

ԱՌՈՒ - և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահմանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410.

ԱՌՈՒԱՄԷՋ - և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահմանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410.

ԱՌՈՒԱՆԻՑ ՁՈՐ - Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի զաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ զաւառացն: - 434.

ԱՌՈՒՄՆ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ԱՌ ՍԱԿԱՒ ՄԻ - Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416.

ԱՌՕՐԵԱՅ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444.

ԱՍԱՑԵԱԼ - Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, „թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի„ , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն,

թէ „թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ„: - 420. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն առացեալն, թէ „իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց„. – 444. զի կատարեսցի առացեալն ի մարգարէէն, թէ „զգուրն զոր փորեաց՝ անկցի ի խորխորատն զոր և գործեաց„: - 428. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ առացելոյ իմաստնոյն, թէ „եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր„՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422.

ԱՍԵԼ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զի՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զաhի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. „զի մի, ասէ, արեգակն յանհաս բարձրութեանն երկնից ճեմեսցի կամար. և զճառագայթս ի խոնարհ արձակելով՝ զիմս լուսաւորեսցէ խաւար. – 414. „Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. Ահա ասացար որ ինչ յաղագս սրբոյ եկեղեցւոյն: - 464. Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, „գուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրև զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ„: - 408. Այլ որպէս յառաջագոյն ասացար՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Առ սա հասեալ լրտեսաց՝ ասեն. ահաւասիկ զօր այլազգեացն անցին յաշխարհն մեր յայսմ զիշերի անթիւ բազմութեամբ: - 436. Դարձեալ և այլ իմն օրինակ խաբէութեան համբաւէ ի մարդիկ, ասելով այսպէս. – 418. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ զոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրիորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. և հաւաստապէս ճշմարտութեամբ նուազեաց զասելն, քան թէ առատութեամբն յաւելեաց ի բազումս. – 458. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ„: - 442. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ„: - 442. և դարձեալ յայլում տեղւոջ ասէ, ,,երիւք շարժի երկիր, և չորրորդին ոչ կարէ հանդուրժել. – 448. և եթէ աղբիւր ակնավճիտ տեսանիցէ՝ ասէ, չեմ ծարաւի, և ոչ երբէք արբից ի քէն ջուր. մատո ինձ արծաթ: - 450. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ

բղխեն – 450. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթնէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիզ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466. և նոցա զաղաղակ բարձեալ՝ արտասուս և հառաչանս առաջի արկանէին ասելով, մի՛ խպառ մերժեր զմեզ ժառանգութենէ մերմէ: - 432. Զայս խնդրէ Սմբատ պարզև յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ գնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուագին, զոր վերագոյնն ասացար: - 422. Զայսոսիկ և նս յաւէտ քան զսոյնս ասէ տիկինն ընդդէմ լալականացն: - 414. զոր և մերս բան զարդարնն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. զոր և մերս բան զարդարնն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442. զոր վերագոյնն ասացար – 424. Իսկ ամիրայն այնուհետև անց գնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկոսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացար: - 426. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբք հանդերձ և ամենայն տիրակոյտ ազատազունդ զօրօքն խորհուրդ արարեալ ասեն – 424. Իսկ մեր ի բազմաց զսակաւն յիշատակելով՝ ահա ասացար որ ինչ յաղագս Ոստանն աւանի: - 452. Իսկ տիկինն խիզախեալ յանպարտելի զօրութիւն հզօրին՝ ասէ - 414. կամ թէ նս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին գիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջագայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430. յինքն զրաւէ զմիտս տերանց և ազատաց աշխարհին, ասելով օրինակ զայս. եթէ ի դէմս Աշոտոյ առնեմ տեղապահութիւն աշխարհիս – 418. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. թէպէտ և յառաջ քան զայսոսիկ ի Դաւթայ Սահառունոյ և յՌաշմայ Ռշտունւոյ և ի Բաղափրանայ ասի առեալ շինութիւն – 454. որում ցանկացեալ ոմն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արև յետ ամպոյ, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430. Որք յաշխարհելն իւրեանց ասէին այսպէս, ,,վա՜յ, կորեաւ մեծանուն իշխանն, և անտերունչ մնաց երկիրս Հայոց,,: - 414. Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացար. – 444. Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացար, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսորայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420. Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո՞ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ

Իսրայէլի,,: - 412. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում զիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ գերազոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ԱՍՈՐԵՍՏԱՆ - Եւ յառնելն արքայի զայսոսիկ յաճախեաց պատերազմաւ և ի վերայ Ասորեստանի և զաւառս բազումս ամրոցովքն հանդերձ յինքն ձգեալ կորզեաց: - 460. Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Ասորեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460. Յաւուրս յայնոսիկ մասն ինչ ի զօրաց Դելմկաց դիմեալ, անցանել կամելով յաշխարհին Ասորեստանի. – 468.

ԱՍՈՐԵՍՏԱՆԵԱՅՔ - և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454.

ԱՍՈՐԻՔ - Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ԱՍՊԱԶԷՆ - զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առննձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468.

ԱՍՊԱԶԻՆԵԼ - Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս զանձուց և զինուց և ասպազինաց անհուն բազմութեանց: - 458.

ԱՍՊԱՏԱԿԵԱԼ - Իսկ մեծանուն իշխանն վաղվաղակի զօր գումարեալ ասպատակեալ յերկիրն Մոկաց յաւուրս ձմերայնոյ: - 434.

ԱՍՊԱՏԱԿԵԼ - և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ զթայր և դոնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հազարեանն ազզէ: - 432.

ԱՍՊԱՐԷԶ - այլ զի մի լսողացն խռովեսցին միտք՝ լռեսցի որ ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութասցուք ասպարէզ – 416.

ԱՍՊԱՐԷՍ - Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօր կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ զնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի զաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի

յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448.

ԱՍՏ - Աստ ապա ի պատեհս գտեալ հարազատաց սոցա՝ սկսան յափշտակել զտեղիս տեղիս ի ձեռաց մանկանցն: - 418. Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418. Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կոծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. Աստ ի մէջ կացեալ բազմաջան լինի Գագիկ եղբայր իշխանին՝ թափել զՀասան ի պատուհասից խաւարմանն, և ոչ հասանի խնդրոյն. – 428. Աստ ի մէջ կացեալ Աշոտ իշխանն Վասպուրական սակաւ զօրօք, և բազում օգնականութեամբ բարձրելոյն, պարտէ զթշնամիսն մեծաւ յաղթութեամբ – 428. Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406.

ԱՍՏԱՆՕՐ - Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուագք, թէ ,,ուրախ լեր, անապատ ծարաւի,, և դարձեալ՝ եթէ ,, ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք,,: - 464. Աստանօր յիշէ իշխանն Աշոտ զչարաբարոյ արբանեկութիւնն Հասանայ որդւոյ Վասակայ դենադարձի, զոր արար առ ամիրայն Ափշին: - 426. Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրագլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝մարզի/: - 408. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450.

ԱՍՏԻ - Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,զուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի զովեստից աստի պատմութեանցս. – 466.

ԱՍՏԻՃԱՆ - Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իջէ տեղի աղօթից թագաւորին զուգ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462.

ԱՍՏՂ - և կամ լուսինն ի լրմանն ժամանեալ ամանակ, արուսեկին հանդերձ և բնաւ զարդուն աստեղաց՝ զիմս փարատեսցէ մէգ – 414. Եւ հեծեալ յերիվարն քաջակազմ ոսկեհրաշ սարուցն փայլէր իբրև զարեգակն ի մէջ աստեղաց. – 442.

ԱՍՏՈՒԱԾ - Այլ Աստուած ոչ ետ թոյլ ձեռին նորա մխել յարիւն արդարոյն: - 418. Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ գետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ գետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իջէ տեղի աղօթից թագաւորին զուգ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. և արդարև արժանի էր օծեալն Աստուծոյ և բարձրն քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ այսպիսի և ի վեր քան զոյնս զովութեանց: - 470. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. Եւ զայս ամենայն յաջողեալ սմա շնորհացն Աստուծոյ՝ խաղաղանայ երկիրն Վասպուրական: - 432. և ըստ գրեցելումն թէ ,,պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. և ըստ գրեցելումն թէ

,,պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ գնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնուհետև որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնուհետև որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ եկից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468. զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. ևս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանէն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456. թերևս յաջողեսցէ մեզ Աստուած ծայրագունին հանդիպել լրման, բազմավէպ զրուցատրութեանց քաջի արանց տանն Արծրունեաց: - 416. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ զումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յադամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնուհետև, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆ ԴԵԼՄԿԱՅՆ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ ԵՒ Ի ԳԱՒԱՌՆ ԱՂԲԱԳ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐԱՅՆ ՀԱՅՈՑ Ի ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ: - 468. Նան զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406. Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանասաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն զրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրագլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. Սա, որպէս կարծեմ՝ թոյլ տալով Աստուծոյ առնու զվրէժ արեան հօր իւրոյ ի գլխոյ Ապումրուանայ: - 420. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՁԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՑ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՋՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420. քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ

զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ԱՍՏՈՒԱԾԱԶԱՐԴ - Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիաձ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ գալստեանն նորա առ նա: - 440.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ - Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ գալստեանն նորա առ նա: - 440. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զօգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅՈՅՍ - Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զփուն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի զոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅՈՐԴՈՐ - Նա տուն իւրում կանաչ տունկ ոսկեսաղարթ, լի աստուածայորդոր սիրով և բերկրաբեր աւետիք: - 470.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՍԷՐ - Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՎԱՃԱՌ - և նորա ըստ նմանութեան Յուդայի՝ առեալ զգինս աստուածավաճառ նմանութեամբ, տայ զբերդն ի ձեռս Սմբատայ թագաւորին Հայոց: - 438.

ԱՏԱՄՆ - որք զարիւնարբու զազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղազս ելից հնարել խոկային: - 408. Շրթունք նորա իբրև զլար կարմիր, ատամունք նորա հուպ առ միմեանս, զտեալք յաղտոյ: - 470.

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ - Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկն այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Այսու ժամանակաւ առաքին յարքունուստ պատգոսք պատուաւորք զօրօք բազմօք,

որոց հրաման տուեալ՝ անցանել յԱտրպատական: - 444. Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուեալոց ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Իսկ ամիրայն այնուհետև անց գնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկուսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացաք: - 426. Նաև զգաւառն Ըռնայ ... բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406.

ԱՐԱԲԱՑԻ - Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնագլուխ լինել: - 464. ՅԱՂԱԳՍ ՄԵԾԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԸՆԴ ԱՌՆՆ ԱՐԱԲԱՑԻՈՅ Ի ԴՐՈՒՆՍ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԴՈՒՆԱՅ – 464.

ԱՐԱԳ - Անդ քաջին և հզօր իշխանին մտրակ ի կուշտ արարեալ երիվարին՝ արագ ընդ դժուարինն անդր անցանէ յորձան: - 410. Յայնժամ Աշոտ իշխանն Վասպուրական, ճանապարհ արարեալ ընդ գաւառն Բագրևանդ՝ արագ յիւրն անցանէ աշխարհ: - 424. Նա ի վերայ դրացեաց իւրոց և իւրոց հնազանդելոց հովանի ամրապահեստ, և արագ … : - 472. /ձեռագիրն այստեղ ընդհատվում է/

ԱՐԱԳԱԾ - և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրագածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464.

ԱՐԱԾԵԼ - Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տհաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438.

ԱՐԱՐԵԱԼ - Անդ քաջին և հզօր իշխանին մտրակ ի կուշտ արարեալ երիվարին՝ արագ ընդ դժուարինն անդր անցանէ յորձան: - 410. Եւ անդէն ձեռքակալ արարեալ կրկին կապանօք քարշեն ի դուռն բերդին Սևան կոչեցեալ. – 428. Եւ արքայն Յուսփ եղ գնաց յաշխարհին Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. և զան պատահեն միմեանց յՈսխ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերքակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. և զբազումս ձերքակալս արարեալ՝ ածեն առաջի

իշխանին մեծաւ յաղթութեամբ: - 436. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ` առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ` ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք` լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ` եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. և նորա հետամուտ եղեալ ընդ քաղաքն Տփղիս, ոչ սակաւ հարստահարութիւն արարեալ գլխոյ Սմբատայ` առնու հարկս բազումս: - 424. Եւ փախստական արարեալ զզօրսն ամիրային Յուսփայ, ձերբակալ ևս արարեալ և զինքն` բառնան ի դուռն արքունի – 444. Եւ փախստական արարեալ զզօրսն ամիրային Յուսփայ, ձերբակալ ևս արարեալ և զինքն` բառնան ի դուռն արքունի – 444. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ` ի գիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին` բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու` և գայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհն Վրաց: - 424. Իսկ զգլխաւորսն խազմարարս` քարավէժս արարեալ ի խորս խաղացուցանէ սրտից ծովուն. – 434. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբք հանդերձ և ամենայն տիրակոյտ ազատազունդ զօրօքն խորհուրդ արարեալ ասեն – 424. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհն ամենայն` դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464. Յայնժամ Աշոտ իշխանն Վասպուրական, ճանապարհ արարեալ ընդ գաւառն Բագրևանդ` արագ յիւրն անցանէ աշխարհ: - 424. ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ գետավէժսն սատակեցան արք իբրև ԸՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ` զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468. ուր և անդէն վաղվաղակի ժամանէ իշխանն և շղթայակապ արարեալ յղէ զնա յաւանն Վան և ի մետաղս բնակեցուցանէ ի նորին ամրոցի: - 408. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դադարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422.

ԱՐԱՐՉԱԿԱՆ - և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի` մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն` զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440.

ԱՐԲԱՆԵԱԿ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն...դայեակն խաւարի, արեան մտեալ սատարն, խրատեալն ի սատանայէ, անհամբոյրն ի բարեաց, արբանեակն չարին – 410.

ԱՐԲԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆ - Աստանօր յիշէ իշխանն Աշոտ զչարաբարոյ արբանեկութիւնն Հասանայ որդւոյ Վասակայ դենադարձի, զոր արար առ ամիրայն Ափշին: - 426.

ԱՐԲԵՆԱԼ - և եթէ աղբիւր ակնավճիտ տեսանիցէ՝ ասէ, չեմ ծարաւի, և ոչ երբէք արբից ի քէն ջուր. մատո ինձ արծաթ: - 450.

ԱՐԲՈՒՆ/Ք/- Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Եւ յարբունս հասեալ Աշոտ՝ կայր ըստ սովորութեանն ահիւ ընդ ձեռամբ Ապումրուանայ, զի և փեսայացուցեալ իսկ էր նմա: - 418.

ԱՐԲՈՒՑԱՆԵԼ - Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ զետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զօգւով ծարաւիս: - 464. զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. ևս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանեն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456.

ԱՐԳԱՍԱՒՈՐ - Բայց մեր զղիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք զեղեցիկ քոյոցդ ախորժակաց, ո՜վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460.

ԱՐԳԵԼՈՒԼ - և թագաւորն զթացեալ ոչ արգելու զխնդրեալ պարգևսն. – 456. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434.

ԱՐԴԱՐ - Այլ Աստուած ոչ ետ թոյլ ձեռին նորա մխել յարիւն արդարոյն: - 418. և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. Նա իրաւանց դատաստանաց արդարով կշռիչ: Նա ամբարտաւանից բարձրաթռիչ թևոցն հարթող: - 470. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զօլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ԱՐԴԱՐԵՒ - Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ զետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զօգւով ծարաւիս: - 464. և արդարև արժանի էր օծեալն Աստուծոյ և բարձրն քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ այսպիսի և ի վեր քան զսոյնս գովութեանց: - 470. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է

կարողութիւն: - 446. Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448.

ԱՐԵԳԱԿՆ - իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըշշըշելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452. ,,զի մի, ասէ, արեգակն յանհաս բարձրութեանն երկնից ճեմեսցի կամար. և զճառագայթս ի խոնարհ արձակելով՝ զիմս լուսաւորեսցէ խաւար. – 414. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450. Եւ հեծեալ յերիվարն քաջակազմ ոսկեհրաշ սարուցն փայլէր իբրև զարեգակն ի մէջ աստեղաց. – 442. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ գայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466. Իսկ ապա այսոցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410.

ԱՐԵԳԱԿՆԱՀՐԱՇ - շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452.

ԱՐԵԳԱԿՆԱՅԻՆ - Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և գիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412.

ԱՐԵՒ - - որում ցանկացեալ ոմն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արև յետ ամպոյ, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430.

ԱՐԵՒԵԼՔ - և արքայ յուղարկէ զնոսա ըստ խնդրոյն արքունի. և նոցա երթեալ պատերազմեցան յարևելից կողմանն: - 444. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յՄհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս զնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412.

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ - Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդէձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412.

ԱՐԵՒՄՏԱԿԱՆ - Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462.

ԱՐԺԱՆԱՆԱԼ - Ո՞ րք զօրն զայն ոչ ողբասցէ, ո՞ յր ուրուք ոչ զեղուցուն աղիքն, որ զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք դառնապէս,,: - 412.

ԱՐԺԱՆԱՊԷՍ - և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զստատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական զլխոյն և ընդ զլխաւորին Պետրոսի: - 440.

ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ - որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի զովութեանց արժանաւոր. – 450.

ԱՐԺԱՆԱՒՈՐԱՊԷՍ - Եւ արդ ոչ ներէ մեզ բանս առանց մեծի և արժանաւորապէս ողբոց թողուլ զյիշատակ կորստեան ամէնօրհնեալ հզօրին: - 412. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ գագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462.

ԱՐԺԱՆԻ - և արդարև արժանի էր օծեալն Աստուծոյ և բարձրն քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ այսպիսի և ի վեր քան զսոյնս գովութեանց: - 470. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ԶՁԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՑԻՆ: - 452. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. շինէ և ի զլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ զահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ,

շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս զուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458. Քանզի կանխագիտութեամբն իւրով ամենաթագաւորն Քրիստոս յառաջագոյն նկատեալ զերջանիկ մանուկն Գագիկ, անօթ ընտրութեան արժանի իւրոցն լինել շնորհաց – 420. Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս գահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460.

ԱՐԺԱՆԻ ԼԻՆԵԼ - Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի զոնեա փառազարդ երեսացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410.

ԱՐԻԱԲԱՐ - Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420.

ԱՐԻԱԿԱՆ - Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զկնին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ զունդս զունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466.

ԱՐԻԱՑԵԱԼ - Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբայր յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422.

ԱՐԻԻՆ - Այլ Աստուած ոչ ետ թոյլ ձեռին նորա մխել յարիւն արդարոյն: - 418. Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ զետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիւկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436. և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ զայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. Եւ առեալ զպարգևն և բան արեան իշխանին՝ զան բոլոր ազգն ի ծառայութիւն հնազանդել առ ոտս հզօրին. – 430. և արքայի յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ եւ զնաց զօրօք բազմօք զհարազատին խնդրել զքէն վրիժուց: - 464. և խնդրէ զարիւնն իւր և զիւրոյ ազգին՝պարգևք և զինք վարձուց ծառայութեան յաւիտենականի, և աննենգ կալ ի դրան արքունի: - 430. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և

վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարգևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ զերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն...դայեակն խաւարի, արեան մտեալ սատարն, խրատեալն ի սատանայէ, անհամբոյրն ի բարեաց, արբանեակն չարին – 410. Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412. Սա, որպէս կարծեմ՝ թոյլ տալով Աստուծոյ առնու զվրէժ արեան հօր իւրոյ ի գլխոյ Ապումրուանայ: - 420. Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412.

ԱՐԻՒՆԱՐԲՈՒ - Եւ իբրև զգազանս արիւնարբուս մրմռեալ՝ զան հասանեն մինչև ցքաղաքն Սաղամաս: - 436. որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղագս ելից հնարել խոկային: - 408.

ԱՐԾԱԹ - Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով զելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450. և եթէ աղքիւր ակնավճիտ տեսանիցէ՝ ասէ, չեմ ծարաւի, և ոչ երբէք արբից ի քէն ջուր. մատո ինձ արծաթ: - 450.

ԱՐԾԱԹԱՊԱՏ - Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երնելի և պայծառ սպասիւք – 462.

ԱՐԾԱԹԱՍԷՐ - Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով զելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450.

ԱՐԾԱՐԾԵԱԼ - Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ „իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց„. – 444.

ԱՐԾԻԻ - Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց ստի, „զուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյացի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ„: - 408. ո՞վ որ զբարձրաթիռ արծիւն քաջահնչօղ և ահարկու ձայնիւ ի խոնարհ սուզել լինէր ձեռնհաս. – 414.

ԱՐԾՐՈՒՆԻՔ - Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. թերևս յաջողեսցէ մեզ Աստուած ծայրագունին հանդիպել լրման, բազմավէպ զրուցատրութեանց քաջի արանց տանն Արծրունեաց: - 416.

ԱՐԿԱՆԵԼ - անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. և նոցա զաղաղակ բարձեալ՝ արտասուս և հառաչանս առաջի արկանէին ասելով, մի՛ իսպառ մերժեր զմեզ ժառանգութենէ մերմէ: - 432. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տհաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձ հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի գոնեա փառազարդ երեւացն տեառն արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406. որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454. Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն

պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420. Վասն զի բազում խոստումն պարգեւաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422.

ԱՐԿԱՆԵԼԻ - Եւ ի բաց ընկեցեալ զպատուաղիր քողն մարգարտահիւս զարդուն, զգեցեալ զսեաւս ի զգեստից, և պատրաստեալ զլխոյ իւրում արկանելիս թխակերպս – 414.

ԱՐԿԵԱԼ - Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412. Մօտ զայ յիշխանն, և զիրկս զպարանոցաւն արկեալ տայ զյուղայեանն համբոյր: - 410.

ԱՐՀԱՄԱՐՀԵԼ - և նորա առեալ դառնայ և դիմէ ի վերայ Աշոտոյ մեծաւ սպառնալեօք, ոխս պահեալ վասն զնորայն արհամարհելով կոչումն. – 424.

ԱՐՀԱՄԱՐՀՈՂ - որք էին արք ապստամբք, գողակիցք գողոց, ապականիչք աշխարհի և արհամարհողք տէրութեանն: - 430.

ԱՐՁԱԿԵԱԼ - Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սևան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426.

ԱՐՁԱԿԵԼ - ,,զի մի, ասէ, արեգակն յանհաս բարձրութեանն երկնից ճեմեսցի կամար. և զճառագայթս ի խոնարհ արձակելով՝ զիմս լուսաւորեսցէ խաւար. – 414. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450. Եւ քանզի որդի քեռ էր Ապումրուան տիկնոջն Սոփեայ՝ վասն այնորիկ արձակէ զնա ի կապանաց հրամանաւ հօր իւրոյ: - 416. Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարգևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468.

ԱՐՁԱԿԻԼ - և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհին Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444.

ԱՐՁԱՆԱՑՈՒՑԱՆԵԼ - առ որ նայեցեալ տիկինն՝ յուսացեալ արձանացուցանէ զփիրտ իւր – 416. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450.

ԱՐՃՈՒՃՔ - Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճուն անուանեալ ամրոցի: - 430.

ԱՐՄԱՏ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի գարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. Որ և անդստին իսկ ի տղայական հասակէն արմատ բարութեան ի վեր երևէր: - 420.

ԱՐՈՒԵՍՏ - Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն … այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանագործ արուեստիւ – 460. Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն … այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանագործ արուեստիւ – 460.

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ - Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. Նա ամենայն արուեստականաց դոնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և ահարկու հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472.

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԵԱԼ - զի նորայն զոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456.

ԱՐՈՒԵՍՏԱՒՈՐ - Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս զիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմագումար արուեստաւորօք յերնելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434. հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն. – 454. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. տայ զմթերս գանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս զագաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի զաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ԱՐՈՒԹԻՒՆ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս <u>արութեամբ</u> և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի գնացելոյն յաշխարհէս. – 444. և գտանէր զնա իբրև զլեառն մի բարձր անշարժ ի հողմոց պատերազմացն հնչմանց. որոց և յաղթէր իսկ մեծաւ <u>արութեամբ</u>: - 440. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս <u>արութեանն</u> շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ <u>արութեամբք</u>, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ <u>արութեամբ</u> ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս <u>արութեան</u> ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. Նաև զբազում գործս <u>արութեան</u> ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՁԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՑՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՑ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ <u>ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ</u>, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԶՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420.

ԱՐՈՒՍԵԱԿ - և կամ լուսինն ի լրմանն ժամանեալ ամանակ, <u>արուսեկիւն</u> հանդերձ և բնաւ զարդուն աստեղաց՝ զիմս փարատեսցէ մէգ – 414. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն <u>արուսեկին</u>. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ԱՐՋ - Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և <u>արջոց</u>, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ԱՐՋԱՌ - Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս <u>արջառոց</u> և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446.

ԱՐՏԱՍՈՒՔ - և նոցա զաղաղակ բարձեալ՝ <u>արտասուս</u> և հառաչանս առաջի արկանէին ասելով, մի՛ խպառ մերժեր զմեզ ժառանգութենէ մերմէ: - 432. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, <u>արտասուս</u> և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. վայիւք և ողբովք և յորդահոս <u>արտասուօք</u> զերկիրն լրացուցանէին դառնութեամբ – 412.

ԱՐՏԱՔՍ ԵԼԵԱԼ - Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, <u>արտաքս ելեալ</u> ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458.

ԱՐՏԵԻԱՆ - հեր զլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրագեղ զիսաւորութեամբ ուղերեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և <u>արտևանունք</u> հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ԱՐՏՕՍ ԼԵԱՌՆ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ <u>լեառնն Արտօս,</u> որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452.

ԱՐՓԻ - կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջագայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ <u>արփի</u>. - 430.

ԱՐՓԻԱԳԵՂ - Ուստի և ի կրծաբախ ճակատահար ճայթմանցն և ի բարձրաձիչ աղաղակացն հնչեաց դուռն դարպասու <u>արփիագեղ</u>./412/ տիկնոջն մեծին Սոփեայ: - 414.

ԱՐՓԻԱԹԵԻԵԼ - և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն <u>արփիաթևէր</u> զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466.

ԱՐՔԱՅ - - Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր <u>արքայ</u> իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466. Բայց ի հասանել համբաւոյն

յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ գոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, նս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. և այնուհետև առն ամբարշտի զօր գումարեալ արս իբրև ԺԳՌ դիմէ ի վերայ արքայի, գունակ այլոց ոմանց զնա կարծելով. – 466. Եւ այնուհետև ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան օն անդր փութապէս շինուածս և ձեռակերտս հաստատեսցեն – 456. Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդոհ ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. և արքայ յուղարկէ զնոսա ըստ խնդրոյն արքունի. և նոցա երթեալ պատերազմեցան յարևելից կողմանն: - 444. Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. և արքայի յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ ել զնաց զօրօք բազմօք զհարազատին խնդրել զքէն վրիժուց: - 464. Եւ արքայն Յուսփ ել զնաց յաշխարհն Պարսից ապստամբել յարքունեաւստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնևձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունեաւստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466. Եւ յառնելն արքայի զայսոսիկ յաճախեաց պատերազմաւ և ի վերայ Աստրեստանի և զաւառս բազումս

ամրոցովքն հանդերձ յինքն ձգեալ կորզեաց: - 460. ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԳՈՐԾՔ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆՆ ԳՈՐԾՔ: - 464. և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկինաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով գահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454. և տայ ի ձեռն արքայի զաշխարհս Հայոց և Վրաց և ուխտ խաղաղութեան եդեալ գնայ յերկիրն Պարսից: - 448. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիած յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ գալստեանն նորա առ նա: - 440. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնևձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնևձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. ՅԱՂԱԳՍ ԱՇԽԱՐՀԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ԳԱԳԿԱՅ ԵՒ ԲԱԶՈՒՄ ՏԵՂԵԱՑ ՆՈՐՈԳՄԱՆՑ ԵՒ ՀՐԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆՑ ՈՍՏԱՆՆ ԱՒԱՆԻ: - 450. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ՁՁԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՑԻՆ: - 452. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հաստղութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ գահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն

գնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԵՐՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆՁԻՆ ԵՒ ՓԱՌԱՑ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ: - 468. նմանահան ճշգրտութեամբ յօրինեալ է ընդդէմ Փրկչին և փառազարդ պատկեր արքային Գագկայ – 462. որ ոչ կարացեալ հանդուրժել քաջութեան և իմաստութեանն արքայի, թողեալ զգազանաբարոյ գործս չարութեան՝ դառնայ ի խաղաղութիւն և ի սէր կատարման. – 448. որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ գայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ գայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454. ՎԱՍՆ ԲԱՌՆԱԼՈՅ ՍԳՈՅՆ ՄԵԾԻ, ԽԱՂԱՂԱՑՈՒՑԱՆԵԼՈՅ ԱՐՔԱՅԻ ՋԱՇԽԱՐՀՍ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ՅՈՒՍՓԱՅ ՈՐԴԻՈՅ ԱՊՈՒՍԱՃԱՅ: - 446. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458. վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452.

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ - և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, զոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442.

ԱՐՔՈՒՆԻ - Բանայր առաջի նորա զիրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի

նմանէ՝ ծայրագունիցն հմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440. և արքայ յուղարկէ զնոսա ըստ խնդրոյն արքունի. և նոցա երթեալ պատերազմեցան յարևելից կողմանն: - 444. Եւ արքայն Յուսփ ել զնաց յաշխարհին Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. Եւ գլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր զիտելով ի նոցունց զրոց, և զմիւս ևս վերազրեալ Մոկթդիր, իբրև զիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. և ինքն հասեալ ի դուռն արքունի՝ առնու և անտի ևս զօրս բազումս յօգնականութիւն. – 448. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհին Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444. և խնդրէ զարիւնն իւր և զիւրոյ ազգին՝պարգևք և զինք վարձուց ծառայութեան յաւիտենականի, և աննենգ կալ ի դրան արքունի: - 430. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհին Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. Եւ փախստական արարեալ զզօրսն ամիրային Յուսփայ, ձերբակալ ևս արարեալ և զինքն՝ բառնան ի դուռն արքունի – 444. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438.

ԱՐՔՈՒՆԻ ԳԱՆՁ - Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին,

զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440.

ԱՒԱԶԱԿ - Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424. Վասն զի նա խաղաղութեան և շինութեան առիթ: Նա աւազակաց խանձող և հերքիչ: - 470.

ԱՒԱԶԱՆ - Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ զետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464.

ԱՒԱ՞Ղ - ,,աւա՞ղ և եղո՞ւկ քեզ, քաղաք, որ թագաւորդ քո որդի աղախնոյ է,,. – 448. Վա՞յ և աւա՞ղ մերոյս կենդանութեան: - 416.

ԱՒԱՆ - Եւ անտի յառաջ մատուցեալ գայ հասանէ մինչև յաւանն Վան յաշխարհին Վասպուրական անթիւ բազմութեամբ: - 424. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. և ինքն երթեալ ի գաւառն Աղբագ՝ դադարէ ի Յաղամակերտն աւանի: - 426. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում հեծելովք ի մեծն Վան և յՈստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426. Իսկ ամիրայն այնուհետև անց զնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկոսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացաք: - 426. Իսկ մեր ի բազմաց զսակաւն յիշատակելով՝ ահա ասացաք որ ինչ յաղագս Ոստանն աւանի: - 452. ՅԱՂԱԳՍ ԱՇԽԱՐՀԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ԳԱԳԿԱՅ ԵՒ ԲԱԶՈՒՄ ՏԵՂԵԱՑ ՆՈՐՈԳՄԱՆՑ ԵՒ ՀՐԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆՑ ՈՍՏԱՆՆ ԱՒԱՆԻ: - 450. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, գայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464. ուր և անդէն վաղվաղակի ժամանէ իշխանն և շղթայակապ արարեալ յղէ զնա յաւանն Վան և ի մետաղս բնակեցուցանէ ի նորին ամրոցի: - 408.

ԱՒԱՆԴԵԼ - զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արուեթեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Վասն որոյ

սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի զանձս արքունի: - 440.

ԱՒԱՐ - Եւ անտի դարձեալ պաշարէ զբերդն Կարուց, և բացեալ զմթերեալ տունս գանձուց առնու աւար բազում: - 424. և առեալ զբանակս նոցա յաւարի, փրկեալ և զգերեալսն՝ դարձան յիւրաքանչիւր տեղիս մեծաւ յաղթութեամբ: - 468. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհն ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464.

ԱՒԱՐԱՌՈՒ - զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնևձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468.

ԱՒԱՐՏ - որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի զովութեանց արժանաւոր. – 450.

ԱՒԵԼԻ - Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարգևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ - և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ գայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466.

ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՉ - Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ գագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462.

ԱՒԵՏԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ - ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ԱՒԵՏԱՒՈՐ - անդ վաղագոյնս աճապարեալ հասանէ ի ձեռն աւետաւոր հրեշտակաց և իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ. – 428.

ԱՒԵՏԻՔ - մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. Նա տուն իւրում կանաչ տունկ ոսկեսաղարթ, լի աստուածայորդոր սիրով և բերկրաբեր աւետիք: - 470.

ԱՒԵՐԵԼ - Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիւկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436.

ԱՒՐ - Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430. ,,աւուրք սաստկութեան են և գործ պատերազմի, ո՞վ գիտէ, ո՞յր ուրուք յաղթութիւնն լինիցի,,: - 424. և այնուհետև բազմութիւն դիակացն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդւոյ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466. Եւ ապա իբրև աւուրք ինչ լինէին պարապոյ՝կոչէ զԱշոտ եղբարբքն հանդերձ ի բերդն Կոտորոց, պատուասիրութեան ինչ աղագաւ: - 418. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս Է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս Է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. և եկեալ հասանէ ի գաւառն Թոռնաւան յաւուրս ձմերայնոյ: - 424. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհին Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. և նստեալ շուրջանակի սակաւ աւուրս՝ ապա փորեցին զաչս Հասանայ և առին զամրոցն: - 428. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ գնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ գիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. Իսկ մեծանուն իշխանն վաղվաղակի զօր գումարեալ ասպատակեալ յերկիրն Մոկաց յաւուրս ձմերայնոյ: - 434. կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին գիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջագայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430. կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ գնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446. Յայնմ աւուր սուգ առին սուրբ եկեղեցիք և դասք պաշտօնէից: - 414. Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. Յաւուրս

յայնոսիկ մասն ինչ ի զօրաց Դելմկաց դիմեալ, անցանել կամելով յաշխարհն Ասորեստանի. – 468. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի զունազոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի զլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422.

ԱՓՇԻՆ - Աստանօր յիշէ իշխանն Աշոտ զչարաբարոյ արբանեկութիւնն Հասանայ որդւոյ Վասակայ դենադարձի, զոր արար առ ամիրայն Ափշին: - 426. բայց քանզի կասկած ի սրտից երկոցունցն ոչ մեկնեցաւ՝ զրաւականս խնդրէ Ափշին.- 424. Եւ երթեալ զնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. Եւ ի զալ զարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ զնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ էլ զնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եղեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք էլ և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, զուցէ զնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուազին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422. Իսկ Ափշնի եկեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և զայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհն Վրաց: - 424. Իսկ ի զալ զարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռաց Ափշնի՝ զայ հասանէ առ եղբարս իւր ցրեալ զդաշինս սիրոյ. – 424. Իսկ Սմբատ թագաւորն Հայոց հրեշտակ առաքեալ՝ աղաչէ ի խաղաղութիւն զԱփշին, և զրաւական տալով զորդին իւր զանդրանիկ. – 424. Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422.

Բ

ԲԱԲԵԼԱՑԻՔ - Նա ի սիրտս բռնաւորաց Բաբելացւոց, Մարաց և Պարսից, Յունաց և բարբարոսաց, հրացեալ և յարաշարժ բնեռ: - 472.

ԲԱԲԵԼՈՎՆ - Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448.

ԲԱԳՆԱՁԵՒ - և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բագնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460.

ԲԱԳՐԵՒԱՆԴ - Յայնժամ Աշոտ իշխանն Վասպուրական, ճանապարհ արարեալ ընդ գաւառն Բագրեւանդ՝ արագ յիւրն անցանէ աշխարհ: - 424.

ԲԱԶՄԱԲԻՒՐ - մատուցանէ և պատարագս և զռհս զենմանց բազմաբիւր զանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446.

ԲԱԶՄԱԳՈՒՄԱՐ - Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս զիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմագումար արուեստաւորօք յերնելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434.

ԲԱԶՄԱԽՈՒՌՆ - Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420.

ԲԱԶՄԱԿԱՆ - Ո՞ւր է բարեժմիտ շրթանցն ժպտումն, որ բազմերանգ բազմականս ոսկեզարդ գահոյիցն միշտ զմեզ ուրախարարն զմայլեցուցանէր բաժակաւ: - 416.

ԲԱԶՄԱՋԱՆ - Աստ ի մէջ կացեալ բազմաջան լինի Գագիկ եղբայր իշխանին՝ թափել զՀասան ի պատուհասից խաւարմանն, և ոչ հասանի խնդրոյն. – 428.

ԲԱԶՄԱՎԷՊ - թերևս յաջողեսցէ մեզ Աստուած ծայրագունին հանդիպել լրման, բազմավէպ զրուցատրութեանց քաջի արանց տանն Արծրունեաց: - 416.

ԲԱԶՄԱՐՈՒԵՍՏ - Եւ եդեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծագնի ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442.

ԲԱԶՄԱՑՈՒՑԱՆԵԼ - Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446.

ԲԱԶՄԵԱԼ - Նա յոսկեզարդ գահոյսն ուրախութեանց <u>բազմեալ</u> նազելի ճոխութեամբ իբրն զառիծ զօրաւոր, հաւատովք աճեցեալ ի փառս տեառն: - 472. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս <u>բազմեալ</u> երնի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ԲԱԶՄԵՐԱՆԳ - Ո՞ւր է բարեժմիտ շրթանցն ժպտումն, որ <u>բազմերանգ</u> բազմականս ոսկեզարդ գահոյիցն միշտ զմեզ ուրախարարն զմայլեցուցանէր բաժակաւ: - 416.

ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ - Առ սա հասեալ լրտեսաց՝ ասեն. ահաւասիկ զօր այլազգեացն անցին յաշխարհին մեր յայսմ գիշերի անթիւ <u>բազմութեամբ</u>: - 436. և այնուհետև <u>բազմութիւն</u> դիականցն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրն զօրայս անդւոյ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466. Եւ անտի յառաջ մատուցեալ գայ հասանէ մինչև յաւանն Վան յաշխարհին Վասպուրական անթիւ <u>բազմութեամբ</u>: - 424. և <u>բազմութիւնք</u> զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. Եւ նորա զնացեալ անթիւ <u>բազմութեամբ</u> զօրու՝ թողու ոստիկան Պարսից զմի յիւրոց հոմանեաց, որում անուն էր Փէթք. – 448. Եւ նորա յաղթեալ ի <u>բազմութենէ</u> քաղաքաց և աշխարհացն տուելոց ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնևձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ <u>բազմութեամբ</u>, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. նաև ծառովք պտղաբերովք սաղարթեալ և այգնետ <u>բազմութեամբք</u> յոյժ վայելչացեալ զարդարի. – 450. Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս գանձուց և զինուց և ասպազինաց անհուն <u>բազմութեանց</u>: - 458.

ԲԱԶՈՒԿ - Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս <u>զբազուկս</u> օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զզազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր <u>բազկէ</u> քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ <u>բազկացն</u>, իբրև զափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ <u>զբազուկս</u> ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և

զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և զաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ԲԱԶՈՒՄ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440. Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. Այսու ժամանակաւ առաքին յարքունուստ պատգոսք պատուաւորք զօրօք բազմօք, որոց հրաման տուեալ՝ անցանել յԱտրպատական: - 444. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418. Աստ ի մէջ կացեալ Աշոտ իշխանն Վասպուրական սակաւ զօրօք, և բազում օգնականութեամբ բարձրելոյն, պարտէ զթշնամիսն մեծաւ յաղթութեամբ – 428. Բայց ամք իշխանութեանն Աշոտոյ ոչ խաղաղացան ըստ կամս իւր, երբեմն եղբարց իւրոց և երբեմն յայլոց բազմաց: - 428. բղխեն և աղբիւրք /450/ բարեխառնք շուրջ զքաղաքաւն, օգնականութիւն մատուցանելով մարդկան ի բազում պէտս – 452. և հաւաստապէս ճշմարտութեամբ նուազեաց զասելն, քան թէ առատութեամբն յաւելեաց ի բազումս. – 458. Եւ անտի դարձեալ պաշարէ զբերդն Կարուց, և բացեալ զմթերեալ տունս գանձուց առնու աւար բազում: - 424. Եւ առաքէ զայր մի ներքինի, որում անուն էր Յիւսր զօրօք բազմօք, զի երթեալ պատերազմեսցէ ընդ իշխանին: - 426. և արքայի յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ ել գնաց զօրօք բազմօք զհարազատին խնդրել զքէն վրիժուց: - 464. և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զգածեալ հնարիւք: - 426. Եւ դարձուցեալ զիշխանն Աշոտ մեծաւ պատուով և բազում և երևելի պարգևօք. – 424. Եւ երթեալ գնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. և յամենայն մասունս թագաւորականս գտանէր զնա զուտ և նազելի/438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440. Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ

յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Զայս հրաման տէրունեան յետս հարեալ Սմբատայ՝ շարժեաց զբազում չարիս ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ և ժողովրդեանն տեառն: - 440. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. ևս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանէն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում հեծելովք ի մեծն Վան և յՈստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս զիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմագումար արուեստաւորօք յերնելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434. Իսկ զզաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. Իսկ զզաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. Իսկ մեծանուն իշխանին Գագկայ բազում և երևելի պարգևօք շքեղացուցեալ նախապատուէ զյաղթող այրն Թաղէոս: - 436. Իսկ մեր ի բազմաց զսակաւն յիշատակելով՝ ահա ասացաք որ ինչ յաղագս Ոստանն աւանի: - 452. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թաղէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. հանգուցանէ զշփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, օտարաց միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … / բնագրում պակասում են որոշ բառեր/ կոչեցեալ ազգէ – 430. հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն. – 454. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհին

ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464. ՅԱՂԱԳՍ ԱՇԽԱՐՀԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ԳԱԳԿԱՅ ԵՒ ԲԱԶՈՒՄ ՏԵՂԵԱՑ ՆՈՐՈԳՄԱՆՑ ԵՒ ՀՐԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆՑ ՌՍՏԱՆՆ ԱՒԱՆԻ: - 450. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. Նա որջացելոց բազմաց ի բարձրաբերձ ամրոցաց ստորիջոյց: Նա ապստամբաց անզերծանելի ծուղակ: - 470. Նաև զգաւառն Ըռնայ ... բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406. Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406. որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով՝ հրաշալիս իմն ներգործեաց, բազում նաւաց յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ նաւահանգիստ – 454. Ուր և անդէն իսկ վաղվաղակի դեսպանս առաքէ հրովարտակօք և բազում խոստմամբք, և խպառ թախանձեալ զիշխանն՝ կոչէ ի հանդիպումն իւր: - 438. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիզաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և աւարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և զաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422. Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօր զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. Եւ արքայն Յուսփ եւ զնաց յաշխարհն Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և աւարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. և զբազումս ձերբակալս արարեալ՝ ածեն առաջի իշխանին մեծաւ յաղթութեամբ: - 436. և ինքն հասեալ ի դուռն արքունի՝ առնու և անտի ևս զօրս բազումս յօգնականութիւն. – 448. Եւ յառնելն արքայի զայսոսիկ յաճախեաց պատերազմաւ և ի վերայ Ասրեստանի և զաւառս բազումս ամրոցովքն հանդերձ յինքն ձգեալ կորզեաց: - 460. և նորա հետամուտ եղեալ ընդ քաղաքն Տփղիս, ոչ սակաւ հարստահարութիւն արարեալ

գլխոյ Սմբատայ՝ առնու հարկս բազումս: - 424. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ գանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թեւակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. միայն զմերս զրաւեաց զմիտս և զտեսութիւն հրաշակերտն և քան զբազումս նորանշանն և զարմանալին Աղթամար. – 454. որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452. ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ գետավէժսն սատակեցան արք իբրև ԲՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468. և հաւաստապէս ճշմարտութեամբ նուազեաց զասելն, քան թէ առատութեամբն յաւելեաց ի բազումս. – 458. ուր և անդէն իսկ երկուք յորդւոց իւրոց, ևս և բազումք ի զօրաց անտի չարամահ սատակեցան առաջի երեսաց նորա – 426. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուագք, թէ „ուրախ լեր, անապատ ծարաւի,, և դարձեալ՝ եթէ „ ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք,,: - 464.

ԲԱԺԱԿ - և ի խորովակսկիծ կիզմանէ աղեացն դիաթաւալ յերկիր կործանեալ թմբրեալք լինէին ի դառնաճաշակ մահարբոյց բաժակէն: - 412. Ո՞ւր է բարեժմիտ շրթանցն ժպտումն, որ բազմերանգ բազմականս ոսկեզարդ զաhոյիցն միշտ զմեզ ուրախարարն զմայլեցուցանէր բաժակաւ: - 416.

ԲԱԺԻՆ - և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրագածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձահից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432.

ԲԱՂՁԱԼ - ամենայն ակն զնա բաղձայր տեսանել, ուստի և ամենայն հոգիք աղաղակէին „Տէր, կեցո զթագաւորն և լուր մեզ,,. – 470.

ԲԱՂՁԱԼԻ - արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454.

ԲԱՅՑ - Բայց ամք իշխանութեանն Աշոտոյ ոչ խաղաղացան ըստ կամս իւր, երբեմն եղբարց իւրոց և երբեմն յայլոց բազմաց: - 428. Բայց զկնի մահուան երջանիկ իշխանին

հաստատի յաթոռ հօր իւրոյ անդրանիկն Աշոտ որդի ամաց իբրև երկոտասանից: - 416. Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ զողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ զոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Բայց մեր զդիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք գեղեցիկ քոյոցդ ախորժակաց, ո՞վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460. բայց քանզի կասկած ի սրտից երկոցունցն ոչ մեկնեցաւ՝ զրաւականս խնդրէ Ափշին.- 424.

ԲԱՅՑ ՄԻԱՅՆ - տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. ,,ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ գուցէ հպարտասցի ի վերայ իմ Աշոտ,,: - 418.

ԲԱՅՑ ՍԱԿԱՅՆ - բայց սակայն սիրտք նոցա ոչ էին ուղիղ, ոչ միայն առ իշխանն՝ այլ և ոչ առ տէրն Քրիստոս: - 430.

ԲԱՆ - այլ զի մի լսողացն խռովեսցին միտք՝ լռեսցի որ ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութասցուք ասպարէզ – 416. Եւ առեալ զպարգևն և բան արեան իշխանին՝ զան բոլոր ազգն ի ծառայութիւն հնազանդել առ ոտս հզօրին. – 430. Եւ արդ ոչ ներէ մեզ բանս առանց մեծի և արժանաւորապէս ողբոց թողուլ զյիշատակ կորստեան ամէնօրհնեալ հզօրին: - 412.Եւ արդ սիրելի էր ինձ ևս հրաշափառագունիւ անցանել բանիւն ընդ ողբերգականացս հանդէս. – 416. Եւ զգեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և զօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զզաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. զոր և մերս բան զարդարեն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա

լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446. Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս զիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմազումար արուեստաւորօք յերնելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434. Յաղագս սորա հաւաստապէս և յոյժ ըղձալի է ինձ առնել բանից դեգերանս ի սմա, և ի սորին գործս և գովեստս – 420. Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպի ի խնդրեալ պարգևացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ գերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ԲԱՆԱԶԱՐԴՈՒԹԻՒՆ - Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430.

ԲԱՆԱԼ - Բանայր առաջի նորա զիրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն իմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զզածեալ հնարիւք: - 426. և Հասանայ զրկեալ ի զզալի լուսոյն՝ ոզուցն բացան աչք. և իսկոյն կրօնաւորեալ կեայր սրբութեամբ մինչև ցօր վախճանի իւրոյ: - 428. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զզաղտնիս և բանայր առաջի նորա զղրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ զթայր և դռնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հագարեանն ազգէ: - 432. եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օղաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս զոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458.

ԲԱՆԱԼԻ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410.

ԲԱՆԱԿ - և առեալ զբանակս նոցա յաւարի, փրկեալ և զգերեալսն՝ դարձան յիւրաքանչիւր տեղիս մեծաւ յաղթութեամբ: - 468. և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, զոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանզիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն

արքունական զօրուն: - 442. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևեր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ գայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի <u>բանակ</u> սրբութեան տեառն,,: - 466. Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում <u>բանակս</u> ժողովրդեանն Տեառն: - 436. Իսկ այլազգին յորժամ ետես <u>զբանակ</u> արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց անհամեմատ ի մէջ ամենայն մսեղեաց <u>բանական</u> ազգի. – 470.

ԲԱՆԱՒՈՐ - Սա սուսեր <u>բանաւոր</u>, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դաղարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422.

ԲԱՆՍԱՐԿՈՒ - Իսկ չարարուեստ <u>բանսարկուն</u> սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնօջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406.

ԲԱՆՏ - Եւ անդէն ի միում գիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի <u>բանտ</u>՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի <u>բանտ</u> կրկին անգամ. – 418. և կացեալ ի <u>բանտի</u> զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհին Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. Վասն զի բազում խոստումն պարզեաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս <u>բանտին</u>: - 422.

ԲԱՌՆԱԼ - Եւ փախստական արարեալ զզօրսն ամիրային Յուսփայ, ձերբակալ ևս արարեալ և զինքն՝ <u>բառնան</u> ի դուռն արքունի – 444. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ <u>բառնայ</u> յերկրէ: - 434. Իսկ զկնի <u>բառնալոյ</u> սգոյն մեծի՝ խաղաղացուցանէ թագաւորն զաշխարհին ի մրմռեալ պատերազմացն Պարսից և Սևորդւոցն Հագարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446. ՎԱՍՆ <u>ԲԱՌՆԱԼՈՅ</u> ՍԳՈՅՆ ՄԵԾԻ, ԽԱՂԱՂԱՑՈՒՑԱՆԵԼՈՅ ԱՐՔԱՅԻ ԶԱՇԽԱՐՀՍ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ՅՈՒՍՓԱՅ ՈՐԴՒՈՅ ԱՊՈՒՍԱՃԱՅ: - 446.

ԲԱՍՐԱՅ - և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհին Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն

մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բաարայ: - 444.

ԲԱՐԲԱՌ - Եւ արքայ այնուհետև կային սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466.

ԲԱՐԲԱՐՈՍ - Նա ի սիրտս բռնաւորաց Բաբելացւոց, Մարաց և Պարսից, Յունաց և բարբարոսաց, հրացեալ և յարաշարժ բնեռ: - 472.

ԲԱՐԵԲԱՆՈՂ - ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ գերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար գոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ԲԱՐԵԲՈՒՂԽ - Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446.

ԲԱՐԵԳՈՒԹ - զոր օրինակ առիւծ յազեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432.

ԲԱՐԵԺՄԻՏ /որ և ԲԱՐԵԺՊԻՏ/ - Ո՞ւր է բարեժմիտ շրթանցն ժպտումն, որ բազմերանգ բազմականս ոսկեզարդ զահոյիցն միշտ զմեզ ուրախարարն զմայլեցուցանէր բաժակաւ: - 416.

ԲԱՐԵԽԱՌՆ - բղխեն և աղբիւրք /450/ բարեխառնք շուրջ զքաղաքաւն, օգնականութիւն մատուցանելով մարդկան ի բազում պէտս – 452. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450.

ԲԱՐԵԽՆԱՄՕՂ - որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ գթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զգրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450.

ԲԱՐԵԽՕՍՈՒԹԻՒՆ - որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466.

ԲԱՐԵԿԱՄ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410.

ԲԱՐԵՀԱՄ - զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. նս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանեն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456.

ԲԱՐԵՆՇԱՆ - Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416.

ԲԱՐԵՊԱՇՏ - ԱԹՈՌԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԱՇՈՏԻ ՈՐԴԻՈՅ ՆՈՐԻՆ ԱՆԴՐԱՆԿԱՆՆ: ԵՒ ՓՈԽՈՒՄՆ ՏԻԿՆՈՋՆ ՍՈՓԵԱՅ ԵՐՋԱՆԿԻ ԵՒ ԲԱՐԵՊԱՇՏԻ – 416.

ԲԱՐԶԱՓՐԱՆ - որ թէպէտ և յառաջ քան զայսոսիկ ի Դաւթայ Սահառունոյ և յՌաշամայ Ռշտունւոյ և ի Բաղափրանայ/ճիշտը՝ Բարզափրանայ/ ասի առեալ շինութիւն – 454.

ԲԱՐԻ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն...դայեակն խաւարի, արեան մտեալ սատարն, խրատեալն ի սատանայէ, անհամբոյրն ի բարեաց, արբանեակն չարին – 410. Նա որդւոց իւրոց կրթարան բարեաց և մշտաբուղխ աղբիւր /470/ իմաստից: - 472. Ունչք երկայնագոյնք և վայելչաւորք, լսելիք դիւրալուրք և դիւրահաւանք ի բարիս և պայծառք լուսահրաշ նմանեալ գունով: - 470. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրագլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436.

ԲԱՐԻՈՔ - ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ „ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս„: - 446.

ԲԱՐԿՈՒԹԻՒՆ - Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438.

ԲԱՐՁԵԱԼ - և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազմաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշխնոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձահոյ, յորում էրն Աշոտ – 420. և նոցա զաղաղակ բարձեալ՝ արտասուս և հառաչանս առաջի արկանէին ասելով, մի՛ իսպառ մերժեր զմեզ ժառանգութենէ մերմէ: - 432. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնևձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զափորն ոսկի լի մանանայիւ և իբրև

զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462.

ԲԱՐՁՐՆԿԱԼ - Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ԲԱՐՁՈՒՄՆ - Ընդէ՞ ր ոչ պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախուռն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց,,: - 416.

ԲԱՐՁՐ, ԲԱՐՁՈՒՆՔ - Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իջէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. և արդարև արժանի էր օծեալն Աստուծոյ և բարձրն քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ այսպիսի և ի վեր քան զսոյնս զովութեանց: - 470. և զտանէր զնա իբրև զլեառն մի բարձր անշարժ ի հողմոց պատերազմացն հնչմանց. որոց և յաղթէր իսկ մեծաւ արութեամբ: - 440. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Նա ամենայն արուեստականաց դռնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և ահարկու հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից ստի պատմութեանցս. – 466.

ԲԱՐՁՐԱԲԵՐՁ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի գարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնաhորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկիւնաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454. Նա որջացելոց բազմաց ի բարձրաբերձ ամրոցաց ստորիջոյց: Նա ապստամբաց անզերծանելի ծուղակ: - 470. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բնեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ԲԱՐՁՐԱԳԱԳԱԹՆ - Իսկ սորա մտեալ բարձրագագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434.

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուդեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. ,,Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. բարձրագոյն հրաշակերտեաց քան զԱղէքսանդրին ի Մակեդովն քաղաքի – 456. և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրագոյն ի մէջ առնու, ի հատուածի պատճառս առաքէ առ նա զքեռորդի իւր զՀասան: - 408. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զզաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ

իմաստից: - 438. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն եւ սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412.

ԲԱՐՁՐԱԴԻՏԱԿ - քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ԲԱՐՁՐԱԹԻՌ - ո՞վ որ զբարձրաթիռ արծիւն քաջահնչօղ եւ ահարկու ձայնիւ ի խոնարհ սուզել լինէր ձեռնհաս. – 414.

ԲԱՐՁՐԱԹՌԻՉ - Նա իրաւանց դատաստանաց արդարով կշռիչ: Նա ամբարտաւանից բարձրաթռիչ թեւոցն հարթող: - 470.

ԲԱՐՁՐԱՃԻՉ - Ուստի եւ ի կրծաբախ ճակատահար ճայթմանցն եւ ի բարձրաճիչ աղաղակացն հնչեաց դուռն դարպասու արփիազեղ./412/ տիկնոջն մեծին Սոփեայ: - 414.

ԲԱՐՁՐԱՆԱԼ - եւ զկնի հնգից ամաց յորմէ հետէ սկսան շինել՝ պայծառացեալ բարձրացաւ շինութիւն քաղաքին առաւել քան զառաւել: - 456. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434.

ԲԱՐՁՐԱՆՇԱՆ - Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ եւ հռչակաւոր եւ բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զզազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460. Եւ այսքան եւ այսպիսեօք բարձրանշան յաղթութեամբք հռչակաւոր եւ երեւելի ի մէջ Հայաստանեայց այրն լինէր: - 406. եւ ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից եւ Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ եւ բարձրանշան եւ ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438.

ԲԱՐՁՐԱՑԵԱԼ - եւ ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ եւ յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. եւ պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք եւ բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկիւնաւոր խորանանման տախտաձեւ յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք եւ ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454.

ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՑԱՆԵԼ - Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ եւ հռչակաւոր եւ բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զզազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460.

ԲԱՐՁՐԵԱԼ - Աստ ի մէջ կացեալ Աշոտ իշխանն Վասպուրական սակաւ զօրօք, եւ բազում օգնականութեամբ բարձրելոյն, պարտէ զթշնամիսն մեծաւ յաղթութեամբ – 428. զոր

ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442.

ԲԱՐՁՐՈՒԹԻՒՆ/Ք/ - ,,զի մի, ասէ, արեգակն յանհաս բարձրութեանն երկնից ճեմեսցի կամար. և զճառագայթս ի խոնարհ արձակելով՝ զիմս լուսաւորեսցէ խաւար. – 414. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456. Նա հարցափորձող իմաստնոց խորք ծովու կամ բարձութիւնք /ճիշտը՝ բարձրութիւնք/ երկնից որ անհասն է: - 472.

ԲԱՐՈՒԹԻՒՆ - Որ և անդստին իսկ ի տղայական հասակէն արմատ բարութեան ի վեր երևէր: - 420. զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446.

ԲԱՐՔ - Իսկ բարք անարծաթասէր զոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450.

ԲԱՑԱԳԼԽԱՒ - - յորում տիկնայք և աղախնայք թողեալ զկանացի բնութեանն պատիւ՝ ի զռեհս և ի փողոցս բացագլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին: - 412.

ԲԱՑԱՓԱՅԼԵԱԼ - զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420.

ԲԱՑԵԱԼ - Եւ անտի դարձեալ պաշարէ զբերդն Կարուց, և բացեալ զմթերեալ տունս զանձուց առնու աւար բազում: - 424.

ԲԱՒԵԼ - Եւ եղեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծագնի ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442. վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452.

ԲԵԿԱՆԵԼ - Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438.

ԲԵԿԵԱԼ - զի բեկեալ էր սիրտ նորա առ ուշի, քաջութեան մանկանն, և սպասէր զաղտ կորուսանել զնա: - 418.

ԲԵԿՈՒՄՆ - Վասն որոյ զմարգարէին զոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ԲԵՐԱՆ[1] - Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460.

ԲԵՐԱՆ[2] - և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհին Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444.

ԲԵՐԱՆ[3] -և սուր ի վերայ եղեալ կոտորեցին և լցին զբերան դաշտին յանկելոց դիակացն յոյժ խտացեալ առ միմեանս. – 436.

ԲԵՐԱՆ ՍՐՈՅ - Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. իսկ այլոց պատերազմաւ պատահեալ տայր բերանոյ սրոյ և յանխնայ կոտորէր, երբեմն անձամբ և երբեմն ի ձեռն զօրացն: - 460.

ԲԵՐԴ - Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրագլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝մարզի/: - 408. Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ զողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. Եւ անդէն ի միում գիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. Եւ անդէն ձերբակալ արարեալ կրկին կապանօք քարշեն ի դուռն բերդին Սևան կոչեցեալ. – 428. Եւ անտի դարձեալ պաշարէ զբերդն Կարուց, և բացեալ զմթերեալ տունս զանձուց առնու աւար բազում: - 424. և անտի յառաջ մատուցեալ առնու զբերդն Ուղեոյ և տիրէ գաւառացն սկսեալ ի Կոգովտէ մինչև ցմիջոց Ուղեոյ և Մասեաց ոտն: - 444. Եւ ապա իբրև աւուրք ինչ լինէին պարապոյ՝կոչէ զԱշոտ եղբարբքն հանդերձ ի բերդն Կոտորոց, պատուասիրութեան ինչ աղագաւ: - 418. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434. Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սևան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426. Եւ ի վերայ քաջասէր առ միմեանս լինելոյն՝ և զշինողութեան երկրի առնեն փոխադարձութիւն գաւառաց և բերդից ի մէջ երկոցունց: - 432. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշինոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձահոյ, յորում էրն Աշոտ – 420. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական գաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. և նորա ըստ նմանութեան Յուդայի՝ առեալ զգինս աստուածավաճառ նմանութեամբ, տայ զբերդն ի ձեռս Սմբատայ թագաւորին Հայոց: - 438. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի

նմանէ զանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թնակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Զռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի զիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս զիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմագումար արուեստաւորօք յերևելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434. Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. Իսկ սորա մտեալ բարձրազագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիզաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. տայ զմթերս գանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս գագաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի գաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ԲԵՐԵԱԼ - Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430. Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս

պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444.

ԲԵՐԵԼ - և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ԶՈՐՈՅ ՄԵՔ ԶԻՒՐՆ ԵՒ ԶՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՍՅՈՒՔ – 460. որք զարհինարբու զազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղագս ելից հնարել խոկային: - 408.

ԲԵՐԿՐԱԲԵՐ - Նա տուն իւրում կանաչ տունկ ոսկեսաղարթ, լի աստուածայորդոր սիրով և բերկրաբեր աւետիք: - 470.

ԲԵՐՈՒՄՆ - Իսկ ապա այսոցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410.

ԲԵՒԵՌ - Նա ի սիրտս բռնաւորաց Բաբելացւոց, Մարաց և Պարսից, Յունաց և բարբարոսաց, հրացեալ և յարաշարժ բևեռ: - 472.

ԲԵՒԵՌԱՊԻՆԴ - ի շրթունս խորայատակ հիմանց ծովուն դնէ դրունս ահաւորատեսս, հաստահեղոյսս, բևեռապինդս. – 454.

ԲԵՒԵՌՈՒՄՆ - Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ԲԻԲ - հեր զլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրազեղ զխաւորութեամբ ուղեբեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խունախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ԲԻՒԶԱՆԴ - զոր ընծայեաց մեզ հաւաստեաւ Բիւզանդն պատմող. – 426.

ԲԻՒՐ - այլ և ի հոսանս հրաձգութեանցն առաջի նորա և ի կայթմունս թնդականացն և ի հնչմունս փողոցն առ հասարակ դղրդեալ բիւր բիւրոց մարդկան – 470. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի

Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460.

ԲԻՒՐԱՒՈՐ - մատուցանէ և պատարագս և զոհս զենմանց բազմաբիւր զանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446.

ԲԻՒՐ ԲԻՒՐՈՑ - այլ և ի հոսանս հրաձգութեանցն առաջի նորա և ի կայթմունս թնդականացն և ի հնչմունս փողոցն առ հասարակ դղրդեալ բիւր բիւրոց մարդկան – 470.

ԲԼՈՒՐ - Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. տայ զմթերս զանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս զազաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի զաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ԲԼՐԱԿ - Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466.

ԲՂԽԵԼ - բղխեն և աղբիւրք /450/ բարեխառնք շուրջ զքաղաքաւն, օգնականութիւն մատուցանելով մարդկան ի բազում պէտս – 452. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի զանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452.

ԲՂԽԵԼՈՑ - Բանայր առաջի նորա զիրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրազունիցն հմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440.

ԲՂԽՈՒՄՆ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ումն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուդեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430.

ԲՆԱԲԱՐ - թագընկալ փառօք պատուիլ ումեք յարքունուստ, մանաւանդ քրիստոնէի և ուղղափառ հաւատացելոյ և որդւոյ թագաւորի սեփհական և բնաբար տիրողի Հայոց. – 442.

ԲՆԱԿԵԼ/ԻԼ/ - խնայեաց ի նոսա, և ի հիմանց տապալեալ զշինուածս ամրոցին՝ հաստատէ նոցա զժառանգութիւն իւրեանց գաւառին, և բնակել աներկիւղ յերեսաց հզօրին: - 432. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454.

ԲՆԱԿԵՑՈՒՑԱՆԵԼ - որ զՊաղեստինացւոց աշխարհն հանդերձ Հիւրկանեաւ քահանայիւ գերեալ ած բնակեցոյց յերկրիս մերում – 454. ուր և անդէն վաղվաղակի ժամանէ իշխանն և շղթայակապ արարեալ յղէ զնա յաւանն Վան և ի մետաղս բնակեցուցանէ ի նորին ամրոցի: - 408.

ԲՆԱԿԻՉ - և համոզեալ հաւանեցուցանէ զբնակիչս աշխարհին: - 418. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Իսկ սորա մտեալ բարձրագագաթունս լերանցն իբրև զիարբս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. հանգուցանէ զշփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, օտարաց միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … / բնագրում պակասում են որոշ բառեր/ կոչեցեալ ազգէ – 430. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհն ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464. Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432. որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452.

ԲՆԱՋԻՆՋ - Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434.

ԲՆԱՒ - և կամ լուսինն ի լրմանն ժամանեալ ամանակ, արուսեկին հանդերձ և բնաւ զարդուն աստեղաց՝ զիմս փարատեսցէ մէզ – 414. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհն Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. Իսկ բարք անարծաթասէր գոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450.

ԲՆՈՒԹԻՒՆ - Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406. յորում տիկնայք և աղախնայք թողեալ զկանացի բնութեանն պատիւ՝ ի զռեհս և ի փողոցս բացագլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին: - 412.

ԲՈԼՈՐ/Ն/ - Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ առեալ զպարգևն և բան արեան իշխանին՝ զան բոլոր ազգն ի ծառայութիւն հնազանդել առ ոտս հզօրին. – 430. Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հռսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446. Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհն Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորից տեառն: - 442. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440. Նա ի սեննակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472. - կամ

թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջազայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ գբոլորն մաշիցէ արփի. - 430.

ԲՈՎ/Ք/ - և յամենայն մասունս թագաւորականս գտանէր զնա զուտ և նազելի/438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տհաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438.

ԲՈՐԲՈՔԵԼ - բորբոքէր /406/ և զթշնամիս խաչին Քրիստոսի.- 408.

ԲՈՒՆԵԱԼ - Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430.

ԲՈՒՌՆ - Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, զայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464.

ԲՈՒՌՆ ՀԱՐԵԱԼ -Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454.

ԲՈՒՌՆ ՀԱՐԿԱՆԵԼ - Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450.

ԲՈՒՐԱՍՏԱՆ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և

ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. Նա սիրելեաց և կամարարաց իւրոց անծախ պարգև, այլ և անուշահոտ բուրաստան, լի համապայծառ ծաղկովք: - 470.

ԲՈՒՐԳ - և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկլինաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454.

ԲՌՆԱԲԱՐ - Նաև զգաւառն Ըռնայ ... բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406.

ԲՌՆԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ - Ընդ այնր ժամանակս դեռ ևս բռնակալութեամբ տիրէր Պարսից և/446/ Հայոց Յուսփ որդին Ապուսաճայ – 448.

ԲՌՆԱՑԵԱԼ - Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464.

ԲՌՆԱՒՈՐ - Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Եւ տեսեալ զպայծառազարդ հասակ մանկութեանն և զզարմանալի գեղ երեսացն վայելչութեանն՝ զարմանայր բռնաւորն. - 438. զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442. Նա ամենայն արուեստականաց դռնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և ահարկու հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472. Նա ի սիրտս բռնաւորաց Բաբելացւոց, Մարաց և Պարսից, Յունաց և բարբարոսաց, հրացեալ և յարաշարժ բևեռ: - 472.

ԲՌՆՈՒԹԻՒՆ - և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհին Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464.

ԲՔԱԲԵՐ - Նա ամենայն արուեստականաց դռնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և ահարկու հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472.

ԳԱԳԱԹՆ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հաստողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զաիս ըստ զաիից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. Եւ ինքն գագաթն ամրոցին է ծովահայեաց և յոյժ վայելուչ. – 452. Ի ծայրից անտի գագաթանն ի խոնարհ մինչև ցեզր ծովուն լի և լի պարսպաւորէ անմերձենալի ամրութեամբ: - 434. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ գագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462.

ԳԱԳԱԹՆԱՒՈՐ - տալ զմթերս զանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս գագաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի գաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ԳԱԳԻԿ - Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զզազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460. Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. առաքէ և թագ և հանդերձս երևելիս թագաւորին Հայոց Գագկայ՝ հաստատել ի ձեռս նորա զՀայաստան աշխարհս: - 444. Աստ ի մէջ կացեալ բազմաջան լինի Գագիկ եղբայր իշխանին՝ թափել զՀասան ի պատուհասից խաւարմանն, և ոչ հասանի խնդրոյն. – 428. Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրազլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝մարզի/: - 408. Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ զողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ գոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ գոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. և ապա հանէ զԳագիկ. և ածեալ զմտաւ վասն նորա՝ոչ գիտէր զինչ առնիցէ. – 418. Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սևան, զօր

յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426. Եւ Գագիկ իշխանն Վասպուրական երթալով երթայր և մեծանայր, և Տէր Ամենակալ էր ընդ նմա: - 432. Եւ գլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր գիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև գիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա/ճիշտը՝ Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ գաւառի. – 432. Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական գաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. և նորա տուեալ զեղբայրն զԳագիկ, և զկնի է ամսոյ առաքէ զԳուրգէն զկրտսերն և դարձուցանէ զԳագիկ: - 424. և նորա տուեալ զեղբայրն զԳագիկ, և զկնի է ամսոյ առաքէ զԳուրգէն զկրտսերն և դարձուցանէ զԳագիկ: - 424. ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԳՈՐԾՔ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆՆ ԳՈՐԾՔ: - 464. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ գանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թևակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Ջռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Եւ քանզի առեալ էր Գագկայ զքոյրն Հասանայ կնութեան՝ վասն այնորիկ և սիրով խաղաղութեամբ ընդունի զնա յամրոցն: - 408. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ գալստեանն նորա առ նա: - 440. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն

շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զօգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ գայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զզալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. Իսկ զԳագիկ խաղացուցանէ ի Ճուաշ գաւառ, յամրոցն Շամիրամ. – 418. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Իսկ մեծանուն իշխանին Գագկայ բազում և երևելի պարզևօք շքեղացուցեալ նախապատուէ զյաղթող այրն Թաղէոս: - 436. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թաղէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. ՅԱՂԱԳՍ ԱՇԽԱՐՀԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ԳԱԳԿԱՅ ԵՒ ԲԱԶՈՒՄ ՏԵՂԵԱՑ ՆՈՐՈԳՄԱՆՑ ԵՒ ՀՐԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆՑ ՈՍՏԱՆՆ ԱՒԱՆԻ: - 450. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԵՐՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆՁԻՆ ԵՒ ՓԱՌԱՑ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ: - 468. Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432. նմանահան ճշգրտութեամբ յօրինեալ է ընդդէմ Փրկչին և փառազարդ պատկեր արքային Գագկայ – 462. Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև

յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454. ՄԿԻԶԲՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ ԶԿՆԻ ԵՂԲՕՐ ԻՒՐՈՅ ԱՇՈՏԻ, ԵՒ ԳՈՐԾՔ ՆՈՐԻՆ ՔԱԶՈՒԹԵԱՆ: - 428. Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱԶԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՅ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԶՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420. Քանզի կանխագիտութեամբն իւրով ամենաթագաւորն Քրիստոս յառաջագոյն նկատեալ զերջանիկ մանուկն Գագիկ, անօթ ընտրութեան արժանի իւրոցն լինել շնորհաց – 420. Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ականավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430.

ԳԱԶԱՆ - անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. Եւ իբրև զգազանս արիւնարբուս մրմռեալ՝ գան հասանեն մինչև ցքաղաքն Սաղամաս: - 436. կերպագրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և գազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462. Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և գիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412. որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղագս ելից հնարել խոկային: - 408. Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զիոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ԳԱԶԱՆԱԲԱՐՈՅ - Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զգազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460. որ ոչ կարացեալ հանդուրժել քաջութեան և իմաստութեանն արքայի, թողեալ զգազանաբարոյ գործս չարութեան՝ դառնայ ի խաղաղութիւն և ի սէր կատարման. – 448.

ԳԱԼ - Իսկ ի գալ զարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռաց Ափշնի՝ գայ հասանէ առ եղբարս իւր ցրեալ զդաշինս սիրոյ. – 424. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի գան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի

վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ գայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. Եւ անտի յառաջ մատուցեալ գայ հասանէ մինչև յաւանն Վան յաշխարհին Վասպուրական անթիւ բազմութեամբ: - 424. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434. Եւ առեալ զպարզնն և բան արեան իշխանին՝ գան բոլոր ազգն ի ծառայութիւն հնազանդել առ ոտս հզօրին. – 430. և գան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ զիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. և գտեալ զպարզնն մահառիթ՝ գայ ի հանդիպումն հզօրին: - 410. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. Եւ ի գալ զարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. Եւ իբրև զգազանս արիւնարբուս մրմռեալ՝ գան հասանեն մինչև ցքաղաքն Սաղամաս: - 436. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձաւոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ գայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական գաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տնեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. և տեարք և ազատք աշխարհին միշտ զնորայն սիրովն գային – 420. Զայսով ժամանակաւ գայ հասանէ Սմբատ թագաւորն Հայոց ի գաւառն Ապահունիս, հարկս պահանջել ի գլխոց Կայսիկն կոչեցեալ ազգէ. – 428. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ գայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զզալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և գայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհին Վրաց: - 424. Իսկ ի գալ զարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռաց Ափշնի՝ գայ հասանէ առ եղբարս իւր ցրեալ զդաշինս սիրոյ. – 424. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի

գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Մօտ գայ յիշխանն, և զիրկս զպարանոցաւն արկեալ տայ զյուդայեանն համբոյր: - 410. ուստի և զունդ զզնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ գայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, գայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464.

ԳԱԼՈՒՍՏ - Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ գալստեանն նորա առ նա: - 440. ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն զունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ զայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զգալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464.

ԳԱՀ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և գահս ըստ գահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ԳԱՀՈՅՔ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս գահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկլինաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով գահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի գահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. Նա յոսկեզարդ գահոյսն ուրախութեանց բազմեալ նազելի ճոխութեամբ իբրև զառիւծ զօրաւոր, հաւատովք աճեցեալ ի փառս տեառն: - 472. Ո՞ւր է բարեձմիտ շրթանցն ժպտումն, որ բազմերանգ բազմականս

ոսկեզարդ գահոյիցն միշտ զմեզ ուրախարարն զմայլեցուցանէր բաժակաւ: - 416. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երնի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ԳԱՂ - մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454.

ԳԱՂՏ - զի բեկեալ էր սիրտ նորա առ ուշի, քաջութեան մանկանն, և սպասէր գաղտ կորուսանել զնա: - 418.

ԳԱՂՏԱՁԻԳ - Նա ի սենեակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով ղուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի գաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472.

ԳԱՂՏՆԻ - Եւ մինչդեռ այս ամենայն գաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408. Նա գաղտնի նենգութեանց թշնամեաց նախատեսող և կարթ կորզիչ: - 470. որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, գաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղագս ելից հնարել խոկային: - 408.

ԳԱՂՏՆԻՔ - և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438.

ԳԱՆԳՈՒՐԱԳԵՂ - հեր գլխոյ նորա թխակերպ, գանգուրագեղ զիսաւորութեամբ ուղերեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ԳԱՆՁ - Եւ անտի դարձեալ պաշարէ զբերդն Կարուց, և բացեալ զմթերեալ տունս գանձուց առնու աւար բազում: - 424. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ գանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած

չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թեւակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. մատուցանէ և պատարագս և զոհս զենմանց բազմաբիւր գանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446. որք և ի ծով անկանելով՝ բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452. Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զձայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս գանձուց և զինուց և ասպազինաց անհուն բազմութեանց: - 458. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440. տայ զմթերս գանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս զագաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի գաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ԳԱՐՆԱՅԻՆ - Իսկ ի գալ գարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռացԱփշնի՝ գայ հասանէ առ եղբարս իւր ցրեալ զդաշինս սիրոյ. – 424.

ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ - և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի գարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452.

ԳԱՐՆԱՆԻ - Եւ ի գալ գարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426.

ԳԱՒԱԿ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի զլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ԳԱՒԱՌ - Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ եկեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա/ճիշտը՝ Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ գաւառի. – 432. Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն

որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրագլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝ մարզի/: - 408. Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ զողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. և անտի յառաջ մատուցեալ առնու զբերդն Ուղեոյ և տիրէ գաւառացն սկսեալ ի Կոգովտէ մինչև ցմիջոց Ուղեոյ և Մասեաց ոտն: - 444. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434. Եւ ի վերայ քաջասէր առ միմեանս լինելոյն՝ և զշինողութեան երկրի առնեն փոխադարձութիւն գաւառաց և բերդից ի մէջ երկոցունց: - 432. և ինքն երթեալ ի գաւառն Աղբագ՝ դադարէ ի Յաղամակերտն աւանի: - 426. և հասեալ ի քաղաքն Հաղամակերտ և ի գաւառն Աղբագ, զերփեալ զինչս և զերեալ զկանայս և զտղայս, որչափ և ձեռն հասանէ: - 468. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական գաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տնեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. Եւ յառնելն արքայի զայյոսիկ յաճախեաց պատերազմաւ և ի վերայ Ասորեստանի և գաւառս բազումս ամրոցովքն հանդերձ յինքն ձգեալ կորզեաց: - 460. և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրագածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Ջռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Ջռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ գնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց գաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. Իսկ զԳագիկ խաղացուցանէ ի Ճուաշ գաւառ, յամրոցն Շամիրամ. – 418. Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. խնայեաց ի նոսա, և ի հիմանց

տապալեալ զշինուածս ամրոցին՝ հաստատէ նոցա զժառանգութիւն իւրեանց գաւառին, և բնակել աներկիւղ յերեսաց հզօրին: - 432. Զայսով ժամանակաւ գայ հասանէ Սմբատ թագաւորն Հայոց ի գաւառն Ապահունիս, հարկս պահանջել ի գլխոց Կայսիկն կոչեցեալ ազգէ. – 428. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. Յայնժամ Աշոտ իշխանն Վասպուրական, ճանապարհ արարեալ ընդ գաւառն Բագրևանդ՝ արագ յիւրն անցանէ աշխարհ: - 424. ՅԱՂԱԳՍ ԴԵԼՄԿԱՅՆ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ ԵՒ Ի ԳԱՒԱՌՆ ԱՂԲԱԳ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐԱՑՆ ՀԱՅՈՑ Ի ՇՆՈՐՀԱՑՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ: - 468. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430. Նաև զգաւառն Ռընայ ... բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406. Որով և առ իսկ զգաւառն Եղի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, գայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Աղգայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Աղգայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասույզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410. տալ զմթերս գանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս զագաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի գաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ

զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418. քանզի իբրն զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418. և եկեալ հասանէ ի գաւառն Թոռնաւան յաւուրս ձմերայնոյ: - 424. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434.

ԳԵԼՈՒԼ - Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով գելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450. Ո՞ ոք զօրն զայն ոչ ողբասցէ, ո՞յր ուրուք ոչ գելուցուն աղիքն, որ զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք դառնապէս,,: - 412.

ԳԵՂ - Եւ տեսեալ զպայծառազարդ հասակ մանկութեանն և զզարմանալի գեղ երեսացն վայելչութեանն՝ զարմանայր բռնաւորն. - 438.

ԳԵՂԱՊԱՃՈՅՃ - Ունի և խորանս կամարակիցս և անկիւնս /456/ և շրջապատս գեղապաճոյճս, անթիւ մտաց և անզննելի աչաց. – 458.

ԳԵՂԱՐԴՆ - Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ գեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410.

ԳԵՂԳԵՂՈՒՄՆ - եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս գոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458.

ԳԵՂԵՑԻԿ - Բայց մեր զհիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք գեղեցիկ քոյնցդ ախորժակաց, ո՜վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460. Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. Ցուցանէր նմա զականս պատուականս և գեղեցիկ մարգարիտս լուսածինս, ելեալս յերկրէ և ի ծովէ, ըստ օրինակի թագաւորաց. – 440.

ԳԵՏ - Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհին շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. և որպէս թուի ինձ՝ զանցոյց զարմանալեօք զՇամիրամեան փորուածոյ սենեկօքն և զամբարտակաւ գետոյն որ առ

ստորոտով լերինն Վարագայ. – 456. Նաև ի գլխոյ լերինն հոսեալ իջանեն գետք սահմանակարկաչք յորդահոսք, որով ոռոգանի երկիրն առ հասարակ. – 452.

ԳԵՏԱՀԵՏԵԱԼ - Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ գետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, գետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446.

ԳԵՏԱՎԷԺ - ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ գետավէժսն սատակեցան արք իբրև ԸՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468.

ԳԵՏԻՆ - Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414.

ԳԵՐԱԳՈՅՆ - ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ գերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ԳԵՐԱՀՐԱՇԱՊԷՍ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460.

ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ - ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ՁՈՐՈՅ ՄԵՔ ՁԻՒՐՆ ԵՒ ՁՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՍՅՈՒՔ – 460.

ԳԵՐԱՏԱՅ ԴԱՇՏ - Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436.

ԳԵՐԵԱԼ[1] - և առեալ զբանակս նոցա յաւարի, փրկեալ և զգերեալսն՝ դարձան յիւրաքանչիւր տեղիս մեծաւ յաղթութեամբ: - 468. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն նս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, նս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450.

ԳԵՐԵԱԼ[2] - որ զՊաղեստինացւոց աշխարհին հանդերձ Հիւրկանեաւ քահանայիւ գերեալած բնակեցոյց յերկրիս մերում – 454. և հասեալ ի քաղաքն Հաղամակերտ և ի զաւառն Աղբագ, գերփեալ զինչս և գերեալ զկանայս և զտղայս, որչափ և ձեռն հասանէ: - 468.

ԳԵՐԵԶՄԱՆ - անդ կալցեն գերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414.

ԳԵՐՓԵԱԼ - և հասեալ ի քաղաքն Հաղամակերտ և ի գաւառն Աղբագ, գերփեալ զինչս և գերեալ զկանայս և զտղայս, որչափ և ձեռն հասանէ: - 468.

ԳԵՕՂ - Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Աստրեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Ջուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ զունդ կազմեալ Հասանայ գնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426.

ԳԹԱԼ - և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ գթայր և դոնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հազարեանն ազգէ: - 432.

ԳԹԱՍԻՐԱԲԱՐ - Յետ խաղաղանալոյ երկրին գթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432.

ԳԹԱՑԵԱԼ - զոր օրինակ առիւծ յազեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին գթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. և թագաւորն գթացեալ ոչ արգելու զխնդրեալ պարգևսն. – 456.

ԳԹՈՒԹԻՒՆ - որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ գթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր, զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն նս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, նս և մեծի զովութեանց արժանաւոր. – 450.

ԳԻՆ - և խնդրէ զարիւնն իւր և զիւրոյ ազգին՝պարգևք և գինք վարձուց ծառայութեան յաւիտենականի, և աննենգ կալ ի դրան արքունի: - 430. և նորա ըստ նմանութեան Յուդայի՝ առեալ զգինս աստուածավաճառ նմանութեամբ, տայ զբերդն ի ձեռս Սմբատայ թագաւորին Հայոց: - 438.

ԳԻՆԻ - Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարն անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466.

ԳԻՆՈՅ ԲԼՈՒՐ - Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, եկեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ԳԻՆՈՅ ԼԵԱՌՆ - Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466.

ԳԻՇԵՐ - Առ սա հասեալ լրտեսաց՝ ասեն. ահաւասիկ զօր այլազգեացն անցին յաշխարհին մեր յայսմ գիշերի անթիւ բազմութեամբ: - 436. Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ գողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. Եւ անդէն ի միում գիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. Եւ հասեալ ի վերայ ի մէջ գիշերի կարծէր յաղթել, ոչ իմացեալ զիմաստնոյն՝ թէ ,,ոչ յաջողեսցի մարդոյ յանիրաւութենէ,,: - 426. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. կամ թէ նս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին գիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջագայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430.

ԳԻՇԵՐԱՄԱՐՏ - Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զգիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428.

ԳԻՇԵՐԱՊԱՀ - Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և գիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412.

ԳԻՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ - հեր գլխոյ նորա թխակերպ, գանգուրագեղ գիսաւորութեամբ ուղերեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ԳԻՏԵԼ - Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. ,,աւուրք սաստկութեան են և գործ պատերազմի, ո՞վ գիտէ, ո՞յր ուրուք յաղթութիւնն լինիցի,,: - 424. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ զոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. և ապա հանէ զԳագիկ. և ածեալ զմտաւ վասն նորա՝ ոչ գիտէր զինչ առնիցէ. – 418. և զան պատահեն միմեանց յՈսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. և գիտելով զնա թէ այսպիսի

լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. Եւ գլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր գիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև գիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. Եւ գլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր գիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև գիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468. Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս գիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմազումար արուեստաւորօք յերևելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434.

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. իսկ զդրունսն կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց գիտութիւն: - 452. որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւ՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ԳԻՐ - Եւ գլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր գիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև գիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442.

ԳԻՐԿ/Ք/ - Զայս մեզ ընծայեցին՝որք տեսօղք լեալ էին գործոցն և որք ի գիրկս զմանկունսն կրէին – 414. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ գիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ

իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. Մօտ զայ յիշխանն, և գիրկս զպարանոցաւն արկեալ տայ զյուղայեանն համբոյր: - 410. Եւ կացեալ ի հանդիպոջ՝ ոչ կարէին ընդ գիրկս խառնել միմեանց: - 410.

ԳԻՐՂ - Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝գեղջ կամ գեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426.

ԳԼԽԱՒՈՐ - և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական զլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440. Եւ գլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր զիտելով ի նոցունց զրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև զիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զիարկս արքունի: - 442. Իսկ գլխաւորսն խազմարարս՝ քարավէժս արարեալ ի խորս խաղացուցանէ սրտից ծովուն. – 434.

ԳԼՈՒԽ[1] - և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440. Եւ եղեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծազնի ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442. Եւ ի բաց ընկեցեալ զպատուաղիր քողն մարգարտահիւս զարդուն, զգեցեալ զսեաւս ի զգեստից, և պատրաստեալ գլխոյ իւրում արկանելիս թխակերպս – 414. և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշինոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձահոյ, յորում էրն Աշոտ – 420. և նորա հետամուտ եղեալ ընդ քաղաքն Տփղիս, ոչ սակաւ հարստահարութիւն արարեալ գլխոյ Սմբատայ՝ առնու հարկս բազումս: - 424. Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով գլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414. հեր գլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրազեղ զիսաւորութեամբ ուղերեկ ջոկացեալ ի վերայ պետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ զերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. ունի և զումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ

յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դադարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422. Սա, որպէս կարծեմ՝ թոյլ տալով Աստուծոյ առնու զվրէժ արեան հօր իւրոյ ի գլխոյ Ապումրուանայ: - 420. Վասն զի ելիք օգնականն, լռեաց զօրավիգն, և առաջնորդն մեծ իշխանական ճոխութեամբն առաւ այսօր ի գլխոյ ձերմէ:- 412. Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ԳԼՈՒԽ[2] - և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. Իսկ և զգլուխս պարսպին ածեալ ի կիրճս դժուարամածս քարանձաւին՝ ի համբոյրս միմեանց մերձեցուցանէ. – 454. Նաև ի գլխոյ լերինն հոսեալ իջանեն գետք սահանակարկաջք յորդահոսք, որով ոռոգանի երկիրն առ հասարակ. – 452. շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452.

ԳԼՈՒԽ[3] - Զայսով ժամանակաւ զայ հասանէ Սմբատ թագաւորն Հայոց ի գաւառն Ապահունիս, հարկս պահանջել ի գլխոց Կայսիկն կոչեցեալ ազգէ. – 428.

ԳԼՈՒԽ ԴՆԵԼ - որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ գթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և գլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450.

ԳԾԱԳՐԵԼ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ԳԾԵԼ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ԳՆԱԼ - Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ գողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ գողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. և արքայի յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ եւ գնաց զօրօք բազմօք զհարազատին խնդրել զքէն վրիժուց: - 464. Եւ արքայն Յուսփ եւ գնաց յաշխարհին Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. Եւ երթեալ գնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. Եւ ի գալ զարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ եւ գնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք եւ և եւս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424. և տայ ի ձեռն արքայի զաշխարհս Հայոց և Վրաց և ուխտ խաղաղութեան եդեալ գնայ յերկիրն Պարսից: - 448. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ զոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ գնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ գնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուագին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422. Իսկ ամիրայն այնուհետև անց գնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկոսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացաք: - 426. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454.

ԳՆԱՑԵԱԼ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար զիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի գնացելոյն յաշխարհէս. – 444. Եւ նորա գնացեալ անթիւ բազմութեամբ զօրու՝ թողու ոստիկան Պարսից զմի յիւրոց հոմանեաց, որում անուն էր Փէթք. – 448. Եւ նորայ գնացեալ զկնի կոչողացն անյապաղելի և սիրով խաղաղութեան. որ ի հասանելն առ միմեանս՝ մեծաւ փառաւորութեամբ շքեղացուցանէ զիշխանն: - 438. կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտաղրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ գնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտեանին. – 446.

ԳՈԳ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զգոգ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428.

ԳՈՂ - Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ զնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426.

ԳՈԼՈՎ - եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս գոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ գոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրիորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. Իսկ բարք անարժաթասէր գոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զքօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450. Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարզևատուն գոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար գոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բնեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ԳՈՂ - որք էին արք ապստամբք, գողակիցք գողոց, ապականիչք աշխարհի և արհամարհողք տէրութեանն: - 430.

ԳՈՂԱԿԻՑ - որք էին արք ապստամբք, գողակիցք գողոց, ապականիչք աշխարհի և արհամարհողք տէրութեանն: - 430.

ԳՈՂԱՆԱԼ - Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանալ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434.

ԳՈՂԱՑԵԱԼ - Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ գողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444.

ԳՈՂԹՆԱՍՏԱՆ - Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թնակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, գայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464.

ԳՈՅԺ - Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466.

ԳՈՅՆ - Ունչք երկայնագոյնք և վայելչաւորք, լսելիք դիւրալուրք և դիւրահաւանք ի բարիս և պայծառք լուսահրաշ նմանեալ գունով: - 470.

ԳՈՆԵԱ - զի նորայն գոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զզործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի գոնեա փառազարդ երեսացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410.

ԳՈՉԵԼ - Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ԳՈՉՈՒՄՆ - Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներկութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանզիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրն զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիզաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ԳՈՌԱԼ - Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ գոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440.

ԳՈՎԱՍԱՆԵԼ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն

մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460.

ԳՈՎԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ - Եւ արդ քանզի չև ևս է ժամանակ գովասանութեան, այլ պատմութեան՝ առ նոյն անդր փութասցուք կարգ: - 422.

ԳՈՎԵՍՏ - Յաղագս սորա հաւաստապէս և յոյժ ըղձալի է ինձ առնել բանից դեգերանս ի սմա, և ի սորին գործս և գովեստս – 420. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՔԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՅ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՔՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420.

ԳՈՎՈՒԹԻՒՆ - որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450. և արդարև արժանի էր օծեալն Աստուծոյ և բարձրն քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ այսպիսի և ի վեր քան զսոյնս գովութեանց: - 470.

ԳՈՐԾ - Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. „աւուրք սաստկութեան են և գործ պատերազմի, ո՞վ գիտէ, ո՞յր ուրուք յաղթութիւնն լինիցի„: - 424. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիծուց և այլոց զազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լռողաց: - 458. անդ կալցեն զերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Բանայր առաջի նորա զիրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն իմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. Գրէ և առ իշխանն ըստ օրինակի և ըստ պատշաճի գործոյն եղելոյ. – 408. ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԳՈՐԾՔ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆՆ ԳՈՐԾՔ: - 464. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն … այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանագործ արուեստիւ – 460. Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի

հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448. Զայս մեզ ընծայեցին՝ որք տեսօղք լեալ էին գործոցն և որք ի գիրկս զմանկունքն կրէին – 414. զի նորայն զոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնագլուխ լինել: - 464. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զօմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս զնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ԶՋԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՈՅ ԳՈՐԾԵՑԻՆ: - 452. Յաղագս սորա հաւաստապէս և յոյժ ըղձալի է ինձ առնել բանից դեգերանս ի սմա, և ի սորին գործս և գովեստս – 420. Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406. որ ոչ կարացեալ հանդուրժել քաջութեան և իմաստութեանն արքայի, թողեալ զգազանաբարոյ գործս չարութեան՝ դառնայ ի խաղաղութիւն և ի սէր կատարման. – 448. ՍԿԻԶԲՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ ԶԿՆԻ ԵՂԲՕՐ ԻՒՐՈՅ ԱՇՈՏԻ, ԵՒ ԳՈՐԾՔ ՆՈՐԻՆ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ: - 428.

ԳՈՐԾԱԿԻՑ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց

գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406. Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսորայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420.

ԳՈՐԾԱՎԱՐ - Պատմեաց մեզ և հաւատարիմ ոստիկան մի ի գործավարաց քաղաքին, եթէ եմուտ ի շինուածս տաճարին երկաթ լտերս իբրև ՄՌ. – 458. տայ զմթերս գանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս զգաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի գաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ԳՈՐԾԵԼ - „զի՞ դուք, ո՜վ մարդիկք, և ընդէ՞ր գործել զայդ յանդգնիք. չի'ք ուրեք թշնամիք. ո'չ ուստեք պատեալ պատերազմ: - 414. Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարձանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զգածեալ հնարիւք: - 426. Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց զործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448. զի կատարեսցի ասացեալն ի մարգարէէն, թէ „զգուբն զոր փորեաց՝ անկցի ի խորխորատն զոր և գործեաց„: - 428. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շրջշրջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ԶՋԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՑԻՆ: - 452. Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414.

ԳՈՒԲ - զի կատարեսցի ասացեալն ի մարգարէէն, թէ „զգուբն զոր փորեաց՝ անկցի ի խորխորատն զոր և գործեաց„: - 428.

ԳՈՒԹ - և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ զայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. և արքայի յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ ել գնաց զօրօք բազմօք զհարազատին խնդրել զքէն վրիժուց: - 464. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և

զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446.

ԳՈՒՄԱՐԵԱԼ - և այնուհետև առն ամբարշտի զօր գումարեալ արս իբրև ԺԳՌ դիմէ ի վերայ արքայի, գունակ այլոց ոմանց զնա կարծելով. – 466. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Իսկ մեծանուն իշխանն վաղվաղակի զօր գումարեալ ասպատակեալ յերկիրն Մոկաց յաւուրս ձմերայնոյ: - 434. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Ցաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, գայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464.

ԳՈՒՄԲԷԹ - ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր զլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

ԳՈՒՄԲԷԹԱԿԱՊ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460.

ԳՈՒՆԱԳԵՂ - Տէգք մորուաց նորա զօրէն մանուշակի ծաղկեալք ի վերայ գունագեղ այտից՝ ի կերպս զուարթնոց տեսողացն զնա ցուցանէր: - 470.

ԳՈՒՆԱԳՈՅՆ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ԳՈՒՆԱԿ - և այնուհետև առն ամբարշտի զօր գումարեալ արս իբրև ԺԳՌ դիմէ ի վերայ արքայի, գունակ այլոց ոմանց զնա կարծելով. – 466.

ԳՈՒՆԴ - և զան պատահեն միմեանց յՈսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. և ըստ գրեցելումն թէ ,,պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի

ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ գնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ զնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն գնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն գնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, գունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466.

ԳՈՒՆԴ ԱՌ ԳՈՒՆԴ - և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ զիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448.

ԳՈՒՆԴՍ ԳՈՒՆԴՍ - Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն գնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466.

ԳՈՒՍԱՆ - Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ զահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ԳՈՒՐԳԷՆ - Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաւից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432. ... Տուեալ եղև նմա ի տեառնէ և այլ եւս որդի մի, զոր անուանէ յանուն հօրեղբօր իւրոյ Գուրգէն: - 406. Եւ անդէն ի միում զիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. Եւ ընդ այնր ժամանակս փոխի յաշխարհէս Գուրգէն եղբայր թագաւորին, խաղաղութեամբ ննջեալ առ հարս իւր. – 444. և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418. և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշիոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձաւոյ, յորում էրն Աշոտ – 420. և նորա տուեալ զեղբայրն զԳագիկ, և զկնի է ամսոյ առաքէ զԳուրգէն զկրտսերն և դարձուցանէ զԳագիկ: - 424. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Իսկ ի գալ գարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռաց Ափշնի՝ գայ հասանէ առ եղբարս իւր ցրեալ զդաշինս սիրոյ. – 424. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436.

ԳՈՒՑԷ - ,,ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ գուցէ հպարտասցի ի վերայ իմ Աշոտ,,: - 418. Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,գուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուագին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422.

ԳՌԵՀ - յորում տիկնայք և աղախնայք թողեալ զկանացի բնութեանն պատիւ՝ ի գռեհս և ի փողոցս բացագլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին: - 412.

ԳՏԱՆԵԼ - և գտանէր զնա ամենայնի ճարտարապետ և յոյժ հմտագոյն: - 440. և գտանէր զնա իբրև զլեառն մի բարձր անշարժ ի հողմոց պատերազմացն հնչմանց. որոց և յաղթէր իսկ մեծաւ արութեամբ: - 440. և յամենայն մասունս թագաւորականս գտանէր զնա զուտ և նազելի/438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440. որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղազս ելից հնարել խոկային: - 408.

ԳՏԱՆԻԼ - և ըստ գրեցելումն թէ ,,պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436.

ԳՏԵԱԼ - Աստ ապա ի պատեհս գտեալ հարազատաց սոցա՝ սկսան յափշտակել զտեղիս տեղիս ի ձեռաց մանկանցն: - 418. և գտեալ զպարգևն մահառիթ՝ զայ ի հանդիպումն հզօրին: - 410. Եւ ի պատեհս գտեալ Հասանայ առնու զամրոցն: - 408.

ԳՐԱՒ - Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ եկ զնաց առ Ափշին, գրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք եկ և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424.

ԳՐԱՒԱԿԱՆ - բայց քանզի կասկած ի սրտից երկոցունցն ոչ մեկնեցաւ՝ գրաւականս խնդրէ Ափշին.- 424. Իսկ Սմբատ թագաւորն Հայոց հրեշտակ առաքեալ՝ աղաչէ ի խաղաղութիւն զԱփշին, և գրաւական տալով զորդին իւր զանդրանիկ. – 424.

ԳՐԱՒԵԼ - և եթէ մաքուր յօդոյ լինիցի՝ զամենեցուն աչս գրաւէ զիւրն տեսանել ծաւալումն. – 452. միայն զմերս գրաւեաց զմիտս և զտեսութիւն հրաշակերտն և քան զբազումս նորանշանն և զարմանալին Աղթամար. – 454. յինքն գրաւէ զմիտս տերանց և ազատաց աշխարհին, ասելով օրինակ զայս. եթէ ի դէմս Աշոտոյ առնեմ տեղապահութիւն աշխարհիս – 418. Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանասաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն գրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432.

ԳՐԵԼ - Գրէ և առ իշխանն ըստ օրինակի և ըստ պատշաճի գործոյն եղելոյ. – 408.

ԳՐԵՑԵԱԼ - և ըստ գրեցելումն թէ „պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց„ , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ „դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի„ , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464.

ԳՐԻԳՈՐ - Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ախտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416.

ԳՐԻԳՈՐԻՈՍ - Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466.

ԳՕՏԻ - Եւ զզեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և գօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442.

Դ

ԴԱԴԱՐԵԼ - և ինքն երթեալ ի գաւառն Աղբագ՝ դադարէ ի Յաղամակերտն աւանի: - 426.

ԴԱԴԱՐԵՑՈՒՑԱՆԵԼ - Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դադարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422.

ԴԱԺԱՆՈՒԹԻՒՆ - և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօղոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430.

ԴԱԼԱՐՈՒԹԻՒՆ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452.

ԴԱՅԵԱԿ - և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանուևս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն...դայեակն խաւարի, արեան մտեալ սատարն, խրատեալն ի սատանայէ, անհամբոյրն ի բարեաց, արբանեակն չարին – 410.

ԴԱՆԳ - Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով գելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450.

ԴԱՆԴԱՂԻԼ - Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսորայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420.

ԴԱՆԴԱՆԱՒԱՆԴ - զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ/ճիշտը՝ դանդանաւանդաւ / իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460.

ԴԱՇՆ - Իսկ ի գալ գարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռաց Ափշնի՝ գայ հասանէ առ եղբարս իւր ցրեալ զդաշինս սիրոյ. – 424. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ԴԱՇՏ - և այնուհետև բազմութիւն դիակացն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդոյլ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466. և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախումն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխոհւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. և սուր ի վերայ եղեալ կոտորեցին և լցին զբերան դաշտին յանկելոց դիակացն յոյժ խտացեալ առ միմեանս. – 436. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ գայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զզալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464. Վասն զի ազատազունդ զօրքն տիրակորոյսք ցրուեալ ի լերինս և ի դաշտս – 412.

ԴԱՌՆԱԼ - Եւ անտի դարձեալ պաշարէ զբերդն Կարուց, և բացեալ զմթերեալ տունս գանձուց առնու աւար բազում: - 424. և առեալ զբանակս նոցա յաւարի, փրկեալ և զգերեալսն՝ դարձան յիւրաքանչիւր տեղիս մեծաւ յաղթութեամբ: - 468. և նորա առեալ դառնայ և դիմէ ի վերայ Աշոտոյ մեծաւ սպառնալեօք, ոխս պահեալ վասն զնորայն արհամարհելով կոչումն. – 424. Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝գեղջ, կամ՝գեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնևձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն

նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհին ամենայն՝ <u>դառնայ</u> ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464. որ ոչ կարացեալ հանդուրժել քաջութեան և իմաստութեանն արքայի, թողեալ զզազանաբարոյ գործս չարութեան՝ <u>դառնայ</u> ի խաղաղութիւն և ի սէր կատարման. – 448.

ԴԱՌՆԱԼ ԸՆԴ ԿՐՈՒՆԿ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ <u>դարձան ընդ կրունկ</u>, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - /436/

ԴԱՌՆԱՃԱՇԱԿ - և ի խորովակսկիծ կիզմանէ աղեացն դիաթաւալ յերկիր կործանեալ թմբրեալք լինէին ի <u>դառնաճաշակ</u> մահարբոյց բաժակէն: - 412.

ԴԱՌՆԱՊԷՍ - Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային <u>դառնապէս</u>. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. Ո՞ րք զօրն զայն ոչ ողբասցէ, ո՞յր ուրուք ոչ գելուցուն աղիքն, որ զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք <u>դառնապէս</u>,,: - 412.

ԴԱՌՆՈՒԹԻՒՆ - Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն <u>դառնութեան</u>: - 416. Յաւուրս <u>դառնութեան</u> սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. որոց զկնի և ինքն չարաչար <u>դառնութեամբ</u> ընդունի զվախճանն: - 426. Որք յանհնարին սգոյն <u>դառնութեան</u> մատաղ մանկտոյն զսովորականն մոռացան դիեցուցանել զկաթն, ողբոց միայն պարապեալ միմեանց ձայնակցելով: - 412. վայիւք և ողբովք և յորդահոս արտասուօք զերկիրն լրացուցանէին <u>դառնութեամբ</u> – 412.

ԴԱՍ - անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և <u>դասք</u> առիւծուց և այլոց զազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց <u>դասք</u>, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սգոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ <u>դասս դասս</u>՝ պարաւորս եբրայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տայ զողբս: - 414. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զ<u>դասս</u> մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. Իսկ զօր նաւակատեաց սորա <u>դասիւք</u> եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ

մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464. Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զգիշերամարտ դասս անկարգ խռոսակին Հասանայ. – 428. մատուցանէ և պատարագս և զոհս զէնմանց բազմաբիւր զանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466. Յայնմ աւուր սուգ առին սուրբ եկեղեցիք և դասք պաշտօնէից: - 414. Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս զուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ԴԱՍ ԴԱՍ - և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սգոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս եբրայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տայ զողբս: - 414.

ԴԱՏ ԱՌՆԵԼ - որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450.

ԴԱՏԱՍՏԱՆ - Նա իրաւանց դատաստանաց արդարով կշռիչ: Նա ամբարտաւանից բարձրաթռիչ թևոցն հարթող: - 470.

ԴԱՏԱՒՈՐ - Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464.

ԴԱՏԻՆ - անդ կալցեն զերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434.

ԴԱՐ - դեռ ևս ցայն ժամանակս անդ յղփացեալ ամրացեալ կային մարդիկ դարուն Ութմանիկք կոչեցեալ ազգաւ: - 434. զորոյ և ոչ զհամբաւն ոք դարուց ի դարս յիշատակել կարողանայ առ նա հասելոցն – 406. զորոյ և ոչ զհամբաւն ոք դարուց ի դարս յիշատակել կարողանայ առ նա հասելոցն – 406. համբաւէր ի լսելիս նորա զզրուցաբանութիւն հնոցն թագաւորաց դարուց ի դարս, և զեղեալս առ նոքօք զպատերազմունս: - 440. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ զծել, միանգամայն և զծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և

գահս ըստ գահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420.

ԴԱՐԱՆ - Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զգածեալ հնարիւք: - 426.

ԴԱՐԱՆԱԿԱԼ - Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ԴԱՐԱՍՏԱՆ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զազաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և գահս ըստ գահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ԴԱՐԻՒՆՍ - Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ գողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնն՝ծիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ գետավէժսն սատակեցան արք իբրև ԲՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468.

ԴԱՐՁԵԱԼ - Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուագք, թէ ,,ուրախ լեր, անապատ ծարաւի,, և դարձեալ՝ եթէ ,, ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք,,: - 464. Դարձեալ և այլ իմն օրինակ խաբէութեան համբաւէ ի մարդիկ, ասելով այսպէս. – 418. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի գահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝

դարձեալ զայ ի զաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. զայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ զաւառացն: - 434. Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446. և դարձեալ յայլում տեղւոջ ասէ, ,,երիւք շարժի երկիր, և չորրորդին ոչ կարէ հանդուրժել. – 448. Եւ ելաց զնա արքայ լալին մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. և ինքն դարձեալ երթայ ի քաղաքն Նախճաւան, զոր ընդ իւրումն կարգեալ էր իշխանութեամբ. – 428. և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհին Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ գանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թևակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զզաւառն Սղզայ ի Տոսպ զաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարազայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406.

ԴԱՐՁՈՒՑԱՆԵԼ - և նորա տուեալ զեղբայրն զԳագիկ, և զկնի է ամսոյ առաքէ զԳուրգէն զկրտսերն և դարձուցանէ զԳագիկ: - 424. Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարզեատուն զոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450.

ԴԱՐՁՈՒՑԵԱԼ - Եւ դարձուցեալ զիշխանն Աշոտ մեծաւ պատուով և բազում և երևելի պարգևօք. – 424.

ԴԱՐՄԱՆ - որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452.

ԴԱՐՄԱՆԵԼ - որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և գլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի զովութեանց արժանաւոր. – 450.

ԴԱՐՈՒՑ Ի ԴԱՐՍ - համբաւէր ի լսելիս նորա զզրուցաբանութիւն հնոցն թագաւորաց դարուց ի դարս, և զեղեալս առ նոքօք զպատերազմունս: - 440.

ԴԱՐՊԱՍ - Ուստի և ի կրծաբախ ճակատահար ճայթմանցն և ի բարձրաձիչ աղաղակացն հնչեաց դուռն դարպասու արփիագեղ./412/ տիկնոջն մեծին Սոփեայ: - 414.

ԴԱՒԱՃԱՆԵԱԼ - Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406.

ԴԱՒԱՃԱՆԵԼ - Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438.

ԴԱՒԵԼ - Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416.

ԴԱՒԹԵԱՆ - Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406.

ԴԱՒԻԹ - և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422.

ԴԱՒԻԹ ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ - որ թէպէտ և յառաջ քան զայսոսիկ ի Դաւթայ Սահառունոյ և յՌաշամայ Ռշտունւոյ և ի Բաղափրանայ ասի առեալ շինութիւն – 454.

ԴԱՒՈՂ - Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408.

ԴԵԳԵՐԱՆՔ - Յաղագս սորա հաւաստապէս և յոյժ ըղձալի է ինձ առնել բանից դեգերանս ի սմա, և ի սորին գործս և զովեստս – 420.

ԴԵԳԵՐԵՑՈՒՑԱՆԵԼ - Եւ արքայն Յուսփ եւ գնաց յաշխարհն Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանել հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442.

ԴԵԼՄԻԿՔ - ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆ ԴԵԼՄԿԱՑՆ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ ԵՒ Ի ԳԱՒԱՌՆ ԱՂԲԱԳ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐԱՑՆ ՀԱՅՈՑ Ի ՇՆՈՐՀԱՑՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ: - 468. Յաւուրս յայնոսիկ մասն ինչ ի զօրաց Դելմկաց դիմեալ, անցանել կամելով յաշխարհն Աստրեստանի. – 468. և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախումն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխռիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468.

ԴԵՂ - Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանաց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452. ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

ԴԵՆԱԴԱՐՁ - Աստանօր յիշէ իշխանն Աշոտ զչարաբարոյ արբանեկութիւնն Հասանայ որդւոյ Վասակայ դենադարձի, զոր արար առ ամիրայն Ափշին: - 426. Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424.

ԴԵՌ - և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466.

ԴԵՌ ԵՒՍ - դեռ ևս ցայն ժամանակս անդ յղփացեալ ամրացեալ կային մարդիկ դարուն Ութմանիկք կոչեցեալ ազգաւ: - 434. Ընդ այնր ժամանակս դեռ ևս բռնակալութեամբ տիրէր Պարսից և/446/ Հայոց Յուսփ որդին Ապուսաճայ – 448.

ԴԵՍՊԱՆ - Ուր և անդէն իսկ վաղվաղակի դեսպանս առաքէ հրովարտակօք և բազում խոստմամբք, և իսպառ թախանձեալ զիշխանն՝ կոչէ ի հանդիպումն իւր: - 438. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իբք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438.

ԴԵՐԱՆԻԿ - Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն

Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434.

ԴԷՄ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. և նոցա ի դիմի հարեալ զպատերազմի նշանակէն/ճիշտը՝նշանակեն/ հանդէս: - 428. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. Իսկ սորա մտեալ բարձրագագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխոհիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468.

ԴԷՊ ԼԻՆԻ - ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ „ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս„: - 446.

ԴԺՈԽՔ - ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ „ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս„: - 446. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410.

ԴԺՈՒԱՐ - և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝գեղջ, կամ՝գեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ

ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426.

ԴԺՈՒԱՐԱԿԻՐ - հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն. – 454.

ԴԺՈՒԱՐԱՄԱԾ - Իսկ և զգլուխս պարսպին ածեալ ի կիրճս դժուարամածս քարանձաւին՝ ի համբոյրս միմեանց մերձեցուցանէ. – 454.

ԴԺՈՒԱՐԻՄԱՑ - և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438.

ԴԺՈՒԱՐԻՆ - Անդ քաջին և հզօր իշխանին մտրակ ի կուշտ արարեալ երիվարին՝ արագ ընդ դժուարինն անդր անցանէ յորձան: - 410. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434.

ԴԻԱԹԱՒԱԼ - և ի խորովակսկիծ կիզմանէ աղեացն դիաթաւալ յերկիր կործանեալ թմբրեալք լինէին ի դառնաճաշակ մահարբոյց բաժակէն: - 412.

ԴԻԱԿՆ - և այնուհետև բազմութիւն դիակացն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդւոյ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466. և սուր ի վերայ եղեալ կոտորեցին և լցին զբերան դաշտին յանկելոց դիակացն յոյժ խտացեալ առ միմեանս. – 436.

ԴԻԴՐԱՔՄԱՅ - և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440.

ԴԻԵՑՈՒՑԱՆԵԼ - Որք յանհնարին սգոյն դառնութեան մատաղ մանկտոյն զսովորականն մոռացան դիեցուցանել զկաթն, ողբոց միայն պարապեալ միմեանց ձայնակցելով: - 412.

ԴԻՄԱԳՐԱՒԵԼ - և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410.

ԴԻՄԵԱԼ - Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ

Շապհոյ պաշարէ զբերդն անձողոպրելի զգուշութեամբ. - 430. Յաւուրս յայնոսիկ մասն ինչ ի զօրաց Դելմկաց դիմեալ, անցանել կամելով յաշխարհն Ասորեստանի. – 468.

ԴԻՄԵԼ - և այնուհետև առն ամբարշտի զօր գումարեալ արս իբրև ԺԳՌ դիմէ ի վերայ արքայի, գունակ այլոց ոմանց զնա կարծելով. – 466. և նորա առեալ դառնայ և դիմէ ի վերայ Աշոտոյ մեծաւ սպառնալեօք, ոխս պահեալ վասն զնորայն արհամարհելով կոչումն. – 424.

ԴԻՊՈՂ - Բայց մեր զդիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք զեղեցիկ քոյոցդ ախորժակաց, ո՞վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460.

ԴԻՏԱԿ - Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՞ք, լացէ՞ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412.

ԴԻՒՐԱԼՈՒՐ - Ունչք երկայնագոյնք և վայելչաւորք, լսելիք դիւրալուրք և դիւրահաւանք ի բարիս և պայծառք լուսահրաշ նմանեալ գունով: - 470.

ԴԻՒՐԱՀԱՒԱՆ - Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնօջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406. Ունչք երկայնագոյնք և վայելչաւորք, լսելիք դիւրալուրք և դիւրահաւանք ի բարիս և պայծառք լուսահրաշ նմանեալ գունով: - 470.

ԴԻՒՐԱՒ - ,,Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434.

ԴՂՐԴԵԱԼ - այլ և ի հոսանս հրաձգութեանցն առաջի նորա և ի կայթմունս թնդականացն և ի հնչմունս փողոցն առ հասարակ դղրդեալ բիւր բիւրոց մարդկան – 470. և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանզիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զիետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442.

ԴՆԵԼ - ի շրթունս խորայատակ հիմանց ծովուն դնէ դրունս ահաւորատեսս, հաստահեղոյսս, բևեռապինդս. – 454. Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զգլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414. որ և ի վերայ ամենայն

բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և գլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի զովութեանց արժանաւոր. – 450. Պարսպէ և զծովակողմն զօրաւոր վիմօք, դնելով զհիմունսն յանհնարին խորութեան – 452. Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436.

ԴՈՒ - ,,աւա՜ղ և եղո՜ւկ քեզ, քաղաք, որ թագաւորդ քո որդի աղախնոյ է,,. – 448. ,,զի՞ դուք, ո՜վ մարդիկք, և ընդէ՞ր գործել զայդ յանդգնիք. չի՛ք ուրեք թշնամիք. ո՛չ ուստեք պատեալ պատերազմ: - 414. և եթէ աղբիւր ակնավճիտ տեսանիցէ՝ ասէ, չեմ ծարաւի, և ոչ երբէք արբից ի քէն ջուր. մատո ինձ արծաթ: - 450. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446.

ԴՈՒԻՆ - Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. ՅԱՂԱԳՍ ՄԵԾԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԸՆԴ ԱՌՆՆ ԱՐԱԲԱՑԻՈՅ Ի ԴՐՈՒՆՍ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԴՈՒՆԱՅ – 464. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ զաւառի, գայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464.

ԴՈՒՌՆ - Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղզեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օղաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս զոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. Եւ այնուհետև ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան օն անդր փութապէս շինուածս և ձեռակերտս հաստատեսցեն – 456. Եւ անդէն ձերբակալ արարեալ կրկին կապանօք քարշեն ի դուռն բերդին Սևան կոչեցեալ. – 428. Եւ

արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. Եւ արքայն Յուսփ ել գնաց յաշխարհն Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զգածեալ հնարիւք: - 426. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Ասորեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460. զոր հրաշափառապէս եցոյց մեզ երկրորդ Երուսաղէմ, միանգամայն և դուռն վերին Սիօնի: - 462. Ի բաց առան ի դրաց սենեկացն ոսկեհուռն կամարաձև երանգոցն տարազք, և սեաւք խոշորագոյնք և յոյժ տխրալիք զտեղին փոխաբերեցին. – 414. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ գիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. ի շրթունս խորայատակ հիմանց ծովուն դնէ դրունս ահաւորատեսս, հաստահեղոյսս, բևեռապինդս. – 454. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց գիտութիւն: - 452. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ականբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. ՅԱՂԱԳՍ ՄԵԾԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԸՆԴ ԱՌՆՆ ԱՐԱԲԱՑԻՈՅ Ի ԴՐՈՒՆՍ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԴՈՒՆԱՅ – 464. Ուստի և ի կրծաբախ ճակատահար ճայթմանցն և ի բարձրաճիչ աղաղակացն հնչեաց դուռն դարպասու արփիազեղ./412/ տիկնոջն մեծին Սոփեայ: - 414.

ԴՈՒՌՆ ԱՂԱՆԱՑ - Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ԴՈՒՌՆ ԱՐՔՈՒՆԻ - և խնդրէ զարիւնն իւր և զիւրոյ ազգին՝պարգևք և զինք վարձուց ծառայութեան յաւիտենականի, և աննենգ կալ ի դրան արքունի: - 430. և ինքն հասեալ ի դուռն արքունի՝ առնու և անտի ևս զօրս բազումս յօգնականութիւն. – 448. Եւ փախստական արարեալ զզօրսն ամիրային Յուսփայ, ձերբակալ ևս արարեալ և զինքն՝ բառնան ի դուռն արքունի – 444. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456.

ԴՈՒՍՏՐ - ,,ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ զուցէ հպարտացի ի վերայ իմ Աշոտ,,: - 418. և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սգոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս եբրայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տայ զողբս: - 414. զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանգէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432.

ԴՌՆԲԱՑ - և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ զթայր և դռնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հագարեանն ազգէ: - 432. Նա ամենայն արուեստականաց դռնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և ահարկու հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472.

ԴՐԱԽՏ - Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406.

ԴՐԱՑԻ - հանգուցանէ զշփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, օտարաց միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … / բնագրում պակասում են որոշ բառեր/ կոչեցեալ ազգէ – 430. Նա ի վերայ դրացեաց իւրոց և իւրոց հնազանդելոց հովանի ամրապահեստ, և արագ … : - 472./ձեռագիրն այստեղ ընդհատվել է/ Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանաաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն զրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432.

ԴՐՈՒԱՏԵԼ - Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերազոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսորայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420.

ԴՐՕՇ - բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, զոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442.

ԴՐՕՇԵԱԼ - իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի

վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով /ճիշտը՝շրջշրջելով/ զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց գիտութիւն: - 452.

Ե

ԵԲՐԱՅԵՑԻ - և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սգոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս եբրայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տայ զողբս: - 414.

ԵԳԻՊՏԱՑԻՔ - Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ԵԴԵԱԼ - եդեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս գոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. եդեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի գնացելոյն յաշխարհէս. – 444. Եւ եդեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծագնի ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442. և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխռիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եդեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. և սուր ի վերայ եդեալ կոտորեցին և լցին զբերան դաշտին յանկելոց դիակացն յոյժ խտացեալ առ միմեանս. – 436. և տայ ի ձեռն արքայի զաշխարհս Հայոց և Վրաց և ուխտ խաղաղութեան եդեալ գնայ յերկիրն Պարսից: - 448. ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ գիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եդեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. յորոյ վերայ լար եդեալ ձգէ

զպարիսպն շուրջանակի իբր ձիարշաւանօք հինգ. – 454. քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրաղիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ԵԴԵԱԼ ՋԱՆՁՆ - Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ էլ գնաց առ Աֆշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք եւ և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424.

ԵԶՐ - Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. Ի ծայրից անտի զագաթանն ի խոնարհ մինչև ցեզր ծովուն լի և լի պարսպաւորէ անմերձենալի ամրութեամբ: - 434. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի զաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450.

ԵԹԷ - անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լողաց: - 458. իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով գելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450. Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զզումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուագք, թէ ,,ուրախ լեր, անապատ ծարաւի,, և դարձեալ՝ եթէ ,, ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք,,: - 464. Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ զոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ զոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. եթէ շարժեսցի ծով յուզեալ ի հողմոց՝ ծաղկաձև ալիքն զբօսացուցանողք և վայելուչք երևին. – 452. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. և եթէ աղբիւր ակնավճիտ տեսանիցէ՝ ասէ, չեմ ծարաւի, և ոչ երբէք արբից ի քէն ջուր. մատո ինձ արծաթ: - 450. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ

բղխեւ – 450. և եթէ մաքուր յօդոյ լինիցի՝ զամենեցուն աչս զրաւէ զիւրն տեսանել ծաւալումն. – 452. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ զոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա /ճիշտը՝Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ զաւառի. – 432. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հազեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448. ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հազեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448. յինքն զրաւէ զմիտս տերանց և ազատաց աշխարհին, ասելով օրինակ զայս. եթէ ի դէմս Աշոտոյ առնեմ տեղապահութիւն աշխարհիս – 418. Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ „զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406. Պատմեաց մեզ և հաւատարիմ ոստիկան մի ի գործավարաց քաղաքին, եթէ եմուտ ի շինուածս տաճարին երկաթ լտերս իբրև ՄՌ. – 458.

ԵԼ - Որով և առ իսկ զզաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432.

ԵԼԱՆԵԼ - և արքայի յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ ել զնաց զօրօք բազմօք զհարազատին խնդրել զքէն վրիժուց: - 464. Եւ արքայն Յուսփ ել զնաց յաշխարհն Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ ել զնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք ել և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդէձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, „լացէ՞ք, լացէ՞ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412.

ԵԼԵԱԼ - Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա/ճիշտը՝Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ զաւառի. – 432. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման

տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և գայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհին Վրաց: - 424. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410. Վասն զի ի պատճառս որսոյ ելեալ շրջէր իշխանն թափուր յիւրոցն զօրացն, միանգամայն և մերկ ի զինուց. 410. Ցուցանէր նմա զականս պատուականս և գեղեցիկ մարգարիտս լուսածինս, ելեալս յերկրէ և ի ծովէ, ըստ օրինակի թագաւորաց. – 440.

ԵԼ ԵՒ ԵԼՍ ԱՌՆԵԼ - Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ ել գնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք ել և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424.

ԵԼՔ - Բանայր առաջի նորա զհրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն հմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. որք զարհինարբու զազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղագս ելից հնարել խոկային: - 408.

ԵԿԵԱԼ - Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի գահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով,

որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. և եկեալ հասանէ ի զաւառն Թոռնաւան յաւուրս ձմերայնոյ: - 424. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարզևատուն զոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408. Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զզաւառն Սղզայ ի Տոււպ զաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարազայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406. հրաման տայցէ, զի լինիցի տեղի ապաստանի ամենայն հինից ի թշնամեաց եկելոց. – 456.

ԵԿԵՂԵՑԻ - Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ծրագլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. ածեալ զթիկամբք եկեղեցւոյն և շրջապատ պարունակ մի պանծալի մանրամասն հատուածովք յօրինեալ – 462. Ահա ասացաք որ ինչ յաղագս սրբոյ եկեղեցւոյն: - 464. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զգածեալ հնարիւք: - 426. և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ էլ զնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եղեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք էլ և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424. Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգևւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերազոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն … այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանագործ արուեստիւ – 460. Զայս հրաման տէրունեան յետս հարեալ Սմբատայ՝ շարժեաց զբազում չարիս ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ և ժողովրդեանն տեառն: - 440. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ զագաթան

սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ԶՈՐՈՅ ՄԵՔ ԶԻՒՐՆ ԵՒ ԶՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՍՑՈՒՔ – 460. Յայնմ աւուր սուգ առին սուրբ եկեղեցիք և դասք պաշտօնէից: - 414. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրն զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրն զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դադարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դադարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422. Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս զազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ԵՂԱՆԱԿ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. Իսկ ապա այսոցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410.

ԵՂԲԱՅՐ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. անդ վաղագոյնս աճապարեալ հասանէ ի ձեռն աւետաւոր հրեշտակաց և իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ. – 428. Աստ ի մէջ կացեալ բազմաջան լինի Գագիկ եղբայր իշխանին՝ թափել զՀասան ի պատուհասից խաւարմանն, և ոչ հասանի խնդրոյն. – 428. Բայց ամք իշխանութեանն Աշոտոյ ոչ խաղաղացան ըստ կամս իւր, երբեմն եղբարց իւրոց և երբեմն յայլոց բազմաց: - 428. Եւ ապա իբրև աւուրք ինչ լինէին պարապոյ՝կոչէ զԱշոտ եղբարբքն հանդերձ ի բերդն Կոտորոց, պատուասիրութեան ինչ աղագաւ: - 418. Եւ ընդ այնր ժամանակս փոխի յաշխարհէս Գուրգէն եղբայր թագաւորին, խաղաղութեամբ ննջեալ առ հարս իւր. – 444. Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. և նորա տուեալ զեղբայրն զԳագիկ, և զկնի Է ամսոյ առաքէ զԳուրգէն զկրտսերն և դարձուցանէ զԳագիկ: - 424. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի

մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ „ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս„: - 446. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ „ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս„: - 446. Իսկ ի գալ զարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռաց Ափշնի՝ գայ հասանէ առ եղբարս իւր ցրեալ զդաշինս սիրոյ. – 424. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբք հանդերձ և ամենայն տիրակոյտ ազատազունդ զօրօքն խորհուրդ արարեալ ասեն – 424. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ և ամենայն զօրօքն խոյս տուեալ ամրանայ ի ձորն Որսիրանից: - 424. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ „եղբար/ճիշտը՝ եղբայր/ յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր„՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ „եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր„՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յադամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ զնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446. Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432. Որով և առ իսկ զգաւառն Եղի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432. ՍԿԻԶԲՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ ՋԿՆԻ ԵՂԲՕՐ ԻՒՐՈՅ ԱՇՈՏԻ, ԵՒ ԳՈՐԾՔ ՆՈՐԻՆ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ: - 428.

ԵՂԵԱԼ - բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զգածեալ հնարիւք: - 426. Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զաhի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից

վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարաացեն յայտնել. – 442. Գրէ և առ իշխանն ըստ օրինակի և ըստ պատշաճի գործոյն եղելոյ. – 408. Եւ Աբաս այնուհետև փախստեայ եղեալ մազապուր անկանի յաշխարհն Վրաց: - 464. Եւ ի գալ գարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Եւ մինչդեռ այս ամենայն գաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408. և նորա հետամուտ եղեալ ընդ քաղաքն Տփղիս, ոչ սակաւ հարստահարութիւն արարեալ գլխոյ Սմբատայ՝ առնու հարկս բազումս: - 424. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուազին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի զիշերի առնու զամրոցն և տիրէ զաւառին: - 406. Իսկ ի գալ գարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռաց Ափշնի՝ գայ հասանէ առ եղբարս իւր ցրեալ զդաշինս սիրոյ. – 424. Իսկ սորա մտեալ բարձրազագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. համբաւէր ի լսելիս նորա զզրուցաբանութիւն հնոցն թագաւորաց դարուց ի դարս, և զեղեալս առ նոքօք զպատերազմունս: - 440. Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420.

ԵՂԵԼՈՑ - Եւ ապա զկնի այսոցիկ այսպէս եղելոց՝ անիշխանանայ երկիրն Պարսից: - 448. զի նորայն զոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420.

Իսկ ապա այսոցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410.

ԵՂԷԳՆ - ուստի և գունդ զզնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466.

ԵՂԻՍԷ - Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ԵՂՈՒ՜Կ - ,,աւա՜ղ և եղո՜ւկ քեզ, քաղաք, որ թագաւորդ քո որդի աղախնոյ է,,. – 448.

ԵՂՋԵՒՐ - և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զիետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442.

ԵՄ/էական բայ/ - ,,ես այր մի անձառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ զուցէ հպարտասցի ի վերայ իմ Աշոտ,,: - 418. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462 Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ զահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս զուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458. Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. և վասն զի առաւմէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմազրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410.

Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպի ի խնդրեալ պարզնացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462. Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. ,,աւա՜ղ և եղո՜ւկ քեզ, քաղաք, որ թագաւորդ քո որդի ադախնոյ է,,. – 448. Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով գելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450. Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս գահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. այլ զի մի լռողացն խռովեսցին միտք՝ լռեսցի որ ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութասցուք ասպարէզ – 416. Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք ադախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաձայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրագլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝մարզի/: - 408. Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ գետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, նս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Բայց մեր զդիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք զեղեցիկ քոյոցդ ախորժակաց, ո՜վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460. բայց սակայն սիրտք նոցա ոչ էին ուղիղ, ոչ միայն առ իշխանն՝ այլ և ոչ առ տէրն Քրիստոս: - 430. եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օղաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս գոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն զոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ առաքէ զայր մի ներքինի, որում անուն էր Յիսր զօրօք բազմօք, զի երթեալ պատերազմեսցէ ընդ իշխանին: - 426. Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի,

անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. Եւ արդ սիրելի էք ինձ ևս հրաշափառագունիւ անցանել բանիւն ընդ ողբերգականացս հանդէս. – 416. Եւ արդ քանզի չև ևս է ժամանակ գովասանութեան, այլ պատմութեան՝ առ նոյն անդր փութասցուք կարգ: - 422. և արդարև արժանի էր օծեալն Աստուծոյ և բարձրն քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ այսպիսի և ի վեր քան զսոյնս գովութեանց: - 470. Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սևան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426. Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. Եւ Գագիկ իշխանն Վասպուրական երթալով երթայր և մեծանայր, և Տէր Ամենակալ էր ընդ նմա: - 432. և եթէ աղբիւր ակնավճիտ տեսանիցէ՝ ասէ, չեմ ծարաւի, և ոչ երբէք արբից ի քէն ջուր. մատո ինձ արծաթ: - 450. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ է փառք տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի. – 458. և ըստ զրեցելումն թէ ,,պատրաստ զտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. Եւ ինքն զազաթն ամրոցին է ծովահայեաց և յոյժ վայելուչ. – 452. և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշինոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձահոյ, յորում էրն Աշոտ – 420. և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշինոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձահոյ, յորում էրն Աշոտ – 420. Եւ յարքունիսն հասեալ Աշոտ՝ կայր ըստ սովորութեանն ահիւ ընդ ձեռամբ Ապումրուանայ, զի և փեսայացուցեալ իսկ էր նմա: - 418. Եւ նորա զնացեալ անթիւ բազմութեամբ զօրու՝ թողու ոստիկան Պարսից զմի յիւրոց հոմանեաց, որում անուն էր Փէթք. – 448. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկիւնաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454. և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրազածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան

կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Զոէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Զոէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ գնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ գնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն … այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանագործ արուեստիւ – 460. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանգէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զգիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ գագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն

կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440. Յաղագս սորա հաւաստապէս և յոյժ ըղձալի է ինձ առնել բանից դեգերանս ի սմա, և ի սորին գործս և գովեստս – 420. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430. Նա հարցափորձող իմաստնոց խորք ծովու կամ բարձութիւնք երկնից որ անհասն է: - 472. Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462. Ո՞ւր է բարեժմիտ շրթանցն ժպտումն, որ բազմերանգ բազմականս ոսկեզարդ զահոյիցն միշտ զմեզ ուրախարարն զմայլեցուցանէր բաժակաւ: - 416. որ է յոյժ ըղձալի իմաստնոց – 462. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. Որով և առ իսկ զգաւառն Եղի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432. որում ցանկացեալ ոմն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արև յետ ամպոյ, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430. որք էին արք ապստամբք, զողակիցք գողոց, ապականիչք աշխարհի և արհամարհողք տէրութեանն: - 430. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարգևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ

իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարգևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացող և Թէբէացող վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դադարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422. Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանասաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն զրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432. Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսորայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՉԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՑՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՑ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՉՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրագլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. որում ցանկացեալ ոմն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արև յետ ամպոյ, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430. „աւուրք սաստկութեան են և գործ պատերազմի, ո՞վ գիտէ, ո՞յր ուրուք յաղթութիւնն լինիցի„: - 424.

ԵՄ/օժ.բայ / - զոր այնքան վաղագոյն այլազգեացն յափշտակեալ էին – 406. Եւ զայն լուեալ ամիրային՝ ակամայ կամօք կոչէ առ ինքն զարսն զորս թողեալ էր տեղապահս Վասպուրական աշխարհին – 426. զոր օրինակ առիւծ յազեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430. Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև նս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420. քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝գեղջ, կամ՝գեաւղջ/ դառնալ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստանանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. „ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ զուցէ հպարտացի ի վերայ իմ Աշոտ„: - 418. անդ կալցեն զերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի

փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իջէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օղաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս զոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի գան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. և այնուհետև բազմութիւն դիակացն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդոյ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սևան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426. և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. Եւ ի գալ գարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. և ինքն դարձեալ երթայ ի քաղաքն Նախճաւան, զոր ընդ իւրումն կարգեալ էր իշխանութեամբ. – 428. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհն Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բաւրայ: - 444. և յամենայն մասունս թագաւորականս գտանէր զնա զուտ և նազելի/438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440. Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. Եւ քանզի առեալ էր Գագկայ զքոյրն Հասանայ կնութեան՝ վասն այնորիկ և սիրով խաղաղութեամբ ընդունի զնա յամրոցն: - 408. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Եւ քանզի նախախնամօք և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ այնպէս

լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Եւ քանզի որդի քեռ էր Ապումրուան տիկնոջն Սոփեայ՝ վասն այնորիկ արձակէ զնա ի կապանաց հրամանաւ հօր իւրոյ: - 416. Զայս մեզ ընծայեցին՝ որք տեսօղք լեալ էին գործոցն և որք ի զիրկս զմանկունքն կրէին – 414. զի բեկեալ էր սիրտ նորա առ ուշի, քաջութեան մանկանն, և սպասէր զաղտ կորուսանել զնա: - 418. Իսկ զզաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430. Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462. նմանահան ճշգրտութեամբ յօրինեալ է ընդդէմ Փրկչին և փառազարդ պատկեր արքային Գագկայ – 462. որք անյուսացեալ էին փրկութեան անձանց: - 420. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Սղգայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անունն: - 418.

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ - Եւ այնուհետև ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան օն անդր փութապէս շինուածս և ձեռակերտս հաստատեսցեն – 456. Իսկ զօր նաւակատեաց սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464.

ԵՍ - „ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ գուցէ հպարտասցի ի վերայ իմ Աշոտ„: - 418. Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զզազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460. „ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ գուցէ հպարտասցի ի վերայ իմ Աշոտ„: - 418. „Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն

անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. ամենայն ակն զնա բաղձայր տեսանել, ուստի և ամենայն հոգիք աղաղակէին ,,Տէր, կեցո զթագաւորն և լուր մեզ,,. – 470. այլ զի մի լսողացն խռովեսցին միտք՝ լռեսցի որ ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութասցուք ասպարէզ – 416. Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,գուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408. Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,գուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408 Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, նս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Բայց մեք զդիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք գեղեցիկ քոյոցդ ախորժակաց, ո՜վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. Եւ արդ ոչ ներէ մեզ բանս առանց մեծի և արժանաւորապէս ողբոց թողուլ զյիշատակ կորստեան ամէնօրհնեալ հզօրին: - 412. Եւ արդ սիրելի էր ինձ նս հրաշափառագունիւ անցանել բանիւն ընդ ողբերգականացս հանդէս. – 416. և եթէ աղբիւր ակնավճիտ տեսանիցէ՝ ասէ, չեմ ծարաւի, և ոչ երբէք արբից ի քէն ջուր. մատո ինձ արծաթ: - 450. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450. Եւ երթեալ զնայ առ Սմբատ սիրով

խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, „ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն„: - 466. և նոցա զաղաղակ բարձեալ՝ արտասուս և հառաչանս առաջի արկանէին ասելով, մի՛ խպառ մերժեր զմեզ ժառանգութենէ մերմէ: - 432. և որպէս թուի ինձ՝ զանցոյց զարմանալեօք զՇամիրամեան փորուածոյ սեննկօքն և զամբարտակաւ զետոյն որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ. – 456. Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448. Զայս մեզ ընծայեցին՝որք տեսօղք լեալ էին գործոցն և որք ի գիրկս զմանկունքն կրէին – 414. զոր հրաշափառապէս եցոյց մեզ երկրորդ Երուսաղէմ, միանգամայն և դուռն վերին Սիօնի: - 462. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. զոր ընծայեաց մեզ հաւաստեաւ Բիւզանդն պատմող. – 426._ Ընդէ՞ր ոչ պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախուռն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց„: - 416. թերևս յաջողեսցէ մեզ Աստուած ծայրագունին հանդիպել լրման, բազմավէպ զրուցատրութեանց քաջի արանց տանն Արծրունեաց: - 416. ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ գիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ „ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս„: - 446. Իսկ մեր ի բազմաց զսակաւն յիշատակելով՝ ահա ասացաք որ ինչ յաղագս Ոստանն աւանի: - 452. մեք առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս զնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ զերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի զլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար„: - 414. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի

կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ԶՈՐՈՅ ՄԵՔ ԶԻՒՐՆ ԵՒ ԶՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՑՈՒՔ – 460. Յաղագս սորա հաւաստապէս և յոյժ ըղձալի է ինձ առնել բանից դեգերանս ի սմա, և ի սորին գործս և գովեստս – 420. Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462. Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414. Ո՞ւր առատ ձիրք ձեռինն պարգևաբաշխ, որ երևելի զարդուք ցանկ զմեզ շքեղացուցանէր: - 416. Ո՞ւր է բարեժմիտ շրթանցն ժպտումն, որ բազմերանգ բազմականս ոսկեզարդ զահոյիցն միշտ զմեզ ուրախարարն զմայլեցուցանէր բաժակաւ: - 416. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարգևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. ուստի և յայսցանէ ի բաց որոշելով զմեր միտս՝ յօզտակարն մեր փութասցուք պատմութեանցն հանդէս. - 454. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսաարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառաջաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունազոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. Պատմեաց մեզ և հաւատարիմ ոստիկան մի ի գործավարաց քաղաքին, եթէ եմուտ ի շինուածս տաճարին երկաթ լտերս իբրև ՄՌ. – 458. Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412. Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի զանձս արքունի: - 440. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի զանձս արքունի: - 440.

ԵՐԱՄ - Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,գուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ԵՐԱՆԳ - Ի բաց առան ի դրաց սենեկացն ոսկեհուռն կամարաձև երանգոցն տարազք, և սեաւք խոշորագոյնք և յոյժ տխրալիք զտեղին փոխաբերեցին. – 414.

ԵՐԱՍԱՆԱԿ - Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410.

ԵՐԱՍԽ - Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468.

ԵՐԲԵՄՆ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ զետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. Բայց ամք իշխանութեանն Աշոտոյ ոչ խաղաղացան ըստ կամս իւր, երբեմն եղբարց իւրոց և երբեմն յայլոց բազմաց: - 428. Բայց ամք իշխանութեանն Աշոտոյ ոչ խաղաղացան ըստ կամս իւր, երբեմն եղբարց իւրոց և երբեմն յայլոց բազմաց: - 428. և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418. իսկ այլոց պատերազմաւ պատահեալ տայր բերանոյ սրոյ և յանխնայ կոտորէր, երբեմն անձամբ և երբեմն ի ձեռն զօրացն: - 460. իսկ այլոց պատերազմաւ պատահեալ տայր բերանոյ սրոյ և յանխնայ կոտորէր, երբեմն անձամբ և երբեմն ի ձեռն զօրացն: - 460. Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406.

ԵՐԲԷՔ - Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,գուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ

զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432.

ԵՐԳ - Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406.

ԵՐԳԱԿԻՑ - Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412.

ԵՐԴՈՒՄՆ - Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիւկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436.

ԵՐԵԿՕԹՔ - Նա ի սենեակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472.

ԵՐԵՄԻԱՅ - Վասն որոյ զմարգարէին զոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ԵՐԵՍ/Ք/ - և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ զայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. և այնուհետև բազմութիւն դիակացն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդոյ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466. Եւ տեսեալ զպայծառազարդ հասակ մանկութեանն և զզարմանալի զեղ երեսացն վայելչութեանն՝ զարմանայր բոնաւորն. - 438. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի զոնեա փառազարդ երեսացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410. խնայեաց ի նոսա, և ի հիմանց տապալեալ զշինուածս ամրոցին՝ հաստատէ նոցա զժառանգութիւն իւրեանց զաւառին, և բնակել աներկիւղ յերեսաց հզօրին: - 432. ուր և անդէն իսկ երկուք յորդւոց իւրոց, նս և բազումք ի զօրաց անտի չարամահ սատակեցան առաջի երեսաց նորա – 426. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի զոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ

յերեսաց: - 422. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց … հարթ և ուղիղ հասակաւ, վայելուչ և պայծառ երեսօք. – 470. Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով գլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414.

ԵՐԵՒԵԱԼ - Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ գալստեանն նորա առ նա: - 440.

ԵՐԵՒԵԼ - Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462.

ԵՐԵՒԵԼԻ - առաքէ և թագ և հանդերձս երևելիս թագաւորին Հայոց Գագկայ՝ հաստատել ի ձեռս նորա զՀայաստան աշխարհս: - 444. Եւ այսքան և այսպիսեօք բարձրանշան յաղթութեամբք հռչակաւոր և երևելի ի մէջ Հայաստանեայց այրն լինէր: - 406. Եւ դարձուցեալ զիշխանն Աշոտ մեծաւ պատուով և բազում և երևելի պարգևօք. – 424. Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս զիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմագումար արուեստաւորօք յերևելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. Իսկ մեծանուն իշխանին Գագկայ բազում և երևելի պարգևօք շքեղացուցեալ նախապատուէ զյաղթող այրն Թադէոս: - 436. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. Ո՞ւր առատ ձիրք ձեռինն պարգևաբաշխ, որ երևելի զարդուք ցանկ զմեզ շքեղացուցանէր: - 416. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454.

ԵՐԵՒԻԼ - եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս զոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. եթէ շարժեսցի ծով յուզեալ ի հողմոց՝ ծաղկաձև ալիքն զբօսացուցանողք և վայելուչք երևին. – 452. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց գաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. Որ և անդստին իսկ ի տղայական հասակէն արմատ բարութեան ի վեր երևէր: -

420. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ զահոյք, յորս բազմեալ երկի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ԵՐԵՒՈՒՄՆ - ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՑԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՑ Ի ՁԵՌԱՑ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՁՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420.

ԵՐԵՔ - և դարձեալ յայլում տեղւոջ ասէ, ,,երիւք շարժի երկիր, և չորրորդին ոչ կարէ հանդուրժել. – 448. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, զունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար գոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ԵՐԷ - Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս զազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ԵՐԹԱԼ - Եւ Գագիկ իշխանն Վասպուրական երթալով երթայր և մեծանայր, և Տէր Ամենակալ էր ընդ նմա: - 432. Եւ Գագիկ իշխանն Վասպուրական երթալով երթայր և մեծանայր, և Տէր Ամենակալ էր ընդ նմա: - 432. Եւ երթեալ զնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. և ինքն դարձեալ երթայ ի քաղաքն Նախճաւան, զոր ընդ իւրումն կարգեալ էր իշխանութեամբ. – 428. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն /ճիշտը՝ զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440.

ԵՐԹԵԱԼ - Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. Եւ առաքէ զայր մի ներքինի, որում անուն էր Յիւսր զօրօք բազմօք, զի երթեալ պատերազմեսցէ ընդ իշխանին: - 426. և արքայ յուղարկէ զնոսա ըստ խնդրոյն արքունի. և նոցա երթեալ պատերազմեցան յարևելից կողմանն: - 444. Եւ երթեալ զնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. և ինքն երթեալ ի գաւառն Աղբագ՝ դադարէ ի Յաղամակերտն աւանի: - 426. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ

պակաս զարիւնս անձանցն պարզևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում զիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերազոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարազ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ԵՐԻՎԱՐ - և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխռիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եդեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. Եւ հեծեալ յերիվարն քաջակազմ ոսկեհրաշ սարուցն փայլէր իբրև զարեզակն ի մէջ աստեղաց. – 442. և վասն զի առաւմէջ այզեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահմանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմազրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէրէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զքօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառազաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի զունազոյն ականցն հիւսելոց մարզարտախուռն զարդուցն ի զլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառազայթէին. – 470. Անդ քաջին և հզօր իշխանին մտրակ ի կուշտ արարեալ երիվարին՝ արազ ընդ դժուարինն անդր անցանէ յորձան: - 410.

ԵՐԻՒԱՐԿ - Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ զայ ի զաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. զայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ զաւառացն: - 434.

ԵՐԿԱԹ - Պատմեաց մեզ և հաւատարիմ ոստիկան մի ի զործավարաց քաղաքին, եթէ եմուտ ի շինուածս տաճարին երկաթ լտերս իբրև ՄՌ. – 458. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանզամայն և իբրև զսին երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանզնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի զոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ԵՐԿԱՅՆԱԳՈՅՆ - Ունչք երկայնազոյնք և վայելչաւորք, լսելիք դիւրալուրք և դիւրահաւանք ի բարիս և պայծառք լուսահրաշ նմանեալ զունով: - 470.

ԵՐԿԱՅՆՈՒԹԻՒՆ - ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թազաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանզնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456.

ԵՐԿԱՔԱՆՉԻՐ - Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ զանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թեւակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438.

ԵՐԿԲԱՑԻԿ - եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս գոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458.

ԵՐԿԵՐԻՐ - Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարգևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468.

ԵՐԿԻՆ/Ք/ - և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, „ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն„: - 466. Նա հարցափորձող իմաստնոց խորք ծովու կամ բարձութիւնք երկնից որ անհասն է: - 472. Երկինք ի վեր և երկիր ի խոնարհ զծառայակցին ողբացին զկորուստ: - 412. „զի մի, ասէ, արեգակն յանհաս բարձրութեանն երկնից ճեմեսցի կամար. և զճառագայթս ի խոնարհ արձակելով՝ զիմս լուսաւորեսցէ խաւար. – 414. Յայնժամ առնն քաջի Թադէի զաչս յերկինս համբարձեալ յօգնականութիւն կարդալով զՏէրն Քրիստոս. – 436.

ԵՐԿԻՐ - ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ„. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուագք, թէ „ուրախ լեր, անապատ ծարաւի„ և դարձեալ՝ եթէ „ ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք„: - 464. Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիւկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436. Երկինք ի վեր և երկիր ի խոնարհ զծառայակցին ողբացին զկորուստ: - 412. և այնուհետև բազմութիւն դիակացն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդւոյ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466. և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական թթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430. և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց նս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. Եւ

ապա զկնի այսոցիկ այսպէս եղելոց՝ անիշխանանայ երկիրն Պարսից: - 448. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարիուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434. և արդարև արժանի էր օծեալն Աստուծոյ և բարձրն քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ այսպիսի և ի վեր քան զոյնս գովութեանց: - 470. և դարձեալ յայլում տեղւոջ ասէ, ,,երիւք շարժի երկիր, և չորրորդին ոչ կարէ հանդուրժել. – 448. Եւ զայս ամենայն յաջողեալ սմա շնորհացն Աստուծոյ՝ խաղաղանայ երկիրն Վասպուրական: - 432. Եւ ի գալ զարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. և ի խորովակսկիծ կիզմանէ աղեացն դիաթաւալ յերկիր կործանեալ թմբրեալք լինէին ի դառնաճաշակ մահարբոյց բաժակէն: - 412. Եւ ի վերայ քաջասէր առ միմեանս լինելոյն՝ և զշինողութեան երկրի առնեն փոխադարձութիւն գաւառաց և բերդից ի մէջ երկոցունց: - 432. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464. և տայ ի ձեռն արքայի զաշխարհս Հայոց և Վրաց և ուխտ խաղաղութեան եղեալ գնայ յերկիրն Պարսից: - 448. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Ջռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի զիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և գայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհն Վրաց: - 424. Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414. Իսկ մեծանուն իշխանն վաղվաղակի զօր գումարեալ ասպատակեալ յերկիրն Մոկաց յաւուրս ձմերայնոյ: - 434. ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448. հանգուցանէ զշփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, օտարաց միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … / բնագրում պակասում են որոշ բառեր/ կոչեցեալ ազգէ – 430. Մաշեալ ի սուր

սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհն ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՅԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ՁՈՐՈՅ ՄԵՔ ՁԻՒՐՆ ԵՒ ՁՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՑՈՒՔ – 460. Յետ այսորիկ խաղաղանայ երկիրս Հայոց ի հինից չարահնար խմայէլական ազգին: - 426. Յետ խաղաղանալոյ երկրին գթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. յորում տիկնայք և աղախնայք թողեալ զկանացի բնութեանն պատիւ՝ ի գռեհս և ի փողոցս բացազլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին: - 412. Նաև ի գլխոյ լերինն հուսեալ իջանեն զետք սահանակարկաջք յորդահոսք, որով ոռոգանի երկիրն առ հասարակ. – 452. Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412. որ զՊաղեստինացւց աշխարհն հանդերձ Հիւրկանեաւ քահանայիւ զերեալ ած բնակեցոյց յերկրիս մերում – 454. Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432. Որք յաշխարհեն իւրեանց ասէին այսպէս, ,,վա՜յ, կորեաւ մեծանուն իշխանն, և անտերունչ մնաց երկիրս Հայոց,,: - 414. վայիւք և ողբովք և յորդահոս արտասուօք զերկիրն լրացուցանէին դառնութեամբ – 412. տայ զմթերս զանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս զազաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի գաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450. Ցուցանէր նմա զականս պատուականս և զեղեցիկ մարգարիտս լուսածինս, ելեալս յերկրէ և ի ծովէ, ըստ օրինակի թագաւորաց. – 440.

ԵՐԿԻՒՂ - Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418. Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կծծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. Նա ի սենեակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և աh հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472.

ԵՐԿՆԱՀԱՐԹ - ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

ԵՐԿՆԱՅԻՆ - Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դաղարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422.

ԵՐԿՆԱՊԻՇ - Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս գիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմագումար արուեստաւորօք յերնելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434.

ԵՐԿՆՉԻԼ - ,,ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ գուցէ հպարտացի ի վերայ իմ Աշոտ,,: - 418.

ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ - Բայց զկնի մահուան երջանիկ իշխանին հաստատի յաթոռ հօր իւրոյ անդրանիկն Աշոտ որդի ամաց իբրն երկոտասանից: - 416.

ԵՐԿՈՒ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուդեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ զետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուդեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում հեծելովք ի մեծն Վան և յՈստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426. Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Զղմարայ. – 432. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. ուր և անդէն իսկ երկուք յորդւոց իւրոց, ևս և բազումք ի զօրաց անտի չարամահ սատակեցան առաջի երեսաց նորա – 426.

ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ - և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխռիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եդեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468.

ԵՐԿՈՔԵԱՆ - բայց քանզի կասկած ի սրտից երկոցունցն ոչ մեկնեցաւ՝ գրաւականս խնդրէ Ափշին.- 424. Եւ ի վերայ քաջասէր առ միմեանս լինելոյն՝ և զշինողութեան երկրի առնեն փոխադարձութիւն զաւառաց և բերդից ի մէջ երկոցունց: - 432. ամիրայն այնուհետև անց գնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկոսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացաք: - 426. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430.

ԵՐԿՈՔԻՆ - Իսկ ամիրայն այնուհետև անց գնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկոսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացաք: - 426.

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾ - Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416.

ԵՐԿՐՈՐԴ - զոր հրաշափառապէս եցոյց մեզ երկրորդ Երուսաղէմ, միանգամայն և դուռն վերին Սիօնի: - 462. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄ - զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442.

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ - զոր հրաշափառապէս եցոյց մեզ երկրորդ Երուսաղէմ, միանգամայն և դուռն վերին Սիօնի: - 462. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ԵՐԶԱՆԻԿ - ԱԹՈՌԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԱՇՈՏԻ ՈՐԴԻՈՅ ՆՈՐԻՆ ԱՆԴՐԱՆԿԱՆՆ: ԵՒ ՓՈԽՈՒՄՆ ՏԻԿՆՈՋՆ ՍՈՓԵԱՅ ԵՐԶԱՆԿԻ ԵՒ ԲԱՐԵՊԱՇՏԻ – 416. Բայց զկնի մահուան երջանիկ իշխանին հաստատի յաթոռ հօր իւրոյ անդրանիկն Աշոտ որդի ամաց իբրև երկոտասանից: - 416. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր

զձեռն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ գոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Քանզի կանխագիտութեամբն իւրով ամենաթագաւորն Քրիստոս յառաջագոյն նկատեալ զերջանիկ մանուկն Գագիկ, անօթ ընտրութեան արժանի իւրոցն լինել շնորհաց – 420.

ԵՐԵՐՋԱՆԻԿ - Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436.

ԵՐՐՈՐԴ - և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ գայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466.

ԵՐՓՆ ԵՐՓՆ - իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն/ճիշտը՝ յերփն երփն/ շըշշըշելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց գիտութիւն: - 452.

ԵՒ - Օգտագործված է 848 անգամ

ԵՒ ԱՊԱ - Եւ ապա զկնի այսոցիկ այսպէս եղելոց՝ անիշխանանայ երկիրն Պարսից: - 448. Եւ ապա իբրև աւուրք ինչ լինէին պարապոյ՝կոչէ զԱշոտ եղբարբքն հանդերձ ի բերդն Կոտորոց, պատուասիրութեան ինչ աղագաւ: - 418. և ապա հանէ զԳագիկ. և ածեալ զմտաւ վասն նորա՝ոչ գիտէր զինչ առնիցէ. – 418. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի զիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ զունդս զունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր զլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

ԵՒ ԱՐԴ - Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. Եւ արդ ոչ ներէ մեզ բանս առանց մեծի և արժանաւորապէս ողբոց թողուլ զյիշատակ կորստեան ամէնօրհնեալ հզօրին: - 412. Եւ արդ սիրելի էր ինձ ևս հրաշափառազունիւ անցանել բանիւն ընդ ողբերգականացս հանդէս. – 416. Եւ արդ քանզի չև ևս է ժամանակ զովասանութեան, այլ պատմութեան՝ առ նոյն անդր փութասցուք կարգ: - 422.

ԵՒ ԹԷ - Եւ արքայ այնուհետև կային սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466.

ԵՒ ԿԱՄ - և կամ լուսինն ի լրմանն ժամանեալ ամանակ, արուսեկիւն հանդերձ և բնաւ զարդուն աստեղաց՝ զիմս փարատեսցէ մէզ – 414. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կոզուջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454.

ԵՒՍ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ումն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Բեւ փախստական արարեալ զզօրսն ամիրային Յուսփայ, ձերբակալ ևս արարեալ և զինքն՝ բառնան ի դուռն արքունի – 444. և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434. Եւ արդ սիրելի էր ինձ ևս հրաշափառազոնիւ անցանել բանիւն ընդ ողբերգականացս հանդէս. – 416. Եւ զլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Զափր զիտելով ի նոցունց զրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև զիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. և ինքն հասեալ ի դուռն արքունի՝ առնու և անտի ևս զօրս բազումս յօգնականութիւն. – 448. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ զալստեանն նորա առ նա: - 440. Զայսոսիկ և ևս յաւէտ քան զսոյնս ասէ տիկինն ընդդէմ լալականացն: - 414. զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. ևս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ

արբուցանեն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456. կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջագայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ գթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և գլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ գթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և գլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450. ուր և անդէն իսկ երկուք յորդւոց իւրոց, ևս և բազումք ի զօրաց անտի չարամահ սատակեցան առաջի երեսաց նորա – 426.

Զ

Զ /նախդիրը հոլովների հետ / - Օգտագործված է 679 անգամ

ԶԱԿԱՄԲ ԵԿԵԱԼ - Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարգևատուն գոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408.

ԶԱՀԻ ՀԱՐԵԱԼ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - /436/

ԶԱՅՍ ՕՐԻՆԱԿ - յինքն զրաւէ զմիտս տերանց և ազատաց աշխարհին, ասելով օրինակ զայս. եթէ ի դէմս Աշոտոյ առնեմ տեղապահութիւն աշխարհիս – 418.

ԶԱՆԱԶԱՆ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և

յերփներփն շըջշըջելով /ճիշտը՝ շրջշրջելով/ զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452. ունի և զումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպազրութիւնս: - 458.

ԶԱՆԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆ - կերպազրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և զազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462.

ԶԱՆԳԻՏԵԼ - զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432.

ԶԱՆՑ ԱՌՆԵԼ - Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօր զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօզուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454.

ԶԱՆՑԱՆԵԼ - և որպէս թուի ինձ՝ զանցոյց զարմանալեօք զՇամիրամեան փորուածոյ սենեկօքն և զամբարտակաւ գետոյն որ առ ստորոտով լերինն Վարազայ. – 456.

ԶԱՐԴ - զգեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանզամայն և զօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ծրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զզումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի զերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446. Եւ ի բաց ընկեցեալ զպատուաղիր քողն մարզարտահիւս զարդուն, զգեցեալ զսեաւս ի զգեստից, և պատրաստեալ գլխոյ իւրում արկանելիս թխակերպս – 414. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարզարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք,

ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. Ո՞ւր առատ ձիրք ձեռինն պարգևաբաշխ, որ երևելի զարդուք ցանկ զմեզ շքեղացուցանէր: - 416. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. գլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր գիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև զիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442.

ԶԱՐԴԱՐԵԱԼ - անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. և յամենայն մասունս թագաւորականս գտանէր զնա զուտ և նազելի/438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440. և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկիւնաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454. Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ԶԱՐԴԱՐԻԼ - նաև ծառովք պտղաբերովք սաղարթեալ և այգևետ բազմութեամբք յոյժ վայելչացեալ զարդարի. – 450.

ԶԱՐԴՈՒՆ - և կամ լուսինն ի լրմանն ժամանեալ ամանակ, արուսեկիւն հանդերձ և բնաւ զարդուն աստեղաց՝ զիմս փարատեսցէ մէզ – 414.

ԶԱՐԹՈՒՑԱՆԵԼ - Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնօջն և զայլոց կծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. Զայն տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ մախացեալ ընդ իրսն, և զարթուցանել ջանայր զայլազգիսն կրկին անգամ ի վերայ իշխանին: - 438.

ԶԱՐՄ - և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն

տիկին Աստրեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454.

ԶԱՐՄԱՆԱԳՈՐԾ - և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի <u>զարմանագործ</u> տեսլեամբ: - 462. Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն … այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին <u>զարմանագործ</u> արուեստիւ – 460.

ԶԱՐՄԱՆԱԼ - և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի <u>զարմանալոյ</u> ի վեր քան զմիտս: - 456. Եւ տեսեալ զպայծառազարդ հասակ մանկութեանն և զզարմանալի գեղ երեսացն վայելչութեանն՝ <u>զարմանայր</u> բռնաւորն. - 438.

ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ - Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ <u>զարմանալիք</u> առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմուլս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Եւ զլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր զիտելով ի նոցունց զրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև զիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց <u>զարմանալիս</u> և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և <u>զարմանալի</u>, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միջոց զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ է փառք տաճարին ահեղ իմն և <u>զարմանալի</u>. – 458. և որպէս թուի ինձ՝ զանցոյց <u>զարմանալեօք</u> զՇամիրամեան փորուածոյ սեննկօքն և զամբարտակաւ զետոյն որ առ ստորոտով լերինն Վարազայ. – 456. Եւ տեսեալ զպայծառազարդ հասակ մանկութեանն և <u>զզարմանալի</u> գեղ երեսացն վայելչութեանն՝ զարմանայր բռնաւորն. - 438. Իսկ զբերդն Ամիւկ <u>զզարմանալին</u> զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս զիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմազումար արուեստաւորօք յերնելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434. միայն զմերս զրաւեաց զմիտս և զտեսութիւն հրաշակերտն և քան զբազումս նորանշանն և <u>զարմանալին</u> Աղթամար. – 454. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն <u>զզարմանալին</u> Զաքարիաս, և նովաւ հանդէձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. որ քաջակորով զիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և <u>զարմանալի</u> հիացմամբ. – 454. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ զահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս զուսանաց և խաղս աղջկանց <u>զարմանալոյ</u> արժանիս. – 458.

ԶԱՐՄԱՆՔ - Աստանօր <u>զարմանք</u> են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի

լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարզևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420.

ԶԱՔԱՐԻԱՅ - Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՞ք, լացէ՞ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412.

ԶԲՌԱՄԲ ԱԾԵԱԼ - Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, գայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464.

ԶԲՌԱՄԲ ԱԾԵԼ - Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410.

ԶԲՕՍԱՆՔ - և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկիւնաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զաhոյր զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454. Իսկ բարք անարծաթասէր զոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450. որ քաջակորով զիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսաարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ԶԲՕՍԱՑՈՒՑԱՆՈՂ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զազաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և

ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. եթէ շարժեսցի ծով յուզեալ ի հողմոց՝ ծաղկաձև ալիքն զբօսացուցանողք և վայելուչք երևին. – 452.

ԶԲՕՍՆՈՒԼ - Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի գան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448.

ԶԳԱԼԻ - և Հասանայ զրկեալ ի զգալի լուսոյն՝ ոգւոցն բացան աչք. և իսկոյն կրօնաւորեալ կեայր սրբութեամբ մինչև ցօր վախճանի իւրոյ: - 428.

ԶԳԱԾԵԱԼ - և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զգածեալ հնարիւք: - 426.

ԶԳԵՆՈՒԼ - և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430. Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462.

ԶԳԵՍՏ - Եւ ի բաց ընկեցեալ զպատուաղիր քողն մարգարտահիւս զարդուն, զգեցեալ զսեաւս ի զգեստից, և պատրաստեալ զլխոյ իւրում արկանելիս թխակերպս – 414.

ԶԳԵՑԵԱԼ - Եւ ի բաց ընկեցեալ զպատուաղիր քողն մարգարտահիւս զարդուն, զգեցեալ զսեաւս ի զգեստից, և պատրաստեալ զլխոյ իւրում արկանելիս թխակերպս – 414.

ԶԳԵՑՈՒՑԵԱԼ - Եւ զգեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և զօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442.

ԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ - Եւ անդէն ի միում գիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անձողոպրելի զգուշութեամբ. - 430.

ԶԴԷՄ ՈՒՆԵԼ - Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410.

ԶԵՆՈՒՄՆ - մատուցանէ և պատարագս և զոհս զենմանց բազմաբիւր զանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446.

ԶԵՐԾ - Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով,

որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և գերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462.

ԶԷՆ - Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնաձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և գայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհին Վրաց: - 424. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ զունդս զունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս զանձուց և զինուց և ասպազինաց անհուն բազմութեանց: - 458. Վասն զի ի պատճառս որսոյ ելեալ շրջէր իշխանն թափուր յիւրոցն զօրացն, միանգամայն և մերկ ի զինուց. 410. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ումն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի զանձս արքունի: - 440.

ԶԻ - զոր օրինակ առիւծ յազգեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. զի յոյժ խանդաղատական և զուարթագին ոգւով իւրով սիրէր զնա. – 432. ,,զի մի, ասէ, արեգակն յանհաս բարձրութեանն երկնից ճեմեսցի կամար. և զճառագայթս ի խոնարհ արձակելով՝ զիմս լուսաւորեսցէ խաւար. – 414. ,,զի՞ դուք, ո՞վ մարդիկք, և ընդէ՞ր գործել զայդ յանդգնիք. չի՞ք ուրեք թշնամիք. ո՞չ ուստեք պատեալ պատերազմ: - 414. Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով զելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450. այլ զի մի լողացն խռովեսցին միտք՝ լռեսցի որ ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութացուք ասպարէզ – 416. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և

փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. Եւ այնուհետև ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան ծն անդր փութապէս շինուածս և ձեռակերտս հաստատեսցեն – 456. Եւ առաքէ զայր մի ներքինի, որում անուն էր Յիւսր զօրօք բազմօք, զի երթեալ պատերազմեսցէ ընդ իշխանին: - 426. Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհն Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444. Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. Եւ յարբունս հասեալ Աշոտ՝ կայր ըստ սովորութեանն աիիւ ընդ ձեռամբ Ապումրուանայ, զի և փեսայացուցեալ իսկ էր նմա: - 418. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Ջռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. զի բեկեալ էր սիրտ նորա առ ուշի, քաջութեան մանկանն, և սպասէր զաղտ կորուսանել զնա: - 418. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. զի կատարեսցի ասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,զգուբն զոր փորեաց՝ անկցի ի խորխորատն զոր և զործեաց,,: - 428. զի նորայն զոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարգևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468. Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի զոնեա փառազարդ երեւացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց

նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432. հրաման տայցէ, զի լինիցի տեղի ապաստանի ամենայն հինից ի թշնամեաց եկելոց. – 456. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466. Որով և առ իսկ զզաւառն Եղի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարզևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410. Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ԶԻԱ՞ՐԴ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436.

ԶԻՆԱԿԻՐ - ուստի և զունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466.

ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ - Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնագլուխ լինել: - 464.

ԶԻՆՉ - և ապա հանէ զԳագիկ. և ածեալ զմտաւ վասն նորա՝ոչ գիտէր զինչ առնիցէ. – 418. Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ ել գնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք ել և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468.

ԶԿՆԻ - բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք

սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. Բայց զկնի մահուան երջանիկ իշխանին հաստատի յաթոռ հօր իւրոյ անդրանիկն Աշոտ որդի ամաց իբրև երկոտասանից: - 416. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Եւ ապա զկնի այսուցիկ այսպէս եղելոց՝ անիշխանանայ երկիրն Պարսից: - 448. և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնևձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. և զկնի հնգից ամաց յորմէ հետէ սկսան շինել՝ պայծառացեալ բարձրացաւ շինութիւն քաղաքին առաւել քան զառաւել: - 456. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտոյ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. և նորա տուեալ զեղբայրն զԳագիկ, և զկնի է ամսոյ առաքէ զԳուրգէն զկրտսերն և դարձուցանէ զԳագիկ: - 424. Եւ նորայ գնացեալ զկնի կոչողացն անյապաղելի և սիրով խաղաղութեան. որ ի հասանելն առ միմեանս՝ մեծաւ փառաւորութեամբ շքեղացուցանէ զիշխանն: - 438. զոր և մերս բան զարդարեն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. Իսկ զկնի բառնալոյ սգոյն մեծի՝ խաղաղացուցանէ թագաւորն զաշխարհն ի մրմռեալ պատերազմացն Պարսից և Սևորդւոցն Հազարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446. մանաւանդ թէ և ոչ իշխանն իսկ ոչ թողացուցանէ ումեք զկնի իւր անցանել: - 410. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420. որոց զկնի և ինքն չարաչար դառնութեամբ ընդունի զվախճանն: - 426. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Սղգայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406. ՍԿԻԶԲՆ

ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ ՋԿՆԻ ԵՂԲՕՐ ԻՒՐՈՅ ԱՇՈՏԻ, ԵՒ ԳՈՐԾՔ ՆՈՐԻՆ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ: - 428.

ԶՀԵՏ - և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, զոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն /ճիշտը՝ զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. Զայս խնդրէ Սմբատ պարզևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուագին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422.

ԶՀԵՏ ՄՏԵԱԼ - Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436.

ԶՄԱՅԼԵԱԼ - Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466.

ԶՄԱՅԼԵՑՈՒՑԱՆԵԼ - Ո՞ւր է բարեժմիտ շրթանցն ժպտումն, որ բազմերանգ բազմականս ոսկեզարդ գահոյիցն միշտ զմեզ ուրախարարն զմայլեցուցանէր բաժակաւ: - 416.

ԶՄՏԱՒ ԱԾԵԱԼ - և ապա հանէ զԳագիկ. և ածեալ զմտաւ վասն նորա՝ոչ գիտէր զինչ առնիցէ. – 418.

ԶՄՏԱՒ ԱԾԵԼ - Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432.

ԶՆՈՅՆ ՕՐԻՆԱԿ - Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430.

ԶՈՀ - մատուցանէ և պատարագս և զոհս զենմանց բազմաբիւր զանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446.

ԶՈՎԱՑՈՒՑԻՉ - եղեալ են ի նմա դրունք հաստուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս զօլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջջըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և

զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց գիտութիւն: - 452.

ԶՈՐ ՕՐԻՆԱԿ - զոր օրինակ առիւծ յազեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ումն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458.

ԶՈՒԱՐԹԱԳԻՆ - զի յոյժ խանդաղատական և զուարթագին ոգւով իւրով սիրէր զնա. – 432.

ԶՈՒԱՐԹԱՌԱՏ - Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436.

ԶՈՒԱՐԹՈՒՆ - Տէզք մորուաց նորա զօրէն մանուշակի ծաղկեալք ի վերայ գունազեղ այտից՝ ի կերպս զուարթնոց տեսողացն զնա ցուցանէր: - 470.

ԶՈՒԱՐՃԱՆԱԼ - Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408.

ԶՈՒՍՊ - Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462.

ԶՈՒՏ - և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430. Եւ եդեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծագնի ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442. և յամենայն մասունս թագաւորականս զտանէր զնա զուտ և նազելի/438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440. Իսկ բարք անարծաթասէր զօլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զքօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450.

ՁՈՒՐԱՐԻԿ ԱԶԳ - Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Աստրեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի զեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Ջուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460.

ՁՌԷԼ ԲԵՐԴ - Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Ջռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432.

ՁՏԵԱԼ - Շրթունք նորա իբրև զլար կարմիր, ատամունք նորա հուպ առ միմեանս, զտեալք յաղտոյ: - 470.

ՁՐԱՒ - Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416.

ՁՐԿԵԱԼ - և Հասանայ զրկեալ ի զգալի լուսոյն՝ ոգւոցն բացան աչք. և խկոյն կրօնաւորեալ կեայր սրբութեամբ մինչև ցօր վախճանի իւրոյ: - 428. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ գթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և գլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450.

ՁՐՈՒՑԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ - համբաւէր ի լսելիս նորա զզրուցաբանութիւն հնոցն թագաւորաց դարուց ի դարս, և զեղեալս առ նոքօք զպատերազմունս: - 440.

ՁՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ - Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. թերևս յաջողեսցէ մեզ Աստուած ծայրագունին հանդիպել լրման, բազմավէպ զրուցատրութեանց քաջի արանց տանն Արծրունեաց: - 416.

ՁՓՈՐՁ ԱՌՆԵԱԼ - Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442.

ԶՕՐ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զի՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. իշխանն Աշոտ եղբարբք հանդերձ և ամենայն տիրակոյտ ազատագունդ զօրօքն խորհուրդ արարեալ ասեն – 424. Այսու ժամանակաւ առաջին յարքունուստ պատգոսր պատուաւորք զօրօք բազմօք, որոց հրաման տուեալ՝ անցանել յԱտրպատական: - 444. Առ սա հասեալ լրտեսաց՝ ասեն. ահաւասիկ զօր այլազգեացն անցին յաշխարհին մեր յայսմ գիշերի անթիւ

բազմութեամբ: - 436. Աստ ի մէջ կացեալ Աշոտ իշխանն Վասպուրական սակաւ զօրօք, և բազում օգնականութեամբ բարձրելոյն, պարտէ զթշնամիսն մեծաւ յաղթութեամբ – 428. և առաքեալ զօրս ի վերայ նոցա՝ և ըմբռնեալ ածեն որդւովքն հանդերձ առաջի նորա. – 432. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք եկեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ զայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. և այնուհետև առն ամբարշտի զօր գումարեալ արս իբրև ԺԳՌ դիմէ ի վերայ արքայի, զունակ այլոց ոմանց զնա կարծելով. – 466. Եւ առաքէ զայր մի ներքինի, որում անուն էր Յիսր զօրօք բազմօք, զի երթեալ պատերազմեսցէ ընդ իշխանին: - 426. Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սևան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426. և արքայի յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ ել զնաց զօրօք բազմօք զհարազատին խնդրել զքէն վրիժուց: - 464. Եւ արքայն Յուսփ ել զնաց յաշխարհին Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, զոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, զոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն զունդ առ զունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ զիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնևձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղազոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախումն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխռիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. և ինքն հասեալ ի դուռն արքունի՝ առնու և անտի ևս զօրս բազումս յօգնականութիւն. – 448. Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկինաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր

արքայ: - 454. Եւ փախստական արարեալ զզօրսն ամիրային Յուսփայ, ձերբակալ նս արարեալ և զինքն՝ բառնան ի դուռն արքունի – 444. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ գնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝գեղջ, կամ՝գեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտաասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. Ընդէ՞ր ոչ պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախուռն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց,,: - 416. իսկ այլոց պատերազմաւ պատահեալ տայր բերանոյ սրոյ և յանխնայ կոտորէր, երբեմն անձամբ և երբեմն ի ձեռն զօրացն: - 460. Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և գայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհին Վրաց: - 424. Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զգիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ և ամենայն զօրօքն խոյս տուեալ ամրանայ ի ձորն Որսիրանից: - 424. Իսկ մեծանուն իշխանն վաղվաղակի զօր գումարեալ ասպատակեալ յերկիրն Մոկաց յաւուրս ձմերայնոյ: - 434. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յադամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհին ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում

աւարաւ: - 464. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհն ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466. ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆ ԴԵԼՄԿԱՅՆ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ ԵՒ Ի ԳԱՒԱՌՆ ԱՂԲԱԳ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐԱՅՆ ՀԱՅՈՑ Ի ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ: - 468. Յաւուրս յայնոսիկ մասն ինչ ի զօրաց Դելմկաց դիմեալ, անցանել կամելով յաշխարհն Ատրեստանի. – 468. նորա գնացեալ անթիւ բազմութեամբ զօրու՝ թողու ոստիկան Պարսից զմի յիւրոց հոմանեաց, որում անուն էր Փէթք. – 448. ուստի և գունդ զզնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. ուստի և գունդ զզնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, զայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, զայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464. ուր և անդէն իսկ երկուք յորդւոց իւրոց, ևս և բազումք ի զօրաց անտի չարամահ սատակեցան առաջի երեսաց նորա – 426. Վասն զի ի պատճառս որսոյ ելեալ շրջէր իշխանն թափուր յիւրոցն զօրացն, միանգամայն և մերկ ի զինուց. 410. Վասն զի ազատագունդ զօրքն տիրակորոյսք ցրուեալ ի լերինս և ի դաշտս – 412. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի զանձս արքունի: - 440. և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410.

ԶՕՐԱԳԼՈՒԽ - Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրագլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝մարզի/: - 408. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի

մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436.

ԶՕՐԱԺՈՂՈՎ - Եւ ի գալ զարնանւոյն այր մի ներքինի զօր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426.

ԶՕՐԱՅՍ/անհասկանալի բառ/ - և այնուհետև բազմութիւն դիակացն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդւոյ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466.

ԶՕՐԱՎԻԳ - Վասն զի ելիք օգնականն, լռեաց զօրավիգն, և առաջնորդն մեծ իշխանական ճոխութեամբն առաւ այսօր ի գլխոյ ձերմէ:- 412.

ԶՕՐԱՑԵԱԼ - Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466. Յայնմ ժամանակի զօրացեալ լինէր հարստահարութիւնն Տաճկաց ի վերայ քրիստոնէից. – 438.

ԶՕՐԱՒՈՐ - Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն … այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանագործ արուեստիւ – 460. Նա յոսկեզարդ զահոյսն ուրախութեանց բազմեալ նազելի ճոխութեամբ իբրև զառիւծ զօրաւոր, հաւատովք աճեցեալ ի փառս տեառն: - 472. Պարսպէ և զծովակողմն զօրաւոր վիմօք, դնելով զհիմունսն յանհնարին խորութեան – 452. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440. աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղույս բնեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսին երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ԶՕՐԵՂՈՒԹԻՒՆ - Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432.

ԶՕՐԷՆ - Տէգք մորուաց նորա զօրէն մանուշակի ծաղկեալք ի վերայ գունագեղ այտից՝ ի կերպս զուարթնոց տեսողացն զնա ցուցանէր: - 470.

ԶՕՐՈՒԹԻՒՆ - և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի <u>զօրութեան</u> և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. և ըստ գրեցելումն թէ ,,պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ <u>զօրութիւնն</u> Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. Իսկ <u>զօրութիւն</u> վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զգիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428. Իսկ տիկինն խիզախեալ յանպարտելի <u>զօրութիւն</u> հզօրին՝ ասէ - 414. Նա ի սենեակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր <u>զօրութեան</u> նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ <u>զօրութեամբ</u>, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց,ահափետ արարեալ դաղարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս <u>զօրութեամբ</u>, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422. Սա <u>զօրութեամբ</u> Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանասաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն գրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրագլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի <u>զօրութիւնն</u> Աստուծոյ: - 436. քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ <u>զօրութեամբն</u> Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422. և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու <u>զզօրութիւն</u>, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430.

Է

Է /թիվ յոթ/ - Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի <u>Է</u> ամսոյ փոխի յաշխարհէս

խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. և նորա տուեալ զեղբայրն զԳագիկ, և զկնի Է ամսոյ առաքէ զԳուրգէն զկրտսերն և դարձուցանէ զԳագիկ: - 424. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս Է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444.

ԷԱԿԱՆ - ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446.

ԷՆ - Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և ո̱ք̱ է̱ն̱՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442.

ԷՋ - Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իջէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462.

ԷՐԷ - զոր օրինակ առիւծ յազեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432.

Ը

Ը /թիվ ութ/ - և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհին Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444.

ԸՂՁԱԼԻ - Յաղագս սորա հաւաստապէս և յոյժ ըղձալի է ինձ առնել բանից դեգերանս ի սմա, և ի սորին գործս և գովեստս – 420. որ է յոյժ ըղձալի իմաստնոց – 462.

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ - անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. ուստի և գունդ զգնդիւ

անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466.

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻԿ - Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410.

ԸՄԲՌՆԵԱԼ - և առաքեալ զօրս ի վերայ նոցա՝ և ըմբռնեալ ածեն որդւովքն հանդերձ առաջի նորա. – 432. և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418.

ԸՄԲՌՆԵԼ - Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Ո՞վ որ զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ որ զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414.

ԸՆԴ - ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ գիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ „ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս„: - 446. Անդ քաջին և հզօր իշխանին մտրակ ի կուշտ արարեալ երիվարին՝ արագ ընդ դժուարինն անդր անցանէ յորձան: - 410. Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ գոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ գոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև ատիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440. և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զակս

արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440. Եւ առաքէ զայր մի ներքինի, որում անուն էր Յիսր զօրօք բազմօք, զի երթեալ պատերազմեսցէ ընդ իշխանին: - 426. Եւ արդ սիրելի էր ինձ ևս հրաշափառագունիւ անցանել բանիւն ընդ ողբերգականացս հանդէս. – 416. Եւ Գագիկ իշխանն Վասպուրական երթալով երթայր և մեծանայր, և Տէր Ամենակալ էր ընդ նմա: - 432. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ ընդ այնր ժամանակս փոխի յաշխարհէս Գուրգէն եղբայր թագաւորին, խաղաղութեամբ ննջեալ առ հարս իւր. – 444. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. և ինքն դարձեալ երթայ ի քաղաքն Նախճաւան, զոր ընդ իւրումն կարգեալ էր իշխանութեամբ. – 428. և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի Է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհին Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444. Եւ կացեալ ի հանդիպոջ՝ ոչ կարէին ընդ զիրկս խառնել միմեանց: - 410. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի զաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. Եւ յարբունս հասեալ Աշոտ՝ կայր ըստ սովորութեանն ահիւ ընդ ձեռամբ Ապումրուանայ, զի և փեսայացուցեալ իսկ էր նմա: - 418. և նորա հետամուտ եղեալ ընդ քաղաքն Տփղիս, ոչ սակաւ հարստահարութիւն արարեալ զլխոյ Սմբատայ՝ առնու հարկս բազումս: - 424. և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան զաւառ և մինչև ցԱրազածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահմանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436.

Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ գնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. Զայն տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ մախացեալ ընդ իրսն, և զարթուցանել ջանայր զայլազգիսն կրկին անգամ ի վերայ իշխանին: - 438. Ընդ այնր ժամանակս դեռ ևս բռնակալութեամբ տիրէր Պարսից և/446/ Հայոց Յուսփ որդին Ապուսաճայ – 448. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. Իսկ ապա այսոցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայիննն կանխեաց ժամանակ: - 410. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջագայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփիի. - 430. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. ՅԱՂԱԳՍ ՄԵԾԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԸՆԴ ԱՌՆՆ ԱՐԱԲԱՑԻՈՑ Ի ԴՐՈՒՆՍ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԴՈՒՆԱՑ – 464. Յայնժամ Աշոտ իշխանն Վասպուրական, ճանապարհ արարեալ ընդ գաւառն Բագրևանդ՝ արագ յիւրն անցանէ աշխարհ: - 424. յորում տիկնայք և աղախնայք թողեալ զկանացի բնութեանն պատիւ՝ ի գոեհս և ի փողոցս բացագլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին: - 412. Նաև զգաւառն Ըռնայ ... բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406. որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, գունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ գայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք

հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, գայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, գայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464. ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ գետավէժսն սատակեցան արք իբրև ԲՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468. ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ գետավէժսն սատակեցան արք իբրև ԲՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468. Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանասաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն գրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ԸՆԴ ԱՌԱՋ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յդին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410.

ԸՆԴ ԳԻՐԿՍ ԽԱՌՆԵԼ - ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ գիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. Եւ կացեալ ի հանդիպոջ՝ ոչ կարէին ընդ գիրկս խառնել միմեանց: - 410.

ԸՆԴ ԴԷՄ, ԸՆԴԴԷՄ - Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450. Զայսոսիկ և ևս յաւէտ քան զսոյնս ասէ տիկինն ընդդէմ լալականացն: - 414. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. նմանահան ճշգրտութեամբ յօրինեալ է ընդդէմ Փրկչին և փառազարդ պատկեր արքային Գագկայ – 462. շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452. Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն

զհոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ԸՆԴԴԻՄԱԿԱՑ - Նա ամենայն արուեստականաց դոնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և ահարկու հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472.

ԸՆԴԴԻՄԱՆԱԼ - Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ զոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442.

ԸՆԴԵՐԿՆԱՀԱՋ - Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զզազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412.

ԸՆԴԷ՞Ր - և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթնէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466. Ընդէ՞ր ոչ պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախուռն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց,,: - 416. ,,զի՞ դուք, ո՞վ մարդիկք, և ընդէ՞ր գործել զայդ յանդգնիք. չի՞ք ուրեք թշնամիք. ո՞չ ուստեք պատեալ պատերազմ: - 414.

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ - Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդէձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՞ք, լացէ՞ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412.

ԸՆԴՈՒՆԻԼ - Եւ քանզի առեալ էր Գագկայ զքոյրն Հասանայ կնութեան՝ վասն այնորիկ և սիրով խաղաղութեամբ ընդունի զնա յամրոցն: - 408. որոց զկնի և ինքն չարաչար դառնութեամբ ընդունի զվախճանն: - 426.

ԸՆԴՈՒՆՈՂ - Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436.

ԸՆԹԱՑԵԱԼ - և ընթացեալք այսր անդր սուրհանդակք լալականացս՝խցին զլուսանցոյց պատուհանս հրաշակերտ ապարանիցն, հրամանաւ տիկնոջն. – 414.

ԸՆԹԵՌՆՈՒԼ - և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթնէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և

յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466.

ԸՆԹԵՐՑԱՍԷՐ - Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով գելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450.

ԸՆԾԱՅ - ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446.

ԸՆԾԱՅԵԱԼ - զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450.

ԸՆԾԱՅԵԼ - Բայց մեր զղիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք զեղեցիկ քոյոցդ ախորժակաց, ո՞վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460. և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. Զայս մեզ ընծայեցին՝որք տեսօղք լեալ էին գործոցն և որք ի գիրկս զմանկունքն կրէին – 414. զոր ընծայեաց մեզ հաւաստեաւ Բիւզանդն պատմող. – 426.

ԸՆԿԵՆՈՒԼ - Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և զայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհին Վրաց: - 424. հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն. – 454. ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զգոգ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428.

ԸՆԿԵՑԵԱԼ - Եւ ի բաց ընկեցեալ զպատուաղիր քողն մարգարտահիւս զարդուն, զգեցեալ զսեաւս ի զգեստից, և պատրաստեալ զլխոյ իւրում արկանելիս թխակերպս – 414.

ԸՆԿԵՑԻԿ ԱՌՆԵԼ - Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420.

ԸՆԿԼՈՒԶԱՆԵԼ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու

յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410.

ԸՆՁԱՀԻՑ ՁՈՐ - Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձահից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432.

ԸՆՏԻՐ - զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420.

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ - Քանզի կանխագիտութեամբն իւրով ամենաթագաւորն Քրիստոս յառաջագոյն նկատեալ զերջանիկ մանուկն Գագիկ, անօթ ընտրութեան արժանի իւրոցն լինել շնորհաց – 420.

ԸՌ - ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ զետավէժսն սատակեցան արք իբրև ԸՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարինս: - 468.

ԸՌՆԱՅ ԳԱՒԱՌ - Նաև զգաւառն Ըռնայ ... բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406.

ԸՍՏ - Ջկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. անդ կալցեն զերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434. Բայց ամք իշխանութեանն Աշոտոյ ոչ խաղաղացան ըստ կամս իւր, երբեմն եղբարց իւրոց և երբեմն յայլոց բազմաց: - 428. Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարինս՝ զողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. Գրէ և առ իշխանն ըստ օրինակի և ըստ պատշաճի գործոյն եղելոյ. – 408. Գրէ և առ իշխանն ըստ օրինակի և ըստ պատշաճի գործոյն եղելոյ. – 408. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, „ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ„: - 442. և արքայ յուղարկէ զնոսա ըստ խնդրոյն արքունի. և նոցա երթեալ պատերազմեցան յարևելից կողմանն: - 444. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել

զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. և ըստ գրեցելումն թէ ,,պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի Է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. Եւ մինչդեռ այս ամենայն զաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408. Եւ յարբունս հասեալ Աշոտ՝ կայր ըստ սովորութեանն ահիւ ընդ ձեռամբ Ապումրուանայ, զի և փեսայացուցեալ իսկ էր նմա: - 418. Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. և նորա ըստ նմանութեան Յուդայի՝ առեալ զգինս աստուածավաճառ նմանութեամբ, տայ զբերդն ի ձեռս Սմբատայ թագաւորին Հայոց: - 438. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնացէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուագին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. Իսկ ապա այսոցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ

հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ „եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհի առ պարգևատուն զոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408. կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջագայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430. կերպագրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և զազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ զծել, միանգամայն և զծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ զծել, միանգամայն և զծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ գերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ գերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառազաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի զունազոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի զլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն զաւառ: - 410. Յուցանէր նմա զականս պատուականս և գեղեցիկ մարգարիտս լուսածինս, ելեալս յերկրէ և ի ծովէ, ըստ օրինակի թագաւորաց. – 440.

ԸՍՏ ԱՐԺԱՆԻ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաքն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ԸՍՏ ԱՐԺԱՆԵԱՑ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460.

ԸՍՏ ՊԱՏՇԱՃԻ - Գրէ և առ իշխանն ըստ օրինակի և ըստ պատշաճի գործոյն եղելոյ. – 408.

Թ

ԹԱԳ - եղեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծագնի ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442. առաքէ և թագ և հանդերձս երնելիս թագաւորին Հայոց Գագկայ՝ հաստատել ի ձեռս նորա զՀայաստան աշխարհս: - 444. Եւ գլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր գիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև գիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառազաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ

յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444.

ԹԱԳԱՒՈՐ - ,,աւա՞ղ և եղո՞ւկ քեզ, քաղաք, որ թագաւորդ քո որդի աղախնոյ է,,. – 448. ամենայն ակն զնա բաղձայր տեսանել, ուստի և ամենայն հոգիք աղաղակէին ,,Տէր, կեցո զթագաւորն և լուր մեզ,,. – 470. այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկացի ոք առնուլ: - 452. առաքէ և թագ և հանդերձս երևելիս թագաւորին Հայոց Գագկայ՝ հաստատել ի ձեռս նորա զՀայաստան աշխարհս: - 444. Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418. Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ գողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. և առնաբար ունի զիշխանութիւն, օգնականութեամբ հօր իւրոյ Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 416. և թագաւորն զթացեալ ոչ արգելու զխնդրեալ պարգևսն. – 456. և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սգոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս եբրայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տայ զողբս: - 414. և արդարև արժանի էր օծեալն Աստուծոյ և բարձրն քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ այսպիսի և ի վեր քան զսոյնս գովութեանց: - 470. և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. Եւ ընդ այնր ժամանակս փոխի յաշխարհէս Գուրգէն եղբայր թագաւորին, խաղաղութեամբ ննջեալ առ հարս իւր. – 444. և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհին Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444. և նորա ըստ նմանութեան Յուդայի՝ առեալ զգինս աստուածավաճառ նմանութեամբ, տայ զբերդն ի ձեռս Սմբատայ թագաւորին Հայոց: - 438. Զայն տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ մախացեալ ընդ իրսն, և զարթուցանել ջանայր զայլազգիսն կրկին անգամ ի վերայ իշխանին: - 438. Զայսով ժամանակաւ զայ հասանէ Սմբատ թագաւորն Հայոց ի գաւառն Ապահունիս, հարկս պահանջել ի գլխոց Կայսիկն կոչեցեալ ազգէ. – 428. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. թագընկալ փառօք պատուիլ ումեք յարքունուստ,

մանաւանդ քրիստոնէի և ուղղափառ հաւատացելոյ և որդւոյ թագաւորի սեփհական և բնաբար տիրողի Հայոց. – 442. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ զայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զգալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464. Իսկ բարք անարծաթասէր զոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450. Իսկ զկնի բառնալոյ սգոյն մեծի՝ խաղաղացուցանէ թագաւորն զաշխարհն ի մրմռեալ պատերազմացն Պարսից և Սնորդւոցն Հագարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446. Իսկ Սմբատ թագաւորն Հայոց հրեշտակ առաքեալ՝ աղաչէ ի խաղաղութիւն զԱփշին, և զրաւական տալով զորդին իւր զանդրանիկ. – 424. համբաւէր ի լսելիս նորա զզրուցաբանութիւն հնոցն թագաւորաց դարուց ի դարս, և զեղեալս առ նոքօք զպատերազմունս: - 440. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440. Յայնժամ ի թիկունս օգնականութեան կոչէ զիշխանն Աշոտ թագաւորն Սմբատ. – 428. Յետ այսորիկ կեցեալ թագաւորն Աշոտ ամ մի և կէս՝ փոխի յաշխարհէս, փառօք ի փառս յուղարկեալ: - 418. Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպի ի խնդրեալ պարգևացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462. որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456. ունի և զումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դէղոցն կերպագրութիւնս: - 458. Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444. Յուցանէր նմա զականս պատուականս և զեղեցիկ մարգարիտս լուսածինս, ելեալս յերկրէ և ի ծովէ, ըստ օրինակի թագաւորաց. – 440.

ԹԱԳԱՒՈՐԱԿԱՆ - և յամենայն մասունս թագաւորականս գտանէր զնա զուտ և նազելի/438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440.

ԹԱԳԱՒՈՐԵԱԼ - Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470.

ԹԱԳԱՒՈՐԵԼ - Եւ գլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր գիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև գիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448. ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448.

ԹԱԳԱՒՈՐԵՑՈՒՑԱՆԵԼ - Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442.

ԹԱԳԸՆԿԱԼ - թագընկալ փառօք պատուիլ ումեք յարքունուստ, մանաւանդ քրիստոնէի և ուղղափառ հաւատացելոյ և որդւոյ թագաւորի սեփհական և բնաբար տիրողի Հայոց. – 442.

ԹԱԴԷՈՍ - Իսկ մեծանուն իշխանին Գագկայ բազում և երևելի պարգևօք շքեղացուցեալ նախապատուէ զյաղթող այրն Թադէոս: - 436. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն զաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. Յայնժամ առնն քաջի Թադէի զաչս յերկինս համբարձեալ յօգնականութիւն կարդալով զՏէրն Քրիստոս. – 436.

ԹԱԽԱՆՁԵԱԼ - Ուր և անդէն իսկ վաղվաղակի դեսպանս առաքէ հրովարտակօք և բազում խոստմամբք, և իսպառ թախանձեալ զիշխանն՝ կոչէ ի հանդիպումն իւր: - 438.

ԹԱՆՁՐԱՄԱԾ - Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412.

ԹԱՆՁՐԱՑԵԱԼ - և այնուհետև բազմութիւն դիականցն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդւոյ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466.

ԹԱՆՁՐՈՒԹԻՒՆ - կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջազայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430. հեր զլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրազեղ զիսաւորութեամբ ուղերեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ԹԱՐԳՄԱՆԵԼ - Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434.

ԹԱՓԵԱԼ - Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ զունդս զունդս պատշաճաբար յօրինէ զհւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466.

ԹԱՓԵԼ - Աստ ի մէջ կացեալ բազմաջան լինի Գագիկ եղբայր իշխանին՝ թափել զՀասան ի պատուհասից խաւարմանն, և ոչ հասանի խնդրոյն. – 428.

ԹԱՓՈՂ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430.

ԹԱՓՈՒՐ - Վասն զի ի պատճառս որսոյ ելեալ շրջէր իշխանն թափուր յիւրոցն զօրացն, միանգամայն և մերկ ի զինուց. 410.

ԹԵԿՂԻ/սուրբ/ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426.

ԹԵՐԵՒՍ - Ընդէ՞ր ոչ պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախուռն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց,,: - 416. թերևս յաջողեսցէ մեզ Աստուած ծայրագունին հանդիպել լրման, բազմավէպ զրուցատրութեանց քաջի արանց տանն Արծրունեաց: - 416. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն զունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զզօրս պատերազմին յաղթութեամբ: - 436.

ԹԵՒ - Նա իրաւանց դատաստանաց արդարով կշռիչ: Նա ամբարտաւանից բարձրաթռիչ թևոցն հարթող: - 470.

ԹԵՒԱԿՈԽԵԼ - Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ զանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան

յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թևակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, զայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464.

Թէ - կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին գիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջագայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430. Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուագք, թէ ,,ուրախ լեր, անապատ ծարաւի,, և դարձեալ՝ եթէ ,, ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք,,: - 464. և հաւաստապէս ճշմարտութեամբ նուազեաց զասելն, քան թէ առատութեամբն յաւելեաց ի բազումս. – 458. Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. և ըստ գրեցելումն թէ ,,պատրաստ զտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. Եւ հասեալ ի վերայ ի մէջ գիշերի կարծէր յաղթել, ոչ իմացեալ զիմաստնոյն՝ թէ ,,ոչ յաջողեսցի մարդոյ յանիրաւութենէ,,: - 426. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464. Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468. զի կատարեսցի

ասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,զգուշն զոր փորեաց` անկցի ի խորխորատն զոր և գործեաց,,: - 428. զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442. ի մտի եղեալ` թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն` ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ` մեծաւ արութեամբ ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406. Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց` ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ` ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,` սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. մանաւանդ թէ և ոչ իշխանն իսկ ոչ թողացուցանէ ումեք զկնի իւր անցանել: - 410. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ԶՁԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՑԻՆ: - 452. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. ունի և զումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի` իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով` նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի զունազոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի զլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառազայթէին. – 470.

ԹԷԲԷԱՑԻՔ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի զունազոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի զլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառազայթէին. – 470.

ԹԷՊԷՏ ԵՒ - որ թէպէտ և յառաջ քան զայսոսիկ ի Դաւթայ Սահառունւոյ և յՌաշամայ Ռշտունւոյ և ի Բաղափրանայ ասի առեալ շինութիւն – 454. Այլ թէպէտ և յառաջ

մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաձայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. և ըստ գրեցելումն թէ ,,պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զզիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից ատի պատմութեանցս. – 466. Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպի ի խնդրեալ պարգևացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462.

ԹԻԿՆԱՊԱՀ - Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412.

ԹԻԿՈՒՆՍ ԴԱՐՁՈՒՑԱՆԵԼ - Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարգևատուն գոլով՝ զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408.

ԹԻԿՈՒՆՔ - և ըստ գրեցելումն թէ ,,պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. ածեալ զթիկամբք եկեղեցւոյն և շրջապատ պարունակ մի պանծալի մանրամասն հատուածովք յօրինեալ – 462. Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարգևատուն գոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408. Յայնժամ ի թիկունս օգնականութեան կոչէ զիշխանն Աշոտ թագաւորն Սմբատ. – 428. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և զաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զզիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428.

ԹԻԻ - անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458.

ԹԽԱԿԵՐՊ - Եւ ի բաց ընկեցեալ զպատուաղիր քողն մարգարտահիւս զարդուն, զգեցեալ զսեաւս ի զգեստից, և պատրաստեալ զգլխոյ իւրում արկանելիս թխակերպս – 414.

հեր գլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրագեղ զիսաւորութեամբ ուղերեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ԹՄԲՐԵԱԼ - և ի խորովակսկիծ կիզմանէ աղեացն դիաթաւալ յերկիր կործանեալ թմբրեալք լինէին ի դառնաճաշակ մահարբոյց բաժակէն: - 412.

ԹՆԴԱԿԱՆ - այլ և ի հոսանս հրաձգութեանցն առաջի նորա և ի կայթմունս թնդականացն և ի հնչմունս փողոցն առ հասարակ դղրդեալ բիւր բիւրոց մարդկան – 470.

ԹՆԴԻՒՆ - Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն գնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466.

ԹՆԴՈՒՄՆ -և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442.

ԹՇՆԱՄԻ - զոր օրինակ առիւծ յազեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. „զի՞ դուք, ո՜վ մարդիկք, և ընդէ՞ր գործել զայդ յանդգնիք. չի'ք ուրեք թշնամիք. ո'չ ուստեք պատեալ պատերազմ: - 414. Աստ ի մէջ կացեալ Աշոտ իշխանն Վասպուրական սակաւ զօրօք, և բազում օգնականութեամբ բարձրելոյն, պարտէ զթշնամիսն մեծաւ յաղթութեամբ – 428. բորբոքէր /406/ և զթշնամիս խաչին Քրիստոսի.- 408. հրաման տայցէ, զի լինիցի տեղի ապաստանի ամենայն հինից ի թշնամեաց եկելոց. – 456. Նա ի սենեակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472. Նա զաղտնի նենգութեանց թշնամեաց նախատեսող և կարթ կորզիչ: - 470. որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454. որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցոլացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դաղարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղույս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝

տեղի ապաւինի զօրով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի զօրով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ԹՈՂԱՑՈՒՑԱՆԵԼ - մանաւանդ թէ և ոչ իշխանն իսկ ոչ թողացուցանէ ումեք զկնի իւր անցանել: - 410.

ԹՈՂԵԱԼ - Եւ զայն լուեալ ամիրայն՝ ակամայ կամօք կոչէ առ ինքն զարսն զորս թողեալ էր տեղապահս Վասպուրական աշխարհին – 426. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. յորում տիկնայք և աղախնայք թողեալ զկանացի բնութեանն պատիւ՝ ի գռեհս և ի փողոցս բացագլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին: - 412. որ ոչ կարացեալ հանդուրժել քաջութեան և իմաստութեանն արքայի, թողեալ զզազանաբարոյ գործս չարութեան՝ դառնայ ի խաղաղութիւն և ի սէր կատարման. – 448.

ԹՈՂՈՒԹԻՒՆ - որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462.

ԹՈՂՈՒԼ - Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Եւ արդ ոչ ներէ մեզ բանս առանց մեծի և արժանաւորապէս ողբոց թողուլ զյիշատակ կորստեան ամէնօրհնեալ հզօրին: - 412. Եւ նորա զնացեալ անթիւ բազմութեամբ զօրու՝ թողու ոստիկան Պարսից զմի յիւրոց հոմանեաց, որում անուն էր Փէթք. – 448. Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում

հեծելովք ի մեծն Վան և յՌստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426.

ԹՈՅԼ ՏԱԼ - Այլ Աստուած ոչ ետ թոյլ ձեռին նորա մխել յարիւն արդարոյն: - 418. Սա, որպէս կարծեմ՝ թոյլ տալով Աստուծոյ առնու զվրէժ արեան հօր իւրոյ ի գլխոյ Ապումրուանայ: - 420.

ԹՈՇՆԱԿԱՑՈՒՑԱՆԵԼ - զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460.

ԹՈՌՆԱՒԱՆ - և եկեալ հասանէ ի գաւառն Թոռնաւան յաւուրս ձմերայնոյ: - 424. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ԹՈՒԻԼ - և որպէս թուի ինձ՝ զանցոյց զարմանալեօք զՇամիրամեան փորուածոյ սենեկօքն և զամբարտակաւ գետոյն որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ. – 456.

ԹՈՒԻՉՔ - և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456.

Ժ

Ժ/թիվ տասն/ - որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի զովեստից աստի պատմութեանցս. – 466.

ԺԱՄ - Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի

սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466.

ԺԱՄԱՆԱԿ - Այսու ժամանակաւ առաքին յարքունուստ պատգոսք պատուաւորք զօրօք բազմօք, որոց հրաման տուեալ` անցանել յԱտրպատական: - 444. դեռ ևս ցայն ժամանակս անդ յղփացեալ ամրացեալ կային մարդիկ դարուն Ութմանիկք կոչեցեալ ազգաւ: - 434. Եւ արդ քանզի չն ևս է ժամանակ գովասանութեան, այլ պատմութեան` առ նոյն անդր փութացուք կարգ: - 422. և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ` հարկանին խպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. Եւ ընդ այնր ժամանակս փոխի յաշխարհէս Գուրգէն եղբայր թագաւորին, խաղաղութեամբ ննջեալ առ հարս իւր. – 444. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական գաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. Զայսով ժամանակաւ զայ հասանէ Սմբատ թագաւորն Հայոց ի գաւառն Ապահունիս, հարկս պահանջել ի զլխոց Կայսիկն կոչեցեալ ազգէ. – 428. Ընդ այնր ժամանակս դեռ ևս բռնակալութեամբ տիրէր Պարսից և/446/ Հայոց Յուսփ որդին Ապուսաճայ – 448. Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զզազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460. Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և զործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ` կարծեաց ինքնազլուխ լինել: - 464. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ` ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. Իսկ ապա այսոցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք` ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410. Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. Յայնմ ժամանակի զօրացեալ լինէր հարստահարութիւնն Տաճկաց ի վերայ քրիստոնէից. – 438. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունազոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ

անմտի զամենայն <u>ժամանակս</u> կենաց,,. – 444. կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ <u>ժամանակս</u> անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ զնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446. և <u>ժամանակաւ</u> ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում <u>ժամանակի</u> զզօրծսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430.

ԺԱՄԱՆԵԱԼ - և անդէն ի նոյնն <u>ժամանեալ</u> կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօղոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430. և կամ լուսինն ի լրմանն <u>ժամանեալ</u> ամանակ, արուսեկիւն հանդերձ և բնաւ զարդուն աստեղաց՝ զիմս փարատեսցէ մէզ – 414.

ԺԱՄԱՆԵԼ - Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնննձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղազոյն աճապարեալ <u>ժամանեն</u> նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուելոց ի ձեռս նորա՝ ոչ <u>ժամանէ</u> յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. ուր և անդէն վաղվաղակի <u>ժամանէ</u> իշխանն և շղթայակապ արարեալ յղէ զնա յաւանն Վան և ի մետաղս բնակեցուցանէ ի նորին ամրոցի: - 408.

ԺԱՆՏ - Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, <u>ժանտ</u> և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայնԱփշին – 424.

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ - Եւ հանեալ զնոսա անտի՝ տայ զմատանի ի ձեռս Աշոտոյ և տիրեցուցանէ սեփհական <u>ժառանգութեանն</u> հանդերձ իշխանական ճոխութեամբ: - 420. և նոցա զաղաղակ բարձեալ՝ արտասուս և հառաչանս առաջի արկանէին ասելով, մի՛ իսպառ մերժեր զմեզ <u>ժառանգութենէ</u> մերմէ: - 432. խնայեաց ի նոսա, և ի հիմանց տապալեալ զշինուածս ամրոցին՝ հաստատէ նոցա զ<u>ժառանգութիւ</u>ն իւրեանց զաւառին, և բնակել աներկիւղ յերեսաց հզօրին: - 432.

ԺԳՌ - և այնուհետև առն ամբարշտի զօր գումարեալ արս իբրև <u>ԺԳՌ</u> դիմէ ի վերայ արքայի, գունակ այլոց ոմանց զնա կարծելով. – 466.

ԺԵ - կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջազայեալ զաւուրս <u>ԺԵ</u> անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430.

ԺԻՐ - Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ԺՈՂՈՎԵԱԼ - Եւ այնուհետև ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան օն անդր փութապէս շինուածս և ձեռակերտս հաստատեսցեն – 456. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456.

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ - Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. Զայս հրաման տէրունեան յետս հարեալ Սմբատայ՝ շարժեաց զբազում չարիս ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ և ժողովրդեանն տեառն: - 440. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412.

ԺՈՅԺ - Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ԺՈՒԺԵԱԼ - Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418.

ԺՈՒԺԵԼ - ուստի և առ ի չժուժել ձիաղեալ պրշակաց տան միոջ, զգոգ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428.

ԺՊՏՈՒՄՆ - Ո՞ւր է բարեժմիտ շրթանցն ժպտումն, որ բազմերանգ բազմականս ոսկեզարդ զահոյիցն միշտ զմեզ ուրախարարն զմայլեցուցանէր բաժակաւ: - 416.

ԺՐԱԳԼՈՒԽ - Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրագլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436.

Ի

Ի /նախդիրը հոլովների հետ/ - օգտագործված է 385 անգամ

Ի /Յ/ /նախդիրը հոլովների հետ/ - օգտագործված է 472 անգամ

Ի ԲԱՑ - Եւ ի բաց ընկեցեալ զպատուաղիր քողն մարգարտահիւս զարդուն, զգեցեալ զսեաւս ի զգեստից, և պատրաստեալ զլխոյ իւրում արկանելիս թխակերպս – 414. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. ուստի և յայսցանէ ի բաց որոշելով զմեր միտս՝ յօգտակարն մեր փութասցուք պատմութեանցն հանդէս. - 454.

Ի ԲԱՑ ԱՌՆՈՒԼ - Ի բաց առան ի դրաց սենեկացն ոսկեհուռն կամարաձև երանգոցն տարազք, և սեաւք խոշորագոյնք և յոյժ տխրալիք զտեղին փոխաբերեցին. – 414. ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր զլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

ԻԲՐ - յորոյ վերայ լար եղեալ ձգէ զպարիսպն շուրջանակի իբր ձիարշաւանօք հինգ. – 454. ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր զլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

ԻԲՐԵՒ - Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,զուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408. Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. Բայց զկնի մահուան երջանիկ իշխանին հաստատի յաթոռ հօր իւրոյ անդրանիկն Աշոտ որդի ամաց իբրև երկոտասանից: - 416. եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս գոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. և այնուհետև առն ամբարշտի զօր գումարեալ արս իբրև ԺԳՌ դիմէ ի վերայ արքայի, զունակ այլոց ոմանց զնա կարծելով. – 466. և այնուհետև բազմութիւն դիակացն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդւոյ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466. և անկեալ յախտ հիւանդութեան մահու՝ փոխի յաշխարհէս ամաց իբրև ԻԹ: -

428. Եւ ապա իբրև աւուրք ինչ լինէին պարապոյ՝ կոչէ զԱշոտ եղբարբքն հանդերձ ի բերդն Կոտորոց, պատուասիրութեան ինչ աղագաւ: - 418. Եւ զխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր զիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև զիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. և գտանէր զնա իբրև զլեառն մի բարձր անշարժ ի հողմոց պատերազմացն հնչմանց. որոց և յաղթէր իսկ մեծաւ արութեամբ: - 440. Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխոհիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխոհիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ զոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ զոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Եւ իբրև զզազանս արիւնարբուս մրմռեալ՝ զան հասանեն մինչև ցքաղաքն Սաղամաս: - 436. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. Եւ հեծեալ յերիվարն քաջակազմ ոսկեհրաշ սարուցն փայլէր իբրև զարեգակն ի մէջ աստեղաց. – 442. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական զաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. և յամենայն մասունս թագաւորականս զտանէր զնա զուտ և նազելի/438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զոգս անկեալ թափոդի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. Իսկ իբրև

ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա յնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412. Իսկ սորա մտեալ բարձրագագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. հեր զլխոյ նորա թխակերպ, գանգուրագեղ զխաւորութեամբ ուղեբեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհն ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա յնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. Նա ի սենեակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472. Նա ի սենեակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472. Նա յոսկեզարդ զահոյսն ուրախութեանց բազմեալ նազելի ճոխութեամբ իբրև զառիւծ զօրաւոր, հաւատովք աճեցեալ ի փառս տեառն: - 472. Շրթունք նորա իբրև զլար կարմիր, ատամունք նորա հուպ առ միմեանս, զտեալք յաղտոյ: - 470. որ քաջութեամբ և աշխարհաշէն խաղաղասիրութեամբ հոգաբարձէր իբրև զհայր և խնամածու ի վերայ աշխարհիս Հայոց – 450. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, գունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց,

յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ զետավէժսն սատակեցան արք իբրև ԲՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսաարացւոց և Թէրէէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառաջաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունազոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. Պատմեաց մեզ և հաւատարիմ ոստիկան մի ի գործավարաց քաղաքին, եթէ եմուտ ի շինուածս տաճարին երկաթ լտերս իբրև ՄՌ. – 458. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղույս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղույս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնիւն զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և զաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ զաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ զաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ԻԲՐՈՒ - զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանագրեցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ

արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև զԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466.

Ի ԴԷՄՍ - յինքն զրաւէ զմիտս տերանց և ազատաց աշխարհին, ասելով օրինակ զայս. եթէ ի դէմս Աշոտոյ առնեմ տեղապահութիւն աշխարհիս – 418.

Ի ԴԷՊ Է - զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446.

Ի ԴԻՄԻ ՀԱՐԵԱԼ - և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախումն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխոհի դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. և նոցա ի դիմի հարեալ զպատերազմի նշանակէն/ճիշտը՝ նշանակեն/ հանդէս: - 428. ուստի և զունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466.

Ի ԴԻՄԻ ՀԱՐԿԱՆԵԼ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Իսկ սորա մտեալ բարձրազազաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464.

ԻԹ - և անկեալ յախտ հիւանդութեան մահու՝ փոխի յաշխարհէս ամաց իբրև ԻԹ: - 428.

Ի ԹԻՒ ԱՐԿԱՆԵԼ - անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458.

Ի ԽՈՆԱՐՀ - „զի մի, ասէ, արեգակն յանհաս բարձրութեանն երկնից ճեմեսցի կամար. և զճառագայթս ի խոնարհ արձակելով՝ զիմս լուսաւորեսցէ խաւար. – 414. Երկինք ի վեր և երկիր ի խոնարհ զծառայակցին ողբացին զկորուստ: - 412. Ի ծայրից անտի զազաթանն ի խոնարհ մինչև ցեզր ծովուն լի և լի պարսպաւորէ անմերձենալի

ամրութեամբ: - 434. ո՞վ որ զբարձրաթիռ արծիւն քաջահնչօղ և ահարկու ձայնիւ ի խոնարհ սուզել լինէր ձեռնհաս. – 414.

Ի ԽՈՐ - Իսկ գլխաւորսն խազմարարս՝ քարավէժս արարեալ ի խորս խաղացուցանէ սրտից ծովուն. – 434. որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղազս ելից հնարել խոկային: - 408.

Ի ԾԱԾՈՒԿ - Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410.

Ի ՀԵՏԻՈՏՍ - Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հաասանայ զնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս զնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454.

Ի ՁԵՌՆ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. անդ վաղագոյնս աճապարեալ հասանէ ի ձեռն աւետաւոր հրեշտակաց և իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ. – 428. առաքէ և թագ և հանդերձս երևելիս թագաւորին Հայոց Գագկայ՝ հաստատել ի ձեռս նորա զՀայաստան աշխարհս: - 444. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն /ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհն Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446. իսկ այլոց պատերազմաւ պատահեալ տայր բերանոյ սրոյ և յանխնայ կոտորէր, երբեմն անձամբ և երբեմն ի ձեռն զօրացն: - 460. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, զայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել

զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցոլացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիզաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410.

ԻՄ - „զի մի, ասէ, արեգակն յանհաս բարձրութեանն երկնից ճեմեսցի կամար. և զճառագայթս ի խոնարհ արձակելով՝ զիմս լուսաւորեսցէ խաւար. – 414. Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. և կամ լուսինն ի լրմանն ժամանեալ ամանակ, արուսեկին հանդերձ և բնաւ զարդուն աստեղաց՝ զիմս փարատեսցէ մէգ – 414. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ „ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս„: - 446. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ „ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս„: - 446. Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս զիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմագումար արուեստաւորօք յերևելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կենաս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար„: - 414. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կենաս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար„: - 414. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար գոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ԻՄԱՆԱԼ - զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446.

ԻՄԱՍՏ - Բանայր առաջի նորա զիրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն իմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանուսն, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. Նա որդւոց իւրոց կրթարան բարեաց և մշտաբուղխ աղբիւր /470/ իմաստից: - 472.

ԻՄԱՍՏԱԿԻՐ - Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանուսն, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438.

ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ - և զիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն … այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանագործ արուեստիւ – 460. Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, զիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև զԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. որ ոչ կարացեալ հանդուրժել քաջութեան և իմաստութեանն արքայի, թողեալ զզազանաբարոյ գործս չարութեան՝ դառնայ ի խաղաղութիւն և ի սէր կատարման. – 448.

ԻՄԱՍՏՈՒՆ - Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսամայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և փաղփաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ հասեալ ի վերայ ի մէջ զիշերի կարծէր յաղթել, ոչ իմացեալ զիմաստնոյն՝ թէ ,,ոչ յաջողեսցի մարդոյ յանիրաւութենէ,,: - 426. զի նորայն զոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զզործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զզործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430. Նա հարցափորձող իմաստնոց խորք ծովու կամ բարձութիւնք երկնից որ անհասն է: - 472. որ է յոյժ ըղձալի իմաստնոց – 462. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456.

ԻՄԱՑԵԱԼ - Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. Եւ հասեալ ի վերայ ի մէջ զիշերի կարծէր յաղթել, ոչ իմացեալ զիմաստնոյն՝ թէ ,,ոչ յաջողեսցի մարդոյ յանիրաւութենէ,,: - 426. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց զործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս

անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430.

Ի ՄԷՋ - Եւ հասեալ ի վերայ ի մէջ գիշերի կարծէր յաղթել, ոչ իմացեալ զիմաստնոյն՝ թէ „ոչ յաջողեսցի մարդոյ յանիրաւութենէ„: - 426. Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. Աստ ի մէջ կացեալ բազմաջան լինի Գագիկ եղբայր իշխանին՝ թափել զՀասան ի պատուհասից խաւարմանն, և ոչ հասանի խնդրոյն. – 428. Աստ ի մէջ կացեալ Աշոտ իշխանն Վասպուրական սակաւ զօրօք, և բազում օգնականութեամբ բարձրելոյն, պարտէ զթշնամիսն մեծաւ յաղթութեամբ – 428. Եւ այսքան և այսպիսեօք բարձրանշան յաղթութեամբք հռչակաւոր և երևելի ի մէջ Հայաստանեայց այրն լինէր: - 406. և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրագոյն ի մէջ առնու, ի հատուածի պատճառս առաքէ առ նա զքեռորդի իւր զՀասան: - 408. Եւ ի վերայ քաջասէր առ միմեանս լինելոյն՝ և զշինողութեան երկրի առնեն փոխադարձութիւն զաւառաց և բերդից ի մէջ երկոցունց: - 432. Եւ հեծեալ յերիվարն քաջակազմ ոսկեհրաշ սարուցն փայլէր իբրև զարեգակն ի մէջ աստեղաց. – 442. Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. նս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանեն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456. Ընդէ՞ր ոչ պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախուռն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց„: - 416. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն զաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. Յայնժամ Ապումրուան յառաջ մատուցեալ, խորհուրդ ի մէջ առեալ, կամեցաւ տիրել իշխանութեանն Վասպուրականի – 418. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա

պատշաճիւր: - 438. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց անհամեմատ <u>ի մէջ</u> ամենայն մեղեաց բանական ազգի. – 470.

Ի ՄԻԱՍԻՆ - Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք <u>ի միասին </u>հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416.

Ի ՄԻՏ ԱՐԿԱՆԵԼ - Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ <u>արկ ի միտս</u> իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420.

ԻՄՆ - Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն <u>իմն</u> իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Դարձեալ և <u>այլ իմն </u>օրինակ խաբէութեան համբաւէ ի մարդիկ, ասելով այսպէս. – 418. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ <u>իմն</u> և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ է փառք տաճարին ահեղ <u>իմն</u> և զարմանալի. – 458. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ <u>իւիք</u> զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս <u>իմն</u> յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի <u>իմն</u> յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ <u>իմն</u> և զարմանալի հիացմամբ. – 454. որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով՝ հրաշալիս <u>իմն</u> ներգործեաց, բազում նաւաց յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ նաւահանգիստ – 454. ունի և զումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի <u>իմն</u> պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

Ի ՄՏԻ ԵԴԵԱԼ - <u>եդեալ ի մտի</u> զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. –

444. ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն զունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ „ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս„: - 446.

ԻՆՉ - Ահա ասացաք ոք ինչ յաղագս սրբոյ եկեղեցւոյն: - 464. այլ զի մի լռողացն խռովեսցին միտք՝ լռեսցի ոք ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութասցուք ասպարէզ – 416. Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաձայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418. և անվրէպ յայտարարութեամբք ոք ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԳՈՐԾՔ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆՆ ԳՈՐԾՔ: - 464. ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԳՈՐԾՔ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆՆ ԳՈՐԾՔ: - 464. Իսկ մեր ի բազմաց զսակաւն յիշատակելով՝ ահա ասացաք ոք ինչ յաղագս Ոստանն աւանի: - 452. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ՁԶԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՑԻՆ: - 452. ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆ ԴԵԼՄԿԱՅՆ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ ԵՒ Ի ԳԱՒԱՌՆ ԱՂԲԱԳ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐԱՅՆ ՀԱՅՈՑ Ի ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ: - 468. Յաւուրս յայնոսիկ մասն ինչ ի զօրաց Դելմկաց դիմեալ, անցանել կամելով յաշխարհին Ասորեստանի. – 468. Նաև զբազում զործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ „զամենայն զօր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա„: - 406. ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՆ ՊԱՐՍԻՑ – 448. որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով՝ հրաշալիս իմն ներգործեաց, բազում նաւաց յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ նաւահանգիստ – 454. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դադարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և ոք ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422. ՎԱՄՆ ԲԱՌՆԱԼՈՅ ՍԳՈՅՆ ՄԵԾԻ, ԽԱՂԱՂԱՅՈՒՅԱՆԵԼՈՅ ԱՐՔԱՅԻ ԶԱՇԽԱՐՀՍ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ՅՈՒՍՓԱՅ ՈՐԴԻՈՅ ԱՊՈՒՍԱՃԱՅ: - 446. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՁԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՑ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԶՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420. Եւ ապա իբրև աւուրք ինչ լինէին

պարապոյ՝կոչէ զԱշոտ եղբարբքն հանդերձ ի բերդն Կոտորոց, պատուասիրութեան ինչ աղագաւ: - 418. Եւ ապա իբրև աւուրք ինչ լինէին պարապոյ՝կոչէ զԱշոտ եղբարբքն հանդերձ ի բերդն Կոտորոց, պատուասիրութեան ինչ աղագաւ: - 418. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարգևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ զայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զզալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464.

ԻՆՉ/Ք/ - և այլ ոմանք Հայաստանեայք ինչս և պարգևս խոստանային: - 408. որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարգևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. և հասեալ ի քաղաքն Հաղամակերտ և ի գաւառն Աղբագ, զերփեալ զինչս և գերեալ զկանայս և զտղայս, որչափ և ձեռն հասանէ: - 468.

ԻՆՔՆ - և ինքն աճապարեալ հասանէ ի քաղաքն Պարտաւ: - 426. դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զհիդրամայն /ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զաhի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. ,,Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար զիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ

զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զզենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօղոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեցէ ճառագայթս – 430. և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. Եւ զայն լուեալ ամիրայն՝ ակամայ կամօք կոչէ առ ինքն զարսն զորս թողեալ էր տեղապահս Վասպուրական աշխարհին – 426. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. Եւ ինքն զազաթն ամրոցին է ծովահայեաց և յոյժ վայելուչ. – 452. և ինքն դարձեալ երթայ ի քաղաքն Նախճաւան, զոր ընդ իւրումն կարգեալ էր իշխանութեամբ. – 428. և ինքն երթեալ ի գաւառն Աղբագ՝ դադարէ ի Յաղամակերտն աւանի: - 426. և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418. և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418. և ինքն հասեալ ի դուռն արքունի՝ առնու և անտի ևս զօրս բազումս յօգնականութիւն. – 448. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Եւ յառնելն արքայի զայսոսիկ յաճախեաց պատերազմաւ և ի վերայ Ասորեստանի և զաւառս բազումս ամրոցովքն հանդերձ յինքն ձգեալ կորզեաց: - 460. և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկինաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454. Եւ փախստական արարեալ զզօրսն ամիրային Յուսփայ, ձերբակալ ևս արարեալ և զինքն՝ բառնան ի դուռն արքունի – 444. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. զի նորայն զոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնազլուխ լինել: - 464. յինքն զրաւէ զմիտս տերանց և

ազատաց աշխարհին, ասելով օրինակ զայս. եթէ ի դէմս Աշոտոյ առնեմ տեղապահութիւն աշխարհիս – 418. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավից յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ումն զինքն կարծելով: - 430. շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452. Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414. ո՞վ ոք զանյաղթ վիշապն սանձել մերձենայր, և ապրեալ լինէր ինքն,,: - 414. որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցոլացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422. որոց զկնի և ինքն չարաչար դառնութեամբ ընդունի զվախճանն: - 426. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Աղզայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարազայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ԻՆՔՆԱԳԼՈՒԽ - Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավից ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնագլուխ լինել: - 464.

ԻՆՔՆԱՀԱՍ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զօգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430.

ԻՇԽԱՆ - Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա/ճիշտը՝Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ գաւառի. – 432. Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զաhի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, զայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել

զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, „զուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյացի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ„: - 408. Անդ քաջին և հզօր իշխանին մտրակ ի կուշտ արարեալ երիվարին՝ արագ ընդ դժուարինն անդր անցանէ յորձան: - 410. անդ վաղագոյնս աճապարեալ հասանէ ի ձեռն աւետաւոր հրեշտակաց և իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ. – 428. Աստ ի մէջ կացեալ բազմաջան լինի Գագիկ եղբայր իշխանին՝ թափել զՀասան ի պատուհասից խաւարմանն, և ոչ հասանի խնդրոյն. – 428. Աստ ի մէջ կացեալ Աշոտ իշխանն Վասպուրական սակաւ զօրօք, և բազում օգնականութեամբ բարձրեալոյն, պարտէ զթշնամիսն մեծաւ յաղթութեամբ – 428. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Աստանօր յիշէ իշխանն Աշոտ զչարաբարոյ արքանեկութիւնն Հասանայ որդւոյ Վասակայ դենադարձի, զոր արար առ ամիրայն Ափշին: - 426. Բայց զկնի մահուան երջանիկ իշխանին հաստատի յաթոռ հօր իւրոյ անդրանիկն Աշոտ որդի ամաց իբրև երկոտասանից: - 416. Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ գոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. բայց սակայն սիրտք նոցա ոչ էին ուղիղ, ոչ միայն առ իշխանն՝ այլ և ոչ առ տէրն Քրիստոս: - 430. Գրէ և առ իշխանն ըստ օրինակի և ըստ պատշաճի գործոյն եղելոյ. – 408. Եւ այնուհետև ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան օն անդր փութապէս շինուածս և ձեռակերտս հաստատեսցեն – 456. Եւ առաքէ զայր մի ներքինի, որում անուն էր Յիւսր զօրօք բազմօք, զի երթեալ պատերազմեսցէ ընդ իշխանին: - 426. Եւ առեալ զպարգևն և բան արեան իշխանին՝ զան բոլոր ազգն ի ծառայութիւն հնազանդել առ ոտս հզօրին. – 430. Եւ Գագիկ իշխանն Վասպուրական երթալով երթայր և մեծանայր, և Տէր Ամենակալ էր ընդ նմա: - 432. Եւ դարձուցեալ զիշխանն Աշոտ մեծաւ պատուով և բազում և երևելի պարգևօք. – 424. Եւ երթեալ զնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. և զբազումս ձերբակալս արարեալ՝ ածեն առաջի իշխանին մեծաւ յաղթութեամբ: - 436. Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի զաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. Եւ մինչդեռ այս ամենայն զաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: -

408. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական գաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. Եւ նորայ զնացեալ զկնի կոչողացն անյապաղելի և սիրով խաղաղութեան. որ ի հասանելն առ միմեանս՝ մեծաւ փառաւորութեամբ շքեղացուցանէ զիշխանն: - 438. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ գանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թևակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Զռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ զնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի զեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Զայն տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ մախացեալ ընդ իրսն, և զարթուցանել ջանայր զայլազգիսն կրկին անգամ ի վերայ իշխանին: - 438. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ զալստեանն նորա առ նա: - 440. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արզելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. Իսկ

մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. Իսկ զօր նաւակատեաց սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464. Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զգիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբք հանդերձ և ամենայն տիրակոյտ ազատագունդ զօրօքն խորհուրդ արարեալ ասեն – 424. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ և ամենայն զօրօքն խոյս տուեալ ամրանայ ի ձորն Որսիրանից: - 424. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Իսկ մեծանուն իշխանին Գագկայ բազում և երևելի պարզօք շքեղացուցեալ նախապատուէ զյաղթող այրն Թադէոս: - 436. Իսկ մեծանուն իշխանն վաղվաղակի զօր գումարեալ ասպատակեալ յերկիրն Մոկաց յաւուրս ձմերայնոյ: - 434. Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի զոնեա փառազարդ երեսացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410. Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարգևատուն գոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զզործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. մանաւանդ թէ և ոչ իշխանն իսկ ոչ թողացուցանէ ումեք զկնի իւր անցանել: - 410. Մօտ գայ յիշխանն, և զիրկս զպարանոցաւն արկեալ տայ զյուղայեանն համբոյր: - 410. Յայնժամ Աշոտ իշխանն Վասպուրական, ճանապարհ արարեալ ընդ գաւառն Բագրևանդ՝ արագ յիւրն անցանէ աշխարհ: - 424. Յայնժամ ի թիկունս օգնականութեան կոչէ զիշխանն Աշոտ թագաւորն Սմբատ. – 428. Յետ խաղաղանալոյ երկրին գթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն

Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Զղմարայ. – 432. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406. Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432. Որք յաշխարհեն իւրեանց ասէին այսպէս, ,,վա՜յ, կորեաւ մեծանուն իշխանն, և անտերունչ մնաց երկիրս Հայոց,,: - 414. Ուր և անդէն իսկ վաղվաղակի դեսպանս առաքէ հրովարտակօք և բազում խոստմամբք, և իսպառ թախանձեալ զիշխանն՝ կոչէ ի հանդիպումն իւր: - 438. ուր և անդէն վաղվաղակի ժամանէ իշխանն և շղթայակապ արարեալ յղէ զնա յաւանն Վան և ի մետաղս բնակեցուցանէ ի նորին ամրոցի: - 408. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410. Վասն զի ի պատճառս որսոյ ելեալ շրջէր իշխանն թափուր յիւրոցն զօրացն, միանգամայն և մերկ ի զինուց. 410. Փորձեալ քննէր զանպարտելի քաջն և զհրաշազարդ իշխանն ի պատահեալ պատերազմունսն, շուրջ զնովաւ ջոկադրեալ լրտեսս արս պատերազմողս. – 440.

ԻՇԽԱՆԱԿԱՆ - Եւ հանեալ զնոսա անտի՝ տայ զմատանի ի ձեռս Աշոտոյ և տիրեցուցանէ սեփհական ժառանգութեանն հանդերձ իշխանական ճոխութեամբ: - 420. կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջագայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարզևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. Վասն զի ելիք օգնականն, լռեաց զօրավիգն, և առաջնորդն մեծ իշխանական ճոխութեամբն առաւ այսօր ի գլխոյ ձերմէ:- 412.

ԻՇԽԱՆԱՍԱՍՏ - Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանասաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն զրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432.

ԻՇԽԱՆԱՏՈՒՆ - Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Ասորեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի զեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460.

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. Բայց ամք իշխանութեանն Աշոտոյ ոչ խաղաղացան ըստ կամս իւր, երբեմն եղբարց իւրոց և երբեմն յայլոց բազմաց: - 428. և առնաբար ունի զիշխանութիւն, օգնականութեամբ հօր իւրոյ Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 416. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան

աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. և ինքն դարձեալ երթայ ի քաղաքն Նախճաւան, զոր ընդ իւրումն կարգեալ էր իշխանութեամբ. – 428. և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրագածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. Յայնժամ Ապումրուան յառաջ մատուցեալ, խորհուրդ ի մէջ առեալ, կամեցաւ տիրել իշխանութեանն Վասպուրականի – 418.ՍԿԻԶԲՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ ՋԿՆԻ ԵՂԲՕՐ ԻՒՐՈՅ ԱՇՈՏԻ, ԵՒ ԳՈՐԾՔ ՆՈՐԻՆ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ: - 428.

ԻՇԽԵԼ - Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418.

Ի ՊԱՏԵՀ - Աստ ապա ի պատեհս գտեալ հարազատաց սոցա՝ սկսան յափշտակել զտեղիս տեղիս ի ձեռաց մանկանցն: - 418. Եւ ի պատեհս գտեալ Հասանայ առնու զամրոցն: - 408.

Ի ՊԱՏՃԱՌՍ - և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրագոյն ի մէջ առնու, ի հատուածի պատճառս առաքէ առ նա զքեռորդի իւր զՀասան: - 408. Վասն զի ի պատճառս որսոյ ելեալ շրջէր իշխանն թափուր յիւրոցն զօրացն, միանգամայն և մերկ ի զինուց. 410.

Ի ՊԷՏՍ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկացցի ոք առնուլ: - 452. բղխեն և աղբիւրք /450/ բարեխառնք շուրջ զքաղաքաւն, օգնականութիւն մատուցանելով մարդկան ի բազում պէտս – 452. տայ զմթերս գանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս գազաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի գաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ԻՋԱՆԵԼ - Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ զայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զզալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464. Նաև ի գլխոյ լերինն հոսեալ իջանեն զետք սահանակարկաջք յորդահոսք, որով ոռոգանի երկիրն առ հասարակ. – 452.

ԻՋԵԱԼ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց զործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ

անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. որք զարիւնարբու զազանաց բերելով զօրինակ՝ կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղազս ելից հնարել խոկային: - 408.

ԻՍԿ/շ./ - եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղեցմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս գոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ և ամենայն զօրօքն խոյս տուեալ ամրանայ ի ձորն Որսիրանից: - 424. Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ գետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. զի նորայն գոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի զիշերի առնու զամրոցն և տիրէ զաւառին: - 406. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ զայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զզալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464. Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում հեծելովք ի մեծն Վան և յՈստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426. Իսկ ամիրայն այնուհետև անց զնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկոսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացաք: - 426. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանունն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. իսկ այլոց պատերազմաւ պատահեալ տայր բերանոյ սրոյ և յանխնայ կոտորէր, երբեմն անձամբ և երբեմն ի ձեռն զօրացն: - 460. Իսկ այրն այլազգի քանզի զիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ ապա այսուցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի զիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարզևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և զայ

հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհին Վրաց: - 424. Իսկ բարք անարծաթասէր զոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450. Իսկ զլխաւորսն խազմարարս՝ քարավէժս արարեալ ի խորս խաղացուցանէ սրտից ծովուն. – 434. Իսկ և զգլուխս պարսպին ածեալ ի կիրճս դժուարամածս քարանձաւին՝ ի համբոյրս միմեանց մերձեցուցանէ. – 454. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս զիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմազումար արուեստաւորօք յերնելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434. Իսկ զԳագիկ խաղացուցանէ ի Ճուաշ զաւառ, յամրոցն Շամիրամ. – 418. Իսկ զզաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452. Իսկ զկնի բառնալոյ սզոյն մեծի՝ խաղաղացուցանէ թագաւորն զաշխարհին ի մրմռեալ պատերազմացն Պարսից և Սեռրդւոցն Հազարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446. Իսկ զօր նաւակատեաց սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464. Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զզիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428. Իսկ ի զալ զարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռաց Ափշնի՝ զայ հասանէ առ եղբարս իւր ցրեալ զդաշինս սիրոյ. – 424. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ գազաթան սրբութեանցն ճշգրտազործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. Իսկ իբրև ստուզեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զլխոյն, և խաւար ձեռազործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբք հանդերձ և ամենայն տիրակոյտ ազատազունդ զօրօքն խորհուրդ արարեալ ասեն – 424. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ

ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412. Իսկ մեծանուն իշխանին Գագկայ բազում և երևելի պարգևօք շքեղացուցեալ նախապատուէ զյաղթող այրն Թադէոս: - 436. Իսկ մեծանուն իշխանն վաղվաղակի զօր գումարեալ ասպատակեալ յերկիրն Մոկաց յաւուրս ձմերայնոյ: - 434. Իսկ մեր ի բազմաց զսակաւն յիշատակելով՝ ահա ասացաք որ ինչ յաղագս Ոստանն աւանի: - 452. Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի զոնեա փառազարդ երեսացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410. Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարգևատուն զոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408. Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406. Իսկ Սմբատ թագաւորն Հայոց հրեշտակ առաքեալ՝ աղաչէ ի խաղաղութիւն զԱփշին, և զրաւական տալով զորդին իւր զանդրանիկ. – 424. Իսկ սորա մտեալ բարձրագագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. Իսկ տիկինն խիզախեալ յանպարտելի զօրութիւն հզօրին՝ ասէ - 414. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Ցաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432. Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420. Եւ յարբունս հասեալ Աշոտ՝ կայր ըստ սովորութեանն ահիւ ընդ ձեռամբ Ապումրուանայ, զի և փեսայացուցեալ իսկ էր նմա: - 418. և գտանէր զնա իբրև զլեառն մի բարձր անշարժ ի հողմոց պատերազմացն հնչմանց. որոց և յաղթէր իսկ մեծաւ արութեամբ: - 440. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ զագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432.

ԻՍԿ/թարմատար/ - եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ զոլով, կամ թէ մարգարէաբար

իսկ զայս առնէր մեծ օրիորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. Որ և անդստին իսկ ի տղայական հասակէն արմատ բարութեան ի վեր երևէր: - 420. ուր և անդէն իսկ երկուք յորդւոց իւրոց, նս և բազումք ի զօրաց անտի չարամահ սատակեցան առաջի երեսաց նորա – 426. Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով գելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450. Ուր և անդէն իսկ վաղվաղակի դեսպանս առաքէ հրովարտակօք և բազում խոստմամբք, և իսպ առ թախանձեալ զիշխանն՝ կոչէ ի հանդիպումն իւր: - 438. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. մանաւանդ թէ և ոչ իշխանն իսկ ոչ թողացուցանէ ումեք զկնի իւր անցանել: - 410. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450.

ԻՍԿՈՅՆ - և Հասանայ զրկեալ ի զգալի լուսոյն՝ ոգւոցն բացան աչք. և իսկոյն կրօնաւորեալ կեայր սրբութեամբ մինչև ցօր վախճանի իւրոյ: - 428.

ԻՍՄԱՅԷԼ - Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զգազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460.

ԻՍՄԱՅԷԼԱԿԱՆ - Յետ այսորիկ խաղաղանայ երկիրս Հայոց ի հինից չարահնար իսմայէլական ազգին: - 426.

ԻՍՄԱՅԷԼԱՑԻՔ - Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Աղզայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406.

Ի ՍՈՒՐ ՍՈՒՍԵՐԻ - Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհն ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464.

ԽՍՊԱՌ - և զան պատահեն միմեանց յՈսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին խսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. և նոցա զաղաղակ բարձեալ՝ արտասուս և հառաչանս առաջի արկանէին ասելով, մի՛ խսպառ մերժեր զմեզ ժառանգութենէ մերմէ: - 432. Ուր և անդէն իսկ վաղվաղակի դեսպանս առաքէ հրովարտակօք և բազում խոստմամբք, և խսպառ թախանձեալ զիշխանն՝ կոչէ ի հանդիպումն իւր: - 438.

ԽՍՐԱՅԷԼ - և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սզոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս երբայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տայ զողբս: - 414. Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464. Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ ապաշնորհ առ պարգևատուն գոլով՝ զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408.

Ի ՎԱՅՐ - Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466.

Ի ՎԵՐ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ումն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. Երկինք ի վեր և երկիր ի խոնարհ զծառայակցին ողբացին զկորուստ: - 412. և արդարև արժանի էր օծեալն Աստուծոյ և բարձրն քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ այսպիսի և ի վեր քան զոյնս գովութեանց: - 470. Եւ զգեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և զօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464. զոր ի վեր անդր ցուցաք – 460. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս

հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452. Որ և անդստին իսկ ի տղայական հասակէն արմատ բարութեան ի վեր երևէր: - 420.

Ի ՎԵՐԱՅ - և սուր ի վերայ եդեալ կոտորեցին և լցին զբերան դաշտին յանկելոց դիակացն յոյժ խտացեալ առ միմեանս. – 436. և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ զթայր և դոնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հագարեանն ազգէ: - 432. Նա ի վերայ դրացեաց իւրոց և իւրոց հնազանդելոց հովանի ամրապահեստ, և արագ … : - 472. /ձեռագիրն այստեղ ընդհատվում է/: տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ զիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. ,,ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ գուցէ հպարտացի ի վերայ իմ Աշոտ,,: - 418. Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,գուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյացի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իջէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ զիտեմ հանդէպ զոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. և առաքեալ զօրս ի վերայ նոցա՝ և ըմբռնեալ ածեն որդւովքն հանդերձ առաջի նորա. – 432. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. և այնուհետև առն ամբարշտի զօր գումարեալ արս իբրև ԺԳՌ դիմէ ի վերայ արքայի, զունակ այլոց ոմանց զնա կարծելով. – 466. և այնուհետև բազմութիւն դիակացն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդւոյ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466. և զիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով

փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. Եւ ի վերայ քաջասէր առ միմեանս լինելոյն՝ և զշինողութեան երկրի առնեն փոխադարձութիւն զաւառաց և բերդից ի մէջ երկոցունց: - 432. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յապարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. Եւ հասեալ ի վերայ ի մէջ գիշերի կարծէր յաղթել, ոչ իմացեալ զիմաստնոյն՝ թէ ,,ոչ յաջողեսցի մարդոյ յանիրաւութենէ,,: - 426. Եւ յառնելն արքայի զայյսոսիկ յաճախեաց պատերազմաւ և ի վերայ Ասորեստանի և գաւառս բազումս ամրոցովքն հանդերձ յինքն ձգեալ կորզեաց: - 460. և նորա առեալ դառնայ և դիմէ ի վերայ Աշոտոյ մեծաւ սպառնալեօք, ոխս պահեալ վասն զնորայն արհամարհելով կոչումն. – 424. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. Զայն տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ մախացեալ ընդ իրսն, և զարթուցանել ջանայր զայլազգիսն կրկին անգամ ի վերայ իշխանին: - 438. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ զալստեանն նորա առ նա: - 440. Զայս հրաման տէրունեան յետս հարեալ Սմբատայ՝ շարժեաց զբազում չարիս ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ և ժողովրդեանն տեառն: - 440. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. զի նորայն գոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և գայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհին Վրաց: - 424.

Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց գիտութիւն: - 452. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ զագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զգլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. հեր գլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրագեղ զիսաւորութեամբ ուղերեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուածք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ զերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. Յայնմ ժամանակի զօրացեալ լինէր հարստահարութիւնն Տաճկաց ի վերայ քրիստոնէից. – 438. Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406. որ քաջութեամբ և աշխարհաշէն խաղաղասիրութեամբ հոգաբարձէր իբրև զհայր և խնամածու ի վերայ աշխարհիս Հայոց – 450. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զզերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն նս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, նս և մեծի զովութեանց արժանաւոր. – 450. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զափորն ոսկի լի մանանային և իբրև զտուփ

մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, գաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղագս ելից հնարել խոկային: - 408. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարզև կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դադարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դադարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440. Տէգք մորուաց նորա զօրէն մանուշակի ծաղկեալք ի վերայ գունագեղ այտից՝ ի կերպս զուարթնոց տեսողացն զնա ցուցանէր: - 470. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՔԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՅ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՋՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420. Եւ գլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանունն Ջափր գիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթիր, իբրև գիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442.

Ի ՎԵՐԱՅ /Յ...ՎԵՐԱՅ/ - և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախունն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխռիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. յորոյ վերայ լար եղեալ ձգէ զպարիսպն շուրջանակի իբր ձիարշաւանօք հինգ. – 454.

Ի ՎԵՐՈՒՍՏ - Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարինս՝ գողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ

յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. Եւ մինչդեռ այս ամենայն զաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408. Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470.

ԻՐ - Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Զայն տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ մախացեալ ընդ իրսն, և զարթուցանել ջանայր զայլազգիսն կրկին անգամ ի վերայ իշխանին: - 438. Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զիարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438.

ԻՐԱՒՈՒՆՔ - Նա իրաւանց դատաստանաց արդարով կշռիչ: Նա ամբարտաւանից բարձրաթոիչ թևոցն հարթող: - 470. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զզերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի զովութեանց արժանաւոր. – 450.

ԻԻՐ /ստացական դ./ - Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա/ճիշտը՝ Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ գաւառի. – 432. Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն … այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանագործ արուեստիւ – 460. զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ զերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. ,,ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ գուցէ հպարտացի ի վերայ իմ Աշոտ,,: - 418. ... Տուեալ եղև նմա ի տեառնէ և այլ եւս որդի մի, զոր անուանէ յանուն հորեղբոր իւրոյ Գուրգէն: - 406. առ որ նայեցեալ տիկինն՝ յուսացեալ արձանացուցանէ զսիրտ իւր – 416. Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն

որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրազլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝մարզի/: - 408. Բայց ամք իշխանութեանն Աշոտոյ ոչ խաղաղացան ըստ կամս իւր, երբեմն եղբարց իւրոց և երբեմն յայլոց բազմաց: - 428. Բայց ամք իշխանութեանն Աշոտոյ ոչ խաղաղացան ըստ կամս իւր, երբեմն եղբարց իւրոց և երբեմն յայլոց բազմաց: - 428. Բայց զկնի մահուան երջանիկ իշխանին հաստատի յաթոռ հօր իւրոյ անդրանիկն Աշոտ որդի ամաց իբրև երկոտասանից: - 416. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի գահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև ատիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. և առնաբար ունի զիշխանութիւն, օգնականութեամբ հօր իւրոյ Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 416. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի գան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. և եթէ մաքուր յօդոյ լինիցի՝ զամենեցուն աչս զրաւէ զիւրն տեսանել ծաւալումն. – 452. Եւ ելաց զնա արքայ լալին մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնևձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրագոյն ի մէջ առնու, ի հատուածի պատճառս առաքէ առ նա զքեռորդի իւր զՀասան: - 408. Եւ ընդ այնր ժամանակս փոխի յաշխարհէս Գուրգէն եղբայր թագաւորին, խաղաղութեամբ ննջեալ առ հարս իւր. – 444. և ըստ գրեցելումն թէ ,,պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. Եւ ի բաց ընկեցեալ զպատուաղիր քօղն մարգարտահիւս զարդուն, զգեցեալ զսեաւս ի զգեստից, և պատրաստեալ զլխոյ իւրում արկանելիս թխակերպս – 414. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. և ինքն դարձեալ երթայ ի քաղաքն Նախճաւան, զոր ընդ իւրումն կարգեալ էր իշխանութեամբ. – 428. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. և խնդրէ զարիւնն իւր և զիւրոյ ազգին՝պարզևք և զինք վարձուց ծառայութեան յաւիտենականի, և աննենգ կալ ի դրան արքունի: - 430. և Հասանայ զրկեալ ի զգալի լուսոյն՝ ոգւոցն բացան աչք. և իսկոյն կրօնաւորեալ կեայր սրբութեամբ մինչև ցօր վախճանի իւրոյ: - 428. Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա/ճիշտը՝Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ զաւառի. – 432. Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ

զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412. Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարեն շան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. Եւ նորա գնացեալ անթիւ բազմութեամբ զօրու՝ թողու ոստիկան Պարսից զմի յիւրոց հոմանեաց, որում անուն էր Փէթք. – 448. և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրագածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիաձ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464. Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468. Եւ քանզի որդի քեռ էր Ապումրուան տիկնոջն Սոփեայ՝ վասն այնորիկ արձակէ զնա ի կապանաց հրամանաւ հօր իւրոյ: - 416. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ գնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուագին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422. զի յոյժ խանդաղատական և զուարթագին ոգւով իւրով սիրէր զնա. – 432. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զզազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406. Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն

սահմանեալ վայրի. – 466. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. Իսկ ի զալ զարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռաց Ափշնի՝ զայ հասանէ առ եղբարս իւր ցրեալ զդաշինս սիրոյ. – 424. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ „եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր„՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Իսկ Սմբատ թագաւորն Հայոց հրեշտակ առաքեալ՝ աղաչէ ի խաղաղութիւն զԱփշին, և զրաւական տալով զորդին իւր զանդրանիկ. – 424. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. մանաւանդ թէ և ոչ իշխանն իսկ ոչ թողացուցանէ ումեք զկնի իւր անցանել: - 410. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ զերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար„: - 414. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ԶՈՐՈՅ ՄԵՔ ԶԻՒՐՆ ԵՒ ԶՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՑՈՒՔ – 460. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. Յայնժամ Աշոտ իշխանն Վասպուրական, ճանապարհ արարեալ ընդ գաւառն Բագրևանդ՝ արագ յիւրն անցանէ աշխարհ: - 424. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410. Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Զղմարայ. – 432. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ականակառոյց լինելով. մինն առ

եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. Նա ի վերայ դրացեաց իւրոց և իւրոց հնազանդելոց հովանի ամրապահեստ, և արագ … : - 472. Նա ի վերայ դրացեաց իւրոց և իւրոց հնազանդելոց հովանի ամրապահեստ, և արագ …: - 472. /ձեռագիրն այստեղ ընդհատվում է/: Նա որդւոց իւրոց կրթարան բարեաց և մշտաբուղխ աղբիւր /470/ իմաստից: - 472. Նա սիրելեաց և կամարարաց իւրոց անծախ պարգև, այլ և անուշահոտ բուրաստան, լի համապայծառ ծաղկովք: - 470. Նա տուն իւրում կանաչ տունկ ոսկեսաղարթ, լի աստուածայորդոր սիրով և բերկրաբեր աւետիք: - 470. շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցոլացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422. Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432. ուր և անդէն իսկ երկուք յորդւոց իւրոց, ևս և բազումք ի զօրաց անտի չարամահ սատակեցան առաջի երեսաց նորա – 426. Ուր և անդէն իսկ վաղվաղակի դեսպանս առաքէ հրովարտակօք և բազում խոստմամբք, և իսպառ թախանձեալ զիշխանն՝ կոչէ ի հանդիպումն իւր: - 438. Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Աղգայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406. Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանասաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն զրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432. Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանասաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն զրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին

գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410. Սա, որպէս կարծեմ՝ թոյլ տալով Աստուծոյ առնու զվրէժ արեան հօր իւրոյ ի գլխոյ Ապումրուանայ: - 420. ՍԿԻԶԲՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ ԶԿՆԻ ԵՂԲՕՐ ԻՒՐՈՅ ԱՇՈՏԻ, ԵՒ ԳՈՐԾՔ ՆՈՐԻՆ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ: - 428. Վասն զի ի պատճառս որսոյ ելեալ շրջէր իշխանն թափուր յիւրոցն զօրացն, միանգամայն և մերկ ի զինուց. 410. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418. Քանզի կանխագիտութեամբն իւրով ամենաթագաւորն Քրիստոս յառաջագոյն նկատեալ զերջանիկ մանուկն Գագիկ, անօթ ընտրութեան արժանի իւրոցն լինել շնորհաց – 420.

ԻՒՐ/ԻՒՐԵԱՆՔ /անձնական դ./ - Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458. Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. անդ կալցեն զերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. խնայեաց ի նոսա, և ի հիմանց տապալեալ զշինուածս ամրոցին՝ հաստատէ նոցա զժառանգութիւն իւրեանց գաւառին, և բնակել աներկիւղ յերեսաց հզօրին: - 432. յորում տիկնայք և աղախնայք թողեալ զկանացի բնութեանն պատիւ՝ ի գռեհս և ի փողոցս բացագլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին: - 412. որք զարհւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, գաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղազս ելից հնարել խոկային: - 408. Որք յաշխարհելն իւրեանց ասէին այսպէս, ,,վա՜յ, կորեաւ մեծանուն իշխանն, և անտերունչ մնաց երկիրս Հայոց,,: - 414.

ԻՒՐԱԿԱՆ - Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական գաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում

ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գազկայ: - 434. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրական գաւառ: - 410.

ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ - և առեալ զբանակս նոցա յաւարի, փրկեալ և զգերեալսն՝ դարձան յիւրաքանչիւր տեղիս մեծաւ յաղթութեամբ: - 468. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. կերպագրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և գազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440. Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454.

ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՈՔ - Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր որ զիւր միտս հաճէր: - 464.

Ի ՓԱԽՈՒՍՏ ԴԱՐՁՈՒՑԱՆԵԼ - Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464.

Լ

ԼԱԼ - Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս

է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց նարուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ˜ք, լացէ˜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ˜ք, լացէ˜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ԼԱԼԱԿԱՆ - և ընթացեալք այսր անդր սուրհանդակք լալականացս՝ խցին զլուսանցոյց պատուհանս հրաշակերտ ապարանիցն, հրամանաւ տիկնոջն. – 414. Զայսոսիկ և նս յաւէտ քան զօյնս ասէ տիկինն ընդդէմ լալականացն: - 414.

ԼԱԼԻՒՆ - Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444.

ԼԱՅՆԱՆԻՍՏ - և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկլինաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454.

ԼԱՅՆՈՒԹԻՒՆ - որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, զունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456.

ԼԱՆՋ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի զունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի զլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ԼԱՐ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ զծել, միանգամայն և զծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս

վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. յորոյ վերայ լար եղեալ ձգէ զպարիսպն շուրջանակի իբր ձիարշաւանօք հինգ. – 454. Շրթունք նորա իբրև զլար կարմիր, ատամունք նորա հուպ առ միմեանս, զտեալք յաղտոյ: - 470.

ԼԱԻԱԳՈՅՆ - Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով զելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450. Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412.

ԼԵԱԼ - Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն զոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Զայս մեզ ընծայեցին՝որք տեսօղք լեալ էին գործոցն և որք ի զիրկս զմանկունքն կրէին – 414. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430.

ԼԵԱՌՆ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկացի ոք առնուլ: - 452. Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. և գտանէր զնա իբրև զլեառն մի բարձր անշարժ ի հողմոց պատերազմացն հնչմանց. որոց և յաղթէր իսկ մեծաւ արութեամբ: - 440. Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. Իսկ զկնի բառնալոյ սգոյն մեծի՝ խաղաղացուցանէ թագաւորն զաշխարհն ի մրմռեալ պատերազմացն Պարսից և Սևորդւոցն Հագարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446. Իսկ սորա մտեալ բարձրազագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս զնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. Յայժամ և իւր իսկ արքայի

ամենիմաստ հաստողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. Նա ամենայն արուեստականաց դռնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և ահարկու հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472. Նաև ի գլխոյ լերինն հոսեալ իջանեն գետք սահանակարկաջք յորդահոսք, որով ոռոգանի երկիրն առ հասարակ. – 452. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Սղզայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406. Վասն զի ազատագունդ զօրքն տիրակորոյսք ցրուեալ ի լերինս և ի դաշտս – 412. և որպէս թուի ինձ՝ զանցոյց զարմանալեօք զՇամիրամեան փորուածոյ սենեկօքն և զամբարտակաւ գետոյն որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ. – 456.

ԼԻ - և այնուհետև բազմութիւն դիակացն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդոյ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466. Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն … այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանագործ արուեստիւ – 460. Ի ծայրից անտի գագաթանն ի խոնարհ մինչև ցեզր ծովուն լի և լի պարսպաւորէ անմերձենալի ամրութեամբ: - 434. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհունն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. Նա սիրելեաց և կամարարաց իւրոց անծախ պարգև, այլ և անուշահոտ բուրաստան, լի համապայծառ ծաղկովք: - 470. Նա տուն իւրում կանաչ տունկ ոսկեսաղարթ, լի աստուածայորդոր սիրով և բերկրաբեր աւետիք: - 470. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրագլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436.

ԼԻԱԿԱՏԱՐ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար զիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444.

ԼԻ ԵՒ ԼԻ - ծայրից անտի գագաթանն ի խոնարհ մինչև ցեզր ծովուն լի և լի պարսպաւորէ անմերձենալի ամրութեամբ: - 434.

ԼԻՆԵԼ - և ահագին օրն սկսաւ լինել: - 466. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնևձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնևձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. Եւ ի վերայ քաջասէր առ միմեանս լինելոյն՝ և զշինողութեան երկրի առնեն փոխադարձութիւն զաւառաց և բերդից ի մէջ երկոցունց: - 432. և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464. Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Աւսրեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460. Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝գեղջ, կամ՝գեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնազլուխ լինել: - 464. Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի զոնեա փառազարդ երեւացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406. որ քաջակորով զիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454. ուստի և առ ի չժուժել ճիաղեալ պրշակաց տան միոջ, զգզ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428. Քանզի կանխագիտութեամբն իւրով ամենաթագաւորն Քրիստոս յառաջագոյն

նկատեալ զերջանիկ մանուկն Գագիկ, անօթ ընտրութեան արժանի իւրոցն լինել շնորհաց – 420.

ԼԻՆԵԼՈՑ - և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468.

ԼԻՆԻԼ - և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ գթայր և դռնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հագարեանն ազգէ: - 432. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրագլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. աւուրք սաստկութեան են և գործ պատերազմի, ո՞վ գիտէ, ո՞յր ուրուք յաղթութիւնն լինիցի,,: - 424. ... Տուեալ եղև նմա ի տեառնէ և այլ եւս որդի մի, զոր անուանէ յանուն հորեղբոր իւրոյ Գուրգէն: - 406. Աստ ի մէջ կացեալ բազմաջան լինի Գագիկ եղբայր իշխանին՝ թափել զՀաւսան ի պատուհասից խաւարմանն, և ոչ հասանի խնդրոյն. – 428. Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուագք, թէ ,,ուրախ լեր, անապատ ծարաւի,, և դարձեալ՝ եթէ ,, ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք,,: - 464. Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուագք, թէ ,,ուրախ լեր, անապատ ծարաւի,, և դարձեալ՝ եթէ ,, ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք,,: - 464. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ գոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ զայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. Եւ այսքան և այսպիսեօք բարձրանշան յաղթութեամբք հռչակաւոր և երևելի ի մէջ Հայաստանեայց այրն լինէր: - 406. և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց նս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. և եթէ մաքուր յօդոյ լինիցի՝ զամենեցուն աչս գրաւէ զիւրն տեսանել ծաւալումն. – 452. և եղև օր վախճանի նորա սուգ մեծ ամենայն Հայաստան աշխարհին: - 444. և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխռիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եդեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. և ի խորովակսկիծ կիզմանէ աղեացն դիաթաւալ յերկիր կործանեալ թմբրեալք լինէին ի դառնաճաշակ մահարբոյց բաժակէն: - 412. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի

իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանուցս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զզաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերնեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ գալստեանն նորա առ նա: - 440. Ընդէ՞ր ոչ պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախուռն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց,,: - 416. ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. հրաման տայցէ, զի լինիցի տեղի ապաստանի ամենայն հինից ի թշնամեաց եկելոց. – 456. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466. Յայնմ ժամանակի զօրացեալ լինէր հարստահարութիւնն Տաճկաց ի վերայ քրիստոնէից. – 438. Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զօր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406. ո՞վ ոք զբարձրաթիռ արծիւն քաջահինչօղ և ահարկու ձայնիւ ի խոնարհ սուզել լինէր ձեռնհաս. – 414. ո՞վ ոք զանյաղթ վիշապն սանձել մերձենայր, և ապրեալ լինէր ինքն,,: - 414. Եւ ապա իբրև աւուրք ինչ լինէին պարապոյ՝կոչէ զԱշոտ եղբարբքն հանդերձ ի բերդն Կոտորոց, պատուասիրութեան ինչ աղագաւ: - 418.

ԼԻՏՐ - Պատմեաց մեզ և հաւատարիմ ոստիկան մի ի գործավարաց քաղաքին, եթէ եմուտ ի շինուածս տաճարին երկաթ լտերս իբրև ՄՌ. – 458.

ԼՆՈՒԼ - և սուր ի վերայ եդեալ կոտորեցին և լցին զբերան դաշտին յանկելոց դիակացն յոյժ խտացեալ առ միմեանս. – 436. Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420.

ԼՈՅՍ - Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, „թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի„ , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430. և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450. և Հասանայ զրկեալ ի զգալի լուսոյն՝ ոգւոցն բացան աչք. և իսկոյն կրօնաւորեալ կեայր սրբութեամբ մինչև ցօր վախճանի իւրոյ: - 428. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ԼՈՒԵԱԼ - Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. Եւ զայն լուեալ ամիրային՝ ակամայ կամօք կոչէ առ ինքն զարսն զորս թողեալ էր տեղապահս Վասպուրական աշխարհին – 426. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնննձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432.

ԼՈՒԾԱՆԵԼ - և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438.

ԼՈՒՄԲԱՅ ԳԱՒԱՌ - Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ գնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426.

ԼՈՒՍԱԶԱՐԴ - Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց անհամեմատ ի մէջ ամենայն մսեղեաց բանական ազգի. – 470.

ԼՈՒՍԱԾԻՆ - Ցուցանէր նմա զականս պատուականս և գեղեցիկ մարգարիտս լուսածինս, ելեալս յերկրէ և ի ծովէ, ըստ օրինակի թագաւորաց. – 440.

ԼՈՒՍԱՀՐԱՇ - Ունչք երկայնագոյնք և վայելչաւորք, լսելիք դիւրալուրք և դիւրահաւանք ի բարիս և պայծառք լուսահրաշ նմանեալ գունով: - 470.

ԼՈՒՍԱՃԱՃԱՆՉ - ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

ԼՈՒՍԱՆՑՈՅՑ - և ընթացեալք այսր անդր սուրհանդակք լալականացս՝ խցին զլուսանցոյց պատուհանս հրաշակերտ ապարանիցն, հրամանաւ տիկնոջն. – 414. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շքշքելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452.

ԼՈՒՍԱՏԵՍԱԿ - Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ զահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ԼՈՒՍԱՒՈՐ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410.

ԼՈՒՍԱՒՈՐԵԼ - „զի մի, ասէ, արեգակն յանհաս բարձրութեանն երկնից ճեմեսցի կամար. և զճառագայթս ի խոնարհ արձակելով՝ զիմս լուսաւորեսցէ խաւար. – 414. Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466.

ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ - որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի զովեստից աստի պատմութեանցս. – 466.

ԼՈՒՍԻՆ - և կամ լուսինն ի լրմանն ժամանեալ ամանակ, արուսեկին հանդերձ և բնաւ զարդուն աստեղաց՝ զիմս փարատեսցէ մէզ – 414.

ԼՈՒՐ - Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա/ճիշտը՝ Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ գաւառի. – 432.

ԼՌԵԼ - այլ զի մի լռողացն խռովեսցին միտք՝ լռեսցի որ ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութասցուք ասպարէզ – 416. Վասն զի ելիք օգնականն, լռեաց զօրավիգն, և առաջնորդն մեծ իշխանական ճոխութեամբն առաւ այսօր ի գլխոյ ձերմէ:- 412.

ԼՍԵԼ - ամենայն ակն զնա բաղձայր տեսանել, ուստի և ամենայն հոգիք աղաղակէին ,,Տէր, կեցո զթագաւորն և լուր մեզ,,. – 470. Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,գուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408. Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմուս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. և հարցափործ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմուս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438.

ԼՍԵԼԻՔ - համբաւէր ի լսելիս նորա զզրուցաբանութիւն հնոցն թագաւորաց դարուց ի դարս, նզեղեալս առ նոքօք զպատերազմունս: - 440. Ունչք երկայնագոյնք և վայելչաւորք, լսելիք դիւրալուրք և դիւրահաւանք ի բարիս և պայծառ լուսահրաշ նմանեալ գունով: - 470.

ԼՍՈՂ - այլ զի մի լսողացն խռովեսցին միտք՝ լռեսցի որ ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութասցուք ասպարէզ – 416. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց զազանաց. և անդ

երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լողոց: - 458. Եւ այսուիկ համոզեալ հաւանեցուցանէ զլողոյն. – 418. Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լողոց առ ի լսել. – 454.

ԼՐԱՑՈՒՑԱՆԵԼ - Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. մատուցանէ և պատարագս և զոհս զենմանց բազմաբիւր զանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446. վայիւք և ողբովք և յորդահոս արտասուօք զերկիրն լրացուցանէին դառնութեամբ – 412.

ԼՐՈՒՄՆ - Բայց մեր զդիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք զեղեցիկ քոյոցդ ախորժակաց, ո՞վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460. և կամ լուսինն ի լրմանն ժամանեալ ամանակ, արուսեկին հանդերձ և բնաւ զարդուն աստեղաց՝ զիմս փարատեսցէ մեզ – 414. Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. թերևս յաջողեսցէ մեզ Աստուած ծայրագունին հանդիպել լրման, բազմավէպ զրուցատրութեանց քաջի արանց տանն Արծրունեաց: - 416.

ԼՐՏԵՍ - Առ սա հասեալ լրտեսաց՝ ասեն. ահաւասիկ զօր այլազգեացն անցին յաշխարհին մեր յայսմ գիշերի անթիւ բազմութեամբ: - 436. Փորձեալ քննէր զանպարտելի քաջն և զհրաշազարդ իշխանն ի պատահեալ պատերազմունսն, շուրջ զնովաւ ջոկադրեալ լրտեսս արս պատերազմողս. – 440.

ԼՑԵԱԼ - և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհն Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրն զափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462.

ԼՔԱՆԵԼ - Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զգիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428. Վասն զի ելիք օգնականն, լռեաց զօրավիգն, և առաջնորդն մեծ իշխանական ճոխութեամբն առաւ այսօր ի գլխոյ ձերմէ:- 412.

ԼՔԵԱԼ - ,,Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն` /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից` լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416.

Խ

Խ /թիվ` քառասուն / - Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456.

ԽԱԲԵԱԼ - քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ԽԱԲԷՈՒԹԻՒՆ - Դարձեալ և այլ իմն օրինակ խաբէութեան համբաւէ ի մարդիկ, ասելով այսպէս. – 418.

ԽԱԶՄԱՐԱՐ - Իսկ զլխաւորսն խազմարարս` քարավէժս արարեալ ի խորս խաղացուցանէ սրտից ծովուն. – 434.

ԽԱՂ - Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ զահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս զուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ԽԱՂԱԼ - Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց` առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438.

ԽԱՂԱՂ - որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով` հրաշալիս իմն ներգործեաց, բազում նաւաց յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ նաւահանգիստ – 454.

ԽԱՂԱՂԱՆԱԼ - - Յետ <u>խաղաղանալոյ</u> երկրին գթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432. Բայց ամք իշխանութեանն Աշոտոյ ոչ <u>խաղաղացան</u> ըստ կամս իւր, երբեմն եղբարց իւրոց և երբեմն յայլոց բազմաց: - 428. Եւ զայս ամենայն յաջողեալ սմա շնորհացն Աստուծոյ՝ <u>խաղաղանայ</u> երկիրն Վասպուրական: - 432. Յետ այսորիկ <u>խաղաղանայ</u> երկիրս Հայոց ի հինից չարահնար իսմայէլական ազգին: - 426.

ԽԱՂԱՂԱՑՈՒՑԱՆԵԼ - Իսկ զկնի բառնալոյ սգոյն մեծի՝ <u>խաղաղացուցանէ</u> թագաւորն զաշխարհն ի մրմռեալ պատերազմացն Պարսից և Սևորդւոցն Հագարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446. ՎԱՍՆ ԲԱՌՆԱԼՈՅ ՍԳՈՅՆ ՄԵԾԻ, <u>ԽԱՂԱՂԱՑՈՒՑԱՆԵԼՈՅ</u> ԱՐՔԱՅԻ ԶԱՇԽԱՐՀՍ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ՅՈՒՍՓԱՅ ՈՐԴԻՈՅ ԱՊՈՒՍԱՃԱՅ: - 446.

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ - Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն <u>խաղաղութեան</u>՝ վաղվաղակի գան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ <u>զխաղաղութիւն</u> ի Հայաստան աշխարհի. – 446. Եւ երթեալ զնայ առ Սմբատ սիրով <u>խաղաղութեամբ</u>. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. Եւ ընդ այնր ժամանակս փոխի յաշխարհէս Գուրգէն եղբայր թագաւորին, <u>խաղաղութեամբ</u> ննջեալ առ հարս իւր. – 444. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն <u>զխաղաղութիւն</u>, տալով հարկս և պատանդս. – 468. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ <u>խաղաղութեան</u>, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն /ճիշտը՝ զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, „տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ„ - 440. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս <u>խաղաղութեամբ</u> ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Եւ մինչդեռ այս ամենայն զաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին <u>խաղաղութեան</u>, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408. Եւ նորայ զնացեալ զկնի կոչողացն անյապաղելի և սիրով <u>խաղաղութեան</u>. որ ի հասանելն առ միմեանս՝ մեծաւ փառաւորութեամբ շքեղացուցանէ զիշխանն: - 438. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ զանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով <u>խաղաղութեամբ</u> զմիմեամբք թեւակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. և տայ ի ձեռն արքայի զաշխարհս Հայոց և Վրաց և ուխտ <u>խաղաղութեան</u> եդեալ զնայ յերկիրն Պարսից: - 448. Եւ քանզի առեալ էր Գագկայ զքոյրն Հասանայ կնութեան՝ վասն

այնորիկ և սիրով խաղաղութեամբ ընդունի զնա յամրոցն: - 408. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. Իսկ Սմբատ թագաւորն Հայոց հրեշտակ առաքեալ՝ աղաչէ ի խաղաղութիւն զԱփշին, և գրաւական տալով զորդին իւր զանդրանիկ. – 424. որ քաջութեամբ և աշխարհաշէն խաղաղասիրութեամբ հոգաբարձէր իբրև զհայր և խնամածու ի վերայ աշխարհիս Հայոց – 450. որ ոչ կարացեալ հանդուրժել քաջութեան և իմաստութեանն արքայի, թողեալ զզազանաբարոյ գործս չարութեան՝ դառնայ ի խաղաղութիւն և ի սէր կատարման. – 448. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438. Վասն զի նա խաղաղութեան և շինութեան առիթ: Նա աւազակաց խանձող և հերքիչ: - 470.

ԽԱՂԱՑՈՒՑԱՆԵԼ - Իսկ զլխաւորսն խազմարարս՝ քարավէժս արարեալ ի խորս խաղացուցանէ սրտից ծովուն. – 434. Իսկ զԳագիկ խաղացուցանէ ի Ճուաշ գաւառ, յամրոցն Շամիրամ. – 418.

ԽԱՂՈՂԱԲԵՐ - կերպագրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և գազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462.

ԽԱՆԴԱԿԱԹ - Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստանալ նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434.

ԽԱՆԴԱՂԱՏԱԿԱՆ - զի յոյժ խանդաղատական և զուարթագին ոգւով իւրով սիրէր զնա. – 432.

ԽԱՆՁՈՂ - Վասն զի նա խաղաղութեան և շինութեան առիթ: Նա աւազակաց խանձող և հերքիչ: - 470.

ԽԱՉ - բորբոքէր /406/ և զթշնամիս խաչին Քրիստոսի.- 408.

ԽԱՌՆԵԱԼ - որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, զունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456.

ԽԱՌՆԵԼ - Եւ կացեալ ի հանդիպոջ՝ ոչ կարէին ընդ զիրկս խառնել միմեանց: - 410. ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ

աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ գիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446.

ԽԱՌՆԻԼ - Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն գնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զհւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466.

ԽԱՐԴԱԽՈՂ - Նա խարդախող և կարծեցուցիչ հրովարտակաց և պատգամաց յղելոց առ նա հուր ծախիչ: - 472.

ԽԱՐԻՍԽ - Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի զօլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ԽԱՒԱՐ - ,,զի մի, ասէ, արեգակն յանհաս բարձրութեանն երկնից ճեմեսցի կամար. և զճառագայթս ի խոնարհ արձակելով՝ զիմս լուսաւորեսցէ խաւար. – 414. Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով գլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ զերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն...դայեակն խաւարի, արեան մտեալ սատարն, խրատեալն ի սատանայէ, անհամբոյրն ի բարեաց, արքանեակն չարին – 410. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410.

ԽԱՒԱՐԱՅԻՆ - Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412.

ԽԱՒԱՐՈՒՄՆ - Աստ ի մէջ կացեալ բազմաջան լինի Գագիկ եղբայր իշխանին՝ թափել զՀասան ի պատուհասից խաւարմանն, և ոչ հասանի խնդրոյն. – 428.

ԽԱՓԱՆԵԼ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զի՞ րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զաhի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - /436/

ԽԵՂԴ - Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412.

ԽԵՐ /քաղաք/- Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ԽԵՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏ - Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410.

ԽԻԶԱԽԵԱԼ - Իսկ տիկինն խիզախեալ յանպարտելի զօրութիւն հզօրին՝ ասէ - 414.

ԽԻՍՏ - Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432.

ԽՄԲԵԼ - և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ զայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428.

ԽՄՈՐ - Եւ մինչդեռ այս ամենայն զաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408.

ԽՆԱՄ - և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450. Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զզիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428.

ԽՆԱՄ ԱԾԵԼ - Իսկ բարք անարծաթասէր գոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450.

ԽՆԱՄԱԾՈՒ - որ քաջութեամբ և աշխարհաշէն խաղաղասիրութեամբ հոգաբարձէր իբրև զհայր և խնամածու ի վերայ աշխարհիս Հայոց – 450.

ԽՆԱՄՈՂ - և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450. զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. նս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանեն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456.

ԽՆԱՅԵԱԼ - Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ եւ գնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք եւ և եւս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424.

ԽՆԱՅԵԼ - խնայեաց ի նոսա, և ի հիմանց տապալեալ զշինուածս ամրոցին՝ հաստատէ նոցա զժառանգութիւն իւրեանց գաւառին, և բնակել աներկիւղ յերեսաց հզօրին: - 432.

ԽՆԴԻՐ - Աստ ի մէջ կացեալ բազմաջան լինի Գագիկ եղբայր իշխանին՝ թափել զՀասան ի պատուհասից խաւարմանն, և ոչ հասանի խնդրոյն. – 428. և արքայ յուղարկէ զնոսա ըստ խնդրոյն արքունի. և նոցա երթեալ պատերազմեցան յարնելից կողմանն: - 444. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434.

ԽՆԴՐԵԱԼ - և թագաւորն զթացեալ ոչ արգելու զխնդրեալ պարգևսն. – 456. և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհն Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպի ի խնդրեալ պարգևացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462.

ԽՆԴՐԵԼ - որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. բայց քանզի կասկած ի սրտից երկոցունցն ոչ մեկնեցաւ՝ գրաւականս խնդրէ Ափշին.- 424. Բանայր առաջի նորա զհրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն հմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիւկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436. և արքայի յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ եւ գնաց զօրօք բազմօք զհարազատին խնդրել զքէն վրիժուց: - 464. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն

զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնցիկ որք զդիրամայն /ճիշտը՝ զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. և խնդրէ զարիւնն իւր և զիւրոյ ազգին՝պարզևք և զինք վարձուց ծառայութեան յաւիտենականի, և անենգ կալ ի դրան արքունի: - 430. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնացէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուազին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422.

ԽՆԴՐՈՂ - և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զաստերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական զլխոյն և ընդ զլխաւորին Պետրոսի: - 440. և ըստ զրեցելումն թէ ,,պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436.

ԽՈԶ - Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհօլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս զազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ԽՌԿԱԼ - Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւոդք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խռկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղազս ելից հնարել խռկային: - 408.

ԽՌՀԱԿԱՆ - Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430.

ԽՌՀԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ - Բայց ինձ աhա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438.

ԽՌՅԱՆԱԼ - Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,գուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյացի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408.

ԽՌՅՍ ՏՈՒԵԱԼ - Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ և ամենայն զօրօքն խոյս տուեալ ամրանայ ի ձորն Որսիրանից: - 424.

ԽՈՅՐ - ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

ԽՈՆԱՐՀ - Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. Եւ արքայ այնուհետև կային սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհիցն,,: - 466. Ի ծայրից անտի զագաթանն ի խոնարհ մինչև ցեզր ծովուն լի և լի պարսպաւորէ անմերձենալի ամրութեամբ: - 434.

ԽՈՇՈՐԱԳՈՅՆ - Ի բաց առան ի դրաց սենեկացն ոսկեհուռն կամարաձև երանգոցն տարազք, և սեաւք խոշորագոյնք և յոյժ տխրալիք զտեղին փոխաբերեցին. – 414.

ԽՈՍՏԱՆԱԼ - և այլ ոմանք Հայաստանեայք ինչս և պարգևս խոստանային: - 408.

ԽՈՍՏՈՎԱՆԵԱԼ - և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահմանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410.

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ - Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424.

ԽՈՍՏՈՒՄՆ - Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. Ուր և անդէն իսկ վաղվաղակի դեսպանս առաքէ հրովարտակօք և բազում խոստմամբք, և իսպառ թախանձեալ զիշխանն՝ կոչէ ի հանդիպումն իւր: - 438. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422.

ԽՈՐ - զի նորայն զոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. Իսկ զգլխաւորսն խազմարարս՝ քարավէժս արարեալ ի խորս խաղացուցանէ սրտից ծովուն. – 434.

ԽՈՐԱԳՈՅՆ - և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410.

ԽՈՐԱՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ - Եւ մինչդեռ այս ամենայն զաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408.

ԽՈՐԱՅԱՏԱԿ - ի շրթունս խորայատակ հիմանց ծովուն դնէ դրունս ահաւորատեսս, հաստահեղոյսս, բնեռապինդս. – 454.

ԽՈՐԱՆ - Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի գահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իջէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. Է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462. Ունի և խորանս կամարակիցս և անկիւնս /456/ և շրջապատս գեղապաճոյճս, անթիւ մտաց և անզննելի աչաց. – 458.

ԽՈՐԱՆԱՅԱՐԿ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս գահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի զերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460.

ԽՈՐԱՆԱՆՄԱՆ - և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկիւնաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով գահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454.

ԽՈՐԱՍՈՅԶ ԱՌՆԵԼ - Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և զաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ԽՈՐԻՆ - Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ զոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր

զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. Եւ մինչդեռ այս ամենայն գաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408.

ԽՈՐԽՈՐԱՏ - զի կատարեսցի ասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,զգուբն զոր փորեաց՝ անկցի ի խորխորատն զոր և գործեաց,,: - 428. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410.

ԽՈՐՀԵԼ - Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418.

ԽՈՐՀՈՒՐԴ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Բանայր առաջի նորա զհրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն հմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրագոյն ի մէջ առնու, ի հատուածի պատճառս առաքէ առ նա զքեռորդի իւր զՀասան: - 408. և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանալ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբք հանդերձ և ամենայն տիրակոյտ ազատագունդ զօրօքն խորհուրդ արարեալ ասեն – 424. Յայնժամ Ապումրուան յառաջ մատուցեալ, խորհուրդ ի մէջ առեալ, կամեցաւ տիրել իշխանութեանն Վասպուրականի – 418. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն

զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410. որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, գաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղաչս ելից հնարել խոկային: - 408. Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև նս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև զԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460.

ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ - Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420.

ԽՈՐՈՎԱԿԱԿԻԾ - և ի խորովակակիծ կիզմանէ աղեացն դիաթաւալ յերկիր կործանեալ թմբրեալք լինէին ի դառնաճաշակ մահարբոյց բաժակէն: - 412.

ԽՈՐՈՒԹԻՒՆ - հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն. – 454. Պարսպէ և զծովակողմն զօրաւոր վիմօք, դնելով զհիմունսն յանհնարին խորութեան – 452.

ԽՈՐՏԱԿԵԼ - ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466.

ԽՈՐՏԱԿՈՒՄՆ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ԽՈՐՔ - Նա հարցափորձող իմաստնոց խորք ծովու կամ բարձութիւնք երկնից որ անհասն է: - 472.

ԽՈՒԺԱՍՏԱՆ - զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև զԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460.

ԽՌԻՌՆԱԽԻՏ - հեր գլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրագեղ գիսաւորութեամբ ուղեբեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ԽՌԻԻ - և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխռիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468.

ԽՌՈՎԻՄ - այլ զի մի լողղացն խռովեսցին միտք՝ լռեսցի որ ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութասցուք ասպարէզ – 416.

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆ - տայ զմթերս զանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս զազաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի զաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ԽՏԱՑԵԱԼ - և սուր ի վերայ եղեալ կոտորեցին և լցին զբերան դաշտին յանկելոց դիակացն յոյժ խտացեալ առ միմեանս. – 436.

ԽՏՂՏԱՆՔ - շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառազայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452.

ԽՐԱԽՈՒՍԵԱԼ - Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի զիշերի առնու զամրոցն և տիրէ զաւառին: - 406.

ԽՐԱՏԵԱԼ - Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն...դայեակն խաւարի, արեան մտեալ սատարն, խրատեալն ի սատանայէ, անհամբոյրն ի բարեաց, արբանեակն չարին – 410.

ԽՐՈԽՏ - և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438.

ԽՐՈԽՏԱՆԱԼ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430.

ԽՐՈԽՏԱՑԵԱԼ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա

յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դաղարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422.

ԽՐՈՍԱԿ - Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զգիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428.

ԽՑԵԼ - և ընթացեալք այսր անդր սուրհանդակք լալականացս՝ խցին զլուսանցոյց պատուհանս հրաշակերտ ապարանիցն, հրամանաւ տիկնոջն. – 414.

ԽՕՍԻԼ - Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462.

Ծ

ԾԱԳ - Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհին շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450.

ԾԱԳԵԼ - իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452.

ԾԱԳԷ Ի ԾԱԳ - Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468.

ԾԱԳԻԼ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպագ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսաարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ԾԱԳՈՂՈՒԹԻՒՆ - և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430.

ԾԱԽԻՉ - Նա խարդախող և կարծեցուցիչ հրովարտակաց և պատգամաց յղելոց առ նա հուր ծախիչ: - 472.

ԾԱԽՔ - Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս զիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւր և բազմազումար արուեստաւորօք յերնելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434.

ԾԱՂԻԿ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի գարնանայինն հաւասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձինահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. Նա սիրելեաց և կամարարաց իւրոց անծախ պարգև, այլ և անուշահոտ բուրաստան, լի համապայծառ ծաղկովք: - 470.

ԾԱՂԿԱՁԵՒ- եթէ շարժեսցի ծով յուզեալ ի հողմոց՝ ծաղկաձև ալիքն զբօսացուցանողք և վայելուչք երևին. – 452.

ԾԱՂԿԵԱԼ - հեր գլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրազեղ զիսաւորութեամբ ուղեբեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուածք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470. Տէզք մորուաց նորա զօրէն մանուշակի ծաղկեալք ի վերայ գունագեղ այտից՝ ի կերպս զուարթնոց տեսողացն զնա ցուցանէր: - 470.

ԾԱՂԿՈՑ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հաստողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ զծել, միանգամայն և զծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից

տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ԾԱՅՐ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Ի ծայրից անտի զազաթանն ի խոնարհ մինչև ցեզր ծովուն լի և լի պարսպաւորէ անմերձենալի ամրութեամբ: - 434. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս գանձուց և զինուց և ասպազինաց անհուն բազմութեանց: - 458.

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ - Բանայր առաջի նորա զիրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն հմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. թերևս յաջողեսցէ մեզ Աստուած ծայրագունին հանդիպել լրման, բազմավէպ զրուցատրութեանց քաջի արանց տանն Արծրունեաց: - 416.

ԾԱՆՈՒՑԵԱԼ - որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454.

ԾԱՆՐ - և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն. – 454. Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420.

ԾԱՆՐԱՏԱՂՏՈՒԿ - Ո՞ նք զօրն զայն ոչ ողբասցէ, ո՞ յր ուրուք ոչ զելուցուն աղիքն, որ զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք դառնապէս,,: - 412.

ԾԱՆՐ ԾԱՆՐ - Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420.

ԾԱՌ - նաև ծառովք պտղաբերովք սաղարթեալ և այգնետ բազմութեամբք յոյժ վայելչացեալ զարդարի. – 450.

ԾԱՌԱՅ - Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448. ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448.

ԾԱՌԱՅԱԿԻՑ - Երկինք ի վեր և երկիր ի խոնարհ զծառայակցին ողբացին զկորուստ: - 412.

ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆ - Եւ առեալ զպարգևն և բան արեան իշխանին՝ զան բոլոր ազգն ի ծառայութիւն հնազանդել առ ոտս հզօրին. – 430. և խնդրէ զարիւնն իւր և զիւրոյ ազգին՝պարգևք և զինք վարձուց ծառայութեան յաւիտենականի, և աննենգ կալ ի դրան արքունի: - 430. Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանաաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն զրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432.

ԾԱՌԱՏՈՒՆԿ - զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հաստուցանէ զամենայնն. ևս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանեն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456.

ԾԱՐԱՒԻ - Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուազք, թէ ,,ուրախ լեր, անապատ ծարաւի,, և դարձեալ՝ եթէ ,, ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք,,: - 464. Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ զետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ զետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464.

ԾԱՐԱՒԻԼ - և եթէ աղբիւր ակնավճիտ տեսանիցէ՝ ասէ, չեմ ծարաւի, և ոչ երբէք արբից ի քէն ջուր. մատո ինձ արծաթ: - 450.

ԾԱՒԱԼԵԼ - և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430. հեր զլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրագեղ զիսաւորութեամբ ուղերեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ԾԱՒԱԼՈՒՄՆ - և եթէ մաքուր յօդոյ լինիցի՝ զամենեցուն աչս զրաւէ զիւրն տեսանել ծաւալումն. – 452.

ԾԵՐ - Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468.

ԾՆՆԴԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ - Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416.

ԾՆՕՂ - Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410.

ԾՆՕՏ - Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416.

ԾՈՎ - եթէ շարժեսցի ծով յուզեալ ի հողմոց՝ ծաղկաձև ալիքն զբօսացուցանողք և վայելուչք երևին. – 452. և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական զլխոյն և ընդ զլխաւորին Պետրոսի: - 440. Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, գետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446. և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընձայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազկաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. զի նորայն զոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. Ի ծայրից անտի զազաթանն ի խոնարհ մինչև ցեզր ծովուն լի և լի պարսպաւորէ անմերձենալի ամրութեամբ: - 434. ի շրթունս խորայատակ հիմանց ծովուն դնէ դրունս ահաւորատեսս, հաստահեղոյսս, բևեռապինդս. – 454. Իսկ զլխաւորսն խազմարարս՝ քարավէժս արարեալ ի խորս խաղացուցանէ սրտից ծովուն. – 434. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջջըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452. հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան

զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն. – 454. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. Նա հարցափորձող իմաստնոց խորք ծովու կամ բարձութիւնք երկնից որ անհասն է: - 472. շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452. որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով՝ հրաշալիս իմն ներգործեաց, բազում նաւաց յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ նաւահանգիստ – 454. որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452. Ցուցանէր նմա զականս պատուականս և գեղեցիկ մարգարիտս լուսածինս, ելեալս յերկրէ և ի ծովէ, ըստ օրինակի թագաւորաց. – 440.

ԾՈՎԱԿՈՂՄՆ - Պարսպէ և զծովակողմն զօրաւոր վիմօք, դնելով զհիմունսն յանհնարին խորութեան – 452.

ԾՈՎԱՀԱՅԵԱՑ - Եւ ինքն գագաթն ամրոցին է ծովահայեաց և յոյժ վայելուչ. – 452.

ԾՈՎԱՅԻՆ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն… բանալի դժոխոց, հոնցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410.

ԾՈՎԵԶՐ - Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434.

ԾՈՒՂԱԿ - Նա որջացելոց բազմաց ի բարձրաբերձ ամրոցաց ստորիջոյց: Նա ապստամբաց անզերծանելի ծուղակ: - 470. Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414. ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զգզ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428.

ԾՈՒՆԿՆ - Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416.

Կ

ԿԱԶՄԵԱԼ - և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ զնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող զործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452.

ԿԱԹՆ - Որք յանհնարին սգոյն դառնութեան մատաղ մանկտոյն զսովորականն մոռացան դիեցուցանել զկաթն, ողբոց միայն պարապեալ միմեանց ձայնակցելով: - 412.

ԿԱԹՈՏ - և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և զկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց նս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454.

ԿԱԼ - և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. դեռ ևս ցայն ժամանակս անդ յղփացեալ ամրացեալ կային մարդիկ դարուն Ութմանիկք կոչեցեալ ազգաւ: - 434. Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. և խնդրէ զարիւնն իւր և զիւրոյ ազգին՝պարզևք և զինք վարձուց ծառայութեան յաւիտենականի, և աննենգ կալ ի դրան արքունի: - 430. Եւ մինչդեռ այս ամենայն զաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408. Եւ յարբունս հասեալ Աշոտ՝ կայր ըստ սովորութեանն ահիւ ընդ ձեռամբ Ապումրուանայ, զի և փեսայացուցեալ իսկ էր նմա: - 418. զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. ևս և ծառատունկ՝ բազում, զոր

ոռոգեալ արբուցանեն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456.

ԿԱԼԱՆՔ - Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սևան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426.Ծ

ԿԱԼԵԱԼ - Եւ անդէն ի միում գիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրն ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454.

ԿԱԼՈՒԱԾ - և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրազածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464.

ԿԱԼՈՒԼ - անդ կալցեն զերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434.

ԿԱԿԱՆԵՄ/ԻՄ/ - Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին/ճիշտը՝կականէին/ որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448.

ԿԱԿԵՆԻՑ ԳԻՒՂ - Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝զեղջ, կամ՝գեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426.

ԿԱՄ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարգևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468. Նա հարցափորձող իմաստնոց խորք ծովու կամ բարձութիւնք երկնից որ անհասն է: - 472. Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարգևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420.

ԿԱՄԱՐ - „զի մի, ասէ, արեգակն յանհաս բարձրութեանն երկնից ճեմեսցի կամար. և զճառագայթս ի խոնարհ արձակելով՝ զիմս լուսաւորեսցէ խաւար. – 414. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, „ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ

տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերժեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466. Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462.

ԿԱՄԱՐԱԿԻՑ - Ունի և խորանս կամարակիցս և անկիւնս /456/ և շրջապատս գեղապաճոյճս, անթիւ մտաց և անզննելի աչաց. – 458.

ԿԱՄԱՐԱՁԵՒ - Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի գահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իջէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. Ի բաց առան ի դրաց սնեկացն ոսկեհուռն կամարաձև երանգոցն տարազք, և սեաւք խոշորագոյնք և յոյժ տխրալիք զտեղին փոխաբերեցին. – 414. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շրջշրջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց գիտութիւն: - 452. հեր գլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրագեղ զհաւորութեամբ ուղերեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ԿԱՄԱՐԱՐ - Նա սիրելեաց և կամարարաց իւրոց անծախ պարգև, այլ և անուշահոտ բուրաստան, լի համապայծառ ծաղկովք: - 470.

ԿԱՄԵԼ - Տե՛ս ԿԱՄԻԼ

ԿԱՄԵՑԵԱԼ - Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ զայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զգալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464.

ԿԱՄ ԹԷ - և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւ՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զօլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446. կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջագայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ զօլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414.

ԿԱՄԻԼ - Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. Յաւուրս յայնոսիկ մասն ինչ ի զօրաց Դելմկաց դիմեալ, անցանել կամելով յաշխարհն Աստրեստանի. – 468. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի գան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լռողաց: - 458. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի զաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև զԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև զԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Յայնժամ Ապումրուան յառաջ մատուցեալ, խորհուրդ ի մէջ առեալ, կամեցաւ տիրել իշխանութեանն Վասպուրականի – 418. ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

ԿԱՄՔ - Բայց ամք իշխանութեանն Աշոտոյ ոչ խաղաղացան ըստ կամս իւր, երբեմն եղբարց իւրոց և երբեմն յայլոց բազմաց: - 428. և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440. Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ ել զնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք ել և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝

թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442. զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442. Եւ զայն լուեալ ամիրայն՝ ակամայ կամօք կոչէ առ ինքն զարսն զորս թողեալ էր տեղապահս Վասպուրական աշխարհին – 426.

ԿԱՅԵԱՆ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հաստողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ԿԱՅԹՈՒՄՆ - այլ և ի հոսանս հրաձգութեանցն առաջի նորա և ի կայթմունս թնդականացն և ի հնչմունս փողոցն առ հասարակ դղրդեալ բիւր բիւրոց մարդկան – 470.

ԿԱՅԻՒՆ - Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466.

ԿԱՅԾԱԿ - ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466.

ԿԱՅՈՒՄՆ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444.

ԿԱՅՍԻԿ - Զայսով ժամանակաւ զայ հասանէ Սմբատ թագաւորն Հայոց ի գաւառն Ապահունիս, հարկս պահանջել ի գլխոց Կայսիկն կոչեցեալ ազգէ. – 428.

ԿԱՅՍՐ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ

անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զղիղրամայն /ճիշտը՝ զղիղրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զղիղրամայն/ճիշտը՝զղիղրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440.

ԿԱՅՏԱՌ - և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440.

ԿԱՅՔ - Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438.

ԿԱՆԱՉ - Նա տուն իւրում կանաչ տունկ ոսկեսաղարթ, լի աստուածայորդոր սիրով և բերկրաբեր աւետիք: - 470.

ԿԱՆԱՑԻ - յորում տիկնայք և աղախնայք թողեալ զկանացի բնութեանն պատիւ՝ ի գռեհս և ի փողոցս բացագլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին: - 412.

ԿԱՆԳՆԵԱԼ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի զոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ԿԱՆԳՆԵԼ - և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազմաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454.

ԿԱՆԳՈՒՆ - և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ

բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456.

ԿԱՆԽԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ - Քանզի կանխագիտութեամբն իւրով ամենաթագաւորն Քրիստոս յառաջագոյն նկատեալ զերջանիկ մանուկն Գագիկ, անօթ ընտրութեան արժանի իւրոցն լինել շնորհաց – 420.

ԿԱՆԽԵԼ - Իսկ ապա այսոցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410.

ԿԱՊԱՆՔ - Եւ անդէն ձերբակալ արարեալ կրկին կապանօք քարշեն ի դուռն բերդին Սևան կոչեցեալ. – 428. քանզի որդի քեռ էր Ապումրուան տիկնոջն Սոփեայ՝ վասն այնորիկ արձակէ զնա ի կապանաց հրամանաւ հօր իւրոյ: - 416.

ԿԱՊԱՐ - որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, զունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456.

ԿԱՊԱՐԱՅՕԴ - Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ԿԱՊԵԼ - Եւ անդէն ի միում գիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460.

ԿԱՊՈՅՏ ԲԵՐԴ - Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442.

ԿԱՊՈՒՏ - Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ զայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուսց. զայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ

զաշխարհին ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464.

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ - և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօղոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430.

ԿԱՍԿԱԾ - բայց քանզի կասկած ի սրտից երկոցունցն ոչ մեկնեցաւ՝ զրաւականս խնդրէ Ափշին.- 424. և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ գանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թեւակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնացէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուագին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422.

ԿԱՍՊԻՑ ԴՌՒՌՆ - Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ԿԱՏԱՂԵԱԼ - Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և գիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412.

ԿԱՏԱՐ - Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ԿԱՏԱՐԵԱԼ - Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466.

ԿԱՏԱՐԵԼ - Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: -

460. Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուազք, թէ ,,ուրախ լեր, անապատ ծարաւի,, և դարձեալ՝ եթէ ,, ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք,,: - 464. և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ զնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գէօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. զի կատարեսցի ասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,զգուբն զոր փորեաց՝ անկցի ի խորխորատն զոր և գործեաց,,: - 428. Իսկ զօր նաւակատեաց սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուազ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406.

ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ - Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. նս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանեն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456. որ ոչ կարացեալ հանդուրժել քաջութեան և իմաստութեանն արքայի, թողեալ զգազանաբարոյ գործս չարութեան՝ դառնայ ի խաղաղութիւն և ի սէր կատարման. – 448.

ԿԱՐԱՑԵԱԼ - Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝գեղջ, կամ՝գեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. Իսկ սորա մտեալ բարձրագագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. որ ոչ կարացեալ հանդուրժել քաջութեան և իմաստութեանն արքայի, թողեալ զգազանաբարոյ գործս չարութեան՝ դառնայ ի խաղաղութիւն և ի սէր կատարման. – 448.

ԿԱՐԳ - և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սզոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս եբրայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տայ զողբս: - 414. և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430. Եւ արդ քանզի չև ևս է ժամանակ գովասանութեան, այլ պատմութեան՝ առ նոյն անդր փութասցուք կարգ: - 422. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ զլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դադարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422. Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ԿԱՐԳԵԱԼ - և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սզոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս եբրայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տայ զողբս: - 414. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն զոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ ի զալ զարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. և ինքն դարձեալ երթայ ի քաղաքն Նախճաւան, զոր ընդ իւրումն կարգեալ էր իշխանութեամբ. – 428. կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս

անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ գնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտեննին. – 446. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436.

ԿԱՐԴԱԼ - Յայնժամ առնն քաջի Թադէի զաչս յերկինս համբարձեալ յօգնականութիւն կարդալով զՏէրն Քրիստոս. – 436.

ԿԱՐԵԼ - Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. և դարձեալ յայլում տեղւոջ ասէ, ,,երիւք շարժի երկիր, և չորրորդին ոչ կարէ հանդուրժել. – 448. Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. Եւ կացեալ ի հանդիպոջ՝ ոչ կարէին ընդ զիրկս խառնել միմեանց: - 410. Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զաhի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր զլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարզևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420.

ԿԱՐԹ - Նա զաղտնի նենգութեանց թշնամեաց նախատեսող և կարթ կորզիչ: - 470.

ԿԱՐԻ - յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450.

ԿԱՐԾԵԱԼ - Եւ մինչդեռ կամէր զքօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի գան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448.

ԿԱՐԾԵԼ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլէն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. և այնուհետև առն ամբարշտի զօր գումարեալ արս իբրև ԺԳՌ դիմէ ի վերայ արքայի, զունակ այլոց ոմանց զնա կարծելով. – 466. Եւ հասեալ ի վերայ ի մէջ գիշերի կարծէր յաղթել, ոչ իմացեալ զիմաստնոյն՝ թէ „ոչ յաջողեսցի մարդոյ յանիրաւութենէ„: - 426. Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնազլուխ լինել: - 464. ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ„. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեցաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430. Սա, որպէս կարծեմ՝ թոյլ տալով Աստուծոյ առնու զվրէժ արեան հօր իւրոյ ի գլխոյ Ապումրուանայ: - 420.

ԿԱՐԾԵՑՈՒՑԻՉ - Նա խարդախող և կարծեցուցիչ հրովարտակաց և պատգամաց յղելոց առ նա հուր ծախիչ: - 472.

ԿԱՐՄԻՐ - Շրթունք նորա իբրև զլար կարմիր, ատամունք նորա հուպ առ միմեանս, զտեալք յաղտոյ: - 470.

ԿԱՐՈՂԱՆԱԼ - Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. զորոյ և ոչ զհամբաւն ոք դարուց ի դարս յիշատակել կարողանայ առ նա հասելոցն – 406. Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414.

ԿԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. Բայց մեր զդիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք գեղեցիկ քոյոցդ ախորժակաց, ո՞վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460. զոր և մերս բան զարդարնն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446.

ԿԱՐՈՒՑ ԲԵՐԴ - Եւ անտի դարձեալ պաշարէ զբերդն Կարուց, և բացեալ զմթերեալ տունս զանձուց առնու աւար բազում: - 424.

ԿԱՑԵԱԼ - Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. Աստ ի մէջ կացեալ բազմաջան լինի Գագիկ եղբայր իշխանին՝ թափել զՀասան ի պատուհասից խաւարմանն, և ոչ հասանի խնդրոյն. – 428. Աստ ի մէջ կացեալ Աշոտ իշխանն Վասպուրական սակաւ զօրօք, և բազում օգնականութեամբ բարձրելոյն, պարտէ զթշնամիսն մեծաւ յաղթութեամբ – 428. Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհն Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. Եւ կացեալ ի հանդիպոջ՝ ոչ կարէին ընդ զիրկս խառնել միմեանց: - 410.

ԿԱՑՈՒՑԱՆԵԼ - Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրագլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝մարզի/: - 408. և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սգոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս եբրայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տայ զողբս: - 414.

ԿԱՒԿՈՍ - մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454.

ԿԵԱԼ - Հասանայ զրկեալ ի զգալի լուսոյն՝ ոգւոցն բացան աչք. և իսկոյն կրօնաւորեալ կեայր սրբութեամբ մինչև ցօր վախճանի իւրոյ: - 428.

ԿԵԱՆՔ - մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ զերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի զլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. եղեալ ի

մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի գնացելոյն յաշխարհէս. – 444. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս Է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412. Ընդէ՞ր ոչ պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախուռն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց,,: - 416. ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. Իսկ ապա այսոցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410. Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414.

ԿԵՂ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426.

ԿԵՂԾԱՒՈՐ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410.

ԿԵՂԾԱՒՈՐԱԿԱՆ - որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղազս ելից հնարել խոկային: - 408.

ԿԵՆԴԱՆԱԿԱՆ - Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ԿԵՆԴԱՆՈՒԹԻՒՆ - Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զծիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Վա՜յ և աւա՜ղ մերոյս կենդանութեան: - 416.

ԿԵՆՑԱՂ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար զիտութեամբ ինքն զինքն կանզնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444.

ԿԵՆՑԱՂԱԿԱՆ - Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418.

ԿԵՌԻՔ - և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդադուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440.

ԿԵՐԱԿՈՒՐ - Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,զուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408.

ԿԵՐՊ - Տէզք մորուաց նորա զօրէն մանուշակի ծաղկեալք ի վերայ գունազեղ այտից՝ ի կերպս զուարթնոց տեսողացն զնա ցուցանէր: - 470.

ԿԵՐՊԱԳՐԵԱԼ - կերպագրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և գազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462.

ԿԵՐՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ - ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԵՐՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆՁԻՆ ԵՒ ՓԱՌԱՑ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ: - 468. ունի և զումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

ԿԵՐՊԱՐԱՆՔ - կերպագրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և գազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462.

ԿԵՑԵԱԼ - Յետ այսորիկ կեցեալ թագաւորն Աշոտ ամ մի և կէս՝ փոխի յաշխարհէս, փառօք ի փառս յուղարկեալ: - 418.

ԿԵՑՈՒՑԱՆԵԼ - ամենայն ակն զնա բաղձայր տեսանել, ուստի և ամենայն հոգիք աղաղակէին ,,Տէր, կեցո զթագաւորն և լուր մեզ,,. – 470.

ԿՁԱԿ - զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև զԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460.

ԿԷՍ - Յետ այսորիկ կեցեալ թագաւորն Աշոտ ամ մի և կէս՝ փոխի յաշխարհէս, փառօք ի փառս յուղարկեալ: - 418.

ԿԻԶԵԼ - որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցոլացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422.

ԿԻԶՈՒՄՆ - և ի խորովակսկիծ կիզմանէ աղեացն դիաթաւալ յերկիր կործանեալ թմբրեալք լինէին ի դառնաճաշակ մահարբոյց բաժակէն: - 412. Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412.

ԿԻՆ - Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի Է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. և հասեալ ի քաղաքն Հաղամակերտ և ի գաւառն Աղբագ, զերփեալ զինչս և զերեալ զկանայս և զտղայս, որչափ և ձեռն հասանէ: - 468. Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406.

ԿԻՐ - որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, զունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456.

ԿԻՐՃ - Իսկ և զգլուխս պարսպին ածեալ ի կիրճս դժուարամածս քարանձաւին՝ ի համբոյրս միմեանց մերձեցուցանէ. – 454. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436.

ԿՂԱՐՋՔ - մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև զԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զզործ քաջաց և նախնեաց. - 454.

ԿՂԶԻ - Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուազք, թէ ,,ուրախ լեր, անապատ ծարաւի,, և դարձեալ՝ եթէ ,, ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք,,: - 464. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զազաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով՝ հրաշալիս իմն ներգործեաց, բազում նաւաց յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ նաւահանգիստ – 454. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454.

ԿՆՈՒԹԻՒՆ - զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. ,,ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ զուցէ հպարտացի ի վերայ իմ Աշոտ,,: - 418. Եւ քանզի առեալ էր Գագկայ զքոյրն Հասանայ կնութեան՝ վասն այնորիկ և սիրով խաղաղութեամբ ընդունի զնա յամրոցն: - 408.

ԿՇՌԻՉ - Նա իրաւանց դատաստանաց արդարով կշռիչ: Նա ամբարտաւանից բարձրաթռիչ թևոցն հարթող: - 470.

ԿՈԳՈՎԻՏ - Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարինս՝ զողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. և անտի յառաջ մատուցեալ առնու զբերդն Ուղեոյ և տիրէ զաւառացն սկսեալ ի Կոգովտէ մինչև ցմիջոց Ուղեոյ և Մասեաց ոտն: - 444.

ԿՈԽԱՆ ԼԻՆԻԼ - և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխոհւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468.

ԿՈԽԵԼ - Իսկ սորա մտեալ բարձրազագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ

փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434.

ԿՈԾՈՂ - Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կոծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416.

ԿՈԿՈՋԱՎԻՁ - Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնազլուխ լինել: - 464. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զզաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430.

ԿՈՂՄՆ - և արքայ յուղարկէ զնոսա ըստ խնդրոյն արքունի. և նոցա երթեալ պատերազմեցան յարևելից կողմանն: - 444. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. Իսկ զկնի բառնալոյ սգոյն մեծի՝ խաղաղացուցանէ թագաւորն զաշխարհն ի մրմռեալ պատերազմացն Պարսից և Սևորդւոցն Հագարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ զազաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերազոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբք իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանաաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն զրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432.

ԿՈՅՍ - և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկացի ոք առնուլ: - 452. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով՝ հրաշալիս իմն ներգործեաց, բազում նաւաց յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ նաւահանգիստ – 454.

ԿՈՉԵԱԼ - և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սգոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս եբրայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տայ զողբս: - 414. Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձահից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432.

ԿՈՉԵԼ - Եւ ապա իբրև աւուրք ինչ լինէին պարապոյ՝կոչէ զԱշոտ եղբարբքն հանդերձ ի բերդն Կոտորոց, պատուասիրութեան ինչ աղագաւ: - 418. Եւ զայն լուեալ ամիրայն՝ ակամայ կամօք կոչէ առ ինքն զարսն զորս թողեալ էր տեղապահս Վասպուրական աշխարհին – 426. Յայնժամ ի թիկունս օգնականութեան կոչէ զիշխանն Աշոտ թագաւորն Սմբատ. – 428. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, „լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. Ուր և անդէն իսկ վաղվաղակի դեսպանս առաքէ հրովարտակօք և բազում խոստմամբք, և խպառ թախանձեալ զիշխանն՝ կոչէ ի հանդիպումն իւր: - 438.

ԿՈՉԵՑԵԱԼ - և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրազածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրում նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. դեռ ևս ցայն ժամանակս անդ յղփացեալ ամրացեալ կային մարդիկ դարուն Ութմանիկք կոչեցեալ ազգաւ: - 434. Եւ անդէն ի միում զիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. Եւ անդէն ձերբակալ արարեալ կրկին կապանօք քարշեն ի դուռն բերդին Սևան կոչեցեալ. – 428. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Ասորեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460. Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Ասորեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Ջռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ զնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. Զայսով ժամանակաւ զայ հասանէ Սմբատ թագաւորն Հայոց ի գաւառն Ապահունիս, հարկս պահանջել ի գլխոց Կայսիկն կոչեցեալ ազգէ. – 428. Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս,

մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412. Կարգեալ էր և զօրազլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. հանգուցանէ զշփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, օտարաց միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … / բնագրում պակասում են որոշ բառեր/ կոչեցեալ ազգէ – 430. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, զայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ԿՈՉՈՂ - Եւ նորայ զնացեալ զկնի կոչողացն անյապաղելի և սիրով խաղաղութեան. որ ի հասանելն առ միմեանս՝ մեծաւ փառաւորութեամբ շքեղացուցանէ զիշխանն: - 438. Զայս խնդրէ Սմբատ պարզևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուագին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410.

ԿՈՉՈՒՄՆ - և նորա առեալ դառնայ և դիմէ ի վերայ Աշոտոյ մեծաւ սպառնալեօք, ոխս պահեալ վասն զնորայն արհամարհելով կոչումն. – 424.

ԿՈՏՈՄ ԳԵՕՂ - - Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Ասորեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460.

ԿՈՏՈՐԵԼ - և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախումն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխռիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. և սուր ի վերայ եղեալ կոտորեցին և լցին զբերան դաշտին յանկելոց դիակացն յոյժ խտացեալ առ միմեանս. – 436. իսկ այլոց պատերազմաւ պատահեալ տայր բերանոյ սրոյ և յանխնայ կոտորէր, երբեմն անձամբ և երբեմն ի ձեռն զօրացն: - 460.

ԿՈՏՈՐՈՑ ԲԵՐԴ - Եւ ապա իբրև աւուրք ինչ լինէին պարապոյ՝կոչէ զԱշոտ եղբարբքն հանդերձ ի բերդն Կոտորոց, պատուասիրութեան ինչ աղագաւ: - 418. և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշինոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձահոյ, յորում էրն Աշոտ – 420.

ԿՈՐԶԵԱԼ - և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական զլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440.

ԿՈՐԶԵԼ - Եւ յառնելն արքայի զայսոսիկ յաճախեաց պատերազմաւ և ի վերայ Ասորեստանի և զաւառս բազումս ամրոցովքն հանդերձ յինքն ձգեալ կորզեաց: - 460. կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Նաև զզաւառն Ռոնայ ... բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և զաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ԿՈՐԶԻՉ - Նա զաղտնի նենգութեանց թշնամեաց նախատեսող և կարթ կորզիչ: - 470.

ԿՈՐԻԻՆ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և զաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ԿՈՐԾԱՆԵԱԼ - Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա/ճիշտը՝Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ զաւառի. – 432. և ի խորովակսկիծ կիզմանէ աղեացն դիաթաւալ յերկիր կործանեալ թմբրեալք լինէին ի դառնաճաշակ մահարբոյց բաժակէն: - 412.

ԿՈՐԾԱՆՈՒՄՆ - և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զզածեալ հնարիւք: - 426.

ԿՈՐՆՉԻԼ - Որք յաշխարելն իւրեանց ասէին այսպէս, ,,վա՜յ, կորեաւ մեծանուն իշխանն, և անտերունչ մնաց երկիրս Հայոց,,: - 414.

ԿՈՐՈՒՍԱՆԵԼ - ,,Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսար զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. զի բեկեալ էր սիրտ նորա առ ուշի, քաջութեան մանկանն, և սպասէր գաղտ կորուսանել զնա: - 418.

ԿՈՐՈՒՍԵԱԼ - Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Աստրեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի զեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփիականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460.

ԿՈՐՈՒՍՏ - Երկինք ի վեր և երկիր ի խոնարհ զծառայակցին ողբացին զկորուստ: - 412. Եւ արդ ոչ ներէ մեզ բանս առանց մեծի և արժանաւորապէս ողբոց թողուլ զյիշատակ կորստեան ամէնօրհնեալ հզօրին: - 412. Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410.

ԿՈՒՇՏ - Անդ քաջին և հզօր իշխանին մտրակ ի կուշտ արարեալ երիվարին՝ արագ ընդ դժուարինն անդր անցանէ յորձան: - 410.

ԿՈՒՌ - Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420.

ԿՈՒՏԵԼՈՑ - մատուցանէ և պատարագս և զոհս զեն մանց բազմաբիւր զանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446.

ԿՈՒՐԱՑԵԱԼ - Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարգևատուն զոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408.

ԿՐԵԱԼ - Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434.

ԿՐԵԼ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զաhի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և

խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Զայս մեզ ընծայեցին՝ որք տեսօղք լեալ էին գործոցն և որք ի գիրկս զմանկունքն կրէին – 414. Ո՞ րք զօրն զայն ոչ ողբացէ, ո՞յր ուրուք ոչ գելուցուն աղիքն, որ զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք դառնապէս,,: - 412.

ԿՐԹԱՐԱՆ - Նա որդւոց իւրոց կրթարան բարեաց և մշտաբուղխ աղբիւր /470/ իմաստից: - 472.

ԿՐԾԱԲԱԽ - Ուստի և ի կրծաբախ ճակատահար ճայթմանցն և ի բարձրաձիչ աղաղակացն հնչեաց դուռն դարպասու արփիազեղ./412/ տիկնոջն մեծին Սոփեայ: - 414.

ԿՐԿԻՆ - Եւ անդէն ձերբակալ արարեալ կրկին կապանօք քարշեն ի դուռն բերդին Սևան կոչեցեալ. – 428. Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444.

ԿՐԿԻՆ ԱՆԳԱՄ - և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418. Զայն տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ մախացեալ ընդ իրսն, և զարթուցանել ջանայր զայլազգիսն կրկին անգամ ի վերայ իշխանին: - 438. Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444.

ԿՐՃՏԵԼ - որք զարհւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝ կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղագս ելից հնարել խոկային: - 408.

ԿՐՈՒՆԿ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞ րդ բազմացն կարաւցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - /436/

ԿՐՏՍԵՐ - և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418. և նորա տուեալ զեղբայրն զԳագիկ, և զկնի Է ամսոյ առաքէ զԳուրգէն զկրտսերն և դարձուցանէ զԳագիկ: - 424.

ԿՐՕՆ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ԿՐՕՆԱՒՈՐ - Եւ այնուհետեւ ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան օն անդր փութապէս շինուածս և ձեռակերտս հաստատեսցեն – 456. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462.

ԿՐՕՆԱՒՈՐԵԱԼ - և Հասանայ զրկեալ ի զգալի լուսոյն՝ ոգւոցն բացան աչք. և իսկոյն կրօնաւորեալ կեայր սրբութեամբ մինչև ցօր վախճանի իւրոյ: - 428.

ԿՑՈՒԱԾ - հեր գլխոյ նորա թխակերպ, գանգուրագեղ զիսաւորութեամբ ուղեբեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք/ճիշտը՝ կցուածք/ յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

Հ

ՀԱԳԱՐ - Իսկ զկնի բառնալոյ սգոյն մեծի՝ խաղաղացուցանէ թագաւորն զաշխարհն ի մրմռեալ պատերազմացն Պարսից և Սևորդւոցն Հագարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446.

ՀԱԳԱՐԵԱՆ ԱԶԳ - և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ զթայր և դռնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հագարեանն ազգէ: - 432.

ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ - և հասեալ ի քաղաքն Հադամակերտ և ի գաւառն Աղբագ, զերփեալ զինչս և գերեալ զկանայս և զտղայս, որչափ և ձեռն հասանէ: - 468. ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆ ԴԵԼՄԿԱՑՆ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ ԵՒ Ի ԳԱՒԱՌՆ ԱՂԲԱԳ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐԱՑՆ ՀԱՅՈՑ Ի ՇՆՈՐՀԱՑՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ: - 468.

ՀԱԶԱՐ - զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460.

ՀԱԶԻՒ ԹԷ - Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424. ունի և զումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

ՀԱԼԱԾԱԿԱՆ ԱՌՆԵԼ - Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և գիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զզազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412.

ՀԱԼՈՒԱԾ - որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, զունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456.

ՀԱԿԱՌԱԿ ԿԱԼ - Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466.

ՀԱՃԵԱԼ - յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450.

ՀԱՃԵԼ - և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464.

ՀԱՃՈՅ Է - Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ էլ գնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք էլ և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424.

ՀԱՄԱԿԵԱԼ - կերպագրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և զազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462.

ՀԱՄԱՀԱՒԱՍԱՐ - ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ գերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ՀԱՄԱՊԱՅԾԱՌ - Նա սիրելեաց և կամարարաց իւրոց անծախ պարգն, այլ և անուշահոտ բուրաստան, լի համապայծառ ծաղկովք: - 470.

ՀԱՄԱՐԵԼ/ԻԼ/ - Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յեննյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412. Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով գելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450. զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442.

ՀԱՄԱՐՁԱԿԱԲԱՐ - Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա/ճիշտը՝ Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ գաւառի. – 432.

ՀԱՄԱՐՁԱԿԻԼ - Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414.

ՀԱՄԲԱԿ - Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիզաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ՀԱՄԲԱՐԱՆՈՑ - Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս գանձուց և զինուց և ապազինաց անհուն բազմութեանց: - 458.

ՀԱՄԲԱՐՁԵԱԼ - Յայնժամ առնն քաջի Թաղէի զաչս յերկինս համբարձեալ յօգնականութիւն կարդալով զՏէրն Քրիստոս. – 436.

ՀԱՄԲԱՒ - Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա/ճիշտը՝ Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ գաւառի. – 432. Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ զռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. զորոյ և ոչ զհամբաւն ոք դարուց ի դարս յիշատակել կարողանայ առ նա հասելոցն – 406. Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն

ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետեւ յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով գլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412.

ՀԱՄԲԱՒԵԼ - Դարձեալ և այլ իմն օրինակ խաբէութեան համբաւէ ի մարդիկ, ասելով այսպէս. – 418. համբաւէր ի լսելիս նորա զզրուցաբանութիւն հնոցն թագաւորաց դարուց ի դարս, և գեղեալս առ նոքօք զպատերազմունս: - 440.

ՀԱՄԲՈՅՐ - Իսկ և զգլուխս պարսպին ածեալ ի կիրճս դժուարամածս քարանձաւին՝ ի համբոյրս միմեանց մերձեցուցանէ. – 454. Մօտ գայ յիշխանն, և զիրկս զպարանոցան արկեալ տայ զյուղայեանն համբոյր: - 410.

ՀԱՄԵՍՏՈՒԹԻՒՆ - և յամենայն մասունս թագաւորականս գտանէր զնա զուտ և նազելի/438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420.

ՀԱՄՈԶԵԱԼ - Եւ այսուհիկ համոզեալ հաւանեցուցանէ զլսողսն. – 418. և համոզեալ հաւանեցուցանէ զբնակիչս աշխարհին: - 418.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. Եւ արքայի լուեալ զզոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. առաքէ և թագ և հանդերձս երնելիս թագաւորին Հայոց Գագկայ՝ հաստատել ի ձեռս նորա զՀայաստան աշխարհս: - 444. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, գետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446. Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, գետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446. և եղև օր վախճանի նորա սուգ մեծ ամենայն Հայաստան աշխարհին: - 444. Որով և

փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՔ - և այլ ոմանք Հայաստանեայք ինչս և պարգևս խոստանային: - 408. Եւ այսքան և այսպիսեօք բարձրանշան յաղթութեամբք հռչակաւոր և երևելի ի մէջ Հայաստանեայց այրն լինէր: - 406. Եւ գլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր գիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև գիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440. Նա ի սեննակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի զանձս արքունի: - 440. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշյ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թաղէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436.

ՀԱՅԵԼ - Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416.

ՀԱՅԵՑԵԱԼ - Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնագլուխ լինել: - 464.

ՀԱՅԿ - և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454.

ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀ - և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. և տայ ի ձեռն արքայի զաշխարհս Հայոց և Վրաց և ուխտ խաղաղութեան եղեալ գնայ յերկիրն Պարսից: - 448. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Իսկ բարք անարծաթասէր գոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450. որ քաջութեամբ և աշխարհաշէն խաղաղասիրութեամբ հոգաբարձէր իբրև զհայր և խնամածու ի վերայ աշխարհիս Հայոց – 450.

ՀԱՅՐ - և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ գթայր և դռնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հագարեանն ազգէ: - 432. Բայց զկնի մահուան երջանիկ իշխանին հաստատի յաթոռ հօր իւրոյ անդրանիկն Աշոտ որդի ամաց իբրև երկոտասանից: - 416. և առնաբար ունի զիշխանութիւն, օգնականութեամբ հօր իւրոյ Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 416. Եւ ընդ այնր ժամանակս փոխի յաշխարհէս Գուրգէն եղբայր թագաւորին, խաղաղութեամբ ննջեալ առ հարս իւր. – 444. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի Է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Եւ քանզի որդի քեռ էր Ապումրուան տիկնոջն Սոփեայ՝ վասն այնորիկ արձակէ զնա ի կապանաց հրամանաւ հօր իւրոյ: - 416. ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446. ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. որ քաջութեամբ և աշխարհաշէն խաղաղասիրութեամբ հոգաբարձէր իբրև զհայր և խնամածու ի վերայ աշխարհիս Հայոց – 450. որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն

պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցլացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և աիարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհայրս իւր: - 422. Սա, որպէս կարծեմ՝ թոյլ տալով Աստուծոյ առնու զվրէժ արեան հօր իւրոյ ի գլխոյ Ապումրուանայ: - 420. Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424.

ՀԱՅՐԱՊԵՏ - Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կծծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ՀԱՅՐԵՆԻ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտաասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424.

ՀԱՅՑՈՒԱԾՔ - ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ գերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար գոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ՀԱՅՔ - Զայսով ժամանակաւ գայ հասանէ Սմբատ թագաւորն Հայոց ի գաւառն Ապահունիս, հարկս պահանջել ի գլխոց Կայսիկն կոչեցեալ ազգէ. – 428. տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. „Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416.

առաքէ և թագ և հանդերձ երևելիս թագաւորին Հայոց Գագկայ՝ հաստատել ի ձեռս նորա զՀայաստան աշխարհս: - 444. Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. և առնաբար ունի զիշխանութիւն, օգնականութեամբ հօր իւրոյ Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 416. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. և ըստ գրեցելումն թէ ,,պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխոհւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհին Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհն Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. և նորա ըստ նմանութեան Յուդայի՝ առեալ զզինս աստուածավաճառ նմանութեամբ, տայ զբերդն ի ձեռս Սմբատայ թագաւորին Հայոց: - 438. ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԳՈՐԾՔ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆՆ ԳՈՐԾՔ: - 464. Զայն տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ մախացեալ ընդ իրսն, և զարթուցանել ջանայր զայլազգիսն կրկին անգամ ի վերայ իշխանին: - 438. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. Ընդ այնր ժամանակս դեռ ևս բռնակալութեամբ տիրէր Պարսից և/446/ Հայոց Յուսփ որդին Ապուսաճայ – 448. թագընկալ փառօք պատուիլ ումեք յարքունուստ, մանաւանդ քրիստոնէի և ուղղափառ հաւատացելոյ և որդւոյ թագաւորի սեփհական և բնաբար տիրողի Հայոց. – 442. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ զայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զզալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և զայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհն Վրաց: - 424. Իսկ Սմբատ թագաւորն Հայոց հրեշտակ առաքեալ՝ աղաչէ ի խաղաղութիւն զԱփշին, և զրաւական տալով զորդին իւր զանդրանիկ. – 424. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԵՐՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆՁԻՆ ԵՒ ՓԱՌԱՑ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ: - 468. ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆ ԴԵԼՄԿԱՅՆ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ ԵՒ

Ի ԳԱՒԱՌՆ ԱՂԲԱԳ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐԱՑՆ ՀԱՅՈՑ Ի ՇՆՈՐՀԱՑՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ: - 468. Յետ այսորիկ խաղաղանայ երկիրս Հայոց ի հինից չարահնար իմայէլական ազգին: - 426. Որք յաշխարհելն իւրեանց ասէին այսպէս, ,,վա՜յ, կորեաւ մեծանուն իշխանն, և անտերունչ մնաց երկիրս Հայոց,,: - 414. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բնեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի զոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454.

ՀԱՆԳԻՍՏ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հաստղութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. որում ցանկացեալ ոմն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արև յետ ամպոյ, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430.

ՀԱՆԳՈՅՆ - Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ՀԱՆԳՈՒՑԱՆԵԼ - հանգուցանէ զչփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, օտարաց միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … / բնագրում պակասում են որոշ բառեր/ կոչեցեալ ազգէ – 430.

ՀԱՆԳՈՒՑԻՉ - Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436.

ՀԱՆԳՉԻԼ - Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460.

ՀԱՆԴԱՐՏ - Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ զունդս զունդս պատշաճաբար

յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466.

ՀԱՆԴԵՐՁ[1] - և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ զթայր և դռնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հագարեանն ազգէ: - 432. անդ վաղագոյնս աճապարեալ հասանէ ի ձեռն աւետաւոր հրեշտակաց և իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ. – 428. և առաքեալ զօրս ի վերայ նոցա՝ և ըմբռնեալ ածեն որդւովքն հանդերձ առաջի նորա. – 432. և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ զայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ ապա իբրև աւուրք ինչ լինէին պարապոյ՝կոչէ զԱշոտ եղբարբքն հանդերձ ի բերդն Կոտորոց, պատուասիրութեան ինչ աղագաւ: - 418. և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. Եւ զգեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և զօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442. և կամ լուսինն ի լրմանն ժամանեալ ամանակ, արուսեկիւն հանդերձ և բնաւ զարդուն աստեղաց՝ զիմս փարատեսցէ մէզ – 414. Եւ հանեալ զնոսա անտի՝ տայ զմատանի ի ձեռս Աշոտոյ և տիրեցուցանէ սեփհական ժառանգութեանն հանդերձ իշխանական ճոխութեամբ: - 420. Եւ յառնելն արքայի զայսոսիկ յաճախեաց պատերազմաւ և ի վերայ Ասորեստանի և զաւառս բազումս ամրոցովքն հանդերձ յինքն ձգեալ կորզեաց: - 460. և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկինաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբք հանդերձ և ամենայն տիրակոյտ ազատազունդ զօրօքն խորհուրդ արարեալ ասեն – 424. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ և ամենայն զօրօքն խոյս տուեալ ամրանայ ի ձորն Որսիրանից: - 424. Իսկ սորա մտեալ բարձրազագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. կերպագրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և զազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462. հեր զլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրազեղ զիսաւորութեամբ ուղերկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուածք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան

ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հաստողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդէձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, „լացէ՞ք, լացէ՞ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. որ զՊաղեստինացւոց աշխարհն հանդերձ Հիւրկանեաւ քահանայիւ գերեալ ած բնակեցոյց յերկրիս մերում – 454. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ՀԱՆԴԵՐՁ[2] - առաքէ և թագ և հանդերձս երևելիս թագաւորին Հայոց Գագկայ՝ հաստատել ի ձեռս նորա զՀայաստան աշխարհս: - 444. Եւ զլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր գիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև գիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զիարկս արքունի: - 442. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444.

ՀԱՆԴԵՐՁԵԱԼ - զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպի ի խնդրեալ պարգևացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462.

ՀԱՆԴԷՊ - եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ զոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրիորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. Եւ կացեալ ի հանդիպոջ՝ ոչ կարէին ընդ զիրկս խառնել միմեանց: -

410. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468.

ՀԱՆԴԷՍ - Եւ արդ սիրելի էր ինձ ևս հրաշափառագունիւ անցանել բանիւն ընդ ողբերգականացս հանդէս. – 416. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. և նոցա ի դիմի հարեալ զպատերազմի նշանակէն/ճիշտը՝նշանակեն/ հանդէս: - 428. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ զնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. ուստի և յայտնանէ ի բաց որոշելով զմեր միտս՝ յօգտակարն մեր փութացուք պատմութեանցն հանդէս. - 454.

ՀԱՆԴԻՊԵԼ - զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանզիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. թերևս յաջողեսցէ մեզ Աստուած ծայրագունին հանդիպել լրման, բազմավէպ զրուցատրութեանց քաջի արանց տանն Արծրունեաց: - 416.

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆ - և գտեալ զպարզևն մահառիթ՝ զայ ի հանդիպումն հզօրին: - 410. Ուր և անդէն իսկ վաղվաղակի դեսպանս առաքէ հրովարտակօք և բազում խոստմամբք, և իսպառ թախանձեալ զիշխանն՝ կոչէ ի հանդիպումն իւր: - 438.

ՀԱՆԴԻՍԱԻՈՐ - Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446.

ՀԱՆԴՈՒՐԺԵԼ - և դարձեալ յայլում տեղւոջ ասէ, ,,երիւք շարժի երկիր, և չորրորդին ոչ կարէ հանդուրժել. – 448. որ ոչ կարացեալ հանդուրժել քաջութեան և իմաստութեանն արքայի, թողեալ զզազանաբարոյ գործս չարութեան՝ դառնայ ի խաղաղութիւն և ի սէր կատարման. – 448.

ՀԱՆԵԱԼ - Եւ հանեալ զնոսա անտի՝ տայ զմատանի ի ձեռս Աշոտոյ և տիրեցուցանէ սեփհական ժառանգութեանն հանդերձ իշխանական ճոխութեամբ: - 420.

ՀԱՆԵԼ - Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. և ապա հանէ զԳագիկ. և ածեալ զմտաւ վասն նորա՝ոչ գիտէր զինչ առնիցէ. – 418. և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի

ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418.

ՀԱՆՃԱՐ - և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանուսս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438.

ՀԱՆՃԱՐԵՂ - Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456.

ՀԱՆՃԱՐԵՂՈՒԹԻՒՆ - Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430.

ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ - ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446.

ՀԱՌԱՉԱՆՔ - և նոցա զաղաղակ բարձեալ՝ արտասուս և հառաչանս առաջի արկանէին ասելով, մի՛ իսպառ մերժեր զմեզ ժառանգութենէ մերմէ: - 432. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ՀԱՍԱԿ - Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի Է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. Եւ տեսեալ զպայծառազարդ հասակ մանկութեանն և զզարմանալի զեղ երեսացն վայելչութեանն՝ զարմանայր բռնաւորն. - 438. Որ և անդստին իսկ ի տղայական հասակէն արմատ բարութեան ի վեր երևէր: - 420. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և սահարկու ձայնին զոչման ի ձեռն

իրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զիարս իւր: - 422. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց անհամեմատ ի մէջ ամենայն մսեղեաց բանական ազգի. – 470. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց … հարթ և ուղիղ հասակաւ, վայելուչ և պայծառ երեսօք. – 470.

ՀԱՍԱՆ - Աստ ի մէջ կացեալ բազմաջան լինի Գագիկ եղբայր իշխանին՝ թափել զՀասան ի պատուհասից խաւարմանն, և ոչ հասանի խնդրոյն. – 428. Աստանօր յիշէ իշխանն Աշոտ զչարաբարոյ արբանեկութիւնն Հասանայ որդւոյ Վասակայ դենադարձի, զոր արար առ ամիրայն Ափշին: - 426. Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սեւան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426. և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրագոյն ի մէջ առնու, ի հատուածի պատճառս առաքէ առ նա զքեռորդի իւր զՀասան: - 408. Եւ ի պատեհս գտեալ Հասանայ առնու զամրոցն: - 408. և Հասանայ զրկեալ ի զգալի լուսոյն՝ ոգւոցն բացան աչք. և իսկոյն կրօնաւորեալ կեայր սրբութեամբ մինչև ցօր վախճանի իւրոյ: - 428. և նստեալ շուրջանակի սակաւ աւուրս՝ ապա փորեցին զաչս Հասանայ և առին զամրոցն: - 428. Եւ քանզի առեալ էր Գագկայ զքոյրն Հասանայ կնութեան՝ վասն այնորիկ և սիրով խաղաղութեամբ ընդունի զնա յամրոցն: - 408. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զիանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ զնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զգիշերամարտ դասս անկարգ խրոխակին Հասանայ. – 428. Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424.

ՀԱՍԱՆԵԼ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. անդ վաղագոյնս աճապարեալ հասանէ ի ձեռն աւետաւոր հրեշտակաց և իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ. – 428. Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ գոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ զայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. Եւ անտի յառաջ մատուցեալ զայ հասանէ մինչև յաւանն Վան յաշխարհին Վասպուրական անթիւ բազմութեամբ: - 424. Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց

զՀայաստան աշխարհս: - 466. և եկեալ հասանէ ի գաւառն Թոռնաւան յաւուրս ձմերայնոյ: - 424. և ըստ գրեցելումն թէ ,,պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. Եւ իբրև զգազանս արիւնարբուս մրմռեալ՝ զան հասանեն մինչև զքաղաքն Սաղամաս: - 436. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. և ինքն աճապարեալ հասանէ ի քաղաքն Պարտաւ: - 426. և հասեալ ի քաղաքն Հաղամակերտ և ի գաւառն Աղբագ, զերփեալ զինչս և զերեալ զկանայս և զտղայս, որչափ և ձեռն հասանէ: - 468. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական գաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. Եւ նորայ զնացեալ զկնի կոչողացն անյապաղելի և սիրով խաղաղութեան. որ ի հասանելն առ միմեանս՝ մեծաւ փառաւորութեամբ շքեղացուցանէ զիշխանն: - 438. Զայսով ժամանակաւ զայ հասանէ Սմբատ թագաւորն Հայոց ի գաւառն Ապահունիս, հարկս պահանջել ի զլխոց Կայսիկն կոչեցեալ ազգէ. – 428. Իսկ այրն այլազգի քանզի զիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և զայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհին Վրաց: - 424. Իսկ ի զալ զարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռաց Ափշնի՝ զայ հասանէ առ եղբարս իւր ցրեալ զդաշինս սիրոյ. – 424. Ուստի և զօր զումարեալ յանկարծօրէն թնակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ զաւառի, զայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ումն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի զանձս արքունի: - 440.

ՀԱՍԱՆԻԼ - Աստ ի մէջ կացեալ բազմաջան լինի Գագիկ եղբայր իշխանին՝ թափել զՀասան ի պատուհասից խաւարմանն, և ոչ հասանի խնդրոյն. – 428.

ՀԱՍԱՐԱԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452.

ՀԱՍԵԱԼ - Առ սա հասեալ լրտեսաց՝ ասեն. ահաւասիկ զօր այլազգեացն անցին յաշխարհին մեր յայսմ զիշերի անթիւ բազմութեամբ: - 436. և ինքն հասեալ ի դուռն արքունի՝ առնու և անտի ևս զօրս բազումս յօգնականութիւն. – 448. Եւ հասեալ ի վերայ ի մէջ զիշերի կարծէր յաղթել, ոչ իմացեալ զիմաստնոյն՝ թէ ,,ոչ յաջողեսցի մարդոյ

յանիրաւութենէ,,: - 426. և հասեալ ի քաղաքն Հաղամակերտ և ի գաւառն Աղբագ, զերփեալ զինչս և գերեալ զկանայս և զտղայս, որչափ և ձեռն հասանէ: - 468. Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա/ճիշտը՝ Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ գաւառի. – 432. Եւ յարբունս հասեալ Աշոտ՝ կայր ըստ սովորութեանն աhիւ ընդ ձեռամբ Ապումրուանայ, զի և փեսայացուցեալ իսկ էր նմա: - 418. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զգիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454.

ՀԱՍԵԼՈՑ - զորոյ և ոչ զհամբաւն ոք դարուց ի դարս յիշատակել կարողանայ առ նա հասելոցն – 406.

ՀԱՍՈՂՈՒԹԻՒՆ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ՀԱՍՈՒՑԱՆԵԼ - զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. ևս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանեն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456.

ՀԱՍՏԱԿԱՌՈՅՑ - և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454.

ՀԱՍՏԱՀԵՂՈՅՍ - ի շրթունս խորայատակ հիմանց ծովուն դնէ դրունս ահաւորատեսս, հաստահեղոյսս, բևեռապինդս. – 454. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք,

կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղույս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ՀԱՍՏԱՀԻՄՆ - զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460.

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ - Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներկուութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442.

ՀԱՍՏԱՏԵԼ - առաքէ և թագ և հանդերձս երևելիս թագաւորին Հայոց Գագկայ՝ հաստատել ի ձեռս նորա զՀայաստան աշխարհս: - 444. Բայց զկնի մահուան երջանիկ իշխանին հաստատի յաթոռ հօր իւրոյ անդրանիկն Աշոտ որդի ամաց իբրև երկոտասանից: - 416. Եւ այնուհետև ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան օն անդր փութապէս շինուածս և ձեռակերտս հաստատեսցեն – 456. խնայեաց ի նոսա, և ի հիմանց տապալեալ զշինուածս ամրոցին՝ հաստատէ նոցա զժառանգութիւն իւրեանց գաւառին, և բնակել աներկիւղ յերեսաց հզօրին: - 432.

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ - և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456.

ՀԱՏԱՆԵԼ - որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով՝ հրաշալիս իմն ներգործեաց, բազում նաւաց յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ նաւահանգիստ – 454.

ՀԱՏԱՆՈՂ - Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ զլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դաղարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422.

ՀԱՏԵԱԼ - և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշինոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձահոյ, յորում էրն Աշոտ – 420. հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն. – 454.

ՀԱՏՈՒԱԾ - ածեալ զթիկամբք եկեղեցւոյն և շրջապատ պարունակ մի պանծալի մանրամասն հատուածովք յօրինեալ – 462. եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս գոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրագոյն ի մէջ առնու, ի հատուածի պատճառս առաքէ առ նա զքեռորդի իւր զՀասան: - 408.

ՀԱՏՈՒՑԱՆԵԼ - մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար„: - 414.

ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆ - Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպի ի խնդրեալ պարգևացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462.

ՀԱՐԱԶԱՏ - Աստ ապա ի պատեհս գտեալ հարազատաց սոցա՝ սկսան յափշտակել զտեղիս տեղիս ի ձեռաց մանկանցն:- 418. և արքայի յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ ել գնաց զօրօք բազմօք զհարազատին խնդրել զքէն վրիժուց: - 464.

ՀԱՐԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ - և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ զայյ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. և արքայի յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ ել գնաց զօրօք բազմօք զհարազատին խնդրել զքէն վրիժուց: - 464.

ՀԱՐԱՒ - Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, „լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412.

ՀԱՐԱՒԱԿՈՂՄ - Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462.

ՀԱՐԱՒԱԿՈՂՄՆ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի գարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452.

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ - Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448.

ՀԱՐԵԱԼ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և

ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով քուն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխռիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. և նոցա ի դիմի հարեալ զպատերազմի նշանակէն/ճիշտը՝նշանակեն/ հանդէս: - 428. Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448. Զայս հրաման տէրունեան յետս հարեալ Սմբատայ՝ շարժեաց զբազում չարիս ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ և ժողովրդեանն տեառն: - 440. Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զգիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466.

ՀԱՐԹ - Իսկ սորա մտեալ բարձրագագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց … հարթ և ուղիղ հասակաւ, վայելուչ և պայծառ երեսօք. – 470.

ՀԱՐԹՈՂ - Նա իրաւանց դատաստանաց արդարով կշռիչ: Նա ամբարտաւանից բարձրաթռիչ թևոցն հարթող: - 470.

ՀԱՐԿ - Եւ զլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր գիտելով ի նոցունց զրոց, և զմիւս ևս վերազրեալ Մոկթդիր, իբրև զիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի,

որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն /ճիշտը՝ զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, „տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ„ - 440. և նորա հետամուտ եղեալ ընդ քաղաքն Տփղիս, ոչ սակաւ հարստահարութիւն արարեալ զլխոյ Սմբատայ՝ առնու հարկս բազումս: - 424. Զայսով ժամանակաւ զայ հասանէ Սմբատ թագաւորն Հայոց ի զաւառն Ապահունիս, հարկս պահանջել ի գլխոց Կայսիկն կոչեցեալ ազգէ. – 428. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438.

ՀԱՐԿԱՆԵԼ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ քուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն զունդ առ զունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. Իսկ սորա մտեալ բարձրազագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434.

ՀԱՐԿԱՊԱՀԱՆՋ - և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան զաւառ և մինչև ցԱրազածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464.

ՀԱՐԿԵՑՈՒՑԱՆԵԼ - Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարգևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420.

ՀԱՐԿԻԼ - զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442.

ՀԱՐՈՒՍՏ - Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղույս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ՀԱՐՍՏԱՀԱՐԵԼ - զի նորայն գոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զզործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զզազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460.

ՀԱՐՍՏԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ - և նորա հետամուտ եղեալ ընդ քաղաքն Տփղիս, ոչ սակաւ հարստահարութիւն արարեալ գլխոյ Սմբատայ՝ առնու հարկս բազումս: - 424. Յայնմ ժամանակի զօրացեալ լինէր հարստահարութիւնն Տաճկաց ի վերայ քրիստոնէից. – 438.

ՀԱՐՑԱՆԵԼ - Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ՀԱՐՑԱՓՈՐՁ ԱՐԱՐԵԱԼ - և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438.

ՀԱՐՑԱՓՈՐՁՈՂ - Նա հարցափորձող իմաստնոց խորք ծովու կամ բարձութիւնք երկնից որ անհասն է: - 472.

ՀԱՐՑՈՒՄՆ - և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438.

ՀԱՑ - ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448.

ՀԱՒ - Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, „զուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ„: - 408. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զիոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ՀԱՒԱՀԱՐ - Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414.

ՀԱՒԱՆԵԼ - Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422.

ՀԱՒԱՆԵՑՈՒՑԱՆԵԼ - Եւ այսուիկ համոզեալ հաւանեցուցանէ զլսողսն. – 418. և համոզեալ հաւանեցուցանէ զբնակիչս աշխարհին: - 418.

ՀԱՒԱՍՏԱՊԷՍ - Յաղագս սորա հաւաստապէս և յոյժ ըղձալի է ինձ առնել բանից դեգերանս ի սմա, և ի սորին գործս և զովեստս – 420. և հաւաստապէս ճշմարտութեամբ նուազեաց զասելն, քան թէ առատութեամբն յաւելեաց ի բազումս. – 458. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450.

ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ - զոր ընծայեաց մեզ հաւաստեաւ Բիւզանդն պատմող. – 426. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ԶՈՐՈՅ ՄԵՔ ԶԻՒՐՆ ԵՒ ՁՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՅՈՒՔ – 460.

ՀԱՒԱՏ - Նա յոսկեզարդ զահոյսն ուրախութեանց բազմեալ նազելի ճոխութեամբ իբրև զառիւծ զօրաւոր, հաւատովք աճեցեալ ի փառս տեառն: - 472. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցոլացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422.

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ - Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուեալոց ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի

ձեռս նոցա. – 444. Պատմեաց մեզ և <u>հաւատարիմ</u> ոստիկան մի ի գործավարաց քաղաքին, եթէ եմուտ ի շինուածս տաճարին երկաթ լտերս իբրև ՄՌ. – 458.

ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ - և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ <u>հաւատացելոց</u> և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զգածեալ հնարիւք: - 426. Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի <u>հաւատացեալս</u>՝ ել գնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք ել և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424. թագընկալ փառօք պատուիլ ումեք յարքունուստ, մանաւանդ քրիստոնէի և ուղղափառ <u>հաւատացելոյ</u> և որդւոյ թագաւորի սեփհական և բնաբար տիրողի Հայոց. – 442. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին <u>հաւատացելոց</u>, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ զունդս զունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466.

ՀԱՒԱՔԵԱԼ - Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին <u>հաւաքեալ</u>, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416.

ՀԵԶ - Իսկ քաջին և <u>հեզոյն</u> և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432.

ՀԵԶԱՀԱՄԲՈՅՐ - Եւ արքայ այնուհետև կային սրտիւ և <u>հեզահամբոյր</u> քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466.

ՀԵԾԵԱԼ - Եւ <u>հեծեալ</u> յերիվարն քաջակազմ ոսկեհրաշ սարուցն փայլէր իբրև զարեգակն ի մէջ աստեղաց. – 442. Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում <u>հեծելովք</u> ի մեծն Վան և յՈստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426.

ՀԵՂՈՒԼ - Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային <u>հեղուլ</u>, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան <u>հեղլոյ</u> անարգապէս: - 412.

ՀԵՂՈՒՄՆ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան <u>հեղմունս</u> ի սրոյ հզօրին, և զմոլար

օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414.

ՀԵՇՏԱԼՈՒՐ - և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զինու դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442.

ՀԵՌԱՍՏԱՆ - ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ԶՈՐՈՅ ՄԵՔ ԶԻՒՐՆ ԵՒ ԶՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՑՈՒՔ – 460.

ՀԵՌԱՒՈՐ - մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454.

ՀԵՏԱՄՈՒՏ ԵՂԵԱԼ - և նորա հետամուտ եղեալ ընդ քաղաքն Տփղիս, ոչ սակաւ հարստահարութիւն արարեալ գլխոյ Սմբատայ՝ առնու հարկս բազումս: - 424.

ՀԵՏԱՄՈՒՏ ԼԻՆԵԼ - Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնն՝ձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468.

ՀԵՏԵՒԱԿ - ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466.

ՀԵՏԷ - և զկնի հնգից ամաց յորմէ հետէ սկսան շինել՝ պայծառացեալ բարձրացաւ շինութիւն քաղաքին առաւել քան զառաւել: - 456.

ՀԵՐ - հեր գլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրազեղ զիսաւորութեամբ ուղերեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ՀԵՐՔԻՉ - Վասն զի նա խաղաղութեան և շինութեան առիթ: Նա աւազակաց խանձող և հերքիչ: - 470.

ՀԶՕՐ - զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. Անդ քաջին և հզօր իշխանին մտրակ ի կուշտ արարեալ երիվարին՝ արագ ընդ դժուարինն

անդր անցանէ յորձան: - 410. Եւ առեալ զպարզնն և բան արեան իշխանին՝ զան բոլոր ազգն ի ծառայութիւն հնազանդել առ ոտս հզօրին. – 430. Եւ արդ ոչ ներէ մեզ բանս առանց մեծի և արժանաւորապէս ողբոց թողուլ զյիշատակ կորստեան ամէնօրհնեալ հզօրին: - 412. և գտեալ զպարզնն մահառիթ՝ զայ ի հանդիպումն հզօրին: - 410. և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրագոյն ի մէջ առնու, ի հատուածի պատճառս առաքէ առ նա զքեռորդի իւր զՀասան: - 408. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412. Իսկ սորա մտեալ բարձրագագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. Իսկ տիկինն խիզախեալ յանպարտելի զօրութիւն հզօրին՝ ասէ - 414. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432. խնայեաց ի նոսա, և ի հիմանց տապալեալ զշինուածս ամրոցին՝ հաստատէ նոցա զժառանգութիւն իւրեանց զաւառին, և բնակել աներկիւղ յերեսաց հզօրին: - 432. Նա ի սեննակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472.

ՀԷՆ - Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. հրաման տայցէ, զի լինիցի տեղի ապաստանի ամենայն հինից ի թշնամեաց եկելոց. – 456. Յետ այսորիկ խաղաղանայ երկիրս Հայոց ի հինից չարահնար իսմայէլական ազգին: - 426. որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454. Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց

եղելոց ի նորայն դարս: - 420. տայ զմթերս գանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս զազաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի գաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ՀԻԱՑՈՒՄՆ - որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զքօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454.

ՀԻԱՑՈՒՑԱՆԵԼ - իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շքշքջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց գիտութիւն: - 452.

ՀԻՄՆ - և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. ի շրթունս խորայատակ հիմանց ծովուն դնէ դրունս ահաւորատեսս, հաստահեղյսս, բևեռապինդս. – 454. խնայեաց ի նոսա, և ի հիմանց տապալեալ զշինուածս ամրոցին՝ հաստատէ նոցա զժառանգութիւն իւրեանց զաւառին, և բնակել աներկիւղ յերեսաց հզօրին: - 432. Պարսպէ և զծովակողմն զօրաւոր վիմօք, դնելով զհիմունսն յանհնարին խորութեան – 452.

ՀԻՄՆ ԱՐԿԱՆԵԼ - որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զքօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454.

ՀԻՆ - համբաւէր ի լսելիս նորա զզրուցաբանութիւն հնոցն թագաւորաց դարուց ի դարս, և զեղեալս առ նոքօք զպատերազմունս: - 440.

ՀԻՆԳ - և զկնի հնգից ամաց յորմէ հետէ սկսան շինել՝ պայծառացեալ բարձրացաւ շինութիւն քաղաքին առաւել քան զառաւել: - 456. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. յորոյ վերայ լար եղեալ ձգէ զպարիսպն շուրջանակի իբր ձիարշաւանօք հինգ. – 454.

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ - և անկեալ յախտ հիւանդութեան մահու՝ փոխի յաշխարհէս ամաց իբրև ԻԹ: - 428.

ՀԻՒՍԵԱԼ - Եւ եղեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծագնի ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442.

ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՀԻՒՍԵԼ - Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448.

ՀԻՒՍԻՍ - Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՞ք, լացէ՞ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412.

ՀԻՒՍԻՍԱԿԱՆ - մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս զնալով՝ տեսաք զզործ քաջաց և նախնեաց. - 454.

ՀԻՒՍՈՒՄՆ - Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զհիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի զոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ՀԻՒՐԿԱՆՈՍ - որ զՊաղեստինացւոց աշխարհն հանդերձ Հիւրկանեաւ քահանայիւ զերեալ ած բնակեցոյց յերկրիս մերում – 454.

ՀՄՈՒՏ - Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և զործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնազլուխ լինել: - 464. Իսկ այրն այլազգի քանզի զիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464.

ՀՄՏԱԳՈՅՆ - և զտանէր զնա ամենայնի ճարտարապետ և յոյժ հմտագոյն: - 440.

ՀՄՏԱՆԱԼ - Բանայր առաջի նորա զիրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրազունիցն հմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440.

ՀՆԱԶԱՆԴ - Որով և առ իսկ զզաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գազկայ Վասպուրական իշխանի: - 432.

ՀՆԱԶԱՆԴԵԱԼ - Նա ի վերայ դրացեաց իւրոց և իւրոց հնազանդելոց հովանի ամրապահեստ, և արազ … : - 472. /ձեռագիրն այստեղ ընդհատվում է/

ՀՆԱԶԱՆԴԵԼ - Եւ առեալ զպարգևն և բան արեան իշխանին՝ զան բոլոր ազգն ի ծառայութիւն հնազանդել առ ոտս հզօրին. – 430.

ՀՆԱՐ/Ք/ - Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ <u>հնար</u> նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր <u>հնար</u> ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ գնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զգածեալ <u>հնարիւք</u>: - 426. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ <u>հնարիւք</u>, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406.

ՀՆԱՐԵԱԼ - Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա <u>հնարեալ</u> խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434.

ՀՆԱՐԵԼ - որք զարհինարբու զազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղազս ելից <u>հնարել</u> խոկային: - 408.

ՀՆԱՐԻՄԱՑ - և <u>հնարիմաց</u> վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ գթայր և դոնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հագարեանն ազգէ: - 432.

ՀՆԳԵՏԱՍԱՆ - Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց <u>հնգետասանից</u>՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420.

ՀՆԴԻԿՔ - Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և <u>Հնդկաց</u>, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ՀՆԴԿԱՅԻՆ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի <u>հնդկայինն</u> աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէքէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառազաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՀՆՈՑ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, <u>հնոցն</u> մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն

գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410.

ՀՆՉԵԼ - Ուստի և ի կրծաբախ ճակատահար ճայթմանցն և ի բարձրաճիչ աղաղակացն հնչեաց դուռն դարպասու արփիազեղ./412/ տիկնոջն մեծին Սոփեայ: - 414.

ՀՆՉԵԼՈՑ - քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ՀՆՉՈՒՄՆ - այլ և ի հոսանս հրաձգութեանցն առաջի նորա և ի կայթմունս թնդականացն և ի հնչմունս փողոցն առ հասարակ դղրդեալ բիւր բիւրոց մարդկան – 470. և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. և գտանէր զնա իբրև զլեառն մի բարձր անշարժ ի հողմոց պատերազմացն հնչմանց. որոց և յաղթէր իսկ մեծաւ արութեամբ: - 440.

ՀՈԳԱԲԱՐՁԵԼ- որ քաջութեամբ և աշխարհաշէն խաղաղասիրութեամբ հոգաբարձէր իբրև զհայր և խնամածու ի վերայ աշխարհիս Հայոց – 450.

ՀՈԳԵՆՈՒԱԳ - Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406.

ՀՈԳԻ - ամենայն ակն զնա բաղձայր տեսանել, ուստի և ամենայն հոգիք աղաղակէին ,,Տէր, կեցո զթագաւորն և լուր մեզ,,. – 470. Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. և զիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468.

ՀՈԼՈՎ - Ստեղծագործեալ ջոկաղբէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ՀՈԼՈՎԵԱԼ - Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412.

ՀՈՂՄ - եթէ շարժեսցի ծով յուզեալ ի հողմոց՝ ծաղկաձև ալիքն զբօսացուցանողք և վայելուչք երևին. – 452. և գտանէր զնա իբրև զլեառն մի բարձր անշարժ ի հողմոց

պատերազմացն հնչմանց. որոց և յաղթէր իսկ մեծաւ արութեամբ: - 440. Նա ամենայն արուեստականաց դռնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և ահարկու հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472. քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ՀՈՄԱՆԻ - Եւ նորա գնացեալ անթիւ բազմութեամբ զօրու՝ թողու ոստիկան Պարսից զմի յիւրոց հոմանեաց, որում անուն էր Փէթք. – 448.

ՀՈՅԱԿԱՊ - Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զզազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460.

ՀՈՅԼՔ - Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458.

ՀՈՍԱՆՈՒՏ - Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, գետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446.

ՀՈՍԱՆՔ - այլ և ի հոսանս հրաձգութեանցն առաջի նորա և ի կայթմունս թնդականացն և ի հնչմունս փողոցն առ հասարակ դղրդեալ բիւր բիւրոց մարդկան – 470.

ՀՈՍԵԱԼ - Նաև ի գլխոյ լերինն հոսեալ իջանեն գետք սահմանակարկաջք յորդահոսք, որով ոռոգանի երկիրն առ հասարակ. – 452.

ՀՈՍԵԼ - հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն. – 454.

ՀՈՎԱՆԻ - Նա ի վերայ դրացեաց իւրոց և իւրոց հնազանդելոց հովանի ամրապահեստ, և արագ … : - 472. /ձեռագիրն այստեղ ընդհատվում է/

ՀՈՎԻՏ - հեր գլխոյ նորա թխակերպ, գանգուրագեղ զիսաւորութեամբ ուղեբեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս,

ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ՀՈՏ - ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446.

ՀՈՐԵՂԲԱՅՐ - ... Տուեալ եղև նմա ի տեառնէ և այլ եւս որդի մի, զոր անուանէ յանուն հորեղբոր իւրոյ Գուրգէն: - 406.

ՀՈՒՂ - սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454.

ՀՈՒՆՁ - և այնուհետև բազմութիւն դիակացն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդոյ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466.

ՀՈՒՊ - եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս զոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. Շրթունք նորա իբրև զլար կարմիր, ատամունք նորա հուպ առ միմեանս, զտեալք յաղտոյ: - 470.

ՀՈՒՐ - Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. Նա խարդախող և կարծեցուցիչ հրովարտակաց և պատգամաց յղելոց առ նա հուր ծախիչ: - 472. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410.

ՀՊԱՐՏԱՆԱԼ - „ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ զուցէ հպարտասցի ի վերայ իմ Աշոտ„: - 418.

ՀՊԱՐՏԱՑԵԱԼ - Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ գայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զզալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464.

ՀՌԵՏՈՐ - Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի զանձս արքունի: - 440.

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ - Եւ այսքան և այսպիսեօք բարձրանշան յաղթութեամբք հռչակաւոր և երևելի ի մէջ Հայաստանեայց այրն լինէր: - 406. Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս

զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զզազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460.

ՀՐԱԺԱՐԵԱԼ - Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի Է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418.

ՀՐԱՁԳՈՒԹԻՒՆ - այլ և ի հոսանս հրաձգութեանցն առաջի նորա և ի կայթմունս թնդականացն և ի հնչմունս փողոցն առ հասարակ դղրդեալ բիւր բիւրոց մարդկան – 470.

ՀՐԱՄԱՅԵԼ - և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, „տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ„ - 440. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնևձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարգևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468. Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի զոնեա փառազարդ երեսացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456.

ՀՐԱՄԱՆ - և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430. Եւ արքայն Յուսփ ել զնաց յաշխարհին Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնևձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. և ընթացեալք այսր անդր սուրհանդակք լալականացս՝ խցին զլուսանցոյց պատուհանս հրաշակերտ ապարանիցն, հրամանաւ տիկնոջն. – 414. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհին Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի զումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք

պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Եւ քանզի որդի քեռ էր Ապումրուան տիկնոջն Սոփեայ՝ վասն այնորիկ արձակէ զնա ի կապանաց հրամանաւ հօր իւրոյ: - 416. Զայս հրաման տէրունեան յետս հարեալ Սմբատայ՝ շարժեաց զբազում չարիս ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ և ժողովրդեանն տեառն: - 440. զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարզևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանաաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն զրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450.

ՀՐԱՄԱՆ ՏԱԼ - Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնննձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձնացեաց. – 468. հրաման տայցէ, զի լինիցի տեղի ապաստանի ամենայն հինից ի թշնամեաց եկելոց. – 456.

ՀՐԱՄԱՆ ՏՈՒԵԱԼ - Այսու ժամանակաւ առաքին յարքունուստ պատգոսք պատուաւորք զօրօք բազմօք, որոց հրաման տուեալ՝ անցանել յԱտրպատական: - 444. հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն. – 454.

ՀՐԱՇԱԶԱՐԴ - եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ զիտեմ հանդէպ զոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրիորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. հեր զլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրազեղ զհաւորութեամբ ուղեբեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470. Փորձեալ քննէր զանպարտելի քաջն և զհրաշազարդ իշխանն ի պատահեալ պատերազմունսն, շուրջ զնովաւ ջոկադրեալ լրտեսս արս պատերազմողս. – 440.

ՀՐԱՇԱԼԻ - եղեալ են ի նմա դրունք հաստուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի զեղզեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկրացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս

գոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով՝ հրաշալիս իմն ներգործեաց, բազում նաւաց յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ նաւահանգիստ – 454. վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452.

ՀՐԱՇԱԿԵՐՏ - և ընթացեալք այսր անդր սուրհանդակք լալականացս՝ խցին զլուսանցոյց պատուհանս հրաշակերտ ապարանիցն, հրամանաւ տիկնոջն. – 414. և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկլինաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454. միայն զմերս զրաւեաց զմիտս և զտեսութիւն հրաշակերտն և քան զբազումս նորանշանն և զարմանալին Աղթամար. – 454.

ՀՐԱՇԱԿԵՐՏԵԼ - բարձրագոյն հրաշակերտեաց քան զԱղէքսանդրին ի Մակեդովն քաղաքի – 456. Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն … այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանագործ արուեստիւ – 460. Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս զիտէ անուանել բան՝ բազում ծախիւք և բազմազումար արուեստաւորօք յերևելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434.

ՀՐԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԻՒՆ - ՅԱՂԱԳՍ ԱՇԽԱՐՀԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ԳԱԳԿԱՅ ԵՒ ԲԱԶՈՒՄ ՏԵՂԵԱՑ ՆՈՐՈԳՄԱՆՑ ԵՒ ՀՐԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆՑ ՌՍՏԱՆՆ ԱՒԱՆԻ: - 450.

ՀՐԱՇԱՓԱՌԱԳՈՅՆ - Եւ արդ սիրելի էր ինձ ևս հրաշափառագունիւ անցանել բանիւն ընդ ողբերգականացս հանդէս. – 416. կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջագայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430.

ՀՐԱՇԱՓԱՌԱՊԷՍ - զոր հրաշափառապէս եցոյց մեզ երկրորդ Երուսաղէմ, միանգամայն և դուռն վերին Սիօնի: - 462.

ՀՐԱՊՈՒՐԵԼ - Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408.

ՀՐԱՑԵԱԼ - Նա ի սիրտս բռնաւորաց Բաբելացւոց, Մարաց և Պարսից, Յունաց և բարբարոսաց, հրացեալ և յարաշարժ բևեռ: - 472. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դաղարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422.

ՀՐԵՇՏԱԿ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. անդ վաղագոյնս աճապարեալ հասանէ ի ձեռն աւետաւոր հրեշտակաց և իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ. – 428. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. - Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. Իսկ Սմբատ թագաւորն Հայոց հրեշտակ առաքեալ՝ աղաչէ ի խաղաղութիւն զԱփշին, և զրաւական տալով զորդին իւր զանդրանիկ. – 424. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և աիարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և զաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ՀՐԷԱՍՏԱՆ - Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ՀՐՁԻԳ ԱՌՆԵԼ - Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհին շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468.

ՀՐՁԻԳ ԱՐԱՐԵԱԼ - Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհին ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464.

ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ - Ուր և անդէն իսկ վաղվաղակի դեսպանս առաքէ հրովարտակօք և բազում խոստմամբք, և խպառ թախանձեալ զիշխանն՝ կոչէ ի հանդիպումն իւր: - 438. Բանայր առաջի նորա զհրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն իմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհին Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. Նա խարդախող և կարծեցուցիչ հրովարտակաց և պատգամաց յղելոց առ նա հուր ծախիչ: - 472. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց

թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ուղից իւրոց, և աՀարկու ձայնին գոչման ի ձեռն Հրեշտակաց և Հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և զաւառաց նոցա առաւել քան զիարս իւր: - 422.

ՀՐՈՎԱՐՏԱԿԱՒՈՐ - Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զՀարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք Հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438.

ՀՕՏ - Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զՀանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զՀօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և Հանդիսաւոր արանց – 446.

Ձ

ՁԱՅՆ - անդ կայցեն զերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434. և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յաՀեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և Հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և Հեշտալուր քնարացն տաւիղք Հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն աՀեղ զՀետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. ո՞վ ոք զբարձրաթիռ արծիւն քաջաՀնչօղ և աՀարկու ձայնիւ ի խոնարՀ սուզել լինէր ձեռնիաս. – 414. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ Հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդՀանուր ազգաց և ասել, „լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, Հիւսիս առ Հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. Սա ի Համբակ Հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ուղից իւրոց, և աՀարկու ձայնին գոչման ի ձեռն Հրեշտակաց և Հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և զաւառաց նոցա առաւել քան զիարս իւր: - 422.

ՁԱՅՆԱԿՑԵԼ - Որք յանհնարին սգոյն դառնութեան մատաղ մանկտոյն զոսվորականն մոռացան դիեցուցանել զկաթն, ողբոց միայն պարապեալ միմեանց <u>ձայնակցելով</u>: - 412.

ՁԱՅՆ ԱՐԿԱՆԵԼ - Եւ քանզի Արաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ <u>ձայն արկանէ</u> յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464.

ՁԳԵԱԼ - եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ <u>ձգեալ</u> լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ զոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. Եւ յառնելն արքայի զայսոսիկ յաճախեաց պատերազմաւ և ի վերայ Ասորեստանի և զաւառս բազումս ամրոցովքն հանդերձ յինքն <u>ձգեալ</u> կորզեաց: - 460. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և աիարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն <u>ձգեալ</u> կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և զաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ՁԳԵԼ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ զծել, միանգամայն և զծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան <u>ձգելով</u> պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. յորոյ վերայ լար եղեալ <u>ձգէ</u> զպարիսպն շուրջանակի իբր ձիարշաւանօք հինգ. – 454.

ՁԵՂՈՒՆ - ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զզոգ առեալ <u>ձեղունն</u>, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428.

ՁԵՌԱԳՈՐԾ - Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զլխոյն, և խաւար <u>ձեռագործ</u> յօդս ցնդէ տաճարին: - 414.

ՁԵՌԱԿԵՐՏ - Եւ այնուհետև ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան օն անդր փութապէս շինուածս և <u>ձեռակերտս</u> հաստատեսցեն – 456. և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ <u>ձեռակերտք</u> և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454.

ՁԵՌՆ - Այլ Աստուած ոչ ետ թոյլ <u>ձեռին</u> նորա մխել յարիւն արդարոյն: - 418. Աստ ապա ի պատեհս գտեալ հարազատաց սոցա՝ սկսան յափշտակել զտեղիս տեղիս ի <u>ձեռաց</u>

մանկանցն: - 418. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ զոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սևան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426. Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհին Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. Եւ հանեալ զնոսա անտի՝ տայ զմատանի ի ձեռս Աշոտոյ և տիրեցուցանէ սեփհական ժառանգութեանն հանդերձ իշխանական ճոխութեամբ: - 420. և հասեալ ի քաղաքն Հաղամակերտ և ի գաւառն Աղբագ, զերփեալ զինչս և զերեալ զկանայս և զտղայս, որչափ և ձեռն հասանէ: - 468. Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարհինս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412. Եւ յարբունս հասեալ Աշոտ՝ կայր ըստ սովորութեանն ահիւ ընդ ձեռամբ Ապումրուանայ, զի և փեսայացուցեալ իսկ էր նմա: - 418. և նորա ըստ նմանութեան Յուդայի՝ առեալ զգինս աստուածավաճառ նմանութեամբ, տայ զբերդն ի ձեռս Սմբատայ թագաւորին Հայոց: - 438. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուելոց ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուելոց ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. և տայ ի ձեռն արքայի զաշխարհս Հայոց և Վրաց և ուխտ խաղաղութեան եղեալ գնայ յերկիրն Պարսից: - 448. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Իսկ ի գալ զարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռաց Ափշնի՝ զայ հասանէ առ եղբարս

իւր ցրեալ զդաշինս սիրոյ. – 424. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և գահս ըստ գահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466. Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. Նաև զզաւառն Ըռնայ ... բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406. Ո՞ւր առատ ձիրք ձեռինն պարզևաբաշխ, որ երևելի զարդուք ցանկ զմեզ շքեղացուցանէր: - 416. ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զգոգ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428. տայ զմթերս գանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս գագաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի զաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՉԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՅ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՁՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420.

ՁԵՌՆԱՍՈՒՆ - Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412.

ՁԵՌՆԱՐԿԵԱԼ - վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452.

ՁԵՌՆԱՐԿԵԼ - ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ԶՁԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՐԲ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՑԻՆ: - 452. որ քաջակորով զիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ հիմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454.

ՁԵՌՆՀԱՍ - Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարզևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420.

ՁԵՌՆՀԱՍ ԼԻՆԻԼ - ո՞ վ ոք զբարձրաթիռ արծիւն քաջահնչօղ և ահարկու ձայնիւ ի խոնարհ սուզել լինէր ձեռնհաս. – 414.

ՁԵՌՆ ՏԱԼ - և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424.

ՁԵՌՆ ՏՈՒԵԱԼ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ՁԵՌՆՏՈՒ ԼԻՆԻԼ - Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ „զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա„: - 406.

ՁԵՐ - Վասն զի ելիք օգնականն, լռեաց զօրավիգն, և առաջնորդն մեծ իշխանական ճոխութեամբն առաւ այսօր ի գլխոյ ձերմէ:- 412.

ՁԵՐԲԱԿԱԼ ԱՐԱՐԵԱԼ - Եւ անդէն ձերբակալ արարեալ կրկին կապանօք քարշեն ի դուռն բերդին Սևան կոչեցեալ. – 428. և զան պատահեն միմեանց յՈսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. և զբազումս ձերբակալս արարեալ՝ ածեն առաջի իշխանին մեծաւ յաղթութեամբ: - 436. Եւ փախստական արարեալ զզօրսն ամիրային Յուսփայ, ձերբակալ ևս արարեալ և զինքն՝ բառնան ի դուռն արքունի – 444. ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ գետավէժսն սատակեցան արք իբրև ՌՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468.

ՁԻ - Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս զանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446.

ՁԻԱԿԱՆ - Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ գնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426.

ՁԻԱՐՇԱՒԱՆՔ - յորոյ վերայ լար եղեալ ձգէ զպարիսպն շուրջանակի իբր ձիարշաւանօք հինգ. – 454.

ՁԻԳ - և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, „ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն„: - 466.

ՁԻՐՔ - Ո՞ւր առատ ձիրք ձեռինն պարզաբաշխ, որ երնելի զարդուք ցանկ զմեզ շքեղացուցանէր: - 416.

ՁԻՆԱՀՈՐՍ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452.

ՁԻՒՆԱՊԱՏ - Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434.

ՁԿՏԵԱԼ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի զերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454.

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ - Իսկ ապա այսոցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410.

ՁՄԵՐԱՅՆԻ - և եկեալ հասանէ ի գաւառն Թոռնաւան յաւուրս ձմերայնոյ - 424. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ գնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. Իսկ մեծանուն իշխանն վաղվաղակի զօր գումարեալ ասպատակեալ յերկիրն Մոկաց յաւուրս ձմերայնոյ: - 434.

ՁՄԵՐՈՑ - Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410.

ԶՈՐ - Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարիուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434. և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշինոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձաիոյ, յորում էրն Աշոտ – 420. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձաիոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ և ամենայն զօրօքն խոյս տուեալ ամրանայ ի ձորն Որսիրանից: - 424. Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432.

ԶՈՒԿՆ - որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452.

Ղ

ՂՈՒՂԵԱԼ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն ղուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. Նա ի սեննակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով ղուղեալ իբրև զվիշապ, և աh հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472.

Ճ

Ճ /թիվ` հարյուր/ - Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական գաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434.

ՃԱԽՈՒԿ - Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրազլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար` մարզի/: - 408. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ` առնու զբերդն Ջռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անունն: - 418.

ՃԱԿԱՏ[1] - հեր գլխոյ նորա թխակերպ, գանգուրագեղ գիսաւորութեամբ ուղեբէկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ՃԱԿԱՏ[2] - և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթնէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ` գայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, „ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն„: - 466. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ` գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466.

ՃԱԿԱՏԱՀԱՐ - Ուստի և ի կրծաբախ ճակատահար ճայթմանցն և ի բարձրաձիչ աղաղակացն հնչեաց դուռն դարպասու արփիազեղ./412/ տիկնոջն մեծին Սոփեայ: - 414.

ՃԱԿԱՏԵԼ - և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ` հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց` գունդ կազմեալ Հասանայ գնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426.

ՃԱՃԱՆՉ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսաարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՃԱՅԹՈՒՄՆ - բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. Ուստի և ի կրծաբախ ճակատահար ճայթմանցն և ի բարձրաձիչ աղաղակացն հնչեաց դուռն դարպասու արփիազեղ./412/ տիկնոջն մեծին Սոփեայ: - 414.

ՃԱՆԱՉԵԼ - Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում հեծելովք ի մեծն Վան և յՌստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426.

ՃԱՆԱՊԱՐՀ - և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհն Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444. Իսկ սորա մտեալ բարձրագագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436.

ՃԱՆԱՊԱՐՀ ԱՌՆԵԼ - և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհն Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444.

ՃԱՆԱՊԱՐՀ ԱՐԱՐԵԱԼ - Յայնժամ Աշոտ իշխանն Վասպուրական, ճանապարհ արարեալ ընդ գաւառն Բագրևանդ՝ արագ յիւրն անցանէ աշխարհ: - 424.

ՃԱՇԱԿՈՒՄՆ - Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406.

ՃԱՌԱԳԱՅԹ - „զի մի, ասէ, արեգակն յանհաս բարձրութեանն երկնից ճեմեսցի կամար. և զճառագայթս ի խոնարհ արձակելով՝ զիմս լուսաւորեսցէ խաւար. – 414. և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450.

ՃԱՌԱԳԱՅԹԱՁԵՒ - շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452.

ՃԱՌԱԳԱՅԹԱՐՁԱԿ - Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դադարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422.

ՃԱՌԱԳԱՅԹԵԼ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՃԱՐԱԿ - որք զարհինարբու զազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղագս ելից հնարել խոկային: - 408.

ՃԱՐՊ - Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարգևատուն զոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408.

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ - և գտանէր զնա ամենայնի ճարտարապետ և յոյժ հմտագոյն: - 440. Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն … այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանագործ արուեստիւ – 460. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել

տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456.

ՃԱՐՏԱՐՈՒԹԻՒՆ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զաիս ըստ զաիից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ՃԳՆԱՒՈՐ - Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կոծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416.

ՃԳՆԵԱԼ - Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422.

ՃԵՄԱՐԱՆՈՑ - շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնաիրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452.

ՃԵՄԻԼ - ,,զի մի, ասէ, արեգակն յանհաս բարձրութեանն երկնից ճեմեսցի կամար. և զճառագայթս ի խոնարհ արձակելով՝ զիմս լուսաւորեսցէ խաւար. – 414.

ՃԻՒԱՂԵԱԼ - ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զգոգ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428.

ՃՄԼԵԱԼ - զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460.

ՃՄԼԵՑՈՒՑԱՆԵԼ - Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416.

ՃՇԳՐՏԱԳՈՐԾ - և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462.

ՃՇԳՐՏԱԳՈՐԾԵԱԼ - Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ զազաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462.

ՃՇԳՐՏՈՒԹԻՒՆ - նմանահան ճշգրտութեամբ յօրինեալ է ընդդէմ Փրկչին և փառազարդ պատկեր արքային Գագկայ – 462.

ՃՇՄԱՐՏԵԼ - Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զգլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414.

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ - և հաւաստապէս ճշմարտութեամբ նուազեաց զասելն, քան թէ առատութեամբն յաւելեաց ի բազումս. – 458.

ՃՈԽՈՒԹԻՒՆ - Եւ հանեալ զնոսա անտի՝ տայ զմատանի ի ձեռս Աշոտոյ և տիրեցուցանէ սեփհական ժառանգութեանն հանդերձ իշխանական ճոխութեամբ: - 420. Նա յոսկեզարդ գահոյսն ուրախութեանց բազմեալ նազելի ճոխութեամբ իբրև զառիւծ զօրաւոր, հաւատովք աճեցեալ ի փառս տեառն: - 472. Նաև զգաւառն Ռռնայ ... բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. Վասն զի ելիք օգնականն, լռեաց զօրավիգն, և առաջնորդն մեծ իշխանական ճոխութեամբն առաւ այսօր ի գլխոյ ձերմէ:- 412. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ՃՈՒԱՇ - Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. Իսկ զԳագիկ խաղացուցանէ ի Ճուաշ գաւառ, յամրոցն Շամիրամ. – 418. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ՃՕՃ - որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցոլացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422.

Մ

ՄԱՋԱՊՈՒՐ - Եւ Աբաս այնուհետև փախստեայ եղեալ մազապուր անկանի յաշխարհն Վրաց: - 464. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և գայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհն Վրաց: - 424. Իսկ սորա մտեալ բարձրագագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434.

ՄԱԽԱՆՔ - նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406.

ՄԱԽԱՑԵԱԼ - Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ զոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. Զայն տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ մախացեալ ընդ իրսն, և զարթուցանել ջանայր զայլազգիսն կրկին անգամ ի վերայ իշխանին: - 438.

ՄԱԿԵԴՈՎՆ ՔԱՂԱՔ - բարձրագոյն հրաշակերտեաց քան զԱղեքսանդրին ի Մակեդովն քաղաքի – 456.

ՄԱԿՈՒԱՅ ԲԵՐԴ - Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ գողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444.

ՄԱՀ - Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. Բայց զկնի մահուան երջանիկ իշխանին հաստատի յաթոռ հօր իւրոյ անդրանիկն Աշոտ որդի ամաց իբրև երկոտասանից: - 416. և անկեալ յախտ հիւանդութեան մահու՝ փոխի յաշխարհէս ամաց իբրև ԻԹ: - 428. և զան պատահեն միմեանց յՈսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ ել գնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք ել և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424. Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412.

ՄԱՀԱԲԵՐ - և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զգածեալ հնարիւք: - 426.

ՄԱՀԱՌԻԹ - և գտեալ զպարգևն մահառիթ՝ գայ ի հանդիպումն հզօրին: - 410.

ՄԱՀԱՐԲՈՅՑ - և ի խորովակսկիծ կիզմանէ աղեացն դիաթաւալ յերկիր կործանեալ թմբրեալք լինէին ի դառնաճաշակ մահարբոյց բաժակէն: - 412.

ՄԱՀԱՑՈՒ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410.

ՄԱՀԱՑՈՒՑԱՆԵԼ - Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406.

ՄԱՀՈՒՄԱԹ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ՄԱՂԹԱԿԱՆ - ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար գոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ՄԱՅՄԱՆԻԿ - Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430.

ՄԱՅՐ - և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468. Հասասմ - Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայնԱփշին – 424.

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ - Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թեւակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, զայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464. ՅԱՂԱԳՍ ՄԵԾԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԸՆԴ ԱՌՆՆ ԱՐԱԲԱՅԻՈՅ Ի ԴՐՈՒՆՍ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԴՈՒՆԱՅ – 464.

ՄԱՆԱՆԱՅ - որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանային և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462.

ՄԱՆԱՒԱՆԴ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զաhի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. թագընկալ փառօք պատուիլ ումեք յարքունուստ, մանաւանդ քրիստոնէի և ուղղափառ հաւատացելոյ և որդւոյ թագաւորի սեփհական և բնաբար տիրողի Հայոց. – 442. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի զունազոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՄԱՆԱՒԱՆԴ ԶԻ - Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն

զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ՄԱՆԱՒԱՆԴ ԹԷ - Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406. մանաւանդ թէ և ոչ իշխանն իսկ ոչ թողացուցանէ ումեք զկնի իւր անցանել: - 410. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ - Եւ տեսեալ զպայծառազարդ հասակ մանկութեանն և զզարմանալի գեղ երեսացն վայելչութեանն՝ զարմանայր բռնաւորն. - 438.

ՄԱՆԿՏԻ - Որք յանհնարին սգոյն դառնութեան մատաղ մանկտոյն զսովորականն մոռացան դիեցուցանել զկաթն, ողբոց միայն պարապեալ միմեանց ձայնակցելով: - 412.

ՄԱՆՈՒԷԼ - Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն … այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանագործ արուեստիւ – 460.

ՄԱՆՈՒԿ - Աստ ապա ի պատեհս գտեալ հարազատաց սոցա՝ սկսան յափշտակել զտեղիս տեղիս ի ձեռաց մանկանցն: - 418. Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418. եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ զոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի Է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412. Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ

փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Զայս մեզ ընծայեցին՝որք տեսօղք լեալ էին գործոցն և որք ի զիրկս զմանկունքն կրէին – 414. զի բեկեալ էր սիրտ նորա առ ուշի, քաջութեան մանկանն, և սպասէր զաղտ կորուսանել զնա: - 418. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պաձառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարզևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՉԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՅ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՋՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ զաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418. Քանզի կանխագիտութեամբն իւրով ամենաթագաւորն Քրիստոս յառաջագոյն նկատեալ զերջանիկ մանուկն Գագիկ, անօթ ընտրութեան արժանի իւրոցն լինել շնորհաց – 420.

ՄԱՆՈՒՇԱԿ - Տէգք մորուաց նորա զօրէն մանուշակի ծաղկեալք ի վերայ գունազեղ այտից՝ ի կերպս զուարթնոց տեսողացն զնա ցուցանէր: - 470.

ՄԱՆՐ - եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս զոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի զանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452.

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆ - ածեալ զթիկամբք եկեղեցւոյն և շրջապատ պարունակ մի պանծալի մանրամասն հատուածովք յօրինեալ – 462.

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆԱԲԱՐ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460.

ՄԱՇԵԱԼ - Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհն ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464.

ՄԱՇԵԼ - կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջագայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430.

ՄԱՌԱԿԱՆ - Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410.

ՄԱՍԵԱՑ ՈՏՆ - և անտի յառաջ մատուցեալ առնու զբերդն Ուղեոյ և տիրէ գաւառացն սկսեալ ի Կոգովտէ մինչև ցմիջոց Ուղեոյ և Մասեաց ոտն: - 444.

ՄԱՍՆ - և յամենայն մասունս թագաւորականս գտանէր զնա զուտ և նազելի/438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Զռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. կերպագրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և գազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462. Յաւուրս յայնոսիկ մասն ինչ ի զօրաց Դելմկաց դիմեալ, անցանել կամելով յաշխարհն Ատրպատականի. – 468. որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով՝ հրաշալիս իմն ներգործեաց, բազում նաւաց յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ նաւահանգիստ – 454.

ՄԱՍՆԱԿԻՑ - Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408.

ՄԱՏԱԿԱՐԱՐԵԼ - ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ „ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս„: - 446.

ՄԱՏԱՂ - Որք յանհնարին սգոյն դառնութեան մատաղ մանկտոյն զսովորականն մոռացան դիեցուցանել զկաթն, ողբոց միայն պարապեալ միմեանց ձայնակցելով: - 412.

ՄԱՏԱՆԻ - Եւ հանեալ զնոսա անտի՝ տայ զմատանի ի ձեռս Աշոտոյ և տիրեցուցանէ սեփհական ժառանգութեանն հանդերձ իշխանական ճոխութեամբ: - 420.

ՄԱՏՈՒՑԱՆԵԼ - բղխեն և աղբիւրք /450/ բարեխառնք շուրջ զքաղաքաւն, օգնականութիւն մատուցանելով մարդկան ի բազում պէտս – 452. և եթէ աղբիւր ակնավճիտ տեսանիցէ՝ ասէ, չեմ ծարաւի, և ոչ երբէք արբից ի քէն ջուր. մատո ինձ արծաթ: - 450. մատուցանէ և պատարագս և զոհս զենմանց բազմաբիւր զանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446.

ՄԱՏՈՒՑԵԱԼ - Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաձայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. և անտի յառաջ մատուցեալ առնու զբերդն Ուղեոյ և տիրէ զաւառացն սկսեալ ի Կոգովտէ մինչև ցմիջոց Ուղեոյ և Մասեաց ոտն: - 444. Եւ անտի յառաջ մատուցեալ գայ հասանէ մինչև յաւանն Վան յաշխարհին Վասպուրական անթիւ բազմութեամբ: - 424. Յայնժամ Ապումրուան յառաջ մատուցեալ, խորհուրդ ի մէջ առեալ, կամեցաւ տիրել իշխանութեանն Վասպուրականի – 418. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ զունդս զունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466.

ՄԱՏՉԻԼ - ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446.

ՄԱՏՌՈՒԱԿ - Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ՄԱՐԳԱՐԷ - և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. զի կատարեսցի ասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,զգուբն զոր փորեաց՝ անկցի ի խորխորատն զոր և գործեաց,,: - 428. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ˜ք, լացէ˜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ՄԱՐԳԱՐԷԱԲԱՐ - եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ գոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466.

ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԻՒՆ - Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զիոզենուազ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ „զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա„: - 406. Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուազք, թէ „ուրախ լեր, անապատ ծարաւի„ և դարձեալ՝ եթէ „ ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք„: - 464.

ՄԱՐԳԱՐԻՏ - „Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. Եւ եղեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծագնի ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410. Ցուցանէր նմա զականս պատուականս և գեղեցիկ մարգարիտս լուսածինս, ելեալս յերկրէ և ի ծովէ, ըստ օրինակի թագաւորաց. – 440.

ՄԱՐԳԱՐՏԱԽՈՒՌՆ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէքէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի զունազոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՄԱՐԳԱՐՏԱՀԻՒՍ - Եւ ի բաց ընկեցեալ զպատուադիր քողն մարգարտահիւս զարդուն, զգեցեալ զսեաւս ի զգեստից, և պատրաստեալ զլխոյ իւրում արկանելիս թխակերպս – 414. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462.

ՄԱՐԴ - Եւ հասեալ ի վերայ ի մէջ զիշերի կարծէր յաղթել, ոչ իմացեալ զիմաստնոյն՝ թէ „ոչ յաջողեսցի մարդոյ յանիրաւութենէ„: - 426. Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462.

ՄԱՐԴԱՍՏԱՆ - Իսկ քաջարին երբերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, զայ ի զաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զզործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436.

ՄԱՐԴԻԿ - „զի՞ դուք, ո՞վ մարդիկք, և ընդէ՞ր գործել զայդ յանդգնիք. չի՛ք ուրեք թշնամիք. ո՛չ ուստեք պատեալ պատերազմ: - 414. այլ և ի հոսանս հրաձգութեանցն առաջի նորա և ի կայթմունս թնդականացն և ի հնչմունս փողոցն առ հասարակ դղրդեալ բիւր բիւրոց

մարդկան – 470. Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, „թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. Դարձեալ և այլ իմն օրինակ խաբէութեան համբաւէ ի մարդիկ, ասելով այսպէս. – 418. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իջէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. դեռ ևս ցայն ժամանակս անդ յղփացեալ ամրացեալ կային մարդիկ դարուն Ութմանիկք կոչեցեալ ազգաւ: - 434. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զզաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տհաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջազգայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփիի. - 430. հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն. – 454. բղխեն և աղբիւրք /450/ բարեխառնք շուրջ զքաղաքաւն, օգնականութիւն մատուցանելով մարդկան ի բազում պէտս – 452.

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ - Իսկ ապա այսոցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410.

ՄԱՐՁ/ՄԱՐՋ/ - Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրագլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /մարզի/: - 408.

ՄԱՐՄԻՆ - ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446. Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462.

ՄԱՐՏ - Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս զազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ՄԱՐՔ - Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք,

իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440. Նա ի սիրտս բռնաւորաց Բաբելացւոց, Մարաց և Պարսից, Յունաց և բարբարոսաց, հրացեալ և յարաշարժ բևեռ: - 472.

ՄԱՔՈՒՐ - և եթէ մաքուր յօդոյ լինիցի՝ զամենեցուն աչս զրաւէ զիւրն տեսանել ծաւալումն. – 452. Իսկ բարք անարծաթասէր գոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450.

ՄԱՔՐԵԱԼ - և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430.

ՄԵԾ - ,,Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ զետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Բայց մեր զդիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք զեղեցիկ քոյոցդ ախորժակաց, ո՞վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460. Բայց մեր զդիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք զեղեցիկ քոյոցդ ախորժակաց, ո՞վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ զիտեմ հանդէպ գոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. Եւ արդ ոչ ներէ մեզ բանս առանց մեծի և արժանաւորապէս ողբոց թողուլ զյիշատակ կորստեան ամէնօրհնեալ հզօրին: - 412. Եւ արքայի լուեալ զզոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. Եւ ելաց զնա արքայ լալին մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր

խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. և եղև օր վախճանի նորա սուգ մեծ ամենայն Հայաստան աշխարհին: - 444. Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհն Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական զաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԳՈՐԾՔ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆՆ ԳՈՐԾՔ: - 464. զի նորայն զոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. զոր տեսեալ   տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. Ընդէ՞ր ոչ պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախուռն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց,,: - 416. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ զայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զգալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464. Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. Իսկ զկնի բառնալոյ սգոյն մեծի՝ խաղաղացուցանէ թագաւորն զաշխարհն ի մրմռեալ պատերազմացն Պարսից և Սևորդւոցն Հագարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446. Իսկ զօր նաւակատեաց սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464. ՅԱՂԱԳՍ ԱՇԽԱՐՀԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ԳԱԳԿԱՅ ԵՒ ԲԱԶՈՒՄ ՏԵՂԵԱՑ ՆՈՐՈԳՄԱՆՑ ԵՒ ՀՐԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆՑ ՈՍՏԱՆՆ ԱՒԱՆԻ: - 450. ՅԱՂԱԳՍ ՄԵԾԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

ԸՆԴ ԱՌՆՆ ԱՐԱԲԱՅԻՈՅ Ի ԴՐՈՒՆՍ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԴՈՒՆԱՅ – 464. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԵՐՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆՁԻՆ ԵՒ ՓԱՌԱՑ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ: - 468. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՞ք, լացէ՞ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զզերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և գլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, գայ հասանէ մինչև զմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454. ՎԱՄՆ ԲԱՌՆԱԼՈՅ ՍԳՈՅՆ ՄԵԾԻ, ԽԱՂԱՂԱՅՈՒՅԱՆԵԼՈՅ ԱՐՔԱՅԻ ՋԱՇԽԱՐՀՍ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ՅՈՒՍՓԱՅ ՈՐԴԻՈՅ ԱՊՈՒՍԱՃԱՅ: - 446. Վասն զի ելիք օգնականն, լռեաց զօրավիգն, և առաջնորդն մեծ իշխանական ճոխութեամբն առաւ այսօր ի գլխոյ ձերմէ:- 412. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի զանձս արքունի: - 440. Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418. Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում հեծելովք ի մեծն Վան և յՈստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426. Ուստի և ի կրծաբախ ճակատահար ճայթմանցն և ի բարձրաձիչ աղաղակացն հնչեաց դուռն դարպասու արփիազեղ./412/ տիկնոջն մեծին Սոփեայ: - 414. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ՄԵԾԱԳՆԻ - Եւ եդեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծագնի ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442.

ՄԵԾԱՄԵԾ - Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհն Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս

ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարգևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս զանձուց և զինուց և ասպազինաց անհուն բազմութեանց: - 458.

ՄԵԾԱՆԱԼ - Եւ Գագիկ իշխանն Վասպուրական երթալով երթայր և մեծանայր, և Տէր Ամենակալ էր ընդ նմա: - 432.

ՄԵԾԱՆՈՒՆ - Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի զիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. Իսկ մեծանուն իշխանին Գագկայ բազում և երևելի պարգևօք շքեղացուցեալ նախապատուէ զյաղթող այրն Թաղէոս: - 436. Իսկ մեծանուն իշխանն վաղվաղակի զօր գումարեալ ասպատակեալ յերկիրն Մոկաց յաւուրս ձմերայնոյ: - 434. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406. Որք յաշխարելն իւրեանց ասէին այսպէս, ,,վա՜յ, կորեաւ մեծանուն իշխանն, և անտերունչ մնաց երկիրս Հայոց,,: - 414. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410.

ՄԵԾԱՊԱՐԾ - Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տհաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Իսկ զօր նաւակատեաց սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462.

ՄԵԾԱՊԷՍ - ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՔԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՅ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՁՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420.

ՄԵԾԱՎԷՐ - Իսկ բարք անարծաթասէր զոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450.

ՄԵԾԱՒ - Աստ ի մէջ կացեալ Աշոտ իշխանն Վասպուրական սակաւ զօրօք, և բազում օգնականութեամբ բարձրելոյն, պարտէ զթշնամիսն մեծաւ յաղթութեամբ – 428. և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ զայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. Եւ անդէն ի միում գիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. և առեալ զբանակս նոցա յաւարի, փրկեալ և զգերեալսն՝ դարձան յիւրաքանչիւր տեղիս մեծաւ յաղթութեամբ: - 468. և գտանէր զնա իբրև զլեառն մի բարձր անշարժ ի հողմոց պատերազմացն հնչմանց. որոց և յաղթէր իսկ մեծաւ արութեամբ: - 440. Եւ դարձուցեալ զիշխանն Աշոտ մեծաւ պատուով և բազում և երևելի պարգևօք. – 424. և զբազումս ձերբակալս արարեալ՝ ածեն առաջի իշխանին մեծաւ յաղթութեամբ: - 436. և նորա առեալ դառնայ և դիմէ ի վերայ Աշոտոյ մեծաւ սպառնալեօք, ոխս պահեալ վասն զնորայն արհամարհելով կոչումն. – 424. Եւ նորայ զնացեալ զկնի կոչողացն անյապաղելի և սիրով խաղաղութեան. որ ի հասանելն առ միմեանս՝ մեծաւ փառաւորութեամբ շքեղացուցանէ զիշխանն: - 438. Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝գեղջ, կամ՝գեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ զաւառին: - 406. Իսկ ամիրայն այնուհետև անց զնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկոսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացաք: - 426. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհին ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464. Նաև զզաւառն Ռոնայ ...

բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ձոխութեամբ: - 406. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զիարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438.

ՄԵԾԱՔԱՅԼՈՒԹԻՒՆ - որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, գունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456.

ՄԵԾԻՄԱՍՏ - Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թաղէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436.

ՄԵԿՆԻԼ - բայց քանզի կասկած ի սրտից երկոցունցն ոչ մեկնեցաւ՝ զրաւականս խնդրէ Ափշին.- 424.

ՄԵԿՈՒՍԱՆԱԼ - Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422.

ՄԵՂԱԴՐԱՆՔ - Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ եւ գնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք եւ և եւս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424.

ՄԵՂՔ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462.

ՄԵՌԱՆԻԼ - Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414.

ՄԵՏԱՂՔ - ուր և անդէն վաղվաղակի ժամանէ իշխանն և շղթայակապ արարեալ յղէ զնա յաւանն Վան և ի մետաղս բնակեցուցանէ ի նորին ամրոցի: - 408.

ՄԵՐ - Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպի ի խնդրեալ պարգևացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462. Առ սա հասեալ լրտեսաց՝ ասեն. ահաւասիկ զօր այլազգեացն անցին յաշխարհն մեր յայսմ գիշերի անթիւ բազմութեամբ: - 436. և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. և նոցա զաղաղակ բարձեալ՝ արտասուս և հառաչանս առաջի արկանէին ասելով, մի՛ իսպառ մերժեր զմեզ ժառանգութենէ մերմէ: - 432. և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. զոր և մերս բան զարդարնն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. զոր և մերս բան զարդարնն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. Ընդէ՞ր ոչ պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախումն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց,,: - 416. Իսկ զզաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. միայն զմերս զրաւեաց զմիտս և զտեսութիւն հրաշակերտն և քան զբազումս նորանշանն և զարմանալին Աղթամար. – 454. որ զՊաղեստինացւոց աշխարհն հանդերձ Հիւրկանեաւ քահանայիւ գերեալ ած բնակեցոյց յերկրիս մերում – 454. ուստի և յայտնեսցէ ի բաց որոշելով զմեր միտս՝ յօգտակարն մեր փութացուք պատմութեանցն հանդէս. - 454. Վա՜յ և աւա՜ղ մերոյս կենդանութեան: - 416.

ՄԵՐԺԵԼ - և նոցա զաղաղակ բարձեալ՝ արտասուս և հառաչանս առաջի արկանէին ասելով, մի՛ իսպառ մերժեր զմեզ ժառանգութենէ մերմէ: - 432.

ՄԵՐԿ - Վասն զի ի պատճառս որսոյ ելեալ շրջէր իշխանն թափուր յիւրոցն զօրացն, միանգամայն և մերկ ի զինուց. 410.

ՄԵՐՁ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Ասորեստանի ամրոց

մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի զեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460.

ՄԵՐՁԱԿԱՅ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430.

ՄԵՐՁԱՒՈՐ - Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Զռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432.

ՄԵՐՁԵԱԼ - Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436.

ՄԵՐՁԵՆԱԼ - և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթեւէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, „ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն„: - 466. ո՞վ ոք զանյաղթ վիշապն սանձել մերձենայր, և ապրեալ լինէր ինքն„: - 414.

ՄԵՐՁԵՑՈՒՑԱՆԵԼ - Իսկ և զգլուխս պարսպին ածեալ ի կիրճս դժուարամածս քարանձաւին՝ ի համբոյրս միմեանց մերձեցուցանէ. – 454.

ՄԷԳ - և կամ լուսինն ի լրմանն ժամանեալ ամանակ, արուսեկիւն հանդերձ և բնաւ զարդուն աստեղաց՝ զիմս փարատեսցէ մէգ – 414.

ՄԹԵՐ - Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զզուք կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս զանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. տայ զմթերս զանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս զագաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի գաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ՄԹԵՐԵԱԼ - Եւ անտի դարձեալ պաշարէ զբերդն Կարուց, և բացեալ զմթերեալ տունս զանձուց առնու աւար բազում: - 424.

ՄԻ/թվ./ - ... Տուեալ եղն նմա ի տեառնէ և այլ եւս որդի մի, զոր անուանէ յանուն հորեղբօր իւրոյ Գուրգէն: - 406. Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի

այր արծաթասէր որով գեղուղ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450. Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զզումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զզումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնօջն և զայլոց կծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս գոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. Եւ անդէն ի միում գիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. Եւ առաքէ զայր մի ներքինի, որում անուն էր Յիւսր զօրօք բազմօք, զի երթեալ պատերազմեսցէ ընդ իշխանին: - 426. և ստանէր զնա իբրև զլեառն մի բարձր անշարժ ի հողմոց պատերազմացն հնչմանց. որոց և յաղթէր իսկ մեծաւ արութեամբ: - 440. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ ի գալ գարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ զնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. Եւ նորա զնացեալ անթիւ բազմութեամբ զօրու՝ թողու ոստիկան Պարսից զմի յիւրոց հոմանեաց, որում անուն էր Փէթք. – 448. և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահմանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմազրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Աստրեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստանանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ

հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնազլուխ լինել: - 464. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430. Կարգեալ էր և զօրազլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն զաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոզավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430. շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456. ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զգոգ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428. Պատմեաց մեզ և հաւատարիմ ոստիկան մի ի գործավարաց քաղաքին, եթէ եմուտ ի շինուածս տաճարին երկաթ լտերս իբրև ՄՌ. – 458. Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերազոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսորայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420. ,,ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ զուցէ հպարտացի ի վերայ իմ Աշոտ,,: - 418. ածեալ զթիկամբք եկեղեցւոյն և շրջապատ պարունակ մի պանծալի մանրամասն հատուածովք յօրինեալ – 462.

ՄԻ/նախ, և երկրորդ՝ կամ միւս ևս/ - Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանգէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի

առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432..Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434.

ՄԻ՜/արգել.մասիկ/ - Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. և նոցա զաղաղակ բարձեալ՝ արտասուս և հառաչանս առաջի արկանէին ասելով, մի՜ իսպառ մերժեր զմեզ ժառանգութենէ մերմէ: - 432. Եւ արդ սիրելի էր ինձ ևս հրաշափառագունիւ անցանել բանիւն ընդ ողբերգականացս հանդէս. այլ զի մի լռողացն խռովեսցին միտք՝ լռեսցի որ ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութասցուք ասպարէզ – 416. „զի մի, ասէ, արեգակն յանհաս բարձրութեանն երկնից ճեմեսցի կամար. և զճառագայթս ի խոնարհ արձակելով՝ զիմս լուսաւորեսցէ խաւար. – 414.

ՄԻԱԲԱՆԵԼ - Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ զոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440.

ՄԻԱՄԻՏ - Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն զաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թաղէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436.

ՄԻԱՅՆ Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս զանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. միայն զմերս գրաւեաց զմիտս և զտեսութիւն հրաշակերտն և քան զբազումս նորանշանն և զարմանալին Աղթամար. – 454. Ոչք յանհնարին սգոյն դառնութեան մատաղ մանկտոյն զսվորականն մոռացան դիեցուցանել զկաթն, ողբոց միայն պարապեալ միմեանց ձայնակցելով: - 412.

ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ - զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանուսս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. Եւ զգեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և զօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442. Եւ զօրացն մերձ կացեալ

զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհին Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. զոր հրաշափառապէս եցոյց մեզ երկրորդ Երուսաղէմ, միանգամայն և դուռն վերին Սիօնի: - 462. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շրջշրջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց գիտութիւն: - 452. հանգուցանէ զշփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, օտարաց միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … / բնագրում պակասում են որոշ բառեր/ կոչեցեալ ազգէ – 430. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հաստողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. որք զարիւնարբու զազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղագս ելից հնարել խոկային: - 408. Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս գանձուց և զինուց և ասպազինաց անհուն բազմութեանց: - 458. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի զոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422. Ստեղծագործեալ ջրկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհօղովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս զազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ

միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462. Վասն զի ի պատճառս որսոյ ելեալ շրջէր իշխանն թափուր յիւրոցն զօրացն, միանգամայն և մերկ ի զինուց. 410. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՁԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՅ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՁՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420.

ՄԻԱՊԵՏԵԱԼ - Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446.

ՄԻ ԵՒ ԿԷՍ - Յետ այսորիկ կեցեալ թագաւորն Աշոտ ամ մի և կէս՝ փոխի յաշխարհէս, փառօք ի փառս յուղարկեալ: - 418.

ՄԻՄԵԱՆՑ - Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս գոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիւկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436. և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. Եւ ի վերայ քաջասէր առ միմեանս լինելոյն՝ և զշինողութեան երկրի առնեն փոխադարձութիւն զաւառաց և բերդից ի մէջ երկոցունց: - 432. Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ ել գնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք ել և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424. Եւ կացեալ ի հանդիպոջ՝ ոչ կարէին ընդ զիրկս խառնել միմեանց: - 410. Եւ նորայ զնացեալ զկնի կոչողացն անյապաղելի և սիրով խաղաղութեան. որ ի հասանելն առ միմեանս՝ մեծաւ փառաւորութեամբ շքեղացուցանէ զիշխանն: - 438. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ զանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թևակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. և սուր ի վերայ եղեալ կոտորեցին և լցին զբերան դաշտին յանկելոց դիակացն յոյժ խտացեալ առ միմեանս. – 436. Իսկ և զգլուխս պարսպին ածեալ ի կիրճս դժուարամածս քարանձաւին՝ ի համբոյրս միմեանց մերձեցուցանէ. – 454. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք

զմիմեանց ձմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. Շրթունք նորա իբրև զլար կարմիր, ատամունք նորա հուպ առ միմեանս, զտեալք յաղտոյ: - 470. որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, գունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456. Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420. որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, գաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղազս ելից հնարել խոկային: - 408. Որք յանհնարին սգոյն դառնութեան մատաղ մանկտոյն զսովորականն մոռացան դիեցուցանել զկաթն, ողբոց միայն պարապեալ միմեանց ձայնակցելով: - 412. Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ՄԻՆ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450.

ՄԻՆՉ - Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ՄԻՆՉԴԵՌ - Եւ մինչդեռ կամէր զքօսնուլ ի կարծեալն իւրում խաղաղութեան՝ վաղվաղակի գան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սևան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426. Եւ մինչդեռ այս ամենայն գաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408. Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ

տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466.

ՄԻՆՉԵՒ - Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. անդ կալցեն գերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434. Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիւկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436. և անտի յառաջ մատուցեալ առնու զբերդն Ուղեոյ և տիրէ գաւառացն սկսեալ ի Կոգովտէ մինչև ցմիջոց Ուղեոյ և Մասեաց ոտն: - 444. Եւ անտի յառաջ մատուցեալ գայ հասանէ մինչև յաւանն Վան յաշխարհին Վասպուրական անթիւ բազմութեամբ: - 424. Եւ ի գալ զարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. Եւ իբրև զգազանս արիւնարբուս մրմռեալ՝ գան հասանեն մինչև ցքաղաքն Սաղամաս: - 436. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհին շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. և Հասանայ զրկեալ ի զգալի լուսոյն՝ ոգւոցն բացան աչք. և իսկոյն կրօնաւորեալ կեայր սրբութեամբ մինչև ցօր վախճանի իւրոյ: - 428. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական գաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրագածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդաղաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Ի ծայրից անտի զազաթանն ի խոնարհ մինչև ցեզր ծովուն լի և լի պարսպաւորէ անմերձենալի ամրութեամբ: - 434. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև

ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զզործ քաջաց և նախնեաց. - 454. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466. Յետ խաղաղանալոյ երկրին գթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Զոմարայ. – 432. Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զզազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, գայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462.

ՄԻՆՉ ԶԻ - և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զստատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440.

ՄԻՇՏ - Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. և պարիսպն է հրաշակերտ, աիեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկիւնաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զաիոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454. և տեարք և ազատք աշխարհին միշտ զնորայն սիրովն

գային – 420. կարգեալ աուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ գնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446. Ո՞ւր է բարեժմիտ շրթանցն ժպտումն, որ բազմերանգ բազմականս ոսկեզարդ զահոյիցն միշտ զմեզ ուրախարարն զմայլեցուցանէր բաժակաւ: - 416. Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսրայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420.

ՄԻ ՈՄՆ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430.

ՄԻՋՈՑ - և անտի յառաջ մատուցեալ առնու զբերդն Ուղեոյ և տիրէ զաւառացն սկսեալ ի Կոգովտէ մինչև զմիջոց Ուղեոյ և Մասեաց ոտն: - 444. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. տայ զմթերս զանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս զագաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի զաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ՄԻՏ/Ք/ - այլ զի մի լռողացն խռովեսցին միտք՝ լռեսցի որ ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութասցուք ասպարէզ – 416. Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի գնացելոյն յաշխարհէս. – 444. եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի գնացելոյն յաշխարհէս. – 444. և ապա հանէ զԳագիկ. և ածեալ զմտաւ վասն նորա՝ ոչ գիտէր զինչ առնիցէ. – 418. Եւ ելաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ „իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց„. – 444. Եւ զգեցուցեալ

ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և զօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրն ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարն արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ գանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թեւակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տհաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. զի նորայն զոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովու արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432. միայն զմերս զբաւեաց զմիտս և զտեսութիւն հրաշակերտն և քան զբազումս նորանշանն և զարմանալին Աղթամար. – 454. յինքն զրաւէ զմիտս տերանց և ազատաց աշխարհին, ասելով օրինակ զայս. եթէ ի դէմս Աշոտոյ առնեմ տեղապահութիւն աշխարհիս – 418. Ունի և խորանս կամարակիցս և անկիւնս /456/ և շրջապատս զեղապաճոյճս, անթիւ մտաց և անզննելի աչաց. – 458. ուստի և յայտնանէ ի բաց որոշելով զմեր միտս՝ յօգտակարն մեր փութասցուք պատմութեանցն հանդէս. - 454. Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420.

ՄԻԻՍ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430.

ՄԻՒՍ ԵՒՍ - Եւ զլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր զիտելով ի նոցունց զրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև զիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զիարկս արքունի: - 442.

ՄԻՒՍԱՆԳԱՄ - Զայս խնդրէ Սմբատ պարզևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, զուցէ զնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուազին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422.

ՄԽԵԼ - Այլ Աստուած ոչ ետ թոյլ ձեռին նորա մխել յարիւն արդարոյն: - 418.

ՄԿԱՆՔ - և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454.

ՄՂԵԼ - ,,Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416.

ՄՆԱԼ - Իսկ ամիրայն այնուհետև անց զնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկուսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացաք: - 426. Իսկ բարք անարծաթասէր զոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450. Իսկ սորա մտեալ բարձրազազաթունս լերանցն իբրև զիարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. Որք յաշխարելն իւրեանց ասէին այսպէս, ,,վա՜յ, կորեաւ մեծանուն իշխանն, և անտերունչ մնաց երկիրս Հայոց,,: - 414.

ՄՆԱՑԵԱԼ - Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական զաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434.

ՄՇՏԱԲՈՒՂԽ - Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ զետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. Նա որդւոց իւրոց կրթարան բարեաց և մշտաբուղխ աղբիւր /470/ իմաստից: - 472.

ՄՇՏՆՋԵՆԱՒՈՐ եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի գնացելոյն յաշխարհէս. – 444.

ՄՈԼԱՐ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ՄՈԼԵԳՆԻԼ - Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դեննադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424.

ՄՈԽԻՐ - Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414.

ՄՈԿԹԴԻՐ - Եւ գլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր գիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև գիտաց թագաւորեալն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442.

ՄՈԿՔ - Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Ջոէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. Իսկ մեծանուն իշխանն վաղվաղակի զօր գումարեալ ասպատակեալ յերկիրն Մոկաց յաւուրս ձմերայնոյ: - 434.

ՄՈՌԱՆԱԼ - Որք յանհնարին սգոյն դառնութեան մատաղ մանկտոյն զսովորականն մոռացան դիեցուցանել զկաթն, ողբոց միայն պարապեալ միմեանց ձայնակցելով: - 412.

ՄՈՐՈՒՔ - Տէգք մորուաց նորա զօրէն մանուշակի ծաղկեալք ի վերայ գունազեղ այտից՝ ի կերպս զուարթնոց տեսողացն զնա ցուցանէր: - 470.

ՄՌԻՏ/Ք/ - մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զզործ քաջաց և նախնեաց. - 454.

ՄՌ - Պատմեաց մեզ և հաւատարիմ ոստիկան մի ի գործավարաց քաղաքին, եթէ եմուտ ի շինուածս տաճարին երկաթ լտերս իբրև ՄՌ. – 458.

ՄՍԵՂԻ - Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց անհամեմատ ի մէջ ամենայն մսեղեաց բանական ազգի. – 470.

ՄՏԱՀԱՐՈՒՍՏ - Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ումն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440.

ՄՏԱՆԵԼ - իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շրջշրջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452. Պատմեաց մեզ և հաւատարիմ ոստիկան մի ի գործավարաց քաղաքին, եթէ եմուտ ի շինուածս տաճարին երկաթ լտերս իբրև ՄՌ. – 458.

ՄՏԵԱԼ - Եւ նորա զինւոր մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. Իսկ սորա մտեալ բարձրազագաթունս լերանցն իբրև զիարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին ննզաւոր, կեղծաւոր բարեկամն … դայեակն խաւարի, արեան մտեալ սատարն, խրատեալն ի սատանայէ, անհամբոյրն ի բարեաց, արբանեակն չարին – 410.

ՄՏՐԱԿ - Անդ քաջին և հզօր իշխանին մտրակ ի կուշտ արարեալ երիվարին՝ արագ ընդ դժուարինն անդր անցանէ յորձան: - 410.

ՄՐԱՋԱՐԴ - հեր զլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրազեղ զիսաւորութեամբ ուղերեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խունախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ՄՐԳԱՊԱՀ - սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454.

ՄՐՄՌԵԱԼ - Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418. Եւ իբրև

զգազանս արիւնարբուս մրմռեալ՝ գան հասանեն մինչև ցքաղաքն Սաղամաս: - 436. Իսկ զկնի բառնալոյ սգոյն մեծի՝ խաղաղացուցանէ թագաւորն զաշխարհն ի մրմռեալ պատերազմացն Պարսից և Սևորդւոցն Հագարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446.

ՄՕՏ - Մօտ գայ յիշխանն, և զիրկս զպարանոցաւն արկեալ տայ զյուղայեանն համբոյր: - 410.

Յ

ՅԱԳԵԱԼ - զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432.

ՅԱԳԵՆԱԼ - ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի/ճիշտը՝յագեսցի/ հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարն շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448.

ՅԱԴԱՄԱԿԵՐՏ - և ինքն երթեալ ի գաւառն Աղբագ՝ դադարէ ի Յադամակերտն աւանի: - 426. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յադամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436.

ՅԱԿԱՆ ՔԹԹԵԼ - և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 420.

ՅԱՂԱԳՍ - Յաղագս սորա հաւաստապէս և յոյժ ըղձալի է ինձ առնել բանից դեգերանս ի սմա, և ի սորին գործս և գովեստս – 420. Ահա ասացաք որ ինչ յաղագս սրբոյ եկեղեցւոյն: - 464. Բանայր առաջի նորա զհրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն հմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. Իսկ մեր ի բազմաց զսակաւն յիշատակելով՝ ահա ասացաք որ ինչ յաղագս Ոստանն աւանի: - 452. ՅԱՂԱԳՍ ՄԵԾԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԸՆԴ ԱՌՆՆ ԱՐԱԲԱՑԻՈՅ Ի ԴՐՈՒՆՍ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԴՈՒՆԱՅ – 464. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ԶՁԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՑԻՆ: - 452. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ.

ԶՈՐՈՑ ՄԵՔ ԶԻՒՐՆ ԵՒ ԶՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՍՅՈՒՔ – 460. ՅԱՂԱԳՍ ԱՇԽԱՐՀԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ԳԱԳԿԱՅ ԵՒ ԲԱԶՈՒՄ ՏԵՂԵԱՑ ՆՈՐՈԳՄԱՆՑ ԵՒ ՀՐԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆՑ ՈՍՏԱՆՆ ԱՒԱՆԻ: - 450. ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՆ ՊԱՐՍԻՑ – 448. ՎԱՄՆ ԲԱՌՆԱԼՈՅ ՄԳՈՅՆ ՄԵԾԻ, ԽԱՂԱՂԱՑՈՒՑԱՆԵԼՈՅ ԱՐՔԱՅԻ ԶԱՇԽԱՐՀՍ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ՅՈՒՍՓԱՅ ՈՐԴԻՈՅ ԱՊՈՒՍԱՃԱՅ: - 446.

ՅԱՂԹԵԱԼ - Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուելոց ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարգևատուն զոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408. Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայնԱփշին – 424.

ՅԱՂԹԵԼ - և զտանէր զնա իբրև զլեառն մի բարձր անշարժ ի հողմոց պատերազմացն հնչմանց. որոց և յաղթէր իսկ մեծաւ արութեամբ: - 440. Եւ հասեալ ի վերայ ի մէջ գիշերի կարծէր յաղթել, ոչ իմացեալ զիմաստնոյն՝ թէ ,,ոչ յաջողեսցի մարդոյ յանիրաւութենէ,,: - 426.

ՅԱՂԹՈՂ - Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. Իսկ մեծանուն իշխանին Գազկայ բազում և երևելի պարգևօք շքեղացուցեալ նախապատուէ զյաղթող այրն Թաղէոս: - 436.

ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ - ,,աւուրք սաստկութեան են և զործ պատերազմի, ո՞վ զիտէ, ո՞յր ուրուք յաղթութիւնն լինիցի,,: - 424. Աստ ի մէջ կացեալ Աշոտ իշխանն Վասպուրական սակաւ զօրօք, և բազում օգնականութեամբ բարձրեալոյն, պարտէ զթշնամին մեծաւ յաղթութեամբ – 428. Եւ այսքան և այսպիսեօք բարձրանշան յաղթութեամբք հռչակաւոր և երևելի ի մէջ Հայաստանեայց այրն լինէր: - 406. և առեալ զբանակս նոցա յաւարի, փրկեալ և զգերեալսն՝ դարձան յիւրաքանչիւր տեղիս մեծաւ յաղթութեամբ: - 468. և զբազումս ձերբակալս արարեալ՝ ածեն առաջի իշխանին մեծաւ յաղթութեամբ: - 436. ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԳՈՐԾՔ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆՆ ԳՈՐԾՔ: - 464. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յադամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Մաշեալ ի սուր

սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհն ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464. ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆ ԴԵԼՄԿԱՅՆ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ ԵՒ Ի ԳԱՒԱՌՆ ԱՂԲԱԳ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐԱՅՆ ՀԱՅՈՑ Ի ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ: - 468. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466.

ՅԱՃԱԽԵԼ - Եւ յառնելն արքայի զայսոսիկ յաճախեաց պատերազմաւ և ի վերայ Ասորեստանի և զաւառս բազումս ամրոցովքն հանդերձ յինքն ձգեալ կորզեաց: - 460.

ՅԱՅՆԺԱՄ - Յայնժամ Աշոտ իշխանն Վասպուրական, ճանապարհ արարեալ ընդ գաւառն Բագրևանդ՝ արագ յիւրն անցանէ աշխարհ: - 424. Յայնժամ Ապումրուան յառաջ մատուցեալ, խորհուրդ ի մէջ առեալ, կամեցաւ տիրել իշխանութեանն Վասպուրականի – 418. Յայնժամ առնն քաջի Թադէի զաչս յերկինս համբարձեալ յօգնականութիւն կարդալով զՏէրն Քրիստոս. – 436. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. Յայնժամ ի թիկունս օգնականութեան կոչէ զիշխանն Աշոտ թագաւորն Սմբատ. – 428. Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի … այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զազաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ՅԱՅՏ ԱՌՆԵԼ - ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՅՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ԶՈՐՈՅ ՄԵՔ ԶԻՒՐՆ ԵՒ ԶՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՍՑՈՒՔ – 460.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ - և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և

շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԵՐՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆՁԻՆ ԵՒ ՓԱՌԱՑ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ: - 468.

ՅԱՅՏՆԱՊԷՍ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ՅԱՅՏՆԵԼ - Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, „գուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ„: - 408. Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմուսս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Բանայր առաջի նորա զհրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն իմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440.

ՅԱՅՏՆԻ - Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով գելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450.

ՅԱՆԴԳՆԱԳՈՅՆ - զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442.

ՅԱՆԴԳՆԻԼ - „զի՞ դուք, ո՜վ մարդիկք, և ընդէ՞ ր գործել զայդ յանդգնիք. չի'ք ուրեք թշնամիք. ո'չ ուստեք պատեալ պատերազմ: - 414.

ՅԱՆԽՆԱՅ - իսկ այլոց պատերազմաւ պատահեալ տայր բերանոյ սրոյ և յանխնայ կոտորէր, երբեմն անձամբ և երբեմն ի ձեռն զօրացն: - 460.

ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ -և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454.

ՅԱՆԿԱՐԾՕՐԷՆ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, զայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464.

ՅԱՆՃՈԳՍ - Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնևձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. Եւ մինչդեռ այս ամենայն զաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408.

ՅԱՆՁԻՆ ԿԱԼԵԱԼ - և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454.

ՅԱՆՁՆ ԱՌՆԵԼ - Եւ զլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր զիտելով ի նոցունց զրոց, և զմիւս ևս վերազրեալ Մոկթդիր, իբրև զիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442.

ՅԱՆՁՆ ԱՌՆՈՒԼ - սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն զաւառ: - 410.

ՅԱՋՈՂԵԱԼ - Եւ զայս ամենայն յաջողեալ սմա շնորհացն Աստուծոյ՝ խաղաղանայ երկիրն Վասպուրական: - 432.

ՅԱՋՈՂԵԼ - Բայց ի զնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ զնաց և թագաւորն Գագիկ ի զաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ զողացեալ առնու ի զիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. թերևս յաջողեսցէ մեզ Աստուած ծայրազունին հանդիպել լրման, բազմավէպ զրուցատրութեանց քաջի արանց տանն Արծրունեաց: - 416. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ զումարեալ զօրս բազումս, զայ ի զաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Ցաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436.

ՅԱՋՈՂԻԼ - Եւ հասեալ ի վերայ ի մէջ զիշերի կարծէր յաղթել, ոչ իմացեալ զիմաստնոյն՝ թէ ,,ոչ յաջողեսցի մարդոյ յանիրաւութենէ,,: - 426. Նաև զբազում զործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուազ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406.

ՅԱՋՈՐԴԵԼ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430.

ՅԱՌԱՋ - Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսամայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սգոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս եբրայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տայ զողբս: - 414. և անտի յառաջ մատուցեալ առնու զբերդն Ուղեոյ և տիրէ գաւառացն սկսեալ ի Կոգովտէ մինչև ցմիջոց Ուղեոյ և Մասեաց ոտն: և անտի յառաջ մատուցեալ առնու զբերդն Ուղեոյ և տիրէ գաւառացն սկսեալ ի Կոգովտէ մինչև ցմիջոց Ուղեոյ և Մասեաց ոտն: - 444. Եւ անտի յառաջ մատուցեալ գայ հասանէ մինչև յաւանն Վան յաշխարհին Վասպուրական անթիւ բազմութեամբ: - 424. Յայնժամ Ապումրուան յառաջ մատուցեալ, խորհուրդ ի մէջ առեալ, կամեցաւ տիրել իշխանութեանն Վասպուրականի – 418. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466.

ՅԱՌԱՋԱԳՈՅՆ - Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ զանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թևակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ գայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զգալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. Քանզի կանխագիտութեամբն իւրով ամենաթագաւորն Քրիստոս յառաջագոյն նկատեալ զերջանիկ մանուկն Գագիկ, անօթ ընտրութեան արժանի իւրոցն լինել շնորհաց – 420.

ՅԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԻՒՆ - Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416.

ՅԱՌԱՋԱՏԵՍ - Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436.

ՅԱՌԱՋԳԻՏՈՒԹԻՒՆ - Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468.

ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ - և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և աիարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. զոր և մերս բան զարդարնն ասել ոչ զանզիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ԶՁԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՅԻՆ: - 452. որ թէպէտ և յառաջ քան զայսոսիկ ի Դաւթայ Սահառունոյ և յՌաշամայ Ռշտունւոյ և ի Բաղափրանայ ասի առեալ շինութիւն – 454.

ՅԱՌՆԵԼ - Եւ յառնելն արքայի զայսոսիկ յաճախեաց պատերազմաւ և ի վերայ Ասորեստանի և զաւառս բազումս ամրոցովքն հանդերձ յինքն ձգեալ կորզեաց: - 460. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438.

ՅԱՏԱԿ - հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն. – 454.

ՅԱՐԱԿԻՑ - Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Զռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432.

ՅԱՐԱՇԱՐԺ - Նա ի սիրտս բռնաւորաց Բաբելացւոց, Մարաց և Պարսից, Յունաց և բարբարոսաց, հրացեալ և յարաշարժ բևեռ: - 472.

ՅԱՐԱՏԵՒԱՅԵԱԼ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար զիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444.

ՅԱՐԴԱՐԵԼ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հաստողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ՅԱՐԴԱՐԻՉ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին,

մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ <u>յարդարիչ</u> պատերազմին. և զաhի hարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - /436/

ՅԱՐԿ - և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից <u>յարկացն</u> զտաճար փառաց: - 460.

ՅԱՐՁԱԿԵԱԼ - Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք <u>յարձակեալ</u> ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434.

ՅԱՐՁԱԿԻԼ - Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ <u>յարձակեցաւ</u> ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440.

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆ - <u>ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆ</u> ԴԵԼՄԿԱՅՆ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ ԵՒ Ի ԳԱՒԱՌՆ ԱՂԲԱԳ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ՋՕՐԱՅՆ ՀԱՅՈՑ Ի ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ: - 468.

ՅԱՐՈՒՅԱՆԵԼ - զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև զԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց <u>յարուցանէր</u>, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460.

ՅԱՐՈՒՅԵԱԼ - Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու <u>յարուցեալ</u> սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ՅԱՐՔՈՒՆՈՒՍՏ - Այսու ժամանակաւ առաքին <u>յարքունուստ</u> պատզոսք պատուաւորք զօրօք բազմօք, որոց հրաման տուեալ՝ անցանել յԱտրպատական: - 444. Եւ արքայն Յուսփ եկ զնաց յաշխարհին Պարսից ապստամբել <u>յարքունուստ</u>, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնևձիոյ. որոց առեալ զհրաման <u>յարքունուստ</u>՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոզս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. թագընկալ փառօք պատուիլ ումեք <u>յարքունուստ</u>, մանաւանդ քրիստոնէի և ուղղափառ հաւատացելոյ և որդւոյ թագաւորի սեփհական և բնաբար տիրողի Հայոց. – 442. Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս <u>յարքունուստ</u>՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444.

ՅԱՒԵԼՈՒԼ - և հաւաստապէս ճշմարտութեամբ նուազեաց զասելն, քան թէ առատութեամբն յաւելեաց ի բազումս. – 458.

ՅԱՒԷԺ - և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466.

ՅԱՒԷՏ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց փիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և փափաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերնեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ գալստեանն նորա առ նա: - 440. Զայսոսիկ և ևս յաւէտ քան զսոյնս ասէ տիկինն ընդդէմ լալականացն: - 414.

ՅԱՒԻՏԵԱՆ - կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ զնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446.

ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ - և խնդրէ զարիւնն իւր և զիւրոյ ազգին՝պարգևք և զինք վարձուց ծառայութեան յաւիտենականի, և անննեգ կալ ի դրան արքունի: - 430.

ՅԱՓՇՏԱԿԵԱԼ - Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սևան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհին Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. զոր այնքան վաղագոյն այլազգեացն յափշտակեալ էին – 406. Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Սղզայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարազայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406.

ՅԱՓՇՏԱԿԵԼ - Աստ ապա ի պատեհս գտեալ հարազատաց սոցա՝ սկսան յափշտակել զտեղիս տեղիս ի ձեռաց մանկանցն: - 418.

ՅԱՓՇՏԱԿՈՒԹԻՒՆ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ,

արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ՅԵՆՈՒԼ - Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412.

ՅԵՏ - Յետ այսորիկ խաղաղանայ երկիրս Հայոց ի հինից չարահնար իսմայէլական ազգին: - 426. Յետ այսորիկ կեցեալ թագաւորն Աշոտ ամ մի և կէս՝ փոխի յաշխարհէս, փառօք ի փառս յուղարկեալ: - 418. Յետ խաղաղանալոյ երկրին գթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Զղմարայ. – 432. որում ցանկացեալ ոմն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արև յետ ամպոյ, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430. որում ցանկացեալ ոմն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արև յետ ամպոյ, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430.

ՅԵՏԻՆ - անդ կալցեն զերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434. ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ գիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446.

ՅԵՏՍ ՀԱՐԵԱԼ - Զայս հրաման տէրունեան յետս հարեալ Սմբատայ՝ շարժեաց զբազում չարիս ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ և ժողովրդեանն տեառն: - 440.

ՅԵՐԿԻՐ ԱՆԿԵԱԼ - Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զգլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414. Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412. և այնուհետև բազմութիւն դիակացն յերկիր անկելոցն էին թանձրացեալք ի վերայ երեսաց դաշտին իբրև զօրայս անդւոյ լիոյ յաւուրս հնձոց. – 466.

ՅԻՆՔՆԱՀԱՅԵԱՑ - Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430.

ՅԻՇԱՏԱԿ - Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Եւ արդ ոչ ներէ մեզ բանս առանց մեծի և արժանաւորապէս ողբոց թողուլ

զյիշատակ կորստեան ամէնօրհնեալ հզօրին: - 412. Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448. Իսկ զօր նաւակատեաց սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464. կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ զնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ԶՋԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՅԻՆ: - 452. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի զովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432.

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼ - Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զհիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. զորոյ և ոչ զհամբաւն ոք դարուց ի դարս յիշատակել կարողանայ առ նա հասելոցն – 406. Իսկ մեր ի բազմաց զսակաւն յիշատակելով՝ ահա ասացաք որ ինչ յաղագս Ոստանն աւանի: - 452.

ՅԻՇԵԱԼ - և նորա յիշեալ զգուք արեան հարազատութեանն՝ զայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. և արքայի յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ ել զնաց զօրօք բազմօք զհարազատին խնդրել զքէն վրիժուց: - 464.

ՅԻՇԵԼ - Աստանօր յիշէ իշխանն Աշոտ զչարաբարոյ արբանեկութիւնն Հասանայ որդւոյ Վասակայ դենադարձի, զոր արար առ ամիրայն Ափշին: - 426. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս զանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446.

ՅԻՍՈՒՍ - Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զզազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460.

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ - և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462.

ՅԻՐԱԻԻ - Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470.

ՅԻՍՐ - Եւ առաքէ զայր մի ներքինի, որում անուն էր Յիսր զօրօք բազմօք, զի երթեալ պատերազմեսցէ ընդ իշխանին: - 426.

ՅՂԵԼ - և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440. Եւ անդէն ի միում զիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ գետավէժսն սատակեցան արք իբրև ԲՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468. ուր և անդէն վաղվաղակի ժամանէ իշխանն և շղթայակապ արարեալ յղէ զնա յաւանն Վան և ի մետաղս բնակեցուցանէ ի նորին ամրոցի: - 408.

ՅՂԵԼՈՅ - Նա խարդախող և կարծեցուցիչ հրովարտակաց և պատգամաց յղելոց առ նա հուր ծախիչ: - 472.

ՅՂԻ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410.

ՅՂՓԱՑԵԱԼ - դեռ ևս ցայն ժամանակս անդ յղփացեալ ամրացեալ կային մարդիկ դարուն Ութմանիկք կոչեցեալ ազգաւ: - 434.

ՅՈՅԺ - զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանգէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. և գտանէր զնա ամենայնի ճարտարապետ և յոյժ հմտագոյն: - 440. և ըստ գրեցելումն թէ „պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց„ , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. Եւ ինքն զազաթն ամրոցին է ծովահայեաց և յոյժ վայելուչ. – 452. և սուր ի վերայ եղեալ կոտորեցին և լցին զբերան դաշտին յանկելոց դիակացն յոյժ խտացեալ առ միմեանս. – 436. և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. Եւ քանզի ոչ

ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերնեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ գալստեանն նորա առ նա: - 440. զի յոյժ խանդաղատական և զուարթագին ոգւով իւրով սիրէր զնա. – 432. Ի բաց առան ի դրաց սենեկացն ոսկեհուռն կամարաձև երանգոցն տարազք, և սեաւք խոշորագոյնք և յոյժ տխրալիք զտեղին փոխաբերեցին. – 414. հեր զլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրազեղ զիսաւորութեամբ ուղերեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470. Յաղագս սորա հաւաստապէս և յոյժ ըղձալի է ինձ առնել բանից դեգերանս ի սմա, և ի սորին գործս և զովեստս – 420. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. նաև ծառովք պտղաբերովք սաղարթեալ և այգնետ բազմութեամբք յոյժ վայելչացեալ զարդարի. – 450. որ է յոյժ ըղձալի իմաստնոց – 462. Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի զունազոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի զլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՅՈՅՆՔ - Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440. Նա ի սիրտս բռնաւորաց Բաբելացւոց, Մարաց և Պարսից, Յունաց և բարբարոսաց, հրացեալ և յարաշարժ բնեռ: - 472.

ՅՈՅՍ - զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420.

ՅՈՎՍԻԱՅ - Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470.

ՅՈՐԴԱՀՈՍ - և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմազրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. Նաև ի գլխոյ լերինն հոսեալ իջանեն գետք սահանակարկաջք յորդահոսք, որով ոռոգանի երկիրն առ հասարակ. – 452. վայիւք և ողբովք և յորդահոս արտասուօք զերկիրն լրացուցանէին դառնութեամբ – 412.

ՅՈՐԴԱՀՈՍԱՆՔ - Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ՅՈՐԴԱՌԱՏ - ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար գոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ՅՈՐԺԱՄ - Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսաարացւոց և Թէրէնացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՅՈՐՁԱՆ - Անդ քաջին և հզօր իշխանին մտրակ ի կուշտ արարեալ երիվարին՝ արագ ընդ դժուարինն անդր անցանէ յորձան: - 410.

ՅՈՐՄԷ ՀԵՏԷ - և զկնի հնգից ամաց յորմէ հետէ սկսան շինել՝ պայծառացեալ բարձրացաւ շինութիւն քաղաքին առաւել քան զառաւել: - 456.

ՅՈՒԴԱՅ - և նորա ըստ նմանութեան Յուդայի՝ առեալ զգինս աստուածավաճառ նմանութեամբ, տայ զբերդն ի ձեռս Սմբատայ թագաւորին Հայոց: - 438.

ՅՈՒԴԱՅԵԱՆ - - Մօտ գայ յիշխանն, և զիրկս զպարանոցաւն արկեալ տայ զյուդայեանն համբոյր: - 410.

ՅՈՒԶԵԱԼ - եթէ շարժեսցի ծով յուզեալ ի հողմոց՝ ծաղկաձև ալիքն զբօսացուցանողք և վայելուչք երևին. – 452.

ՅՈՒՋԵԼ - որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղագս ելից հնարել խոկային: - 408.

ՅՈՒՂԱՐԿԵԱԼ - Յետ այսորիկ կեցեալ թագաւորն Աշոտ ամ մի և կէս՝ փոխի յաշխարհէս, փառօք ի փառս յուղարկեալ: - 418.

ՅՈՒՂԱՐԿԵԼ - և արքայ յուղարկէ զնոսա ըստ խնդրոյն արքունի. և նոցա երթեալ պատերազմեցան յարնելից կողմանն: - 444.

ՅՈՒՆՔ - հեր գլխոյ նորա թխակերպ, գանգուրագեղ զխաւորութեամբ ուղերեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ՅՈՒՇ ԱՌՆԵԼ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ՅՈՒՍԱՑԵԱԼ - Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպի ի խնդրեալ պարգևացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրագլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. առ որ նայեցեալ տիկինն՝ յուսացեալ արձանացուցանէ զսիրտ իւր – 416.

ՅՈՒՍՓ - Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ գողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ զոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. Եւ արքայն Յուսփ ել գնաց յաշխարհին Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. և ելեալ հրամանաւ արքունի

ոստիկան ումն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. Եւ փախստական արարեալ զզօրսն ամիրային Յուսփայ, ձերբակալ նս արարեալ և զինքն՝ բառնան ի դուռն արքունի – 444. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տհաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերնեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ զալստեանն նորա առ նա: - 440. Ընդ այնր ժամանակս դեռ ևս բռնակալութեամբ տիրէր Պարսից և/446/ Հայոց Յուսփ որդին Ապուսաճայ – 448. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. ՎԱՄՆ ԲԱՌՆԱԼՈՅ ՍԳՈՅՆ ՄԵԾԻ, ԽԱՂԱՂԱՑՈՒՑԱՆԵԼՈՅ ԱՐՔԱՅԻ ՋԱՇԽԱՐՀՍ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ՅՈՒՍՓԱՅ ՈՐԴԻՈՅ ԱՊՈՒՍԱՃԱՅ: - 446. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ումն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի զանձս արքունի: - 440.

ՅՕՐԻՆԵԱԼ - ածեալ զթիկամբք եկեղեցւոյն և շրջապատ պարունակ մի պանծալի մանրամասն հատուածովք յօրինեալ – 462. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իջէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. նմանահան ճշգրտութեամբ յօրինեալ է ընդդէմ Փրկչին և փառազարդ պատկեր արքային Գագկայ – 462. որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով՝ հրաշալիս իմն ներգործեաց, բազում նաւաց յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ նաւահանգիստ – 454.

ՅՕՐԻՆԵԼ - և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սգոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս եբրայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տայ զողբս: - 414. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466.

ՅՕՐԻՆՈՒԱԾ - եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս գոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շքշքջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452. վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452.

ՅՕՐԻՆՈՒՄՆ - Եւ եղեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծագնի ականբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442. հեր գլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրագեղ զիսաւորութեամբ ուղերեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

Ն

Ն /թիվ՝չորս հարյուր/ - Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհն ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464.

ՆԱ - և նոցա ի դիմի հարեալ զպատերազմի նշանակէն/ճիշտը՝նշանակեն/ հանդէս: - 428. մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս,   որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ զայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա

զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ զթայր և դոնքաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հագարեանն ազգէ: - 432. զի յոյժ խանդաղատական և զուարթագին ոգւով իւրով սիրէր զնա. – 432. զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. նորա զնացեալ անթիւ բազմութեամբ զօրու՝ թողու ոստիկան Պարսից զմի յիւրոց հոմանեաց, որում անուն էր Փէթք. – 448. ուր և անդէն իսկ երկուք յորդւոց իւրոց, նս և բազումք ի զօրաց անտի չարամահ սատակեցան առաջի երեսաց նորա – 426. ... Տուեալ եղև նմա ի տեառնէ և այլ եւս որդի մի, զոր անուանէ յանուն հորեղբոր իւրոյ Գուրգէն: - 406. ամենայն ակն զնա բաղձայր տեսանել, ուստի և ամենայն հոգիք աղաղակէին „Տէր, կեցո զթագաւորն և լուր մեզ„. – 470. Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. Այլ Աստուած ոչ ետ թոյլ ձեռին նորա մխել յարիւն արդարոյն: - 418. այլ և ի հոսանս հրաձգութեանցն առաջի նորա և ի կայթմունս թնդականացն և ի հնչմունս փողոցն առ հասարակ դղրդեալ բիւր բիւրոց մարդկան – 470. Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. առաքէ և թագ և հանդերձս երևելիս թագաւորին Հայոց Գագկայ՝ հաստատել ի ձեռս նորա զՀայաստան աշխարհս: - 444. Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զքերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրագլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝մարզի/: - 408. Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զքերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրագլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /մարզի/: - 408. Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ զողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զքերդն Մակուայ. – 444. Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ զոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. բայց սակայն սիրտք նոցա ոչ էին ուղիղ, ոչ միայն առ իշխանն՝ այլ և ոչ առ տէրն Քրիստոս: - 430. Բանայր առաջի նորա զհրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն հմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. Բանայր առաջի նորա զհրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն հմտանայր բխելոց ի նմանէ

իմաստիցն: - 440. Բանայր առաջի նորա զիրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն հմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. Բանայր առաջի նորա զիրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն հմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. Բանայր առաջի նորա զիրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն հմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. եղեալ են ի նմա դրունք հաստուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղզեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս զոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. և առաքեալ զօրս ի վերայ նոցա՝ և ըմբռնեալ ածեն որդւովքն հանդերձ առաջի նորա. – 432. և առաքեալ զօրս ի վերայ նոցա՝ և ըմբռնեալ ածեն որդւովքն հանդերձ առաջի նորա. – 432. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի գան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. և այնուհետև առն ամբարշտի զօր գումարեալ արս իբրև ԺԳՌ դիմէ ի վերայ արքայի, գունակ այլոց ոմանց զնա կարծելով. – 466. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ անդէն ի միում գիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. և ապա հանէ զԳագիկ. և ածեալ զմտաւ վասն նորա՝ոչ գիտէր զինչ առնիցէ. – 418. և առեալ զբանակս նոցա յաւարի, փրկեալ և զգերեալսն՝ դարձան յիւրաքանչիւր տեղիս մեծաւ յաղթութեամբ: - 468. և արքայ յուղարկէ զնոսա ըստ խնդրոյն արքունի. և նոցա երթեալ պատերազմեցան յարևելից կողմանն: - 444. և արքայ յուղարկէ զնոսա ըստ խնդրոյն արքունի. և նոցա երթեալ պատերազմեցան յարևելից կողմանն: - 444. Եւ արքայն Յուսփ ել զնաց յաշխարհին Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. Եւ արքայն Յուսփ ել զնաց յաշխարհին Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. Եւ Գագիկ իշխանն Վասպուրական երթալով երթայր և մեծանայր, և Տէր Ամենակալ էր ընդ նմա: - 432. և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա

հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ „թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ„: - 420. և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ <u>նորա</u> զասացեալն ի մարգարէէն, թէ „թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ„: - 420. Եւ զլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր գիտելով ի <u>նոցունց</u> գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև գիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. Եւ զլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր գիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև գիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ <u>նմա</u> թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. Եւ զլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր գիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև գիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ <u>նմա</u> զհարկս արքունի: - 442. և գտանէր զ<u>նա</u> ամենայնի ճարտարապետ և յոյժ հմտագոյն: - 440. և գտանէր զ<u>նա</u> իբրև զլեառն մի բարձր անշարժ ի հողմոց պատերազմացն հնչմանց. որոց և յաղթէր իսկ մեծաւ արութեամբ: - 440. Եւ եդեալ թագ ի գլուխ <u>նորա</u> զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծագնի ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ <u>նորա</u> ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450. Եւ ելաց զ<u>նա</u> արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ „իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց„. – 444. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զ<u>նա</u> էին: - 438. և եղև օր վախճանի <u>նորա</u> սուգ մեծ ամենայն Հայաստան աշխարհին: - 444. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի <u>նոցա</u> քաջի առնննձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնննձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն <u>նոցա</u> յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրագոյն ի մէջ առնու, ի հաստուածի պատճառս առաքէ առ <u>նա</u> զքեռորդի իւր զՀասան: - 408. և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս <u>նորա</u> բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար <u>նմա</u> ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զ<u>նա</u>

իբրև զանզօր տղայ: - 442. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհն Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհն Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. Եւ հանեալ զնոսա անտի՝ տայ զմատանի ի ձեռս Աշոտոյ և տիրեցուցանէ սեփհական ժառանգութեանն հանդերձ իշխանական ճոխութեամբ: - 420. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. Եւ մինչդեռ այս ամենայն գաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408. և յամենայն մասունս թագաւորականս գտանէր զնա զուտ և նազելի/438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440. Եւ յարբունս հասեալ Աշոտ՝ կայր ըստ սովորութեանն ահիւ ընդ ձեռամբ Ապումրուանայ, զի և փեսայացուցեալ իսկ էր նմա: - 418. Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. և նորա

առեալ դառնայ և դիմէ ի վերայ Աշոտոյ մեծաւ սպառնալեօք, ոխս պահեալ վասն զնորայն արհամարհելով կոչումն. – 424. Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. և նորա ըստ նմանութեան Յուդայի՝ առեալ զզինս աստուածավաճառ նմանութեամբ, տայ զբերդն ի ձեռս Սմբատայ թագաւորին Հայոց: - 438. և նորա հետամուտ եղեալ ընդ քաղաքն Տփղիս, ոչ սակաւ հարստահարութիւն արարեալ զլխոյ Սմբատայ՝ առնու հարկս բազումս: - 424. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուելոց ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուելոց ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուելոց ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. և նորա տուեալ զեղբայրն զԳագիկ, և զկնի է ամսոյ առաքէ զԳուրգէն զկրտսերն և դարձուցանէ զԳագիկ: - 424. Եւ նորայ գնացեալ զկնի կոչողացն անյապաղելի և սիրով խաղաղութեան. որ ի հասանելն առ միմեանս՝ մեծաւ փառաւորութեամբ շքեղացուցանէ զիշխանն: - 438. և նոցա զաղաղակ բարձեալ՝ արտասուս և հառաչանս առաջի արկանէին ասելով, մի՛ իսպառ մերժեր զմեզ ժառանգութենէ մերմէ: - 432. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ գանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թևակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմազրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Ջռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. Եւ քանզի այր

զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Եւ քանզի առեալ էր Գագկայ զքոյրն Հասանայ կնութեան՝ վասն այնորիկ և սիրով խաղաղութեամբ ընդունի զնա յամրոցն: - 408. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468. Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468. Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝գեղջ, կամ՝գեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝ /ճիշտը՝ գեղջ, կամ՝ գեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448. Եւ քանզի որդի քեռ էր Ապումրուան տիկնոջն Սոփեայ՝ վասն այնորիկ արձակէ զնա ի կապանաց հրամանաւ հօր իւրոյ: - 416. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ զալստեանն նորա առ նա: - 440. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ զալստեանն նորա առ նա: - 440. զի բեկեալ էր սիրտ նորա առ ուշի, քաջութեան մանկանն, և սպասէր զաղտ կորուսանել զնա: - 418. զի բեկեալ էր սիրտ նորա առ ուշի, քաջութեան մանկանն, և սպասէր զաղտ կորուսանել զնա: - 418. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհի ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհի ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն

պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. զորոյ և ոչ զհամբաւն ոք դարուց ի դարս յիշատակել կարողանայ առ նա հասելոցն – 406. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև զԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև զԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ գիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Իսկ առ սա հասեալ

նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի գոնեա փառազարդ երեսացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410. Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարգևատուն գոլով՝ զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յադամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յադամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432. խնայեաց ի նոսա, և ի հիմանց տապալեալ զշինուածս ամրոցին՝ հաստատէ նոցա զժառանգութիւն իւրեանց գաւառին, և բնակել աներկիւղ յերեսաց հզօրին: - 432. խնայեաց ի նոսա, և ի հիմանց տապալեալ զշինուածս ամրոցին՝ հաստատէ նոցա զժառանգութիւն իւրեանց գաւառին, և բնակել աներկիւղ յերեսաց հզօրին: - 432. համբաւէր ի լսելիս նորա զզրուցաբանութիւն հնոցն թագաւորաց դարուց ի դարս, և զեղեալս առ նորօք զպատերազմունս: - 440. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440. հեր զլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրազեղ զիսաւորութեամբ ուղերեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհին ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464. մատուցանէ և պատարագս և զոհս զենմանց բազմաբիւր զանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ՋԶԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՑԻՆ: - 452. Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև

ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. Նա ի սեննակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և աh հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի գաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472. Նա ի սեննակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և աh հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի գաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472. Նա հարցափորձող իմաստնոց խորք ծովու կամ բարձութիւնք երկնից որ անհասն է: - 472. Նա ամենայն արուեստականաց դռնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և ահարկու հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472. Նա ամենայն արուեստականաց դռնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և ահարկու հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472. Նա գաղտնի նենգութեանց թշնամեաց նախատեսող և կարթ կորզիչ: - 470. Նա ի սիրտս բռնաւորաց Բաբելացւոց, Մարաց և Պարսից, Յունաց և բարբարոսաց, հրացեալ և յարաշարժ բևեռ: - 472. Նա ի վերայ դրացեաց իւրոց և իւրոց հնազանդելոց հովանի ամրապահեստ, և արագ … : - 472./ձեռագիրն այստեղ ընդհատվում է/ Նա իրաւանց դատաստանաց արդարով կշռիչ: Նա ամբարտաւանից բարձրաթռիչ թևոցն հարթող: - 470. Նա իրաւանց դատաստանաց արդարով կշռիչ: Նա ամբարտաւանից բարձրաթռիչ թևոցն հարթող: - 470. Նա խարդախող և կարծեցուցիչ հրովարտակաց և պատգամաց յղելոց առ նա հուր ծախիչ: - 472. Նա խարդախող և կարծեցուցիչ հրովարտակաց և պատգամաց յղելոց առ նա հուր ծախիչ: - 472. Նա յոսկեզարդ գահոյսն ուրախութեանց բազմեալ նազելի ճոխութեամբ իբրև զառիւծ զօրաւոր, հաւատովք աճեցեալ ի փառս տեառն: - 472. Նա որդւոց իւրոց կրթարան բարեաց և մշտաբուղխ աղբիւր /470/ իմաստից: - 472. Նա որջացելոց բազմաց ի բարձրաբերձ ամրոցաց ստորիջոյց: Նա ապստամբաց անզերծանելի ծուղակ: - 470. Նա որջացելոց բազմաց ի բարձրաբերձ ամրոցաց ստորիջոյց: Նա ապստամբաց անզերծանելի ծուղակ: - 470 Նա սիրելեաց և կամարարաց իւրոց անծախ պարգև, այլ և անուշահոտ բուրաստան, լի համապայծառ ծաղկովք: - 470. Նա տուն իւրում կանաչ տունկ ոսկեսաղարթ, լի աստուածայորդոր սիրով և բերկրաբեր աւետիք: - 470. Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406. Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406. Շրթունք նորա իբրև զլար կարմիր, ատամունք նորա հուպ առ միմեանս, զտեալք յաղտոյ: - 470. Շրթունք նորա իբրև զլար կարմիր, ատամունք նորա հուպ առ միմեանս, զտեալք յաղտոյ: - 470. Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր

ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, „լացէ՞ք, լացէ՞ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զքօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա աիեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454. որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զքօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա աիեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454. Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432. Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432. որք զարհինարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝ կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղագս ելից հնարել խոկային: - 408. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456. ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զգոգ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428. ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զգոգ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428. ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ գետավէժսն սատակեցան արք իբրև ՃՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զքօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունազոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի զլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. ուր և անդէն վաղվաղակի ժամանէ իշխանն և շղթայակապ արարեալ յղէ զնա յաւանն Վան և ի մետաղս բնակեցուցանէ ի նորին ամրոցի: - 408. Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս գանձուց և զինուց և ասպազինաց անհուն բազմութեանց: - 458. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասույզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և աիարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և

զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զիարս իւր: - 422. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զիարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զիարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զիարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438. Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհօլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458. Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զօրայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420 Վասն զի նա խաղաղութեան և շինութեան առիթ: Նա աւազակաց խանձող և հերքիչ: - 470. Վասն զի նա խաղաղութեան և շինութեան առիթ: Նա աւազակաց խանձող և հերքիչ: - 470. վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց անհամեմատ ի մէջ ամենայն մսեղեաց բանական ազգի. – 470. Տէգք մորուաց նորա զօրէն մանուշակի ծաղկեալք ի վերայ գունազեղ այտից՝ ի կերպս զուարթնոց տեսողացն զնա ցուցանէր: - 470. Տէգք մորուաց նորա զօրէն մանուշակի ծաղկեալք ի վերայ գունազեղ այտից՝ ի կերպս զուարթնոց տեսողացն զնա ցուցանէր: - 470. Ցուցանէր նմա զականս պատուականս և զեղեցիկ մարգարիտս լուսածինս, ելեալս յերկրէ և ի ծովէ, ըստ օրինակի թագաւորաց. – 440. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՁԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՅ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԶՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՁԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՅ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԶՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420. Փորձեալ քննէր զանպարտելի քաջն և զհրաշազարդ իշխանն ի պատահեալ պատերազմունսն, շուրջ զնովաւ ջոկադրեալ լրտեսս արս պատերազմողս. – 440. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ

հանդերձ ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ՆԱԵՒ - Նաև զգաւառն Ըռնայ ... բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406. Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406. Նաև ի գլխոյ լերինն հոսեալ իջանեն գետք սահմանակարկաջք յորդահոսք, որով ոռոգանի երկիրն առ հասարակ. – 452. նաև ծառովք պտղաբերովք սաղարթեալ և այգևետ բազմութեամբք յոյժ վայելչացեալ զարդարի. – 450. Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412.

ՆԱԶԵԼԻ - և յամենայն մասունս թագաւորականս գտանէր զնա զուտ և նազելի/438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440. Նա յոսկեզարդ գահոյսն ուրախութեանց բազմեալ նազելի ճոխութեամբ իբրև զառիւծ զօրաւոր, հաւատովք աճեցեալ ի փառս տեառն: - 472. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ՆԱԽ - ունի և զումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

ՆԱԽԱԾԱՆՕԹ - Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468.

ՆԱԽԱՀԱՅՐ - Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406.

ՆԱԽԱՆՁ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի,

զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի զիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406.

ՆԱԽԱՊԱՏՈՒԵԼ - Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրագլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝մարզի/: - 408. Իսկ մեծանուն իշխանին Գագկայ բազում և երևելի պարգևօք շքեղացուցեալ նախապատուէ զյաղթող այրն Թաղէոս: - 436.

ՆԱԽԱՏԵՍՈՂ - Նա զաղտնի նենգութեանց թշնամեաց նախատեսող և կարթ կորզիչ: - 470.

ՆԱԽՃԱՒԱՆ - և ինքն դարձեալ երթայ ի քաղաքն Նախճաւան, զոր ընդ իւրումն կարգեալ էր իշխանութեամբ. – 428. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ զաւառի, զայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464.

ՆԱԽՆԱԿԱՆ - Բայց մեր զդիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք զեղեցիկ քոյոցդ ախորժակաց, ո՜վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450.

ՆԱԽՆԻ - Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406.

ՆԱԽՆԻՔ - մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի

հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և <u>նախնեաց</u>. - 454. վասն որոյ և <u>նախնիք</u> սորա ջանահնար եղեալ՝ ոչ ինչ օգտեցան: - 406.

ՆԱԽ ՔԱՆ - Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ <u>նախ քան</u> զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի զանձս արքունի: - 440.

ՆԱՀԱՆԳ - Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ <u>նահանգի</u> – 412.

ՆԱՀԱՏԱԿ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ <u>նահատակացն</u> տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426.

ՆԱՅԵԼ - Տե՛ս ՆԱՅԻԼ

ՆԱՅԵՑԵԱԼ - առ որ <u>նայեցեալ</u> տիկինն՝ յուսացեալ արձանացուցանէ զսիրտ իւր – 416. որ քաջակորով գիտութեամբ <u>նայեցեալ</u> ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454.

ՆԱՅԻԼ - ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ <u>նայել</u> ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս <u>նայեսցի</u>, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց <u>նայեցաւն</u> պատմել ումեք կարասցէ: - 458.

ՆԱՒ - որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով՝ հրաշալիս իմն ներգործեաց, բազում <u>նաւաց</u> յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ նաւահանգիստ – 454.

ՆԱՒԱԿԱՏԻՔ - Իսկ զօր <u>նաւակատեաց</u> սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464.

ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏ - որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով՝ հրաշալիս իմն ներգործեաց, բազում նաւաց յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ <u>նաւահանգիստ</u> – 454.

ՆԵՂԵԼ - Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, <u>նեղի</u> ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի զիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և

նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի զիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434.

ՆԵՂՈՒԹԻՒՆ - Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430.

ՆԵՆԳԱՒՈՐ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410.

ՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆ - Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430. Նա զաղտնի նենգութեանց թշնամեաց նախատեսող և կարթ կորզիչ: - 470. որք զարիւնարբու զազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ զտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանզամայն և կեղծաւորական սիրով աղազս ելից հնարել խոկային: - 408.

ՆԵՏ - Նա ի սեննակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472.

ՆԵՐԳՈՐԾԵԼ - որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով՝ հրաշալիս իմն ներգործեաց, բազում նաւաց յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ նաւահանգիստ – 454.

ՆԵՐԵԱԼ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. Եւ արդ ոչ ներէ մեզ բանս առանց մեծի և արժանաւորապէս ողբոց թողուլ զյիշատակ կորստեան ամէնօրհնեալ հզօրին: - 412.

ՆԵՐՍԷՍ - Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ՆԵՐՔԻՆԻ - Եւ առաքէ զայր մի ներքինի, որում անուն էր Յիւսր զօրօք բազմօք, զի երթեալ պատերազմեսցէ ընդ իշխանին: - 426. Եւ ի գալ գարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ`/ճիշտը`գեղջ, կամ`գեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում հեծելովք ի մեծն Վան և յՌստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426. Իսկ ամիրայն այնուհետև անց գնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկոսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացաք: - 426.

ՆԵՐՔՈՒՍՏ - Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց` կոխան լինին իբրև զխոհի դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. Ընդէ՞ր ոչ պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախուռն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց,,: - 416.

ՆԻՍՏ - իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458.

ՆԻՒԹ - և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ` զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ԶՈՐՈՅ ՄԵՔ ԶԻՒՐՆ ԵՒ ԶՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՍՅՈՒՔ – 460.

ՆԿԱՆ ԲԵՐԴ - Եւ անդէն ի միում զիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ` պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ հանդերձ ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ՆԿԱՏԵԱԼ - Քանզի կանխագիտութեամբն իւրով ամենաթագաւորն Քրիստոս յառաջագոյն նկատեալ զերջանիկ մանուկն Գագիկ, անօթ ընտրութեան արժանի իւրոցն լինել շնորհաց – 420.

ՆԿԱՐԱԳՐԵԱԼ - Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462.

ՆԿԱՐԱԳՐԵԼ - և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462.

ՆԿԱՐԱՊԱՃՈՅՃ - Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462.

ՆՄԱՆ - մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414.

ՆՄԱՆԱՀԱՆ - նմանահան ճշգրտութեամբ յօրինեալ է ընդդէմ Փրկչին և փառազարդ պատկեր արքային Գագկայ – 462.

ՆՄԱՆԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ - և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462.

ՆՄԱՆԱՊԷՍ - ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456. Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշինոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձահոյ, յորում էրն Աշոտ – 420. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406.

ՆՄԱՆԵԱԼ - Ունչք երկայնագոյնք և վայելչաւորք, լսելիք դիւրալուրք և դիւրահաւանք ի բարիս և պայծառք լուսահրաշ նմանեալ գունով: - 470.

ՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝

վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. և նորա ըստ <u>նմանութեան</u> Յուդայի՝ առեալ զգինս աստուածավաճառ նմանութեամբ, տայ զբերդն ի ձեռս Սմբատայ թագաւորին Հայոց: - 438. և նորա ըստ նմանութեան Յուդայի՝ առեալ զգինս աստուածավաճառ <u>նմանութեամբ</u>, տայ զբերդն ի ձեռս Սմբատայ թագաւորին Հայոց: - 438. Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ <u>նմանութեանն</u> կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարգևատուն գոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408. կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ <u>նմանութեան</u> իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջագայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառազաստէ ծագիւր ըստ <u>նմանութեանն</u> արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՆՆՋԵԱԼ - Եւ ընդ այնր ժամանակս փոխի յաշխարհէս Գուրգէն եղբայր թագաւորին, խաղաղութեամբ <u>ննջեալ</u> առ հարս իւր. – 444. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ <u>ննջեալ</u> ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418.

ՆՇԱՆ - բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք <u>նշանաց</u> առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442.

ՆՇԱՆԱԿԵԼ - և այնքան արժանապէս <u>նշանակեաց</u> տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440. և նոցա ի դիմի հարեալ զպատերազմի <u>նշանակէն/ճիշտը՝նշանակեն/</u> հանդէս: - 428. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել <u>նշանակել</u> առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ՆՇԱՆԱՒՈՐ - կարգեալ աւուրս <u>նշանաւորս</u> և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ զնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446.

ՆՇՄԱՐԵԼ - ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

ՆՈՅ - ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ՆՈՅՆ - Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարգևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468. ԱԹՈՌԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԱՇՈՏԻ ՈՐԴԻՈՅ ՆՈՐԻՆ ԱՆԴՐԱՆԿԱՆՆ: ԵՒ ՓՈԽՈՒՄՆ ՏԻԿՆՈՋՆ ՍՈՓԵԱՅ ԵՐԶԱՆԿԻ ԵՒ ԲԱՐԵՊԱՇՏԻ – 416. և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430. և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. Եւ արդ քանզի չև ևս է ժամանակ գովասանութեան, այլ պատմութեան՝ առ նոյն անդր փութասցուք կարգ: - 422. և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհին Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. Նաև զգաւառն Ռռնայ ... բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406. ուր և անդէն վաղվաղակի ժամանէ իշխանն և շղթայակապ արարեալ յղէ զնա յաւանն Վան և ի մետաղս բնակեցուցանէ ի նորին ամրոցի: - 408. ՍԿԻԶԲՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ ԶԿՆԻ ԵՂԲՕՐ ԻՒՐՈՅ ԱՇՈՏԻ, ԵՒ ԳՈՐԾՔ ՆՈՐԻՆ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ: - 428. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ

ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ՆՈՅՆՊԷՍ - ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448.

ՆՈՐ - Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ՆՈՐԱՅՆ - և նորա առեալ դառնայ և դիմէ ի վերայ Աշոտոյ մեծաւ սպառնալեօք, ոխս պահեալ վասն զնորայն արհամարհելով կոչումն. – 424. և տեարք և ազատք աշխարհին միշտ զնորայն սիրովն գային – 420. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Զռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. զի նորայն զոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զզօրծս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420.

ՆՈՐԱՆՇԱՆ - միայն զմերս զրաւեաց զմիտս և զտեսութիւն հրաշակերտն և քան զբազումս նորանշանն և զարմանալին Աղթամար. – 454.

ՆՈՐՈԳՈՒՄՆ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար զիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. ՅԱՂԱԳՍ ԱՇԽԱՐՀԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ԳԱԳԿԱՅ ԵՒ ԲԱԶՈՒՄ ՏԵՂԵԱՑ ՆՈՐՈԳՄԱՆՑ ԵՒ ՀՐԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆՑ ՈՍՏԱՆՆ ԱՒԱՆԻ: - 450.

ՆՈՒԱԳ - Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուագք, թէ ,,ուրախ լեր, անապատ ծարաւի,, և դարձեալ՝ եթէ ,, ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք,,: - 464. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուագին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422.

ՆՈՒԱԳԵԼ - և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սզոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս եբրայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տայ զողբս: - 414.

ՆՈՒԱԶԵԱԼ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458.

ՆՈՒԱԶԵԼ - և հաւաստապէս ճշմարտութեամբ նուազեաց զասելն, քան թէ առատութեամբն յաւելեաց ի բազումս. – 458.

ՆՈՒԱԶՈՒՆ - և ըստ գրեցելումն թէ „պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց„ , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զգիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428.

ՆՈՒԱՃԵԱԼ - Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանասաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն զրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432.

ՆՈՒԱՃԵԼ - և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան զաւառ և մինչև ցԱրագածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի զաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450.

ՆՈՒԻՐԵԼ - որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի զանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452.

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐԵԱԼ - Բանայր առաջի նորա զհրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն հմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440.

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ - ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆՒԻԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ԶՈՐՈՅ ՄԵՔ ԶԻՒՐՆ ԵՒ ԶՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՑՈՒՔ – 460.

ՆՍԵՄԱՑԵԱԼ - քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ՆՍՏԵԱԼ - և նստեալ շուրջանակի սակաւ աւուրս՝ ապա փորեցին զաչս Հասանայ և առին զամրոցն: - 428. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար

նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430.

ՆՍՏԵԼ - Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիաժ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438.

Շ

ՇԱՀԻԼ - զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնևձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468.

ՇԱՄԱՅ ԵՐԿԻՐ - Եւ ի գալ գարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426.

ՇԱՄԻՐԱՄ - և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ՇԱՄԻՐԱՄ /բերդ/ - Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436.

ՇԱՄԻՐԱՄ/ամրոց/ - Իսկ զԳագիկ խաղացուցանէ ի Ճուաշ գաւառ, յամրոցն Շամիրամ. – 418.

ՇԱՄԻՐԱՄԵԱՆ - և որպէս թուի ինձ՝ զանցոյց զարմանալեօք զՇամիրամեան փորուածոյ սենեկօքն և զամբարտակաւ գետոյն որ առ ստորոտով լերինն Վարազայ. – 456.

ՇԱՊՈՒՀ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զօգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զզաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430.

ՇԱՏԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ - Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454.

ՇԱՏԱՑԵԱԼ - Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս զանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446.

ՇԱՐ - Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448.

ՇԱՐԱԴՐԵԱԼ - Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ՇԱՐԱՄԱՆԵԼ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասրացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՇԱՐԱՅԱՐԵԱԼ - և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454.

ՇԱՐԺԵԱԼ - Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438.

ՇԱՐԺԵԼ - ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ:- 448. եթէ շարժեսցի ծով յուզեալ ի հողմոց՝ ծաղկաձև ալիքն զբօսացուցանողք և վայելուչք երևին. – 452. և դարձեալ յայլում տեղւոջ ասէ, ,,երիւք շարժի երկիր, և չորրորդին ոչ կարէ հանդուրժել. – 448. Զայս հրաման տէրունեան յետս հարեալ Սմբատայ՝ շարժեաց զբազում չարիս ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ և ժողովրդեանն տեառն: - 440. ծառայ եթէ թագաւորեսցէ՝ շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ՝ նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսոցիկ: - 448.

ՇԱՐՈՒՐ - Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, զայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464.

ՇԱՒԻՂ - Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և աւարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ՇԻՆԵԱԼ - Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս գանձուց և զինուց և ասպազինաց անհուն բազմութեանց: - 458. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ՇԻՆԵԼ - և զկնի հնգից ամաց յորմէ հետէ սկսան շինել՝ պայծառացեալ բարձրացաւ շինութիւն քաղաքին առաւել քան զառաւել: - 456. շինէ և ի զլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանաց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456. վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452.

ՇԻՆՈՂՈՒԹԻՒՆ - Եւ ի վերայ քաջասէր առ միմեանս լինելոյն՝ և զշինողութեան երկրի առնեն փոխադարձութիւն գաւառաց և բերդից ի մէջ երկոցունց: - 432.

ՇԻՆՈՒԱԾ - Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. Եւ այնուհետև ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան օն անդր փութապէս շինուածս և ձեռակերտս հաստատեսցեն – 456. և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս զիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմագումար արուեստաւորօք յերևելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434. խնայեաց ի նոսա, և ի հիմանց տապալեալ զշինուածս ամրոցին՝ հաստատէ նոցա զժառանգութիւն իւրեանց զաւառին, և բնակել աներկիւղ յերեսաց հզօրին: - 432. Պատմեաց մեզ և հաւատարիմ ոստիկան մի ի գործավարաց քաղաքին, եթէ եմուտ ի շինուածս տաճարին երկաթ լտերս իբրև ՄՌ. – 458.

ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ - Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հոչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զգազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. և զկնի հնգից ամաց յորմէ հետէ սկսան շինել՝ պայծառացեալ բարձրացաւ շինութիւն քաղաքին առաւել քան զառաւել: - 456. և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ

մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ԶՁԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՐԲ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՑԻՆ: - 452. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ԶՈՐՈՅ ՄԵՔ ԶԻՒՐՆ ԵՒ ԶՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՍՑՈՒՔ – 460. որ թէպէտ և յառաջ քան զայսոսիկ ի Դաւթայ Սահառունոյ և յՌաշամայ Ռշտունւոյ և ի Բաղափրանայ ասի առեալ շինութիւն – 454. Վասն զի նա խաղաղութեան և շինութեան առիթ: Նա աւազակաց խանձող և հերքիչ: - 470.

ՇՂԹԱՅԱԿԱՊ - ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ գետավէժսն սատակեցան արք իբրև ԲՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468. ուր և անդէն վաղվաղակի ժամանէ իշխանն և շղթայակապ արարեալ յղէ զնա յաւանն Վան և ի մետաղս բնակեցուցանէ ի նորին ամրոցի: - 408.

ՇՆՈՐՀ - Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդոյն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. Եւ զայս ամենայն յաջողեալ սմա շնորհացն Աստուծոյ՝ խաղաղանայ երկիրն Վասպուրական: - 432. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ զալստեանն նորա առ նա: - 440. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց զործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զօգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆ ԴԵԼՄԿԱՅՆ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ ԵՒ Ի ԳԱՒԱՌՆ ԱՂԲԱԳ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐԱՅՆ ՀԱՅՈՑ Ի ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ: - 468. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի զովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. Վասն զի և նա մի էր ի զործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսրբայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՑԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՅ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԶՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: -

420. Քանզի կանխագիտութեամբն իւրով ամենաթագաւորն Քրիստոս յառաջագոյն նկատեալ զերջանիկ մանուկն Գագիկ, անօթ ընտրութեան արժանի իւրոցն լինել շնորհաց – 420. Եւ մինչդեռ այս ամենայն գաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408.

ՇՆՈՐՀԱԶԱՐԴ - Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470.

ՇՆՈՐՀԵԼ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարգևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զօր տեսինն: 468. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարգևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց անհամեմատ ի մէջ ամենայն մսեղեաց բանական ազգի. – 470.

ՇՆՈՐՀ ՈՒՆԵԼ - որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466.

ՇՆՉԵԼ - յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450.

ՇՈՂ - իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց գիտութիւն: - 452.

ՇՈՂԱԽԱՂԱՑ - իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց գիտութիւն: - 452.

ՇՈՒՆ - Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և գիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զզազանս անապատի,

մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412.

ՇՈՒՇԱՆ - հեր գլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրազեղ զիսաւորութեամբ ուղեբեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ՇՈՒՇԵԹԱՑԻՔ - մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զզործ քաջաց և նախնեաց. - 454.

ՇՈՒՐԹՆ - զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. ի շրթունս խորայատակ հիմանց ծովուն դնէ դրունս ահաւորատեսս, հաստահեղոյսս, բևեռապինդս. – 454. Շրթունք նորա իբրև զլար կարմիր, ատամունք նորա հուպ առ միմեանս, զտեալք յաղտոյ: - 470. Ո՞ւր է բարեժմիտ շրթանցն ժպտումն, որ բազմերանգ բազմականս ոսկեզարդ զահոյիցն միշտ զմեզ ուրախարարն զմայլեցուցանէր բաժակաւ: - 416.

ՇՈՒՐՋ - բղխեն և աղբիւրք /450/ բարեխառնք շուրջ զքաղաքաւն, օգնականութիւն մատուցանելով մարդկան ի բազում պէտս – 452. Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանաաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն զրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս զուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458. Փորձեալ քննէր զանպարտելի քաջն և զհրաշազարդ իշխանն ի պատահեալ պատերազմունսն, շուրջ զնովաւ ջոկադրեալ լրտեսս արս պատերազմողս. – 440.

ՇՈՒՐՋԱՆԱԿԻ - Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ զոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհին շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. և նստեալ շուրջանակի սակաւ աւուրս՝ ապա փորեցին զաչս Հասանայ և առին զամրոցն: - 428. յորոյ վերայ լար եղեալ ձգէ զպարիսպն շուրջանակի իբր ձիարշաւանօք հինգ. – 454. քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրաղիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկազոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ՇՏԵՄԱՐԱՆ - Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս գանձուց և զինուց և ապազինաց անհուն բազմութեանց: - 458. Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ՇՐՋԱԳԱՅԵԱԼ - - կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից՝ ըստ նմանութեան իշխանականին զիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջագայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ՝ զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430.

ՇՐՋԱՊԱՏ - ածեալ զթիկամբք եկեղեցւոյն և շրջապատ պարունակ մի պանծալի մանրամասն հաստուածովք յօրինեալ – 462. Ունի և խորանս կամարակիցս և անկիւնս /456/ և շրջապատս գեղապաճոյճս, անթիւ մտաց և անզննելի աչաց. – 458.

ՇՐՋԱՊԱՏԵԱԼ - Նա ի սենեակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և աի հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472.

ՇՐՋԵՑՈՒՑԱՆԵԼ - և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418.

ՇՐՋԻԼ - Վասն զի ի պատճառս որսոյ ելեալ շրջէր իշխանն թափուր յիւրոցն զօրացն, միանգամայն և մերկ ի զինուց. 410. Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա /ճիշտը՝ Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ գաւառի. – 432

ՇՐՋՇՐՋԵԼ - իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշրջելով /ճիշտը՝ շրջշրջելով/ զդրօշեալ պատկերատիպսն և զգանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452.

ՇՓՈԹԵԱԼ - հանգուցանէ զշփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, օտարաց միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … / բնագրում պակասում են որոշ բառեր/ կոչեցեալ ազգէ – 430.

ՇՔԵՂԱՑՈՒՑԱՆԵԼ - Եւ նորայ գնացեալ զկնի կոչողացն անյապաղելի և սիրով խաղաղութեան. որ ի հասանելն առ միմեանս՝ մեծաւ փառաւորութեամբ շքեղացուցանէ զիշխանն: - 438. Իսկ զօր նաւակատեաց սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464. Ո՞ւր առատ ձիրք ձեռինն պարգևաբաշխ, որ երևելի զարդուք ցանկ զմեզ շքեղացուցանէր: - 416. Սոցա բերեալ կրկին անգամ

թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանէն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444.

ՇՔԵՂԱՑՈՒՑԵԱԼ - Իսկ մեծանուն իշխանին Գագկայ բազում և երևելի պարգևօք շքեղացուցեալ նախապատուէ զյաղթող այրն Թաղէոս: - 436.

ՇՕՇԱՓԵԱԼ - զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450.

Ո

ՈԳԻ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար զիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. Արդարն սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ զետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. զի յոյժ խանդաղատական և զուարթազին ոգւով իւրով սիրէր զնա. – 432. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն զունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն զունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446.

ՈԳԻՈՅ ԱՉՔ - և Հասանայ զրկեալ ի զգալի լուսոյն՝ ոգւոցն բացան աչք. և իսկոյն կրօնաւորեալ կեայր սրբութեամբ մինչև ցօր վախճանի իւրոյ: - 428.

ՈԽ - և նորա առեալ դառնայ և դիմէ ի վերայ Աշոտոյ մեծաւ սպառնալեօք, ոխս պահեալ վասն զնորայն արհամարհելով կոչումն. – 424. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406.

ՈՂԲ - և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սգոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս երբայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տալ զողբս: - 414. Եւ արդ ոչ ներէ մեզ բանս առանց մեծի և արժանաւորապէս ողբոց թողուլ զյիշատակ կորստեան ամէնօրհնեալ հզօրին: - 412. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. Որք յանհնարին սգոյն դառնութեան մատաղ մանկտոյն զսովորականն մոռացան դիեցուցանել զկաթն, ողբոց միայն պարապեալ միմեանց ձայնակցելով: - 412. վայիւք և ողբովք և յորդահոս արտասուօք զերկիրն լրացուցանէին դառնութեամբ – 412.

ՈՂԲԱԼ - Երկինք ի վեր և երկիր ի խոնարհ զծառայակցին ողբացին զկորուստ: - 412. Ո՞ որք զօրն զայն ոչ ողբասցէ, ո՞յր ուրուք ոչ զեղուցուն աղիքն, որ զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք դառնապէս,,: - 412.

ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ - Եւ արդ սիրելի էր ինձ ևս հրաշափառազունիւ անցանել բանիւն ընդ ողբերգականացս հանդէս. – 416.

ՈՂՈՐՄԱԾ - զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432.

ՈՂՈՐՄԵԼԻ - Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412.

ՈՂՋՈՅՆ - ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ գալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ գիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446.

ՈՄՆ - Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրագլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝ մարզի/: - 408 և այլ ոմանք Հայաստանեայք ինչս և պարգևս խոստանային: - 408. և այնուհետև առն ամբարշտի զօր գումարեալ արս իբրև ԺԳՌ դիմէ ի վերայ արքայի, գունակ այլոց ոմանց զնա կարծելով. – 466. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ գայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466. Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430. որում ցանկացեալ ոմն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արև յետ ամպոյ, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440.

Ո ՈՔ - ,,աւուրք սաստկութեան են և գործ պատերազմի, ո՞վ գիտէ, ո՞յր ուրուր յաղթութիւնն լինիցի,,: - 424. Ո՞ ոք զօրն զայն ոչ ողբասցէ, ո՞յր ուրուր ոչ զելուցուն աղիքն, որ

զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք դառնապէս,,: - 412. Վասն որոյ զմարգարէին զոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո՞ ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ՈՉ - բայց սակայն սիրտք նոցա ոչ էին ուղիղ, ոչ միայն առ իշխանն՝ այլ և ոչ առ տէրն Քրիստոս: - 430. Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպի ի խնդրեալ պարգևացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462. որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցոլացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422. Այլ Աստուած ոչ ետ թոյլ ձեռին նորա մխել յարիւն արդարոյն: - 418. Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց նոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418. Աստ ի մէջ կացեալ բազմաջան լինի Գագիկ եղբայր իշխանին՝ թափել զՀասան ի պատուհասից խաւարմանն, և ոչ հասանի խնդրոյն. – 428. Բայց ամք իշխանութեանն Աշոտոյ ոչ խաղաղացան ըստ կամս իւր, երբեմն եղբարց իւրոց և երբեմն յայլոց բազմաց: - 428. բայց սակայն սիրտք նոցա ոչ էին ուղիղ, ոչ միայն առ իշխանն՝ այլ և ոչ առ տէրն Քրիստոս: - 430. բայց քանզի կասկած ի սրտից երկոցունցն ոչ մեկնեցաւ՝ զբաւականս խնդրէ Ափշին.- 424. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ զոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. և թագաւորն զթացեալ ոչ արգելու զխնդրեալ պարգևսն. – 456. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. և ապա հանէ զԳագիկ. և ածեալ զմտաւ վասն նորա՝ոչ գիտէր զինչ առնիցէ. – 418. Եւ արդ ոչ ներէ մեզ բանս առանց մեծի և արժանաւորապէս ողբոց թողուլ զյիշատակ կորստեան ամէնօրհնեալ հզօրին: - 412. Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. և զան պատահեն միմեանց յՈսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին խպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. և դարձեալ յայլում տեղւոջ ասէ, ,,երիւք շարժի երկիր, և չորրորդին ոչ կարէ հանդուրժել. – 448. Եւ եդեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծագնի

ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450. Եւ երթեալ զնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Եւ կացեալ ի հանդիպոջ՝ ոչ կարէին ընդ զիրկս խառնել միմեանց: - 410. Եւ հասեալ ի վերայ ի մէջ գիշերի կարծէր յաղթել, ոչ իմացեալ զիմաստնոյն՝ թէ ,,ոչ յաջողեսցի մարդոյ յանիրաւութենէ,,: - 426. և նորա հետամուտ եղեալ ընդ քաղաքն Տփղիս, ոչ սակաւ հարստահարութիւն արարեալ զլխոյ Սմբատայ՝ առնու հարկս բազումս: - 424. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուեալց ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զզուք կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս զանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ զանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թնակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ զիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի զումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր,ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով

իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. Ընդէ՞ր ոչ պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախուռն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց,,: - 416. Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. Իսկ սորա մտեալ բարձրազագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. մանաւանդ թէ և ոչ իշխանն իսկ ոչ թողացուցանէ ումեք զկնի իւր անցանել: - 410. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ՁՁԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՑԻՆ: - 452. Ո՞ ոք զօրն զայն ոչ ողբասցէ, ո՞յր ուրուք ոչ գելուցուն աղիքն, որ զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք դառնապէս,,: - 412. Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդեձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, ,,լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. որ ոչ կարացեալ հանդուրժել քաջութեան և իմաստութեանն արքայի, թողեալ զզազանաբարոյ գործս չարութեան՝ դառնայ ի խաղաղութիւն և ի սէր կատարման. – 448. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի

ոչ պարզևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422. Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսորայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420. վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ գնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464.

ՈՉ ԳՈՅ - Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442.

ՈՉ ԵՐԲԷՔ - ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. և եթէ աղբիւր ակնավճիտ տեսանիցէ՝ ասէ, չեմ ծարաւի, և ոչ երբէք արբից ի քէն ջուր. մատո ինձ արծաթ: - 450.

ՈՉ ԻՆՉ - Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝զեղջ, կամ՝զեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. Եւ քանզի ոչ ինչ քջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առննձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. վասն որոյ և նախնիք սորա ջանահնար եղեալ՝ ոչ ինչ օգտեցան: - 406.

ՈՉԻՆՉ - զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ

թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական գաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458.

ՈՉԽԱՐ - Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս զանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446.

ՈՉ ՄԻԱՅՆ - Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. բայց սակայն սիրտք նոցա ոչ էին ուղիղ, ոչ միայն առ իշխանն՝ այլ և ոչ առ տէրն Քրիստոս: - 430. Իսկ բարք անարծաթասէր զոլով թագաւորին, զուտ և մաքուր մնալով յայսպիսի մեծավէր ախտէ՝ խնամ ածէ ոչ միայն անձինն զբօսանաց, այլ և բնաւ աշխարհիս Հայոց. – 450. որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցոլացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422.

ՈՉ ՈՒՍՏԵՔ - Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, „ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ„: - 442. „զի՞ դուք, ո՜վ մարդիկք, և ընդէ՞ր գործել զայդ յանդգնիք. չի՞ք ուրեք թշնամիք. ո՞չ ուստեք պատեալ պատերազմ: - 414.

ՈՉ ՈՒՐԵՔ - Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, „զուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյացի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ„: - 408.

ՈՉ ՈՔ - Եւ տեսեալ եթէ ոչ որ է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ որ էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Եւ քանզի ոչ որ ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448. Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442.

ՈՉ… ՈՔ - զորոյ և ոչ զհամբաւն որ դարուց ի դարս յիշատակել կարողանայ առ նա հասելոցն – 406. Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահմանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410.

ՈՌՈԳԱՆԵԼ - Նաև ի գլխոյ լերինն հոսեալ իջանեն գետք սահմանակարկաջք յորդահոսք, որով ոռոգանի երկիրն առ հասարակ. – 452.

ՈՌՈԳԵԱԼ - զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. ևս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանեն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456.

ՈՍԻՏ - և զան պատահեն միմեանց յՈսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448.

ՈՍԿԵԶԱՐԴ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. Եւ զգեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և զօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442. Նա ի սեննակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472. Նա յոսկեզարդ զահոյսն ուրախութեանց բազմեալ նազելի ճոխութեամբ իբրև զառիւծ զօրաւոր, հաւատովք աճեցեալ ի փառս տեառն: - 472. շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ

ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452. Ո՞ւր է բարեժմիտ շրթանցն ժպտումն, որ բազմերանգ բազմականս ոսկեզարդ գահոյիցն միշտ զմեզ ուրախարարն զմայլեցուցանէր բաժակաւ: - 416. ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ՈՍԿԵՀՈՒՌՆ - զգեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և զօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442. Ի բաց առան ի դրաց սենեկացն ոսկեհուռն կամարաձև երանգոցն տարազք, և սեաւք խոշորագոյնք և յոյժ տխրալիք զտեղին փոխաբերեցին. – 414. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462.

ՈՍԿԵՀՐԱՇ - Եւ հեծեալ յերիվարն քաջակազմ ոսկեհրաշ սարուցն փայլէր իբրև զարեգակն ի մէջ աստեղաց. – 442.

ՈՍԿԵՊԱՏ - Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462.

ՈՍԿԵՍԱՂԱՐԹ - Նա տուն իւրում կանաչ տունկ ոսկեսաղարթ, լի աստուածայորդոր սիրով և բերկրաբեր աւետիք: - 470.

ՈՍԿԵՏԵՍԱԿ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՈՍԿԵՓԵՏՈՒՐ - Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414.

ՈՍԿԻ - Եւ եդեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծագնի ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ

հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450. և յամենայն մասունս թագաւորականս գտանէր զնա զուտ և նազելի /438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462.

ՌՍՏ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430.

ՌՍՏԱՆ - Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում հեծելովք ի մեծն Վան և յՌստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426. Իսկ մեր ի բազմաց զսակաւն յիշատակելով՝ ահա ասացաք որ ինչ յաղագս Ռստանն աւանի: - 452. ՅԱՂԱԳՍ ԱՇԽԱՐՀԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ԳԱԳԿԱՅ ԵՒ ԲԱԶՈՒՄ ՏԵՂԵԱՑ ՆՈՐՈԳՄԱՆՑ ԵՒ ՀՐԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆՑ ՌՍՏԱՆՆ ԱՒԱՆԻ: - 450. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ականակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ռստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450.

ՌՍՏԻԿԱՆ - և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. Եւ նորա զնացեալ անթիւ բազմութեամբ զօրու՝ թողու ոստիկան Պարսից զմի յիւրոց հոմանեաց, որում անուն էր Փէթք. – 448. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուեալ ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրազածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում հեծելովք ի մեծն Վան և յՌստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426. Պատմեաց մեզ և հաւատարիմ ոստիկան մի ի գործավարաց քաղաքին, եթէ եմուտ ի շինուածս տաճարին երկաթ լտերս իբրև ՄՌ. – 458.

ՌՎ - ,,զի՞ դուք, ո՞վ մարդիկք, և ընդէ՞ր գործել զայդ յանդգնիք. չի՞ք ուրեք թշնամիք. ո՞չ ուստեք պատեալ պատերազմ: - 414. Բայց մեր զհիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան

է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք զեղեցիկ քոյնցդ ախորժակաց, ո՞վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460. ,,աւուրք սաստկութեան են և գործ պատերազմի, ո՞վ գիտէ, ո՞յր ուրուք յաղթութիւնն լինիցի,,: - 424.

Ո՞Վ ՈՔ - ո՞վ որ զբարձրաթիռ արծիւն քաջահնչօղ և ահարկու ձայնիւ ի խոնարհ սուզել լինէր ձեռնհաս. – 414. ո՞վ որ զանյաղթ վիշապն սանձել մերձենայր, և ապրեալ լինէր ինքն,,: - 414. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ԶՁԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՅԻՆ: - 452. Ո՞վ որ զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ որ զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414.

ՈՏՆ - Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. Եւ առեալ զպարզևն և բան արեան իշխանին՝ զան բոլոր ազգն ի ծառայութիւն հնազանդել առ ոտս հզօրին. – 430. և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխռիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրազածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գօգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ՈՐ /դեր., շ./ - զոր օրինակ առիւծ յազեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սևան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426. և ինքն դարձեալ երթայ ի քաղաքն Նախճաւան, զոր ընդ իւրում կարգեալ էր իշխանութեամբ. – 428. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զիանդէս պատերազմաց՝ զունդ կազմեալ Հասանայ զնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին

Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. զոր ընծայեաց մեզ հաւաստեաւ Բիւզանդն պատմող. – 426. որոց զկնի և ինքն չարաչար դառնութեամբ ընդունի զվախճանն: - 426. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գազկայ – 430. Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430. Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպի ի խնդրեալ պարգևացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462. որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452. պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. „աւա՜ղ և եղո՜ւկ քեզ, քաղաք, որ թագաւորդ քո որդի աղախնոյ է„. – 448. „ես այր մի անժառանգ եմ, բայց միայն ի դստերէն զոր առեալ էր Աշոտ իւր կնութեան. երկնչիմ զուցէ հպարտացի ի վերայ իմ Աշոտ„: - 418. „Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. ... Տուեալ եղն նմա ի տեառնէ և այլ եւս որդի մի, զոր անուանէ յանուն հօրեղբոր իւրոյ Գուրգէն: - 406. Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով զելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450. Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց

մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Այս ինձ սիրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Այսու ժամանակաւ առաքին յարքունուստ պատգոսք պատուաւորք զօրօք բազմօք, որոց հրաման տուեալ՝ անցանել յԱտրպատական: - 444. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լռողաց: - 458. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լռողաց: - 458. առ որ նայեցեալ տիկինն՝ յուսացեալ արձանացուցանէ զսիրտ իւր – 416. Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418. Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. Աստանօր յիշէ իշխանն Աշոտ զչարաբարոյ արքանեկութիւնն Հասանայ որդւոյ Վասակայ դենադարձի, զոր արար առ ամիրայն Ափշին: - 426. Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրագլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝մարզի/: - 408. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իջէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար զիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդադուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական զլխոյն և ընդ զլխաւորին Պետրոսի: - 440. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն

գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներկութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ առաքէ զայր մի ներքինի, որում անուն էր Յիւսր զօրօք բազմօք, զի երթեալ պատերազմեսցէ ընդ իշխանին: - 426. Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. Եւ զլխաւորին Տաձկաց, զորոյ զանուն Ջափր զիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթդիր, իբրև զիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զիարկս արքունի: - 442. և զտանէր զնա իբրև զլեառն մի բարձր անշարժ ի հողմոց պատերազմացն հնչմանց. որոց և յաղթէր իսկ մեծաւ արութեամբ: - 440. Եւ եղեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծագնի ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. Եւ զայն լուեալ ամիրայն՝ ակամայ կամօք կոչէ առ ինքն զարսն զորս թողեալ էր տեղապահս Վասպուրական աշխարհին – 426. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնն ձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. Եւ զգեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և զօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442. և զկնի հնգից ամաց յորմէ հետէ սկսան շինել՝ պայծառացեալ բարձրացաւ շինութիւն քաղաքին առաւել քան զառաւել: - 456. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միջոց զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միջոց զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և

յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. Եւ ի գալ զարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխռիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհն Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. և հատեալ .զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշինոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձահոյ, յորում էրն Աշոտ – 420. և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438. Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական զաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական զաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. և յամենայն մասունս թագաւորականս գտանէր զնա զուտ և նազելի/438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440. Եւ նորա գնացեալ անթիւ բազմութեամբ զօրու՝ թողու ոստիկան Պարսից զմի յիւրոց հոմանեաց, որում անուն էր Փէթք. – 448. Եւ նորայ գնացեալ զկնի կոչողացն անյապաղելի և սիրով խաղաղութեան. որ ի հասանելն առ միմեանս՝ մեծաւ փառաւորութեամբ շքեղացուցանէ զիշխանն: - 438. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. և որպէս թուի ինձ՝ զանցոյց զարմանալեօք զՇամիրամեան փորուածոյ սենեկօքն և զամբարտակաւ գետոյն որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ. – 456. և պարիսպն է

հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկիւնաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454. և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրագածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. և վասն զի առուամէջ այզեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Ջռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ զնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ

առաջնում նուազին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422. Զայս մեզ ընծայեցին՝որք տեսօղք լեալ էին գործոցն և որք ի գիրկս զմանկունքն կրէին – 414. Զայս մեզ ընծայեցին՝որք տեսօղք լեալ էին գործոցն և որք ի գիրկս զմանկունքն կրէին – 414. զի կատարեսցի ասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,զգուբն զոր փորեաց՝ անկցի ի խորխորատն զոր և գործեաց,,: - 428. Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուդեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ.– 430. զոր հրաշափառապէս եցոյց մեզ երկրորդ Երուսաղէմ, միանգամայն և դուռն վերին Սիոնի: - 462. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. զոր այնքան վաղագոյն այլազգեացն յափշտակեալ էին – 406. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնևձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. զոր ի վեր անդր ցուցաք – 460. զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442. զոր վերագոյնն ասացաք – 424. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. զորոյ և ոչ զհամբաւն ոք դարուց ի դարս յիշատակել կարողանայ առ նա հասելոցն – 406. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. ևս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանէն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456. Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն զունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ գիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի

նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն` ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446. Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430. Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում հեծելովք ի մեծն Վան և յՌստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426. Իսկ ամիրայն այնուհետև անց գնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկոսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացաք: - 426. Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466. Իսկ ապա այսուցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք` ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարզևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսիննն: 468. Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս գիտէ անուանել բան`բազում ծախիւք և բազմագումար արուեստաւորօք յերևելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434. Իսկ զգաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն` շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն` զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց գիտութիւն: - 452. Իսկ զկնի բառնալոյ սգոյն մեծի` խաղաղացուցանէ թագաւորն զաշխարհն ի մրմռեալ պատերազմացն Պարսից և Սևորդւոցն Հազարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ գագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406. ծառայ եթէ թագաւորեսցէ` շարժէ զերկիր, և անմիտն եթէ հագեսցի հացիւ` նոյնպէս առնիցէ,,. որ արդարև շարժեցաւ երկիր, կարծելով թագաւորել ծառայիցս այսուցիկ: - 448. կամ թէ ևս հրաշափառագոյն ասացից` ըստ նմանութեան իշխանականին գիշերոյ, որ ընդ թանձրութիւն ամպոց շրջագայեալ զաւուրս ԺԵ անյայտ ի մարդկանէ` զբոլորն մաշիցէ արփի. - 430. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և

քաջասիրտ, որում անուն էր Թաղէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թաղէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. կերպագրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և գազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ՋՈՐՈՅ ՄԵՔ ՉԻՒՐՆ ԵՒ ՋՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՍՑՈՒՔ – 460. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ զծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զազաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410. յորոյ վերայ լար եղեալ ձգէ զպարիսպն շուրջանակի իբր ձիարշաւանօք հինգ. – 454. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ

չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զզաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ումն զինքն կարծելով: - 430. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զզաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ումն զինքն կարծելով: - 430. յորում տիկնայք և աղախնայք թողեալ զկանացի բնութեանն պատիւ՝ ի գռեհս և ի փողոցս բացագլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին: - 412. Նա հարցափորձող իմաստնոց խորք ծովու կամ բարձութիւնք երկնից որ անհասն է: - 472. Նաև զզաւառն Ռռնայ ... բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406. Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406. Նաև ի գլխոյ լերինն հոսեալ իջանեն գետք սահանակարկաջք յորդահոսք, որով ոռոգանի երկիրն առ հասարակ. – 452. Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462. Ո՞ որ զօրն զայն ոչ ողբասցէ, ո՞յր ուրուք ոչ գելուցուն աղիքն, որ զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք դառնապէս,,: - 412. Ո՞ւր առատ ձիրք ձեռինն պարզևաբաշխ, որ երևելի զարդուք ցանկ զմեզ շքեղացուցանէր: - 416. Ո՞ւր է բարեժմիտ շրթանցն ժպտումն, որ բազմերանգ բազմականս ոսկեզարդ զահոյիցն միշտ զմեզ ուրախարարն զմայլեցուցանէր բաժակաւ: - 416. որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. –454. որ քաջութեամբ և աշխարհաշէն խաղաղասիրութեամբ հոզաբարձէր իբրև զհայր և խնամածու ի վերայ աշխարհիս Հայոց – 450. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և գլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450. որ զՊաղեստինացւոց աշխարհն հանդերձ Հիւրկանեաւ քահանայիւ գերեալ ած բնակեցոյց յերկրիս մերում – 454. որ է յոյժ ըղձալի իմաստնոց – 462. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. որ թէպէտ և յառաջ քան զայսոսիկ ի Դաւթայ Սահառունոյ և յՌաշմայ Ռշտունւոյ և ի Բաղափրանայ ասի առեալ շինութիւն – 454. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ

մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. որ ոչ կարացեալ հանդուրժել քաջութեան և իմաստութեանն արքայի, թողեալ զգազանաբարոյ գործս չարութեան՝ դառնայ ի խաղաղութիւն և ի սէր կատարման. – 448. որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցոլացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422. որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, զունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456. Որով և առ իսկ զզաւառն Եղի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432. որով և զմասն ինչ ծովուն ի կղզին կոյս հատանելով՝ հրաշալիս իմն ներգործեաց, բազում նաւաց յօրինեալ խաղաղ և անքոյթ նաւահանգիստ – 454. Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420. որում ցանկացեալ ումն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արև յետ ամպոյ, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430. որք անյուսացեալ էին փրկութեան անձանց: - 420. որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452. որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452. որք զարիւնարբու զգազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղազս ելից հնարել խոկային: - 408. որք էին արք ապստամբք, գողակիցք գողոց, ապականիչք աշխարհի և արհամարհողք տէրութեանն: - 430. Որք յանհնարին սգոյն դառնութեան մատաղ մանկտոյն զուովրականն մոռացան դիեցուցանել զկաթն, ողբոց միայն պարապեալ միմեանց ձայնակցելով: - 412. Որք յաշխարհելն իւրեանց ասէին այսպէս, ,,վա՜յ, կորեաւ մեծանուն իշխանն, և անտերունչ մնաց երկիրս Հայոց,,: - 414. ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր զլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458. ուստի և զունդ զզնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. ուստի և զունդ զզնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսին երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ,

կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Աղգայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Աղգայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406. Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանասաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն գրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրագլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410. Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ զահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458. Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսորայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ումն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440.

ՈՐԲ - մատուցանէ և պատարագս և զոհս զենմանց բազմաբիւր գանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ գթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրագլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436.

ՈՐԴԻ - Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա/ճիշտը՝Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ գաւառի. – 432. և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ գթայր և դռնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել

և բանալ զաղխեալն ի Հազարեանն ազգէ. : - 432. Եւ քանզի որդի քեռ էր Ապումրուան տիկնոջն Սոփեայ՝ վասն այնորիկ արձակէ զնա ի կապանաց հրամանաւ հօր իւրոյ: - 416. ,,աւա՜ղ և եղո՜ւկ քեզ, քաղաք, որ թագաւորդ քո որդի աղախնոյ է,,. – 448. ... Տուեալ եղև նմա ի տեառնէ և այլ եւս որդի մի, զոր անուանէ յանուն հօրեղբօր իւրոյ Գուրգէն: - 406. ԱԹՈՌԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԱՇՈՏԻ ՈՐԴԻՈՅ ՆՈՐԻՆ ԱՆԴՐԱՆԿԱՆՆ: ԵՒ ՓՈԽՈՒՄՆ ՏԻԿՆՈՋՆ ՍՈՓԵԱՅ ԵՐՋԱՆԿԻ ԵՒ ԲԱՐԵՊԱՇՏԻ – 416. Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. Աստանօր յիշէ իշխանն Աշոտ զչարաբարոյ արբանեկութիւնն Հասանայ որդւոյ Վասակայ դենադարձի, զոր արար առ ամիրայն Ափշին: - 426. Բայց զկնի մահուան երջանիկ իշխանին հաստատի յաթոռ հօր իւրոյ անդրանիկն Աշոտ որդի ամաց իբրև երկոտասանից: - 416. և առաքեալ զօրս ի վերայ նոցա՝ և ըմբռնեալ ածեն որդւովքն հանդերձ առաջի նորա. – 432. Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սևան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկինաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454. և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրագածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. Ընդ այնր ժամանակս դեռ ևս բռնակալութեամբ տիրէր Պարսից և/446/ Հայոց Յուսփ որդին Ապուսաճայ – 448. թագընկալ փառօք պատուիլ ումեք յարքունուստ, մանաւանդ քրիստոնէի և ուղղափառ հաւատացելոյ և որդւոյ թագաւորի սեփհական և բնաբար տիրողի Հայոց. – 442. Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բուռեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ գայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զգալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ

պարծանս: - 464. Իսկ Սմբատ թագաւորն Հայոց հրեշտակ առաքեալ՝ աղաչէ ի խաղաղութիւն զԱփշին, և գրաւական տալով զորդին իւր զանդրանիկ. – 424. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ զերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ազարակայ և զզաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ումն զինքն կարծելով: - 430. Նա որդւոց իւրոց կրթարան բարեաց և մշտաբուղխ աղբիւր /470/ իմաստից: - 472. ուր և անդէն իսկ երկուք յորդւոց իւրոց, ևս և բազումք ի զօրաց անտի չարամահ սատակեցան առաջի երեսաց նորա – 426. ՎԱՍՆ ԲԱՌՆԱԼՈՅ ՍԳՈՅՆ ՄԵԾԻ, ԽԱՂԱՂԱՑՈՒՑԱՆԵԼՈՅ ԱՐՔԱՅԻ ԶԱՇԽԱՐՀՍ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ՅՈՒՍՓԱՅ ՈՐԴԻՈՅ ԱՊՈՒՍԱՃԱՅ: - 446.

ՈՐԴԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅ - Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ զետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464.

ՈՐ ԵՒ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի զերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. Որ և անդստին իսկ ի տղայական հասակէն արմատ բարութեան ի վեր երևէր: - 420. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450.

ՈՐ ԷՆ - Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն

գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442.

ՈՐԹ - կերպագրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և գազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առքերեն զտեսակս: - 462.

ՈՐ ԻՆՉ - Ահա ասացաք որ ինչ յաղագս սրբոյ եկեղեցւոյն: - 464. այլ զի մի լռողացն խռովեսցին միտք՝ լռեսցի որ ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութասցուք ասպարէզ – 416. Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԳՈՐԾՔ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆՆ ԳՈՐԾՔ: - 464. Իսկ մեր ի բազմաց զսակաւն յիշատակելով՝ ահա ասացաք որ ինչ յաղագս Ոստանն աւանի: - 452. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք աձէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432. ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆ ԴԵԼՄԿԱՅՆ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ ԵՒ Ի ԳԱՒԱՌՆ ԱՂԲԱԳ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐԱՑՆ ՀԱՅՈՑ Ի ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ: - 468. Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406. ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՆ ՊԱՐՍԻՑ – 448. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դաղարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422. ՄԵԾԻ, ԽԱՂԱՂԱՅՈՒՅԱՆԵԼՈՅ ԱՐՔԱՅԻ ԶԱՇԽԱՐՀՍ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ՅՈՒՍՓԱՅ ՈՐԴԻՈՅ ԱՊՈՒՍԱՃԱՅ: - 446. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՋԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՑ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԶՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420.

ՈՐՄ - որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, զունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456.

ՈՐՈՇԵԱԼ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հաստողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ զծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից

տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ՈՐՈՇԵԼ - ուստի և յայսցանէ ի բաց որոշելով զմեր միտս՝ յօգտակարն մեր փութասցուք պատմութեանցն հանդէս. - 454.

ՈՐՈՎԱՅՆ - Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, գիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468.

ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զաhի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - /436/

ՈՐՉԱՓ - և հասեալ ի քաղաքն Հաղամակերտ և ի գաւառն Աղբագ, գերփեալ զինչս և զերեալ զկանայս և զտղայս, որչափ և ձեռն հասանէ: - 468.

ՈՐՊԷՍ - Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն/ծիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ զթայր և դոնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ապստակել և բանալ զաղխեալն ի Հագարեանն ազգէ: - 432. և որպէս թուի ինձ՝ զանցոյց զարմանալեօք զՇամիրամեան փորուածոյ սենեկօքն և զամբարտակաւ գետոյն որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ. – 456. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,,, և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ զանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թևակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406. որում ցանկացեալ ոմն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արև յետ ամպոյ, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430. Սա, որպէս կարծեմ՝ թոյլ տալով Աստուծոյ առնու զվրէժ արեան հօր իւրոյ ի գլխոյ Ապումրուանայ: - 420. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454.

ՈՐՊԷՍ ԶԻ - Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462.

ՈՐՊԷՍ ԹԷ - որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462.

ՈՐՊԻՍԻ - և զան պատահեն միմեանց յՈսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն զունդ առ զունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448.

ՈՐՋԱՑԵԱԼ - Նա որջացելոց բազմաց ի բարձրաբերձ ամրոցաց ստորիջոյց: Նա ապստամբաց անզերծանելի ծուղակ: - 470. Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուձսն անուանեալ ամրոցի: - 430.

ՈՐՍ - զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. Վասն զի ի պատճառս որսոյ ելեալ շրջէր իշխանն թափուր յիւրոցն զօրացն, միանգամայն և մերկ ի զինուց. 410.

ՈՐՍԻՐԱՆՔ - Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ և ամենայն զօրօքն խոյս տուեալ ամրանայ ի ձորն Որսիրանից: - 424.

ՈՐՔԱՆ - Բայց մեր զդիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք զեղեցիկ քոյնոցդ ախորժակաց, ո՜վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460.

ՈՒԹՄԱՆԻԿ - Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիւկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436.

ՈՒԹՄԱՆԻԿՔ - դեռ ևս ցայն ժամանակս անդ յղփացեալ ամրացեալ կային մարդիկ դարուն Ութմանիկք կոչեցեալ ազգաւ: - 434.

ՈՒԺԳԻՆ - Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432.

ՈՒԺԵՂ - զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թոշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր,

և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410.

ՈՒԽՏ - Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436. և տայ ի ձեռն արքայի զաշխարհս Հայոց և Վրաց և ուխտ խաղաղութեան եղեալ զնայ յերկիրն Պարսից: - 448. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստանանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւր խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի զոնեա փառազարդ երեսացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410. Վասն զի բազում խոստումն պարզնաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422.

ՈՒԽՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ - կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ զնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446.

ՈՒՂԵԲԵԿ - հեր զլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրագեղ զիսաւորութեամբ ուղեբեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ՈՒՂԵՈՅ ԲԵՐԴ - և անտի յառաջ մատուցեալ առնու զբերդն Ուղեոյ և տիրէ զաւառացն սկսեալ ի Կոգովտէ մինչև ցմիջոց Ուղեոյ և Մասեաց ոտն: - 444.

ՈՒՂԻՂ - բայց սակայն սիրտք նոցա ոչ էին ուղիղ, ոչ միայն առ իշխանն՝ այլ և ոչ առ տէրն Քրիստոս: - 430. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց … հարթ և ուղիղ հասակաւ, վայելուչ և պայծառ երեսօք. – 470.

ՈՒՂԽ - Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446.

ՈՒՂՂԱՓԱՌ - թագընկալ փառօք պատուիլ ումեք յարքունուստ, մանաւանդ քրիստոնէի և ուղղափառ հաւատացելոյ և որդւոյ թագաւորի սեփհական և բնաբար տիրողի Հայոց. – 442.

ՈՒՆԱՅՆԱՆԱԼ - որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանալ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466.

ՈՒՆԵԼ - Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իցէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկիւնաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանալ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ զահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս զուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ՈՒՆԻԼ - Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իւրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. և առնաբար ունի զիշխանութիւն, օգնականութեամբ հօր իւրոյ Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 416. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս

կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զղէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. Իսկ չարաբուետտ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462. որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, գունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456. ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458. Ունի և խորանս կամարակիցս և անկիւնս /456/ և շրջապատս գեղապաճոյճս, անթիւ մտաց և անզննելի աչաց. – 458.

ՈՒՆՉ - Ունչք երկայնագոյնք և վայելչաւորք, լսելիք դիւրալուրք և դիւրահաւանք ի բարիս և պայծառք լուսահրաշ նմանեալ գունով: - 470.

ՈՒՇ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. զի բեկեալ էր սիրտ նորա առ ուշի, քաջութեան մանկանն, և սպասէր զաղտ կորուսանել զնա: - 418. Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զղասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ՈՒՍ - եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ գոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414.

ՈՒՍՏԵՔ - „զի՞ դուք, ո՞վ մարդիկք, և ընդէ՞ր գործել զայդ յանդգնիք. չի՞ք ուրեք թշնամիք. ո՞չ ուստեք պատեալ պատերազմ: - 414.

ՈՒՍՏԻ ԵՒ - ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, զայ հասանէ մինչև ցմեծ

մայրաքաղաքն Դուին. – 464. ամենայն ակն զնա բաղձայր տեսանել, ուստի և ամենայն հոգիք աղաղակէին ,,Տէր, կեցո զթագաւորն և լուր մեզ,,. – 470. Եւ երթեալ զնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայնԱփշին: - 424. Ուստի և ի կրծաբախ ճակատահար ճայթմանցն և ի բարձրաճիչ աղաղակացն հնչեաց դուռն դարպասու արփիագեղ./412/ տիկնոջն մեծին Սոփեայ: - 414. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ գերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար գոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446. ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զզոգ առեալ ձեռունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարգևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ գետավէժսն սատակեցան արք իբրև ԲՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468. ուստի և յայսցանէ ի բաց որոշելով զմեր միտս՝ յօգտակարն մեր փութասցուք պատմութեանցն հանդէս. - 454. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէքէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զքօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէքէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զքօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՈՒՐ - կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. անդ կալցեն զերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434. և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշինոտ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձահոյ, յորում էրն Աշոտ – 420.

ՈՒ՞Ր - ,,Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. Ո՞ւր առատ ձիրք ձեռինն պարգևաբաշխ, որ երևելի զարդուք ցանկ զմեզ շքեղացուցանէր: - 416. Ո՞ւր է բարեժմիտ շրթանցն ժպտումն, որ

բազմերանգ բազմականս ոսկեզարդ գահոյիցն միշտ զմեզ ուրախարարն զմայլեցուցանէր բաժակաւ: - 416.

ՈՒՐԱԽԱԼԻՑ - Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432.

ՈՒՐԱԽԱՆԱԼ - և պարիսպն է հրաշակերտ, աիեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկիւնաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զաhոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454.

ՈՒՐԱԽ ԱՌՆԵԼ - Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ զինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466.

ՈՒՐԱԽԱՐԱՐ - Ո՞ւր է բարեժմիտ շրթանցն ժպտումն, որ բազմերանգ բազմականս ոսկեզարդ գահոյիցն միշտ զմեզ ուրախարարն զմայլեցուցանէր բաժակաւ: - 416.

ՈՒՐԱԽ ԼԻՆԻԼ - Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուագք, թէ ,,ուրախ լեր, անապատ ծարաւի,, և դարձեալ՝ եթէ ,, ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք,,: - 464. Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուագք, թէ ,,ուրախ լեր, անապատ ծարաւի,, և դարձեալ՝ եթէ ,, ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք,,: - 464. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ գալստեանն նորա առ նա: - 440.

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ - Իսկ զօր նաւակատեաց սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ զագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. Նա յոսկեզարդ գահոյսն ուրախութեանց բազմեալ նազելի ճոխութեամբ իբրև զառիւծ զօրաւոր, հաւատովք աճեցեալ ի փառս տեառն: - 472. շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնաիրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ՈՒՐԱՆՕՐ - Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420.

ՈՒՐ ԵՒ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ ել գնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք ել և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424. ուր և անդէն իսկ երկուք յորդւոց իւրոց, ևս և բազումք ի զօրաց անտի չարամահ սատակեցան առաջի երեսաց նորա – 426. Ուր և անդէն իսկ վաղվաղակի դեսպանս առաքէ հրովարտակօք և բազում խոստմամբք, և իսպառ թախանձեալ զիշխանն՝ կոչէ ի հանդիպումն իւր: - 438. ուր և անդէն վաղվաղակի ժամանէ իշխանն և շղթայակապ արարեալ յղէ զնա յաւանն Վան և ի մետաղս բնակեցուցանէ ի նորին ամրոցի: - 408. Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսորայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ հանդերձ ճախուկն կոչեցեալ զաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ զաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ՈՒՐԵՔ - ,,զի՞ դուք, ո՜վ մարդիկք, և ընդէ՞ր գործել զայդ յանդգնիք. չի'ք ուրեք թշնամիք. ո'չ ուստեք պատեալ պատերազմ: - 414. Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410.

ՈՔ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք

վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464. և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնևձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468. թագընկալ փառօք պատուիլ ումեք յարքունուստ, մանաւանդ քրիստոնէի և ուղղափառ հաւատացելոյ և որդւոյ թագաւորի սեփհական և բնաբար տիրողի Հայոց. – 442. մանաւանդ թէ և ոչ իշխանն իսկ ոչ թողացուցանէ ումեք զկնի իւր անցանել: - 410. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ՁԶԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՑԻՆ: - 452. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406. Ո՞ ոք զօրն զայն ոչ ողբասցէ, ո՞յր ուրուք ոչ գեղուցուն աղիքն, որ զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք դառնապէս,,: - 412. ո՞վ ոք զբարձրաթիռ արծիւն քաջահնչօղ և ահարկու ձայնիւ ի խոնարհ սուզել լինէր ձեռնհաս. – 414. Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414. ո՞վ ոք զանյաղթ վիշապն սանձել մերձենայր, և ապրեալ լինէր ինքն,,: - 414. ունի և զումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր զգլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարզևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարզևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ զետավէժսն սատակեցան արք իբրև ՌՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի զոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422. Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո՞ ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

Չ

Չ/ժխտ.մասնիկ/ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլէն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. և եթէ աղբիւր ակնավճիտ տեսանիցէ՝ ասէ, չեմ ծարաւի, և ոչ երբէք արբից ի քէն ջուր. մատո ինձ արծաթ: - 450. ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զզգ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428.

ՉԱՐ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն...դայեակն խաւարի, արեան մտեալ սատարն, խրատեալն ի սատանայէ, անհամբոյրն ի բարեաց, արբանեակն չարին – 410. Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսորայս ոչ դադարէին դրուատել զշնորհս: - 420. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն զաւառ: - 410.

ՉԱՐԱԲԱՐՈՅ - Աստանօր յիշէ իշխանն Աշոտ զչարաբարոյ արբանեկութիւնն Հասանայ որդւոյ Վասակայ դենադարձի, զոր արար առ ամիրայն Ափշին: - 426.

ՉԱՐԱՀՆԱՐ - Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. Յետ այսորիկ խաղաղանայ երկիրս Հայոց ի հինից չարահնար իսմայէլական ազգին: - 426. Յորոց մի էր Շապուհ որդի Մայմանկին, որոյ չարահնար նենգութեամբ առեալ էր զբերդն Ագարակայ և զզաւառն Ճախուկ, և կոկոցավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ յամրոցին, մեծ ոմն զինքն կարծելով: - 430.

ՉԱՐԱՄԱՀ - ուր և անդէն իսկ երկուք յորդւոց իւրոց, ևս և բազումք ի զօրաց անտի չարամահ սատակեցան առաջի երեսաց նորա – 426.

ՉԱՐԱՄԱՅՐ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410.

ՉԱՐԱՉԱՐ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. որոց զկնի և ինքն չարաչար դառնութեամբ ընդունի զվախճանն: - 426.

ՉԱՐԱՐՈՒԵՍՏ - Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406.

ՉԱՐԻՔ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. և բազում վնասս կործանման ստանայ /424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զգածեալ հնարիւք: - 426. Զայս հրաման տէրունեան յետս հարեալ Սմբատայ՝ շարժեաց զբազում չարիս ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ և ժողովրդեանն տեառն: - 440. Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424.

ՉԱՐՈՒԹԻՒՆ - Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ գոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. Եւ մինչդեռ այս ամենայն զաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ զանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թևակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. որ ոչ կարացեալ հանդուրժել քաջութեան և իմաստութեանն արքայի, թողեալ զզազանաբարոյ գործս չարութեան՝ դառնայ ի խաղաղութիւն և ի սէր կատարման. – 448. որք զարիւնարբու զազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղազս ելից հնարել խոկային: - 408.

ՉԱՓ - որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, զունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456.

ՉԱՓԵԼ - Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տիաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Իսկ ապա այսոցիկ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410.

ՉԵՒ ԵՒՍ - Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420. Եւ արդ քանզի չև ևս է ժամանակ գովասանութեան, այլ պատմութեան՝ առ նոյն անդր փութասցուք կարգ: - 422. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412.

ՉԻՔ - ,,զի՞ դուք, ո՜վ մարդիկք, և ընդէ՞ր գործել զայդ յանդգնիք. չի՛ք ուրեք թշնամիք. ո՛չ ուստեք պատեալ պատերազմ: - 414.

ՉՈՐԵՔԾԱԳԵԱՆ - Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զզութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ՉՈՐՐՈՐԴ - և դարձեալ յայլում տեղւոջ ասէ, ,,երիւք շարժի երկիր, և չորրորդին ոչ կարէ հանդուրժել. – 448.

ՉՈՐՔ - Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ գագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ գագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ականակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450.

ՉՈՐՔ ՀԱԶԱՐ - ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466.

ՉՈՒ ԱՐԱՐԵԱԼ - Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձաւոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410.

Պ

ՊԱԿԱՍ - Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարգևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468.

ՊԱԿՈՒՑԵԱԼ - զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գազկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գազկայ իշխանին մեծի: - 434.

ՊԱՀԱԿ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410.

ՊԱՀԱՆՋԵԼ - և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. Զայսով ժամանակաւ զայ հասանէ Սմբատ թագաւորն Հայոց ի գաւառն Ապահունիս, հարկս պահանջել ի զլխոց Կայսիկն կոչեցեալ ազգէ. – 428.

ՊԱՀԵԱԼ - և նորա առեալ դառնայ և դիմէ ի վերայ Աշոտոյ մեծաւ սպառնալեօք, ոխս պահեալ վասն զնորայն արհամարհելով կոչումն. – 424. Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424.

ՊԱՀԵԼ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. Զոր տեսեալ

Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Նա ի սեննակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472. քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422. Եւ անդէն ի միում գիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418.

ՊԱՂԱՅ ԲԵՐԴ - Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434.

ՊԱՂԵԱԼ - Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434.

ՊԱՂԵՍՏԻՆԱՑԻՔ - որ զՊաղեստինացւոց աշխարհին հանդերձ Հիւրկանեաւ քահանայիւ գերեալ ած բնակեցոյց յերկրիս մերում – 454.

ՊԱՃՈՒՃԱՆՔ - անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458.

ՊԱՃՈՒՃԵԱԼ - զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452.

ՊԱՅԾԱՌ - Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն

կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. Ունչք երկայնագոյնք և վայելչաւորք, լսելիք դիւրալուրք և դիւրահաւանք ի բարիս և պայծառք լուսահրաշ նմանեալ գունով: - 470. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց … հարթ և ուղիղ հասակաւ, վայելուչ և պայծառ երեսօք. – 470.

ՊԱՅԾԱՌԱԶԱՐԴ - Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Եւ տեսեալ զպայծառազարդ հասակ մանկութեանն և զզարմանալի գեղ երեսացն վայելչութեանն՝ զարմանայր բռնաւորն. - 438.

ՊԱՅԾԱՌԱՆԱԼ - Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422.

ՊԱՅԾԱՌԱՑԵԱԼ - և զկնի հնգից ամաց յորմէ հետէ սկսան շինել՝ պայծառացեալ բարձրացաւ շինութիւն քաղաքին առաւել քան զառաւել: - 456.

ՊԱՅԾԱՌԱՑՈՒՑԱՆԵԼ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար զիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444.

ՊԱՅԾԱՌՈՒԹԻՒՆ - ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446.

ՊԱՆԾԱԼԻ - ածեալ զթիկամբք եկեղեցւոյն և շրջապատ պարունակ մի պանծալի մանրամասն հատուածովք յօրինեալ – 462. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ՁՈՐՈՅ ՄԵՔ ՁԻՒՐՆ ԵՒ ՁՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ   ԱՐԱՑՈՒՔ – 460.

ՊԱՇԱՐԵԱԼ - Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի զաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ զողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444.

ՊԱՇԱՐԵԼ - Եւ անտի դարձեալ պաշարէ զբերդն Կարուց, և բացեալ զմթերեալ տունս գանձուց առնու աւար բազում: - 424. Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սեան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430.

ՊԱՇԱՐՈՒՄՆ - Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. և վասն զի առաւմէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410.

ՊԱՇՏՕՆԵԱՅ - Յայնմ աւուր սուգ առին սուրբ եկեղեցիք և դասք պաշտօնէից: - 414.

ՊԱՍԵՔ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէքէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՊԱՏԱՀԵԱԼ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. իսկ այլոց պատերազմաւ պատահեալ տայր բերանոյ սրոյ և յանխնայ կոտորէր, երբեմն անձամբ և երբեմն ի ձեռն զօրացն: - 460. Փորձեալ քննէր զանպարտելի քաջն և զհրաշազարդ իշխանն ի պատահեալ պատերազմունսն, շուրջ զնովաւ ջոկադրեալ լրտեսս արս պատերազմողս. – 440.

ՊԱՏԱՀԵԼ - և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. Ընդէ՞ր ոչ պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախուռն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց,,: - 416. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466.

ՊԱՏԱՆԴ - Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհին շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468.

ՊԱՏԱՆԵԱԿ - Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ - և հարցափորձ արարեալ զնա խորին և անհետազօտելի իմաստակիր բանիւք՝ լսէր ի նմանէն զպատասխանիս բարձրագոյնս ծանունս, միանգամայն և խորինս և դժուարիմացս, որովք առատապէս և անարգել լուծանէր զհարցմունս նորա զգաղտնիս և բանայր առաջի նորա զդրունս աղխեալս և զանիմանալիս ի մարդկանէ, և լինէր նմա մայր հանճարոյ և դայեակ իմաստից: - 438.

ՊԱՏԱՐԱԳ - ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446. մատուցանէ և պատարագս և զոհս զենմանց բազմաբիւր զանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար զոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ՊԱՏԱՐԱԳԵՑԵԱԼ - ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446.

ՊԱՏԳԱՄ - Նա խարդախող և կարծեցուցիչ հրովարտակաց և պատգամաց յղելոց առ նա հուր ծախիչ: - 472.

ՊԱՏԳՈՍ - Այսու ժամանակաւ առաքին յարքունուստ պատգոսք պատուաւորք զօրօք բազմօք, որոց հրաման տուեալ՝ անցանել յԱտրպատական: - 444.

ՊԱՏԵԱԼ - ,,զի՞ դուք, ո՜վ մարդիկք, և ընդէ՞ր գործել զայդ յանդգնիք. չի'ք ուրեք թշնամիք. ո'չ ուստեք պատեալ պատերազմ: - 414. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442.

ՊԱՏԵՐԱԶՄ - ,,աւուրք սաստկութեան են և գործ պատերազմի, ո՞վ գիտէ, ո՜յր ուրուք յաղթութիւնն լինիցի,,: - 424. ,,զի՞ դուք, ո՜վ մարդիկք, և ընդէ՞ր գործել զայդ յանդգնիք. չի'ք ուրեք թշնամիք. ո'չ ուստեք պատեալ պատերազմ: - 414. ,,Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. - անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առհիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց

զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լռողաց: - 458. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի գան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տացէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ զայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. և զտանէր զնա իբրև զլեառն մի բարձր անշարժ ի հողմոց պատերազմացն հնչմանց. որոց և յաղթէր իսկ մեծաւ արութեամբ: - 440. Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. Եւ յառնելն արքայի զայսոսիկ յաճախեաց պատերազմաւ և ի վերայ Ասորեստանի և զաւառս բազումս ամրոցովքն հանդերձ յինքն ձգեալ կորզեաց: - 460. և նոցա ի դիմի հարեալ զպատերազմի նշանակէն /ճիշտը՝ նշանակեն/ հանդէս: - 428. Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ զոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ զունդ կազմեալ Հասանայ զնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. Ընդէ՞ր ոչ պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախուռն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց,,: - 416. Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնազլուխ լինել: - 464. իսկ այլոց պատերազմաւ պատահեալ տայր բերանոյ սրոյ և յանխնայ կոտորէր, երբեմն անձամբ և երբեմն ի ձեռն զօրացն: - 460. Իսկ այրն այլազգի քանզի զիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի զիշերի զողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Իսկ զզաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434. Իսկ զկնի բառնալոյ սզոյն մեծի՝ խաղաղացուցանէ թագաւորն զաշխարհն ի մրմռեալ պատերազմացն Պարսից և Սևորդւոցն Հագարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, զայ ի զաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Յաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ

Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. համբաւէր ի լսելիս նորա զզրուցաբանութիւն հնոցն թագաւորաց դարուց ի դարս, և զեղեալս առ նոքօք զպատերազմունս: - 440. ՅԱՂԱԳՍ ՄԵԾԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԸՆԴ ԱՌՆՆ ԱՐԱԲԱՑԻՈՅ Ի ԴՐՈՒՆՍ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԴՈՒՆԱՅ – 464. Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420. Փորձեալ քննէր զանպարտելի քաջն և զհրաշազարդ իշխանն ի պատահեալ պատերազմունսն, շուրջ զնովաւ ջոկադրեալ լրտեսս արս պատերազմողս. – 440.

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ - զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460.

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԼ - Եւ առաքէ զայր մի ներքինի, որում անուն էր Յիւսր զօրօք բազմօք, զի երթեալ պատերազմեսցէ ընդ իշխանին: - 426. և արքայ յուղարկէ զնոսա ըստ խնդրոյն արքունի. և նոցա երթեալ պատերազմեցան յարևելից կողմանն: - 444.

ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՂ - Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420. Փորձեալ քննէր զանպարտելի քաջն և զհրաշազարդ իշխանն ի պատահեալ պատերազմունսն, շուրջ զնովաւ ջոկադրեալ լրտեսս արս պատերազմողս. – 440.

ՊԱՏԻՒ - Եւ դարձուցեալ զիշխանն Աշոտ մեծաւ պատուով և բազում և երևելի պարգևօք. – 424. յորում տիկնայք և աղախնայք թողեալ զկանացի բնութեանն պատիւ՝ ի գռեհս և ի փողոցս բացագլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին: - 412.

ՊԱՏԻՒ ԱՌՆԵԼ - ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր գլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

ՊԱՏԿԵՐ - եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս զոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն

սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ զագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462. նմանահան ճշգրտութեամբ յօրինեալ է ընդդէմ Փրկչին և փառազարդ պատկեր արքային Գագկայ – 462. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց անհամեմատ ի մէջ ամենայն մեծեաց բանական ազգի. – 470.

ՊԱՏԿԵՐԱԿԵՐՊ - վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452.

ՊԱՏԿԵՐԱՏԻՊ - իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զհտութիւն: - 452.

ՊԱՏՃԱՌԵԼ - Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ ել զնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք ել և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424.

ՊԱՏՄԵԱԼ - Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով զելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450.

ՊԱՏՄԵԼ - Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զզեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. Եւ եդեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծագնի ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօդ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. ինձ սիրալիք առ ի պատմել, այս ինձ

զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարգևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468. Պատմեաց մեզ և հաւատարիմ ոստիկան մի ի գործավարաց քաղաքին, եթէ եմուտ ի շինուածս տաճարին երկաթ լտերս իբրև ՄՌ. – 458. վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452.

ՊԱՏՄՈՂ - Եւ զգեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և զօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442. զոր ընծայեաց մեզ հաւաստեաւ Բիւզանդն պատմող. – 426. Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452.

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ - Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպի ի խնդրեալ պարգևացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462. այլ զի մի լռողացն խռովեսցին միտք՝ լռեսցի որ ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութասցուք ասպարէզ – 416. Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լռողաց առ ի լսել. – 454. արդ քանզի չև ևս է ժամանակ զովասանութեան, այլ պատմութեան՝ առ նոյն անդր փութասցուք կարգ: - 422. Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի զովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. ուստի և յայցանէ ի բաց որոշելով զմեր միտս՝ յօգտակարն մեր փութասցուք պատմութեանցն հանդէս. - 454.

ՊԱՏՄՈՒԾԱՆ - Եւ զգեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և զօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442.

ՊԱՏՇԱՃԱԲԱՐ - Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466.

ՊԱՏՇԱՃԱՒՈՐ - Բայց մեր զդիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք գեղեցիկ քոյոցդ ախորժակաց, ո՞վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460.

ՊԱՏՇԱՃ - Գրէ և առ իշխանն ըստ օրինակի և ըստ պատշաճի զործոյն եղելոյ. – 408.

ՊԱՏՇԱՃԻԼ - Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438.

ՊԱՏՈՒԱԴԻՐ - Եւ ի բաց ընկեցեալ զպատուադիր քողն մարգարտահիւս զարդուն, զզեցեալ զսեաւս ի զգեստից, և պատրաստեալ զլխոյ իւրում արկանելիս թխակերպս – 414.

ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ - „Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, „թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի„ , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. Եւ եդեալ թագ ի գլուխ նորա զուտ ոսկի բազմարուեստ յօրինմամբ, հիւսեալ մարգարտովք և մեծազնի ակամբք պատուականօք, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 442. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զզազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնային տապացաւ կիզմանէ: - 412. Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444. Յուցանէր նմա զականս պատուականս և զեղեցիկ մարգարիտս լուսածինս, ելեալս յերկրէ և ի ծովէ, ըստ օրինակի թագաւորաց. – 440.

ՊԱՏՈՒԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ - Եւ ապա իբրև աւուրք ինչ լինէին պարապոյ՝ կոչէ զԱշոտ եղբարբքն հանդերձ ի բերդն Կոտորոց, պատուասիրութեան ինչ աղագաւ: - 418.

ՊԱՏՈՒԱՒՈՐ - Այսու ժամանակաւ առաջին յարքունուստ պատգոսք պատուաւորք զօրօք բազմօք, որոց հրաման տուեալ՝ անցանել յԱտրպատական: - 444. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456.

ՊԱՏՈՒԻԼ - թագընկալ փառօք պատուիլ ումեք յարքունուստ, մանաւանդ քրիստոնէի և ուղղափառ հաւատացելոյ և որդւոյ թագաւորի սեփհական և բնաբար տիրողի Հայոց. – 442.

ՊԱՏՈՒՀԱՆ - և ընթացեալք այսր անդր սուրհանդակք լալականացս՝խցին զլուսանցոյց պատուհանս հրաշակերտ ապարանիցն, հրամանաւ տիկնոջն. – 414.

ՊԱՏՈՒՀԱՍ - Աստ ի մէջ կացեալ բազմաջան լինի Գագիկ եղբայր իշխանին՝ թափել զՀասան ի պատուհասից խաւարմանն, և ոչ հասանի խնդրոյն. – 428.

ՊԱՏՐԱՍՏ - և ըստ գրեցելումն թէ ,,պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436.

ՊԱՏՐԱՍՏԵԱԼ - անդ կալցեն զերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434. Եւ ի բաց ընկեցեալ զպատուաղիր քօղն մարգարտահիւս զարդուն, զգեցեալ զսեաւս ի զգեստից, և պատրաստեալ զլխոյ իւրում արկանելիս թխակերպս – 414.

ՊԱՏՐՈՂԱԿԱՆ - Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438.

ՊԱՏՐՈՒԱԿԵԱԼ - Եւ մինչդեռ այս ամենայն գաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408.

ՊԱՐԱՆՈՑ - Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով գելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450. Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412. Մօտ զայ յիշխանն, և զիրկս զպարանոցաւն արկեալ տայ զյուղայեանն համբոյր: - 410. ունի և գումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր զլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպագրութիւնս: - 458.

ՊԱՐԱՆՈՑԱՏԱՆՋ - Իսկ զբերդն Ամիւկ զզարմանալին զամրոցն, զոր երկնապիշ և պարանոցատանջ իմս գիտէ անուանել բան՝բազում ծախիւք և բազմագումար արուեստաւորօք յերևելիս հրաշակերտէ շինուածս: - 434.

ՊԱՐԱՊ - Եւ ապա իբրև աւուրք ինչ լինէին պարապոյ՝ կոչէ զԱշոտ եղբարբքն հանդերձ ի բերդն Կոտորոց, պատուասիրութեան ինչ աղագաւ: - 418. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420.

ՊԱՐԱՊԵԱԼ - Որք յանհնարին սգոյն դառնութեան մատաղ մանկտոյն զսովորականն մոռացան դիեցուցանել զկաթն, ողբոց միայն պարապեալ միմեանց ձայնակցելով: - 412.

ՊԱՐԱՒՈՐ - և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սգոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս եբրայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տայ զողբս: - 414.

ՊԱՐԳԵՒ - Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպի ի խնդրեալ պարգևացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462. և թագաւորն զթացեալ ոչ արգելու զխնդրեալ պարգևսն. – 456. և այլ ոմանք Հայաստանեայք ինչս և պարգևս խոստանային: - 408. Եւ առեալ զպարգևն և բան արեան իշխանին՝ զան բոլոր ազգն ի ծառայութիւն հնազանդել առ ոտս հզօրին. – 430. և գտեալ զպարգևն մահառիթ՝ գայ ի հանդիպումն հզօրին: - 410. Եւ դարձուցեալ զիշխանն Աշոտ մեծաւ պատուով և բազում և երևելի պարգևօք. – 424. և խնդրէ զարիւնն իւր և զիւրոյ ազգին՝պարգևք և զինք վարձուց ծառայութեան յաւիտենականի, և աննենգ կալ ի դրան արքունի: - 430. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնացէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուագին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարգևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468. Իսկ մեծանուն իշխանին Գագկայ բազում և երևելի պարգևօք շքեղացուցեալ նախապատուէ զյաղթող այրն Թադէոս: - 436. Նա սիրելեաց և կամարարաց իւրոց անծախ պարգև, այլ և անուշահոտ բուրաստան, լի համապայծառ ծաղկովք: - 470. Ուստի և զարմանք մեծամեծք են ինձ ի վերայ մանկանն, զի ոչ պարգևս կամ ինչս շնորհել ումեք ձեռնհաս էր, և ոչ իշխանական ինչ հրամանաւ հարկեցուցանել զոք կարէր. – 420. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422.

ՊԱՐԳԵՒԱԲԱՇԽ - Ո՞ ւր առատ ձիրք ձեռինն պարգևաբաշխ, որ երևելի զարդուք ցանկ զմեզ շքեղացուցանէր: - 416.

ՊԱՐԳԵՒԱՏՈՒ - Իսկ նորա ճարպոյ զակամբ եկեալ, ըստ նմանութեանն կուրացելոյ Իսրայէլի՝ապաշնորհ առ պարգևատուն զոլով՝զթիկունս դարձուցանէ յիշխանէն, ապստամբութեանն յաղթեալ ախտիւ. – 408.

ՊԱՐԶՈՒԱԾ - որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, զունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456.

ՊԱՐԻՍՊ - և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկլինաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454. Իսկ և զգլուխս պարսպին ածեալ ի կիրճս դժուարամածս քարանձաւին՝ ի համբոյրս միմեանց մերձեցուցանէ. – 454. Ցայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. յորոյ վերայ լար եղեալ ձգէ զպարիսպն շուրջանակի իբր ձիարշաւանօք հինգ. – 454. Նա ի սենեակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի գաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472. շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ՊԱՐԾԱՆՔ - ,,Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ զայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զգալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464. Իսկ զօր նաւակատեաց սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464.

ՊԱՐՈՒՆԱԿ - ածեալ զթիկամբք եկեղեցւոյն և շրջապատ պարունակ մի պանծալի մանրամասն հատուածովք յօրինեալ – 462.

ՊԱՐՍՊԱՒՈՐԵԼ - Ի ծայրից անտի զագաթանն ի խոնարհ մինչև ցեզր ծովուն լի և լի պարսպաւորէ անմերձենալի ամրութեամբ: - 434. տայ զմթերս գանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս

գագաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի գաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ՊԱՐՍՊԵԱԼ - քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ՊԱՐՍՊԵԼ - Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և տունս զանձուց և զինուց և ապազինաց անհուն բազմութեանց: - 458. Պարսպէ և զծովակողմն զօրաւոր վիմօք, դնելով զհիմունսն յանհնարին խորութեան – 452. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418.

ՊԱՐՍՊԵԼՈՑ - յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450.

ՊԱՐՍՔ - Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ոմն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրազլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝մարզի/: - 408. Բայց ի գնալն Յուսփայ ամիրային ի Պարսս՝ գնաց և թագաւորն Գագիկ ի գաւառն Կոգովիտ, և պաշարեալ զանառն Դարիւնս՝ գողացեալ առնու ի գիշերի, ըստ յաջողելոյ նմա ի վերուստ, առնու և զբերդն Մակուայ. – 444. Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ գոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. Եւ ապա զկնի այսոցիկ այսպէս եղելոց՝ անիշխանանայ երկիրն Պարսից: - 448. Եւ արքայն Յուսփ եւ զնաց յաշխարհն Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. և եւեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի: - 436. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհն Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. Եւ նորա գնացեալ անթիւ բազմութեամբ զօրու՝ թողու ոստիկան Պարսից զմի յիւրոց հոմանեաց, որում անուն էր Փէթք. – 448. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքային

Պարսից Յուսփ և տհաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ գալստեանն նորա առ նա: - 440. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Ընդ այնր ժամանակս դեռ ևս բռնակալութեամբ տիրէր Պարսից և/446/ Հայոց Յուսփ որդին Ապուսաճայ – 448. Իսկ զկնի բառնալոյ սգոյն մեծի՝ խաղաղացուցանէ թագաւորն զաշխարհն ի մրմռեալ պատերազմացն Պարսից և Սնորդուցն Հազարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440. Նա ի սիրտս բռնաւորաց Բաբելացւոց, Մարաց և Պարսից, Յունաց և բարբարոսաց, հրացեալ և յարաշարժ բևեռ: - 472. ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՆ ՊԱՐՍԻՑ – 448. և տայ ի ձեռն արքայի զաշխարհս Հայոց և Վրաց և ուխտ խաղաղութեան եդեալ զնայ յերկիրն Պարսից: - 448.

ՊԱՐՏԱՒ - Եւ ի զալ զարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ զնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. և ինքն աճապարեալ հասանէ ի քաղաքն Պարտաւ: - 426.

ՊԱՐՏԵԼ - Աստ ի մէջ կացեալ Աշոտ իշխանն Վասպուրական սակաւ զօրօք, և բազում օգնականութեամբ բարձրելոյն, պարտէ զթշնամին մեծաւ յաղթութեամբ – 428.

ՊԱՐՏԷԶ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456.

ՊԱՐՏԻԼ - Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ

հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ՊԵՏՐՈՍ - և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440. և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440.

ՊԷՍՊԷՍ - անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452.

ՊԷՍ-ՊԷՍ - Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462.

ՊԷՏ/Ք/ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձինահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452. բղխեն և աղբիւրք /450/ բարեխառնք շուրջ զքաղաքաւն, օգնականութիւն մատուցանելով մարդկան ի բազում պէտս – 452. տայ զմթերս գանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս զագաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի զաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ՊԻՂԾ - Իսկ զայլազգին այն պլիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410.

ՊՂԻՆՁ - որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, զունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456.

ՊՂԾԱԼԻՑ - և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460.

ՊՂՆՁԻ - Նա ի սենեակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բնեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զհիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի զոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ՊՂՈՒԱՆՔ ԳԵՕՂ - Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ զնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426.

ՊՆԴԱԿԱԶՄ - որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցոլացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422.

ՊՆԴՈՒԹԻՒՆ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430.

ՊՈՂՈՎԱՏԻԿ - Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410.

ՊՍԱԿ - Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ զագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462.

ՊՏՂԱԲԵՐ - նաև ծառովք պտղաբերովք սաղարթեալ և այգնետ բազմութեամբք յոյժ վայելչացեալ զարդարի. – 450.

ՊՏՈՒՂ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զօգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406. Եւ զգլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրազեղ զիսաւորութեամբ ուղեբեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ՊՐՇԱԿ - ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զզգ առեալ ձեռունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428.

Ջ

ՋԱՀ - քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ՋԱՆ - Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434.

ՋԱՆԱԼ - Զայն տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ մախացեալ ընդ իրսն, և զարթուցանել ջանայր զայլազգիսն կրկին անգամ ի վերայ իշխանին: - 438.

ՋԱՆԱՀՆԱՐ ԵՂԵԱԼ - վասն որոյ և նախնիք սորա ջանահնար եղեալ՝ ոչ ինչ օգտեցան: - 406.

ՋԱՏԱԳՈՎ - Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ զաւառին: - 406.

ՋԱՓՐ - Եւ զգլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր զիտելով ի նոցունց գրոց, և զմիւս ևս վերազրեալ Մոկթդիր, իբրև զիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝

առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զիարկս արքունի: - 442.

ԶԵՐՄԱՁՈՐ - Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Զռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Զերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432.

ԶՂՄԱՐ - Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Զղմարայ. – 432.

ԶՆՋԵԼ - Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Ասորեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460. Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432.

ԶՈԿԱԴՐԵԱԼ - Փորձեալ քննէր զանպարտելի քաջն և զհրաշազարդ իշխանն ի պատահեալ պատերազմունսն, շուրջ զնովաւ ջոկադրեալ լրտեսս արս պատերազմողս. – 440.

ԶՈԿԱԴՐԵԼ - Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զիոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ԶՈԿԱՑԵԱԼ - հեր գլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրազեղ զիսաւորութեամբ ուղեբեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ԶՈՐԻ - Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս զանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446.

ԶՈՒՐ - և եթէ աղբիւր ակնավճիտ տեսանիցէ՝ ասէ, չեմ ծարաւի, և ոչ երբէք արբից ի քէն ջուր. մատո ինձ արծաթ: - 450. Վասն որոյ զմարգարէին զոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

Ռ

ՌԱԶՄ - ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց զօրուն այլազգեաց. – 466. ուստի և գունդ զգնդիւ անցեալ զօրացն Հայոց՝ զայ պատահէ արքայ զմիջոցաւ ռազմին այլազգեաց, յորում էին արք հետևակք ըմբշամարտ զինակրաց իբրև չորք հազարք. որոց ի դիմի հարեալ արքայի, իբրև կայծակն ընդ եղէգն հարեալ՝ այնպէս խորտակեաց զռազմաց_/ճիշտը՝ զռազմանց/ զօրուն այլազգեաց. – 466.

ՌԱՄԻԿ - Եւ այնուհետև ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան օն անդր փութապէս շինուածս և ձեռակերտս հաստատեսցեն – 456.

ՌԱՅ - և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհն Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444.

ՌԱՇԱՄ ՌՇՏՈՒՆԻ - որ թէպէտ և յառաջ քան զայսոսիկ ի Դաւթայ Սահառունոյ և յՌաշամայ Ռշտունւոյ և ի Բաղափրանայ ասի առեալ շինութիւն – 454.

ՌՇՏՈՒՆԻ - որ թէպէտ և յառաջ քան զայսոսիկ ի Դաւթայ Սահառունոյ և յՌաշամայ Ռշտունւոյ և ի Բաղափրանայ ասի առեալ շինութիւն – 454.

ՌՇՏՈՒՆԻՔ - յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450.

Ս

ՍԱ - վասն որոյ և նախնիք սորա ջանահնար եղեալ՝ ոչ ինչ օգտեցան: - 406. Առ սա հասեալ լրտեսաց՝ ասեն. ահաւասիկ զօր այլազգեացն անցին յաշխարհն մեր յայսմ գիշերի անթիւ բազմութեամբ: - 436. Աստ ապա ի պատեհս գտեալ հարազատաց սոցա՝ սկսան յափշտակել զտեղիս տեղիս ի ձեռաց մանկանցն: - 418. Աստ բազմաց

մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418. Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ գետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, „ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ„: - 442. Եւ զայս ամենայն յաջողեալ սմա շնորհացն Աստուծոյ՝ խաղաղանայ երկիրն Վասպուրական: - 432. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Զռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448. զի նորայն գոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնագլուխ լինել: - 464. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի գիշերի գողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. Իսկ զօր նաւակատեաց սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464. Իսկ սորա մտեալ բարձրագագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. Յաղագս սորա հաւաստապէս և յոյժ ըղձալի է ինձ առնել բանից դեգերանս ի սմա, և ի սորին գործս և գովեստս – 420. Յաղագս սորա հաւաստապէս և յոյժ ըղձալի է ինձ առնել բանից դեգերանս ի սմա, և ի սորին գործս և գովեստս – 420. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ գլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դաղարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422. Սա

դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Սղզայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406. Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանասաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն զրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և աիարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազցի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438. Սա, որպէս կարծեմ՝ թոյլ տալով Աստուծոյ առնու զվրէժ արեան հօր իւրոյ ի գլխոյ Ապումրուանայ: - 420. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերնելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454. Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444. քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422. .

ՍԱԿ - և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանղնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440.

ՍԱԿԱՅՆ - Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպի ի խնդրեալ պարգևացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462. բայց սակայն սիրտք նոցա ոչ էին ուղիղ, ոչ միայն առ իշխանն՝ այլ և ոչ առ տէրն Քրիստոս: - 430. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորի յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի զովեստից աստի պատմութեանցս. – 466. սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ

որպէս ի հուդս մրգապահաց բնակեցան յերնելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչն յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454.

ՍԱԿԱՒ - Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. Աստ ի մէջ կացեալ Աշոտ իշխանն Վասպուրական սակաւ զօրօք, և բազում օգնականութեամբ բարձրելոյն, պարտէ զթշնամիսն մեծաւ յաղթութեամբ – 428. և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ` հարկանին խսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ` այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. և նորա հետամուտ եղեալ ընդ քաղաքն Տփղիս, ոչ սակաւ հարստահարութիւն արարեալ զլխոյ Սմբատայ` առնու հարկս բազումս: - 424. և նստեալ շուրջանակի սակաւ աւուրս` ապա փորեցին զաչս Հասանայ և առին զամրոցն: - 428. Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց` ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ մեր ի բազմաց զսակաւն յիշատակելով` ահա ասացաք որ ինչ յաղագս Ոստանն աւանի: - 452. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438.

ՍԱՀԱՆԱԿԱՐԿԱՋ - և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. Նաև ի գլխոյ լերինն հոսեալ իջանեն գետք սահանակարկաջք յորդահոսք, որով ոռոգանի երկիրն առ հասարակ. – 452.

ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ - որ թէպէտ և յառաջ քան զայսոսիկ ի Դալաթայ Սահառունոյ և յՌաշամայ Ռշտունւոյ և ի Բաղափրանայ ասի առեալ շինութիւն – 454.

ՍԱՀՄԱՆ - Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան` վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս` մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԻՑ - հանգուցանէ զշփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, օտարաց միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … / բնագրում պակասում են որոշ բառեր/ կոչեցեալ ազգէ – 430.

ՍԱՀՄԱՆԵԱԼ - Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466.

ՍԱՀՄԻ - որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի զովեստից աստի պատմութեանցս. – 466.

ՍԱՂԱՄԱՍ - Եւ իբրև զգազանս արիւնարբուս մրմռեալ՝ զան հասանեն մինչև ցքաղաքն Սաղամաս: - 436.

ՍԱՂԱՐԹԵԱԼ - նաև ծառովք պտղաբերովք սաղարթեալ և այգևետ բազմութեամբք յոյժ վայելչացեալ զարդարի. – 450.

ՍԱՆՁԵԼ - ո՞վ ոք զանյաղթ վիշապն սանձել մերձենայր, և ապրեալ լինէր ինքն,,: - 414.

ՍԱՌՆԱՍՈՅՐ - Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434.

ՍԱՍՏԿԱԳՈՅՆ - քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ՍԱՍՏԿՈՒԹԻՒՆ - ,,աւուրք սաստկութեան են և գործ պատերազմի, ո՞վ գիտէ, ո՞յր ուրուք յաղթութիւնն լինիցի,,: - 424. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ումն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի զանձս արքունի: - 440.

ՍԱՏԱԿԵԼ - ուր և անդէն իսկ երկուք յորդւոց իւրոց, նս և բազումք ի զօրաց անտի չարամահ սատակեցան առաջի երեսաց նորա – 426. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. ուստի և ընդ սրախողխողսն և ընդ գետավէժսն սատակեցան արք իբրև ԲՌ, և զբազումս /466/ ի

նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468. Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսամճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448.

ՍԱՏԱԿՈՒՄՆ - Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զգիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428.

ՍԱՏԱՆԱՅ - և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զզածեալ հնարիւք: - 426. և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զզածեալ հնարիւք: - 426. Իսկ չարարուեստ բանսարկուն սատանայ, որպէս երբեմն ի նախնումն ազդեցութեամբ կնոջն դաւաճանեալ, դիւրահաւան զնախահայրն առ պտղոյն առնելով ճաշակումն, զանմահս մահացոյց ի կենաց, զոր ունէաք ի դրախտին զբնութիւն – 406. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն...դայեակն խաւարի, արեան մտեալ սատարն, խրատեալն ի սատանայէ, անհամբոյրն ի բարեաց, արբանեակն չարին – 410.

ՍԱՏԱՐ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն...դայեակն խաւարի, արեան մտեալ սատարն, խրատեալն ի սատանայէ, անհամբոյրն ի բարեաց, արբանեակն չարին – 410.

ՍԱՏԵՐ - և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդադուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440.

ՍԱՐՔ - Եւ հեծեալ յերիվարն քաջակազմ ոսկեհրաշ սարուցն փայլէր իբրև զարեգակն ի մէջ աստեղաց. – 442.

ՍԱՓԻ - Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում հեծելովք ի մեծն Վան և յՈստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426.

ՍԱՓՈՐ - որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462.

ՍԵԱՒ - Եւ ի բաց ընկեցեալ զպատուադիր քողն մարգարտահիւս զարդուն, զգեցեալ զսեաւս ի զգեստից, և պատրաստեալ գլխոյ իւրում արկանելիս թխակերպս – 414. Ի բաց առան ի դրաց սենեկացն ոսկեհուռն կամարաձև երանգոցն տարազք, և սեաւք խոշորագոյնք և յոյժ տխրալիք զտեղին փոխաբերեցին. – 414.

ՍԵՆԵԱԿ - ի սենեակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ

պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472. և որպէս թուի ինձ՝ զանցոյց զարմանալեօք զՇամիրամեան փորուածոյ սենեկօքն և զամբարտակաւ զետոյն որ առ ստորոտով լերինն Վարազայ. – 456. Ի բաց առան ի դրաց սենեկացն ոսկեհուռն կամարաձև երանգոցն տարազք, և սեաւք խոշորագոյնք և յոյժ տխրալիք զտեղին փոխաբերեցին. – 414. վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452.

ՍԵՐԵԱԼ - Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412.

ՍԵԻԱՆ/բերդ/ - Եւ անդէն ձերբակալ արարեալ կրկին կապանօք քարշեն ի դուռն բերդին Սևան կոչեցեալ. – 428. Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սևան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426.

ՍԵԻՈՐԴԻ - Իսկ զկնի բառնալոյ սգոյն մեծի՝ խաղաղացուցանէ թագաւորն զաշխարհն ի մրմռեալ պատերազմացն Պարսից և Սևորդւոցն Հագարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446.

ՍԵՓԱԿԱՆ - Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412.

ՍԵՓՀԱԿԱՆ - Եւ հանեալ զնոսա անտի՝ տայ զմատանի ի ձեռս Աշոտոյ և տիրեցուցանէ սեփհական ժառանգութեանն հանդերձ իշխանական ճոխութեամբ: - 420. թագընկալ փառօք պատուիլ ումեք յարքունուստ, մանաւանդ քրիստոնէի և ուղղափառ հաւատացելոյ և որդւոյ թագաւորի սեփհական և բնաբար տիրողի Հայոց. – 442.

ՍԵՓՀԱԿԱՆԱԲԱՐ - Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Ասորեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460.

ՍԵՓՀԱԿԱՆԵԼ - Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Աղզայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարազայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406.

ՍԷՐ - Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց՝ զբազմօք զանց արարաք զրուցատրութեամբք, մանաւանդ որ /452/ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի, անօգուտ մեզ առ ի պատմել, և անշահ լսողաց առ ի լսել. – 454. Եւ երթեալ զնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ ել զնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եդեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք ել և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424. և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի

ճանապարհ արաացէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհին Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444. Եւ նորայ զնացեալ զկնի կոչողացն անյապաղելի և <u>սիրով</u> խաղաղութեան. որ ի հասանելն առ միմեանս՝ մեծաւ փառաւորութեամբ շքեղացուցանէ զիշխանն: - 438. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և <u>զսէր</u> կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ զանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ <u>սիրով</u> խաղաղութեամբ զմիմեամբք թևակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. և տեարք և ազատք աշխարհին միշտ զնորայն <u>սիրովն</u> գային – 420. Եւ քանզի առեալ էր Գագկայ զքոյրն Հասանայ կնութեան՝ վասն այնորիկ և <u>սիրով</u> խաղաղութեամբ ընդունի զնա յամրոցն: - 408. Իսկ ի գալ գարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռաց Ափշնի՝ գայ հասանէ առ եղբարս իւր ցրեալ զդաշինս <u>սիրոյ</u>. – 424. Նա տուն իւրում կանաչ տունկ ոսկեսաղարթ, լի աստուածայորդոր <u>սիրով</u> և բերկրաբեր աւետիք: - 470. որ ոչ կարացեալ հանդուրժել քաջութեան և իմաստութեանն արքայի, թողեալ զգազանաբարոյ գործս չարութեան՝ դառնայ ի խաղաղութիւն և ի <u>սէր</u> կատարման. – 448. որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական <u>սիրով</u> աղազս ելից հնարել խոկային: - 408. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական <u>սիրոյն</u>՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն զաւառ: - 410.

ՍԻԳԱՔԱՅԼ - Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ <u>սիգաքայլ</u> նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և զաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ՍԻՐԵԼ - զի յոյժ խանդաղատական և զուարթագին ոգւով իւրով <u>սիրէր</u> զնա. – 432.

ՍԻՐԵԼԻ - զոր օրինակ առիւծ յազեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ <u>սիրելիս</u> և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. Բայց ինձ ահա յոյժ <u>սիրելի</u> է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Եւ արդ <u>սիրելի</u> էր ինձ ևս հրաշափառագունիւ անցանել բանիւն ընդ ողբերգականացս հանդէս. – 416. զոր և ես <u>սիրելի</u> քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօդ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ

ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410. Նա սիրելեաց և կամարարաց իւրոց անծախ պարգև, այլ և անուշահոտ բուրաստան, լի համապայծառ ծաղկովք: - 470. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասրացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՍԻՐԵԼՈՒԹԻՒՆ - Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի գոնեա փառազարդ երեւացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410.

ՍԻՐԵՑԵԱԼ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստանանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացւածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ՍԻՐՏ - առ որ նայեցեալ տիկինն՝ յուսացեալ արձանացուցանէ զսիրտ իւր – 416. բայց սակայն սիրտք նոցա ոչ էին ուղիղ, ոչ միայն առ իշխանն՝ այլ և ոչ առ տէրն Քրիստոս: - 430. բայց քանզի կասկած ի սրտից երկոցունցն ոչ մեկնեցաւ՝ զրաւականս խնդրէ Ափշին.- 424. Եւ արքայ այնուհետև կային սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Եւ մնացեալ բերդն Ամիկ իւրական զաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահմանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմազրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվիատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. զի բեկեալ էր սիրտ նորա առ ուշի, քաջութեան մանկանն, և սպասէր զաղտ կորուսանել զնա: - 418. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի

վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. Իսկ գլխաւորսն խազմարարս՝ քարավէժս արարեալ ի խորս խաղացուցանէ սրտից ծովուն. – 434. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջջըջելով /ճիշտը՝ շրջջրջելով/ զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց գիտութիւն: - 452. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432. Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լալին դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. Յետ խաղաղանալոյ երկրին գթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432. Նա ի սիրտս բռնաւորաց Բաբելացւոց, Մարաց և Պարսից, Յունաց և բարբարոսաց, հրացեալ և յարաշարժ բևեռ: - 472. Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406. շինէ և ի գլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանոց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնաիրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452.

ՍԻՒՆ - և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բևեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի զօլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ՍԻՕՆ - զոր հրաշափառապէս եցոյց մեզ երկրորդ Երուսաղէմ, միանգամայն և դուռն վերին Սիօնի: - 462.

ՍԼԱՑԵԱԼ - Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,զուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408.

ՍԽՐԱԼԻ - Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմուս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442.

ՍԿԻԶԲՆ - և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. ՍԿԻԶԲՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ ԶԿՆԻ ԵՂԲՕՐ ԻՒՐՈՅ ԱՇՈՏԻ, ԵՒ ԳՈՐԾՔ ՆՈՐԻՆ ՔԱԶՈՒԹԵԱՆ: - 428.

ՍԿՍԱՆԻԼ - Աստ ապա ի պատեհս գտեալ հարազատաց սոցա՝ սկսան յափշտակել գտեղիս տեղիս ի ձեռաց մանկանցն: - 418. և ահագին օրն սկսաւ լինել: - 466. և զկնի հնգից ամաց յորմէ հետէ սկսան շինել՝ պայծառացեալ բարձրացաւ շինութիւն քաղաքին առաւել քան զառաւել: - 456. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422.

ՍԿՍԵԱԼ - և անտի յառաջ մատուցեալ առնու զբերդն Ուղեոյ և տիրէ գաւառացն սկսեալ ի Կոգովտէ մինչև ցմիջոց Ուղեոյ և Մասեաց ոտն: - 444. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ՍՂԳԱՅ ԳԱՒԱՌ - Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Սղգայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406.

ՍՄԲԱՏ - Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ զանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թեակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ զոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. ԲԶայս հրաման տէրունեան յետս հարեալ Սմբատայ՝ շարժեաց զբազում չարիս ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ և ժողովրդեանն տեառն: - 440. և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ գայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. Եւ երթեալ զնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ

իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն /ճիշտը՝ զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. և նորա ըստ նմանութեան Յուդայի՝ առեալ զզինս աստուածավաճառ նմանութեամբ, տայ զբերդն ի ձեռս Սմբատայ թագաւորին Հայոց: - 438. և նորա հետամուտ եղեալ ընդ քաղաքն Տփղիս, ոչ սակաւ հարստահարութիւն արարեալ գլխոյ Սմբատայ՝ առնու հարկս բազումս: - 424. և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրագածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. Զայն տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ մախացեալ ընդ իրսն, և զարթուցանել ջանայր զայլազգիսն կրկին անգամ ի վերայ իշխանին: - 438. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուազին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422. Զայսով ժամանակաւ գայ հասանէ Սմբատ թագաւորն Հայոց ի գաւառն Ապահունիս, հարկս պահանջել ի գլխոց Կայսիկն կոչեցեալ ազգէ. – 428. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ գայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զզալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և գայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհին Վրաց: - 424. Իսկ Սմբատ թագաւորն Հայոց հրեշտակ առաքեալ՝ աղաչէ ի խաղաղութիւն զԱփշին, և զրաւական տալով զորդին իւր զանդրանիկ. – 424. Յայնժամ ի թիկունս օգնականութեան կոչէ զիշխանն Աշոտ թագաւորն Սմբատ. – 428. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438.

ՍՈՂՈՒՆ - կերպագրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և զազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462.

ՍՈՅՆ - սորա հաւաստապէս և յոյժ ըղձալի է ինձ առնել բանից դեգերանս ի սմա, և ի սորին գործս և գովեստս – 420. և արդարև արժանի էր օծեալն Աստուծոյ և բարձրն քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ այսպիսի և ի վեր քան զսոյնս գովութեանց: - 470. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ զալստեանն նորա առ նա: - 440. Զայսոսիկ և ևս յաւէտ քան զսոյնս ասէ տիկինն ընդդէմ լալականացն: - 414. Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ

Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ ոլջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430. Ի սոյն ժամանակս այր մի արաբացի ազգաւ, այր հմուտ պատերազմաց և գործոց զինուորութեան. սա կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնագլուխ լինել: - 464.

ՍՈՅՆՊԷՍ - զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանգէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408.

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ - Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. Որք յաննինարին սգոյն դառնութեան մատաղ մանկտոյն զսովորականն մոռացան դիեցուցանել զկաթն, ողբոց միայն պարապեալ միմեանց ձայնակցելով: - 412. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410.

ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ - Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410. Եւ յարբունս հասեալ Աշոտ՝ կայր ըստ սովորութեանն ահիւ ընդ ձեռամբ Ապումրուանայ, զի և փեսայացուցեալ իսկ էր նմա: - 418.

ՍՈՐԱՅ - Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսորայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Զռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432.

ՍՈՒԳ - Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ սգոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս եբրայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տայ զողբս: - 414. Եւ եւաց զնա արքայ լալիւն մեծ զաւուրս Խ և ապա դարձեալ արծարծեալ զմիտս իւր յերկիւղն Աստուծոյ, իմացեալ զիմաստնոյն ասացեալն, թէ ,,իմաստնոյ սուգ զաւուրս է իսկ անմտի զամենայն ժամանակս կենաց,,. – 444. և եղև օր վախճանի նորա սուգ մեծ ամենայն Հայաստան աշխարհին: - 444. Իսկ զկնի բառնալոյ սգոյն մեծի՝ խաղաղացուցանէ թագաւորն զաշխարհին ի մրմռեալ

պատերազմացն Պարսից և Մնորդւոցն Հագարու որ զկողմամբք լերանցն: - 446. Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. Որք յանհնարին սգոյն դառնութեան մատաղ մանկտոյն զսովորական մոռացան դիեցուցանել զկաթն, ողբոց միայն պարապեալ միմեանց ձայնակցելով: - 412. ՎԱՄՆ ԲԱՌՆԱԼՈՅ ՍԳՈՅՆ ՄԵԾԻ, ԽԱՂԱՂԱՑՈՒՑԱՆԵԼՈՅ ԱՐՔԱՅԻ ՁԱՇԽԱՐՀՍ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ՅՈՒՍՓԱՅ ՈՐԴԻՈՅ ԱՊՈՒՍԱՃԱՅ: - 446.

ՍՈՒԳ ԱՌՆՈՒԼ - Յայնմ աւուր սուգ առին սուրբ եկեղեցիք և դասք պաշտօնէից: - 414.

ՍՈՒՋԵԱԼ - ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զգոգ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428.

ՍՈՒՋԵԼ - ո՞վ ոք զբարձրաթիռ արծիւն քաջահնչօղ և ահարկու ձայնիւ ի խոնարհ սուզել լինէր ձեռնհաս. – 414.

ՍՈՒՂ - ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵՒ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ՁՁԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵՒ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՑԻՆ: - 452.

ՍՈՒՍԵՐ - և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զիետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. Եւ զգեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և զօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442. Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ գեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհին ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464. Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ զլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ դաղարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422.

ՍՈՒՍԵՐԱՄԵՐԿ - անդ են և սուսերամերկաց հոյլք և ըմբշամարտաց պատերազմունք. անդ և դասք առիւծուց և այլոց գազանաց. և անդ երամք հաւուց զարդարեալք ի պէսպէս պաճուճանս. զոր եթէ զամենայնն որ ի նմա գործք ի թիւ ոք կամիցի արկանել՝ բազում աշխատութեան պէտք են անձինն և լսողաց: - 458. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և

ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466.

ՍՌԻՐ - Այլ ոչ ուրեք երբէք յայտնել իշխէին յայսպիսեաց աստի, ,,զուցէ լուիցէ, ասէին, և սլացեալ խոյասցի ի վերայ մեր իբրեւ զարծիւ յերամս հաւուց, և կերակուր սրոյ զանձինս մեր առնիցէ,,: - 408. և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխոփւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եդեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բէրանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. և սուր ի վերայ եդեալ կոտորեցին և լցին զբերան դաշտին յանկելոց դիակացն յոյժ խտացեալ առ միմեանս. – 436. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թօշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. իսկ այլոց պատերազմաւ պատահեալ տայր բէրանոյ սրոյ և յանխնայ կոտորէր, երբեմն անձամբ և երբեմն ի ձեռն զօրացն: - 460. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհին ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464.

ՍՌԻՐԲ - Ահա ասացաք որ ինչ յաղագս սրբոյ եկեղեցւոյն: - 464. Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. եդեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր եւ ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն զոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442.

Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զգածեալ հնարիւք: - 426. և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. Եւ խնայեալ ի սուրբ եկեղեցիս և ի հաւատացեալս՝ ել գնաց առ Ափշին, զրաւ մահու զանձն եղեալ, ուր և սիրոյ մեղադրանօք ել և ելս առնելով՝ պատճառեն միմեանց զինչ հաճոյ է կամաց: - 424. Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Զայս հրաման տէրունեան յետս հարեալ Սմբատայ՝ շարժեաց զբազում չարիս ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ և ժողովրդեանն տեառն: - 440. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ գագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ գագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ԶՈՐՈՅ ՄԵՔ ՁԻՒՐՆ ԵՒ ՁՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՍՅՈՒՔ – 460. Յայնմ աւուր սուգ առին սուրբ եկեղեցիք և դասք պաշտօնէից: - 414. որում ցանկացեալ ոմն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արն յետ ամպոյ, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար գոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ՍՈՒՐԲ ԱՒԱԶԱՆ - Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ գետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464.

ՍՈՒՐԲ ԱՒԵՏԱՐԱՆ - և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթնէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ գայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466.

ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐԻՈՍ - Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466.

ՍՈՒՐԲ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ - որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս. – 466.

ՍՈՒՐԲ ՀԱՅՐԱՊԵՏ - Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻ - Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, „թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի„ , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, „ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ„: - 442.

ՍՈՒՐԲ ՆԵՐՍԷՍ - Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ - և ընթացեալք այսր անդր սուրհանդակք լալականացս՝ խցին զլուսանցոյց պատուհանս հրաշակերտ ապարանիցն, հրամանաւ տիկնոջն. – 414. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթևէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ գայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, „ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն„: - 466.

ՍՈՓԻ - ԱԹՈՌԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԱՇՈՏԻ ՈՐԴԻՈՅ ՆՈՐԻՆ ԱՆԴՐԱՆԿԱՆՆ: ԵՒ ՓՈԽՈՒՄՆ ՏԻԿՆՈՋՆ ՍՈՓԵԱՅ ԵՐՋԱՆԿԻ ԵՒ ԲԱՐԵՊԱՇՏԻ – 416. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ գոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրիորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. –

416. Եւ քանզի որդի քեռ էր Ապումրուան տիկնոջն Սոփեայ՝ վասն այնորիկ արձակէ զնա ի կապանաց հրամանաւ հօր իւրոյ: - 416. Ուստի և ի կրծաբախ ճակատահար ճայթմանցն և ի բարձրաձիչ աղաղակացն հնչեաց դուռն դարպասու արփիազեղ./412/ տիկնոջն մեծին Սոփեայ: - 414.

ՍՊԱՆԱՆԵԼ - Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420. և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448.

ՍՊԱՆՈՂ - Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424.

ՍՊԱՆՈՒՄՆ - Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և գիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՔԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՅ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՔՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420.

ՍՊԱՌԱՔԻՆԵԱԼ - բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանզիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442.

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ - և նորա առեալ դառնայ և դիմէ ի վերայ Աշոտոյ մեծաւ սպառնալեօք, ոխս պահեալ վասն զնորայն արհամարհելով կոչումն. – 424. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. Նա ամենայն արուեստականաց դոնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և ահարկու հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472.

ՍՊԱՌ ՍՊՈՒՌ - Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Ասորեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Ջուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460. Որով և առ իսկ զզաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432.

ՍՊԱՍԱՒՈՐ - Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458.

ՍՊԱՍԵԼ - զի բեկեալ էր սիրտ նորա առ ուշի, քաջութեան մանկանն, և սպասէր գաղտ կորուսանել զնա: - 418.

ՍՊԱՍՔ - Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462.

ՍՊԵՂԱՆԻ - Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական զաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434.

ՍՊԵՏԱՓԱՌ - հեր գլխոյ նորա թխակերպ, զանգուրազեղ զհսաւորութեամբ ուղէբեկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ՍՊՈՒՌ - Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Ասորեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460. Որով և առ իսկ զզաւառն Եղի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432.

ՍՏԱՅՕՂ - զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450.

ՍՏԱՆԱԼ - „Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր: - 416. Աստ բազմաց մրմռեալ ազգականաց սոցա, որք և ստանալ ինչ մանկանցն խորհէին, այլ ոչ իշխէին յերկիւղէ մեծին Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 418. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ զայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զզալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464.

ՍՏԱՑՈՒԱԾ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստանանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և

հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԵԱԼ - Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ՍՏԷՊ - Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսորայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420.

ՍՏԷՊ ՍՏԷՊ - Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսորայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420.

ՍՏԻՊԵԼ - Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի զոնեա փառազարդ երեսացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410.

ՍՏՆԱՆԵԼ - Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից զեաղջ՝/ճիշտը՝զեղջ, կամ՝զեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434.

ՍՏՆՏՈՒ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն, յղին անօրէնութեամբ, ծնօղն զկորստեանն պահակ, մահացու խորհրդոցն չարամայր ստնտուն – 410.

ՍՏՈՐ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430.

ՍՏՈՐԻՋՈՒՑԱՆԵԼ - Նա որջացելոց բազմաց ի բարձրաբերձ ամրոցաց ստորիջոյց: Նա ապստամբաց անզերծանելի ծուղակ: - 470.

ՍՏՈՐՈՏ - և որպէս թուի ինձ՝ զանցոյց զարմանալեօք զՇամիրամեան փորուածոյ սենեկօքն և զամբարտակաւ գետոյն որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ. – 456. Յայժամ և իւր

իսկ արքայի ամենիմաստ հաստղութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ <u>ստորոտով</u> լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Աղզայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ <u>ստորոտով</u> լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406.

ՍՏՈՒԳԵԼ - Իսկ իբրև <u>ստուգեցաւ</u> իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414.

ՍՏՈՒՆԳԱՆԵԱԼ - Եւ արքայն Յուսփ եղ զնաց յաշխարհին Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և <u>ստունգանեալ</u> հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեզերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442.

ՍՐԱԽՈՂԽՈՂ - Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և <u>սրախողխող</u> արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի զիշերի գողանայ զամրոցն. և <u>սրախողխող</u> արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434. ուստի և ընդ <u>սրախողխողսն</u> և ընդ գետավէժսն սատակեցան արք իբրև ԲՌ, և զբազումս /466/ ի նոցանէ ձերբակալս արարեալ՝ զոմանս շղթայակապս յղէ յանառն Դարիւնս: - 468.

ՍՐԲՈՒԹԻՒՆ - և Հասանայ զրկեալ ի զզալի լուսոյն՝ ոգւոցն բացան աչք. և իսկոյն կրօնաւորեալ կեայր <u>սրբութեամբ</u> մինչև ցօր վախճանի իւրոյ: - 428. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթեէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ գայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ <u>սրբութեան</u> տեառն,,: - 466. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զ<u>սրբութիւն</u> սրբութեանցն հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. Իսկ ի ներքուստ կողմանէ զսրբութիւն <u>սրբութեանցն</u> հրաշալիս իմն յօրինէ նկարապաճոյճ դեղովք, դրամբք արծաթապատօք և լի ոսկեհուռն զարդիւք, ոսկեպատ պատկերօք և ակամբք պատուականօք և մարգարտահիւս զարդիւք և պէս-պէս երևելի և պայծառ սպասիւք – 462. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ զագաթան <u>սրբութեանցն</u> ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462.

ՍՐԻՆԳ/սմրոց/ - բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, զոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք

սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. Յետ խաղաղանալոյ երկրին գթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432.

ՍՐՏՄՏԵԱԼ - Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440.

ՍՓՌԵԱԼ - Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466.

ՍՔԱՆՉԵԼԻ - Իսկ զզաւառն ծովեզերի, յորում է սքանչելի և անառիկ բերդն Ամիւկ, զոր բազում ժամանակօք յափշտակեալ էին այլազգեաց, բազում և անհուն պատերազմօք յարձակեալ ի վերայ աստուածասէր իշխանաց մերոց առաջնոց. - 434.

Վ

ՎԱԽՃԱՆ - և եղև օր վախճանի նորա սուգ մեծ ամենայն Հայաստան աշխարհին: - 444. և Հասանայ զրկեալ ի զգալի լուսոյն՝ ոգւոցն բացան աչք. և իսկոյն կրօնաւորեալ կեայր սրբութեամբ մինչև ցօր վախճանի իւրոյ: - 428. որոց զկնի և ինքն չարաչար դառնութեամբ ընդունի զվախճանն: - 426.

ՎԱՀԱՆ - Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սևան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422.

ՎԱՀՈՒՆԻՔ - Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուսակր ի տանէն Վահունեաց. – 438.

ՎԱՂԱԳՈՅՆ - անդ վաղագոյնս աճապարեալ հասանէ ի ձեռն աւետաւոր հրեշտակաց և իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ. – 428. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ

զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. զոր այնքան վաղագոյն այլազգեացն յափշտակեալ էին – 406.

ՎԱՂԱՋՐԱՒ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444.

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ - Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ գայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զզալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464.

ՎԱՂԷՍ - պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426.

ՎԱՂՆՋՈՒՑ - Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զզաւառն Սղզայ ի Տոսպ զաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարազայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406.

ՎԱՂՎԱՂԱԿԻ - Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466. և ըստ գրեցելումն թէ ,,պատրաստ գտանի Աստուած խնդրողաց իւրոց,, , վաղվաղակի ի թիկունս հասանէ զօրութիւնն Աստուծոյ զնդին Հայոց, թէպէտ և յոյժ էին նուազունք. – 436. և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան զաւառ և մինչև ցԱրազածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի զումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. ևս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանէն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456. Իսկ մեծանուն իշխանն վաղվաղակի զօր զումարեալ ասպատակեալ յերկիրն Մոկաց յաւուրս ձմերայնոյ: - 434. Ուր և անդէն իսկ վաղվաղակի դեսպանս առաքէ

հրովարտակօք և բազում խոստմամբք, և իսպառ թախանձեալ զիշխանն՝ կոչէ ի հանդիպումն իւր: - 438. ուր և անդէն վաղվաղակի ժամանէ իշխանն և շղթայակապ արարեալ յղէ զնա յաւանն Վան և ի մետաղս բնակեցուցանէ ի նորին ամրոցի: - 408.

ՎԱՃԱՌ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսաարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զքօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառազաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՎԱՃԱՌԵԼ - Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ գանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թնակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438.

ՎԱ՜Յ[1] - Վա՜յ և աւա՜ղ մերոյս կենդանութեան: - 416. Որք յաշխարհելն իւրեանց ասէին այսպէս, „վա՜յ, կորեաւ մեծանուն իշխանն, և անտերունչ մնաց երկիրս Հայոց„: - 414.

ՎԱՅ[2] - վայիւք և ողբովք և յորդահոս արտասուօք զերկիրն լրացուցանէին դառնութեամբ – 412.

ՎԱՅԵԼԵԼ - Եւ մինչդեռ այս ամենայն զաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408.

ՎԱՅԵԼՈՒՉ - եթէ շարժեսցի ծով յուզեալ ի հողմոց՝ ծաղկաձև ալիքն զքօսացուցանողք և վայելուչք երևին. – 452. Եւ ինքն զազաթն ամրոցին է ծովահայեաց և յոյժ վայելուչ. – 452. Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրընկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց … հարթ և ուղիղ հասակաւ, վայելուչ և պայծառ երեսօք. – 470.

ՎԱՅԵԼՉԱՑԵԱԼ - նաև ծառովք պտղաբերովք սաղարթեալ և այգևետ բազմութեամբք յոյժ վայելչացեալ զարդարի. – 450.

ՎԱՅԵԼՉԱԻՈՐ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հաստողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ զծել, միանգամայն և զծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զազաթն կղզոյն, զտեղիս զքօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ

հովիտս. – 456. Ունչք երկայնագոյնք և վայելչաւորք, լսելիք դիւրալուրք և դիւրահաւանք ի բարիս և պայծառք լուսահրաշ նմանեալ զունով: - 470.

ՎԱՅԵԼՉՈՒԹԻՒՆ - Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի Է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Եւ տեսեալ զպայծառազարդ հասակ մանկութեանն և զզարմանալի գեղ երեսացն վայելչութեանն՝ զարմանայր բռնաւորն. - 438. որք և ի ծով անկանելով՝բղխեն ձկունս մանունս առ ի պէտս վայելչութեան բնակչաց աշխարհին, և ամբարեն ինչս բազումս ի գանձս թագաւորաց, զոր և արքայի առեալ նուիրէ ի դարմանս աղքատաց: - 452.

ՎԱՅՐ - Իսկ այլազգին յորժամ ետես զբանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ գինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն սահմանեալ վայրի. – 466.

ՎԱՆ[1] - Եւ անտի յառաջ մատուցեալ գայ հասանէ մինչև յաւանն Վան յաշխարհին Վասպուրական անթիւ բազմութեամբ: - 424. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցին առնէ յոտս երիվարին. – 420. Իսկ ամիրային թողլով երկուս ոստիկանս ներքինիս բազում հեծելովք ի մեծն Վան և յՈստանն աւան, որոյ անուն ճանաչիւր առաջնոյն Սափի. – 426. ուր և անդէն վաղվաղակի ժամանէ իշխանն և շղթայակապ արարեալ յղէ զնա յաւանն Վան և ի մետաղս բնակեցուցանէ ի նորին ամրոցի: - 408.

ՎԱՆ[2] - Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս գանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446.

ՎԱՆԳ -և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442.

ՎԱՆԵԱԼ - Որով և առ իսկ զգաւառն Եղի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432.

ՎԱՆԵԼ - Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իւրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի

լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434.

ՎԱՌԵԱԼ - Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի զաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Ցաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Ցայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն գնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. Ցայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, գործակից նոցա լինել. – 406. Ուրանօր արիաբար վառեալ, այն ինչ մինչդեռ չև ևս եղեալ էր ամաց հնգետասանից՝ արկ ի միտս իւր զխորհուրդս առն պատերազմողի, սպանանել զԱպումրուան: - 420. քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ՎԱՌԻԼ - Իսկ առ սա հասեալ նախանձն հայրենի վառի ընդդէմ նոցա պատերազմօք, նեղի ի նոցանէ և նեղէ զնոսա. և ապա հնարեալ խորհուրդ մեծ՝ ի զիշերի զողանայ զամրոցն. և սրախողխող արարեալ զբնակիչս բերդին՝ բնաջինջ բառնայ յերկրէ: - 434.

ՎԱՌՈՒՄՆ - Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412.

ՎԱՍԱԿ - Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճսն անուանեալ ամրոցի: - 430. Աստանօր յիշէ իշխանն Աշոտ զչարաբարոյ արքանեկութիւնն Հասանայ որդւոյ Վասակայ դենադարձի, զոր արար առ ամիրայն Ափշին: - 426. Ցայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424.

ՎԱՄՆ - և ապա հանէ զԳագիկ. և աճեալ զմտաւ վասն նորա՝ոչ գիտէր զինչ առնիցէ. – 418. Եւ երթեալ գնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424. և նորա առեալ դառնայ և դիմէ ի վերայ Աշոտոյ մեծաւ սպառնալեօք, ոխս պահեալ վասն զնորայն արհամարհելով կոչումն. – 424. Եւ որպէս ի վեր անդր պատմեցաք վասն անիշխան լինելոյ երկրին Պարսից, ըստ գրեցելումն թէ ,,դատաւոր ոչ գոյր Իսրայէլի,, , և իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճէր: - 464. Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից զեաղջ՝/ճիշտը՝զեղջ, կամ՝զեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. ի ձեռն անմահ պատարագին էական բանին հօր, մարմնով վասն մեր պատարագեցելոյն՝ մատեաւ ընծայ հաշտութեան հօր ի հոտ անուշից: - 446. Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410. Սա շարժեալ բարկութեամբ մեծաւ ի վերայ Սմբատայ վասն բեկանելոյ նորա զհարկս արքունի. և խաղացին ի մէջ նոցա դեսպանք հրովարտակաւորք ոչ սակաւք. և ոչինչ իրք խաղաղութեան առ նոսա պատշաճիւր: - 438. ՎԱՍՆ ԲԱՌՆԱԼՈՅ ՍԳՈՅՆ ՄԵԾԻ, ԽԱՂԱՂԱՅՈՒՅԱՆԵԼՈՅ ԱՐՔԱՅԻ ԶԱՇԽԱՐՀՍ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԱԳՍ ՅՈՒՍՓԱՅ ՈՐԴՒՈՅ ԱՊՈՒՍԱՃԱՅ: - 446. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422.

ՎԱՍՆ ԱՅՆՈՐԻԿ - Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տհաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Եւ քանզի առեալ էր Գագկայ զքոյրն Հասանայ կնութեան՝ վասն այնորիկ և սիրով խաղաղութեամբ ընդունի զնա յամրոցն: - 408. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Եւ քանզի որդի քեռ էր Ապումրուան տիկնոջն Սոփեայ՝ վասն այնորիկ արձակէ զնա ի կապանաց հրամանաւ հօր իւրոյ: - 416.

ՎԱՍՆ ԱՅՍՈՐԻԿ - այլ զի մի լսողացն խռովեսցին միտք՝ լռեսցի որ ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութասցուք ասպարէզ – 416.

ՎԱՍՆ ԶԻ - զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ

նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմագրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. Վասն զի ելիք օգնականն, լռեաց զօրավիզն, և առաջնորդն մեծ իշխանական ճոխութեամբն առաւ այսօր ի գլխոյ ձերմէ:- 412. Վասն զի ի պատճառս որսոյ ելեալ շրջէր իշխանն թափուր յիւրոցն զօրացն, միանգամայն և մերկ ի զինուց. 410. Վասն զի ազատագունդ զօրքն տիրակորոյսք ցրուեալ ի լերինս և ի դաշտս – 412. Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422. Վասն զի են ի նմա ոսկեզարդ գահոյք, յորս բազմեալ երևի արքայ նազելի ճոխութեամբ, շուրջ զիւրեաւ ունելով պատանեակս լուսատեսակս, սպասաւորս ուրախութեան, ընդ նմին և դասս գուսանաց և խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս. – 458. Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսորայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420. Վասն զի նա խաղաղութեան և շինութեան առիթ: Նա աւազակաց խանձող և հերքիչ: - 470.

ՎԱՄՆ ՈՐՈՅ - վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ գանձս բազումս, և յայնմ օրէ անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զմիմեամբք թեակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. վասն որոյ և նախնիք սորա ջանահնար եղեալ՝ ոչ ինչ օգտեցան: - 406. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց անհամեմատ ի մէջ ամենայն մսեղեաց բանական ազգի. – 470. Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440.

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ - Աստ ի մէջ կացեալ Աշոտ իշխանն Վասպուրական սակաւ զօրօք, և բազում օգնականութեամբ բարձրելոյն, պարտէ զթշնամին մեծաւ յաղթութեամբ – 428. Բայց ի հասանել համբաւոյն յականջս Սմբատայ, եթէ միաբանեաց Գագիկ Վասպուրական իշխան ընդ Յուսփայ Պարսից արքայի՝ մախացեալ գոռայր ընդ նմա խորին չարութեամբ. - 440. Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436. Եւ անտի յառաջ մատուցեալ գայ հասանէ մինչև յաւանն Վան յաշխարհին Վասպուրական անթիւ բազմութեամբ: - 424. Եւ Գագիկ իշխանն Վասպուրական երթալով երթայր և մեծանայր, և Տէր Ամենակալ էր ընդ նմա: - 432. Եւ զայն լուեալ ամիրային՝ ակամայ կամօք կոչէ առ ինքն զարսն զօրս թողեալ

էր տեղապահս Վասպուրական աշխարհին – 426. Եւ զայս ամենայն յաջողեալ սմա շնորհացն Աստուծոյ՝ խաղաղանայ երկիրն Վասպուրական: - 432. Եւ հասեալ լուր համբաւոյ յականջս Գագկայ Վասպուրական իշխանի, /430/ եթէ ելեալ համարձակաբար շրջի Ապուհամզա/ճիշտը՝ Ապուհամզայ/ որդւովքն իւրովք յիւրումն կործանեալ գաւառի. – 432. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական գաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տեւեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Ջռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Ջսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրագոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430. հանգուցանէ զշփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, օտարաց միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … / բնագրում պակասում են որոշ բառեր/ կոչեցեալ ազգէ – 430. Յայնժամ Աշոտ իշխանն Վասպուրական, ճանապարհ արարեալ ընդ գաւառն Բագրևանդ՝ արագ յիւրն անցանէ աշխարհ: - 424. Յայնժամ Ապումրուան յառաջ մատուցեալ, խորհուրդ ի մէջ առեալ, կամեցաւ տիրել իշխանութեանն Վասպուրականի – 418. Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432. սա ի ձեռն կոչողաց չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410.

ՎԱՍՏԱԿ - Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416.

ՎԱՎԱՇՈՏ - և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454.

ՎԱՐԱԳ ԼԵԱՌՆ - և որպէս թուի ինձ՝ զանցոյց զարմանալեօք զՇամիրամեան փորուածոյ սենեկօքն և զամբարտակաւ գետոյն որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ. – 456. Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Աղզայ ի

Տուպ զաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406.

ՎԱՐՁՔ - և խնդրէ զարիւնն իւր և զիւրոյ ազգին՝ պարգևք և զինք վարձուց ծառայութեան յաւիտենականի, և աննենգ կալ ի դրան արքունի: - 430.

ՎԱՐՈՒԺԱՆ - Ո՞ վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞ վ ոք զոսկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414.

ՎԱՐՔ - որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ գթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և գլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի զովութեանց արժանաւոր. – 450.

ՎԵՐԱԳՈՅՆ - զոր վերագոյնն ասացաք – 424. Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. Այս ինձ սխրալիք առ ի պատմել, այս ինձ զարմանալիք առ ի լսել, և վերագունից վերագոյն իմումս և այլոց պատմութեանց, զոր ոչ ի համբաւուց ոչ երբէք լուեալ և ոչ ականատես ուրուք եղեալ կարասցեն յայտնել. – 442. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգևք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. Զայս խնդրէ Սմբատ պարգևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, զուցէ զնասցէ Աշոտ միւսանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուազին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422. Իսկ ամիրայն այնուհետև անց զնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկոսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացաք: - 426. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ զազաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444. Վասն զի և նա մի էր ի գործակցաց չարին, զոր վերագոյնն ասացաք, ուր և ստէպ ստէպ միշտ զսորայս ոչ դանդաղիմ դրուատել զշնորհս: - 420.

ՎԵՐԱԳՐԵԱԼ - Եւ զլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Զափր զիտելով ի նոցունց զրոց, և զմիւս ևս վերագրեալ Մոկթիր, իբրև զիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442.

ՎԵՐԱԳՐԵԼ - Աստանօր կատարի ասացեալն ի մարգարէէն, ,,թէ որ հանէ զպատուականն յանարժանէն՝ իբրև զբերան իմ եղիցի,, , ուր միշտ հանգչի Հոգին սուրբ, վերագրելով զմարդիկ յանստուեր լոյսն: - 460. Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. Վասն որոյ սրտմտեալ սաստկութեամբ Յուսփ յարձակեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս անհուն զօրու և զինու, և բազում անցս աղէտից ի վերայ մեր հասին, զոր այլ զօրաւոր և մտահարուստ ոմն հռետոր մեծ նախ քան զմեզ վերագրեաց և աւանդեաց ի գանձս արքունի: - 440.

ՎԵՐԱԾԵԼ - ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446.

ՎԵՐԱԾԻԼ - կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ զնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446.

ՎԵՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ - Եւ ի զալ զարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ զթայր և դռնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հագարեանն ազգէ: - 432. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436.

ՎԵՐԻՆ - և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեցէ ճառագայթս – 430. զոր հրաշափառապէս եցոյց մեզ երկրորդ Երուսաղէմ, միանգամայն և դուռն վերին Սիօնի: - 462. Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զզիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ՎԵՐՋԱՄՆԱՑՈՒԹԻՒՆ - ի մտի եղեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս

խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ ,,ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս,,: - 446.

ՎԵՐՍՏԻՆ - Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Աղզայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406.

ՎԷՄ - և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրն ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն. – 454. Նա ամենայն արուեստականաց դոնբաց և անվրէպ քանոն: Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և ահարկու հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ: - 472. Պարսպէ և զծովակողմն զօրաւոր վիմօք, դնելով զհիմունսն յանհնարին խորութեան – 452. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրն զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բնեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրն զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ՎԷՐ - Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական գաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրն Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434.

ՎԻՃԱԿ - և զան պատահեն միմեանց յՌսիտ աշխարհի, և ի ճակատելն գունդ առ գունդ՝ հարկանին իսպառ զօրքն Յուսփայ, ձերբակալ արարեալ և զինքն. և զկնի սակաւ ժամանակի սպանանի, ոչ գիտեմ որպիսում պատահեալ վիճակի մահու: – 448.

ՎԻՇԱՊ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ումն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. Նա ի սենեակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրն զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրն զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472. ո՞վ ոք զանյաղթ վիշապն սանձել մերձենայր, և ապրեալ լինէր ինքն,,: - 414.

ՎԻՐԱՊ - Եւ արքայի լուեալ զգոյժ աղաղակիս այսորիկ՝ վաղվաղակի հասանէ ի դուռն Դունայ յեզր գետոյն Երասխայ, հանդէպ վիրապին սրբոյ, յորմէ ելեալ մեծն սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհս: - 466.

ՎԻՐՔ - Եւ Աբաս այնուհետև փախստեայ եղեալ մազապուր անկանի յաշխարհն Վրաց: - 464. և տայ ի ձեռն արքայի զաշխարհս Հայոց և Վրաց և ուխտ խաղաղութեան եղեալ գնայ

յերկիրն Պարսից: - 448. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և գայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհին Վրաց: - 424.

ՎԿԱՅԵԱԼ - հեր զլխոյ նորա թխակերպ, գանգուրազեղ զիսաւորութեամբ ուղերէկ ջոկացեալ ի վերայ սպետափառ ճակատուն յոյժ խուռնախիտ թանձրութեամբ. մրազարդ կամարաձև կցուացք յունիցն, և բիբք և արտևանունք հանդերձ պտղովք վկայեալք, իբրև զշուշան ի հովիտս ծաղկեալ ծաւալին հրաշազարդ յօրինմամբ: - 470.

ՎՀԱՏՈՒԹԻՒՆ - և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմազրաւեաց անցանել զօրացն, խոստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410.

ՎՆԱՍ - և բազում վնասս կործանման ստանայ/424/ հաւատացելոց և սուրբ եկեղեցեաց. անձնամատն եղեալ դուռն բանայ չարեաց, դարանս մահաբեր գործէ սատանայի զգածեալ հնարիւք: - 426.

ՎՏԱԿ - Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ՎՐԴՈՎՈՒՄՆ - հանգուցանէ զշփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, օտարաց միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … / բնագրում պակասում են որոշ բառեր/ կոչեցեալ ազգէ – 430.

ՎՐԷԺ - Սա, որպէս կարծեմ՝ թոյլ տալով Աստուծոյ առնու զվրէժ արեան հօր իւրոյ ի գլխոյ Ապումրուանայ: - 420. Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436. և արքայի յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ ել գնաց զօրօք բազմօք զհարազատին խնդրել զքէն վրիժուց: - 464. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կեանս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ զերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414.

ՎՐԷԺԽՆԴԻՐ - Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412.

ՎՐԷԺԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426.

ՎՐԻՊԵԼ/ԻԼ/ - Որ թէպէտ և մերս պատմութեանց իցեն բանք՝ սակայն թագաւորն ոչ վրիպք ի խնդրեալ պարգևացն, յուսացեալ առ հանդերձեալ հատուցմունսն: - 462. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք

ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456.

Տ

ՏԱԼ - Այլ Աստուած ոչ ետ թոյլ ձեռին նորա մխել յարիւն արդարոյն: - 418. Աստանօր նախապատուէ զիւր ազգային ումն որում անուն էր Գագիկ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ և զգաւառն Ճախուկ, և զօրագլուխ զնա ի Պարսիցն կացուցանէ մարձի /հավանաբար՝մարզի/: - 408. Եւ մինչդեռ կամէր զբօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի գան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448. և յառաջ կոչեալ զդստերս՝ ազոյ ողբոց յօրինէ կարգս, կարգեալ կացուցանէ դասս դասս՝ պարաւորս եբրայեցիս և զթագաւորացն Իսրայէլի նուագել տալ զողբս: - 414. և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440. և այնքան արժանապէս նշանակեաց տալ զսակս արքունի՝ մինչ զի ի ծովն յղէ զՊետրոս և յանդնդաղուղակ կայտառին կեռեաց կորզեալ զսատերն՝ զկամս հաճեաց խնդրողացն, զոր ետ ընդ արարչական գլխոյն և ընդ գլխաւորին Պետրոսի: - 440. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տալ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներկութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. և գիտելով զնա թէ այսպիսի լինելոց է՝ ետ նմա հոգի զօրութեան և իմաստութեան՝ կատարելով ի վերայ նորա զասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,թագաւոր արդար կանգնէ զաշխարհ,,: - 420. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տալ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնևձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տալ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի

Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն/ճիշտը՝զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհն Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բաւրայ: - 444. Եւ հանեալ զնոսա անտի՝ տայ զմատանի ի ձեռս Աշոտոյ և տիրեցուցանէ սեփհական ժառանգութեանն հանդերձ իշխանական ճոխութեամբ: - 420. Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. և նորա ըստ նմանութեան Յուդայի՝ առեալ զզինս աստուածավաճառ նմանութեամբ, տայ զբերդն ի ձեռս Սմբատայ թագաւորին Հայոց: - 438. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուեալ ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս զանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. իսկ այլոց պատերազմաւ պատահեալ տայր բերանոյ սրոյ և յանխնայ կոտորէր, երբեմն անձամբ և երբեմն ի ձեռն զօրացն: - 460. Իսկ Սմբատ թագաւորն Հայոց հրեշտակ առաքեալ՝ աղաչէ ի խաղաղութիւն զԱփշին, և զրաւական տալով զորդին իւր զանդրանիկ. – 424. հրամանս տայցէ, զի լինիցի տեղի ապաստանի ամենայն հինից ի թշնամեաց եկելոց. – 456. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կենաս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. մինչև տացէ ինձ Աստուած յորդւոց իմոց այրասիրտ նման հօր իւրոյ, որ ի կենաս իմ կամ թէ զկնի կենաց իմոց ի վերայ գերեզմանին տացէ աւետիս՝ առեալ վրէժ հեղման արեան հօր իւրոյ ի գլխոց այնոցիկ, որք զայս ինձ հատուցին խաւար,,: - 414. Մոտ զայ յիշխանն, և զհրկս զպարանոցաւն արկեալ տայ զյուդայեանն համբոյր: - 410.

Յայնժամ Հասան որդի Վասակայ դենադարձի ... այրն անօրէն, ժանտ և ապարասան, աւազակաց հայր, սպանողաց մայր և ամենայն անօրէնութեան ծնօղ, դարձեալ մոլեգնի հայրենի չարեօքն յաղթեալ, զխոստովանութիւնն հազիւ թէ պահեալ ամբողջ, ձեռն տայ յամիրայն Ափշին – 424. Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնգայ և Ջղմարայ. – 432. Ոչ դանդաղիմ կոչել երգակից ողորմելի ողբոցս զմեծ մարգարէն զզարմանալին Զաքարիաս, և նովաւ հանդէձ ելանել ի բարձր դիտակս, ձայն տալ ընդհանուր ազգաց և ասել, „լացէ՜ք, լացէ՜ք, արևելք առ արևմուտս, հիւսիս առ հարաւ, ազգք առ ազգս, ժողովուրդք առ ժողովուրդս: - 412. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զզերեալս դարձուցանէր, զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և զլուխ դնէր ամենայն առաքինասէր վարուց, ևս և մեծի գովութեանց արժանաւոր. – 450. Սա, որպէս կարծեմ՝ թողլ տալով Աստուծոյ առնու զվրէժ արեան հօր իւրոյ ի գլխոյ Ապումրուանայ: - 420. տայ զմթերս զանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս զազաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի գաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418. և տայ ի ձեռն արքայի զաշխարհս Հայոց և Վրաց և ուխտ խաղաղութեան եդեալ գնայ յերկիրն Պարսից: - 448.

ՏԱԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄ - Եւ մինչդեռ կամէր զքօսնուլ ի կարծեալն իւրումն խաղաղութեան՝ վաղվաղակի զան առ նա հրեշտակք արքունի, հրաման տալով զի երթեալ տայցէ պատերազմ ընդ հարաւային զօրացն, որք ելեալ էին ի վերայ Բաբելովնի և սահմանաց նորա: - 448.

ՏԱԽՏԱՁԵՒ - և պարիսպն է հրաշակերտ, ահեղակերպ, բարձրաբերձ լայնանիստ բրգամբք և բարձրացեալ աշտարակօք զարդարեալ, անկիւնաւոր խորանանման տախտաձև յինքեան ունելով զահոյք զբօսանաց, յորում հանդերձ որդւովք և ազատակոյտ զօրօք միշտ ուրախանայր արքայ: - 454.

ՏԱՂԱՒԱՐ - սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի, և կամ որպէս ի հուղս մրգապահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոջ կոչեցեալն Աղթամար, մինչև յաւուրս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 454.

ՏԱՃԱՐ - և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զոր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեսցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Եւ է փառք տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի. – 458. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն.

և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452. Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով գլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414. շինէ և ի զլուխ պարսպին ընդդէմ ծովուն տաճար մի ճեմարանաց ոսկեզարդ և պէսպէս պաճուճեալ դեղովք, արեգակնահրաշ ճառագայթաձևս ի խտղտանս աչաց և յուրախութիւն սրտի ինքեան և իւրոց արժանեացն. – 452. ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456. Պատմեաց մեզ և հաւատարիմ ոստիկան մի ի գործավարաց քաղաքին, եթէ եմուտ ի շինուածս տաճարին երկաթ լտերս իբրև ՄՌ. – 458. վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452.

ՏԱՃԻԿՔ - Եւ գլխաւորին Տաճկաց, զորոյ զանուն Ջափր զիտելով ի նոցունց զրոց, և զմիւս ևս վերազրեալ Մոկթդիր, իբրև զիտաց թագաւորելն Գագկայ ի վերայ Հայաստանեայց՝ առաքէ նմա թագ և հանդերձս զարդուց զարմանալիս և յանձն առնէ նմա զհարկս արքունի: - 442. Յայնմ ժամանակի զօրացեալ լինէր հարստահարութիւնն Տաճկաց ի վերայ քրիստոնէից. – 438.

ՏԱՅԱՍՏԱՆ - մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս զնալով՝ տեսաք զզործ քաջաց և նախնեաց. - 454.

ՏԱՆԵԼ - զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնևձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468.

ՏԱՆԻԼ - և հատեալ զգլուխն բարձեալ տանի յամրոցն Աշինստ, ուր էրն Գուրգէն, նմանապէս և ի բերդն Կոտորոց ի ձորն Անձահոյ, յորում էրն Աշոտ – 420.

ՏԱՆՋԵԱԼ - ունի և զումբէթս երկնահարթս ոսկեզարդս և լուսաճաճանչս, յոր թէ նայել ոք կամիցի՝ իբր թագաւորի իմն պատիւ առնելով՝ նախ ի բաց առցէ զխոյր զլխոյն, և ապա տանջեալ զպարանոցն հազիւ թէ նշմարել կարիցէ զզանազան դեղոցն կերպազրութիւնս: - 458.

ՏԱՊԱԼԵԱԼ - և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. խնայեաց ի նոսա, և ի հիմանց տապալեալ զշինուածս ամրոցին՝ հաստատէ նոցա զժառանգութիւն իւրեանց գաւառին, և բնակել աներկիւղ յերեսաց հզօրին: - 432.

ՏԱՊԱՆԱԼ - Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և գիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զզազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412.

ՏԱՌԱՊԵԱԼ - մատուցանէ և պատարագս և զոհս զենմանց բազմաբիւր զանձիւք լրացուցանելով զղասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446.

ՏԱՏԱՆԻԼ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զզումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի զերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460.

ՏԱՏՐԱԿ - Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի Է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418.

ՏԱՐԱԶ - Ի բաց առան ի դրաց սենեկացն ոսկեհուռն կամարաձև երանգոցն տարազք, և սեաւք խոշորազոյնք և յոյժ տխրալիք զտեղին փոխաբերեցին. – 414.

ՏԱՐԱԾԵԼ - Իսկ համբաւ հզօրին կորստեան, իբրեւ զամպ թանձրամած խաւարային լցեալ սաստկութեամբ՝ ելեալ տարածեցաւ ի վերայ Հայաստանեայցս, մանաւանդ ի վերայ բարձրազոյն և սեփական Վասպուրականն կոչեցեալ նահանգի – 412.

ՏԱՐԱԿՈՒՍԵԼԻ - Բանայր առաջի նորա զհրովարտակս արքունիս, յայտնէր նմա զխորհուրդս և զգործս տարակուսելիս և խնդրէր ի նմանէ յաղագս ելից, և նպաստաւորեալ առ ի նմանէ՝ ծայրագունիցն իմտանայր բխելոց ի նմանէ իմաստիցն: - 440. և ինքն ի կասկածի լինելով, տարակուսելի ըմբռնեալ խորհրդովք՝ երբեմն հանէ զԳուրգէն կրտսերն, և ածեալ ընդ ինքեան շրջեցուցանէ, և դարձեալ տայ ի բանտ կրկին անգամ. – 418.

ՏԱԻԻՂ - բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, զոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442.

ՏԵԱՌՆԱԳՐԵԼ - Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462.

ՏԵՂԱՊԱՀ - Եւ զայն լուեալ ամիրայն՝ ակամայ կամօք կոչէ առ ինքն զարսն զորս թողեալ էր տեղապահ Վասպուրական աշխարհին – 426.

ՏԵՂԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ - յինքն զրաւէ զմիտս տերանց և ազատաց աշխարհին, ասելով օրինակ զայս. եթէ ի դէմս Աշոտոյ առնեմ տեղապահութիւն աշխարհիս – 418.

ՏԵՂԵԿԱՑԵԱԼ - զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450.

ՏԵՂԻ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար գովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. Աստ ապա ի պատեհս գտեալ հարազատաց սոցա՝ սկսան յափշտակել զտեղիս տեղիս ի ձեռաց մանկանցն: - 418. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իջէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. Դարձեալ և ի հարաւակողմ կուսէ խորանին ի վերայ դրան եկեղեցւոյն յօրինեալ է տեղի զահոյից, ի բարձանց ի խոնարհ կամարաձև աստիճանօք զէջսն ունելով, որպէս զի իջէ տեղի աղօթից թագաւորին զուսպ և զերծ ի մարդկանէ, որով ի միտս իւր եկեալ անզբաղապէս ընդ Աստուծոյ խօսեսցի: - 462. և առեալ զբանակս նոցա յաւարի, փրկեալ և զգերեալսն՝ դարձան յիւրաքանչիւր տեղիս մեծաւ յաղթութեամբ: - 468. և դարձեալ յայլում տեղւոջ ասէ, ,,երիւք շարժի երկիր, և չորրորդին ոչ կարէ հանդուրժել. – 448. Եւ իբրև ժամ մի լինէր պարապոյ՝ առեալ ընդ իւր զխորհրդակիցս իւր եհաս ի վերայ նորա, և սրախողխող արարեալ զնա ի Վան աւանի յասպարիսին տեղւոջ՝ ընկեցիկ առնէ յոտս երիվարին. – 420. և վասն զի առուամէջ այգեստանեայց էին տեղիք դժուարինք, անջրպետեաց ի մէջ նոցա առու մի սահանակարկաջ յորդահոս և յոյժ խորագոյն. ընդ որ ոչ այլազգին այն և ոչ ի մերոցն ոք դիմազրաւեաց անցանել զօրացն, խուստովանեալ զվհատութիւն սրտից և զպաշարումն երիվարացն. – 410. Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից զեառջ՝/ճիշտը՝զեղջ, կամ՝զեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստանանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. Ի բաց առան ի դրաց սեննեկացն ոսկեհուռն կամարաձև երանգոցն տարազք, և սեաւք խոշորագոյնք և յոյժ տխրալիք զտեղին փոխաբերեցին. – 414. հրաման տայցէ, զի լինիցի տեղի ապաստանի ամենայն հինից ի թշնամեաց եկելոց. – 456. ՅԱՂԱԳՍ ԱՇԽԱՐՀԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ԳԱԳԿԱՅ ԵՒ ԲԱԶՈՒՄ ՏԵՂԵԱՑ ՆՈՐՈԳՄԱՆՑ ԵՒ ՀՐԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆՑ ՈՍՏԱՆՆ ԱՒԱՆԻ: - 450. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ,

ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ԶՈՐՈՅ ՄԵՔ ԶԻՒՐՆ ԵՒ ԶՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՅՈՒՔ – 460. Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հաստղութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450. Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և գիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412. որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօդ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բնեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ՏԵՂԻՍ ՏԵՂԻՍ - Աստ ապա ի պատեհս զտեալ հարազատաց սոցա՝ սկսան յափշտակել զտեղիս տեղիս ի ձեռաց մանկանցն: - 418.

ՏԵՍԱԿ - կերպազրեալ որթս խաղողաբերս այգեգործովք և զազանովք և սողնովք հանդերձ համակեալք. որոց և կերպարանքն այլ և այլ զանազանութեամբք ըստ իւրաքանչիւր մասին առբերեն զտեսակս: - 462.

ՏԵՍԱՆԵԼ - ամենայն ակն զնա բաղձայր տեսանել, ուստի և ամենայն հոգիք աղաղակէին ,,Տէր, կեցո զթագաւորն և լուր մեզ,,. – 470. և եթէ աղբիւր ակնավճիտ տեսանիցէ՝ ասէ, չեմ ծարաւի, և ոչ երբէք արբից ի քէն ջուր. մատո ինձ արծաթ: - 450. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450. և եթէ մաքուր յօդոյ լինիցի՝ զամենեցուն աչս զրաւէ զիւրն տեսանել ծաւալումն. – 452. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ գալստեանն նորա առ նա: - 440. Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զզործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. Իսկ այլազգին յորժամ ետես զքանակ արքային մեծի սփռեալ առ լերամբն Գինոյ կոչեցեալ բլեր, որ արդարև անուն բլրակին մարգարէաբար, իբրու յանապակ զինոյ զմայլեալ ուրախ արար զարքայ յիւրումն

սահմանեալ վայրի. – 466. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարզևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. Ո՞ րք զօրն զայն ոչ ողբասցէ, ո՞յր ուրուք ոչ զելուցուն աղիքն, որ զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք դառնապէս,,: - 412. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442.

ՏԵՍԵԱԼ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետև ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զահի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - 436. և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրագոյն ի մէջ առնու, ի հաստուածի պատճառս առաջէ առ նա զքեռորդի իւր զՀասան: - 408. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Եւ տեսեալ զպայծառազարդ հասակ մանկութեանն և զզարմանալի գեղ երեսացն վայելչութեանն՝ զարմանայր բռնաւորն. - 438. Եւ տեսեալ մերձ ի դրունս Աստրեստանի ամրոց մի յիշխանատանն Աղձնեաց ի գեօղն Կոտոմ կոչեցեալ, լինելով սեփհականաբար Զուրարիկն կոչեցեալ ազգի՝ սպառ սպուռ կորուսեալ ջնջէ զազգն – 460. Զայն տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ մախացեալ ընդ իրսն, և զարթուցանել ջանայր զայլազգիսն կրկին անգամ ի վերայ իշխանին: - 438. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց զործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Զոր տեսեալ Սմբատայ թագաւորին Հայոց՝ առաքէ զեղբայր իւր զԴաւիթ և աղաչէ զիշխանն Աշոտ՝ մի մեկուսանալ ի նմանէ և մի ոխս պահել վասն ունելոյն զնա Գագկայ որդւոյ Վահանայ: - 422. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զգործսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454.

ՏԵՍԻԼ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462.

ՏԵՍՈՂ - Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի զոնեա փառազարդ երեսացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410. Տէգք մորուաց նորա զօրէն մանուշակի ծաղկեալք ի վերայ գունազեղ այտից՝ ի կերպս զուարթնոց տեսողացն զնա ցուցանէր: - 470.

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ - միայն զմերս զրաւեաց զմիտս և զտեսութիւն հրաշակերտն և քան զբազումս նորանշանն և զարմանալին Աղթամար. – 454.

ՏԵՍՕՂ - Զայս մեզ ընծայեցին՝որք տեսօղք լեալ էին գործոցն և որք ի զիրկս զմանկունքն կրէին – 414. իսկ զդրունսն կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շրջշրջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452.

ՏԵՒԵԼ - Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական զաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ: - 434.

ՏԷԳ ՄՈՐՈՒԱՑ - Տէգք մորուաց նորա զօրէն մանուշակի ծաղկեալք ի վերայ գունազեղ այտից՝ ի կերպս զուարթնոց տեսողացն զնա ցուցանէր: - 470.

ՏԷՐ - ... Տուեալ եղև նմա ի տեառնէ և այլ եւս որդի մի, զոր անուանէ յանուն հորեղբոր իւրոյ Գուրգէն: - 406. ամենայն ակն զնա բաղձայր տեսանել, ուստի և ամենայն հոգիք աղաղակէին ,,Տէր, կեցո զթագաւորն և լուր մեզ,,. – 470. բայց սակայն սիրտք նոցա ոչ էին ուղիղ, ոչ միայն առ իշխանն՝ այլ և ոչ առ տէրն Քրիստոս: - 430. Եւ այնուհետև ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան օն անդր փութապէս շինուածս և հաստատեսցեն – 456. Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ ձեռակերտս զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. Եւ Գագիկ իշխանն Վասպուրական երթալով երթայր և մեծանայր, և Տէր Ամենակալ էր

ընդ նմա: - 432. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տալ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. և ինքն Սմբատ ոչ խնդրեաց երթալ զհետ խաղաղութեան, տալ զհարկս արքունի, որպէս հրամայեաց տէր զսակ անդրանկացն ի ձեռն Պետրոսի ընծայել այնոցիկ որք զդիդրամայն /ճիշտը՝ զդիդրաքմայն/ պահանջէին, և ասէ, ,,տո՛ւք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ,, - 440. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթեւէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466. և մինչդեռ արեգակն յերրորդ ժամուն արփիաթեւէր զկամարն երկնի, և դեռ ընթեռնոյր Աւետարանն սուրբ՝ զայ ոմն ի սուրհանդակաց և ասէ, ,,ընդէ՞ր ձիգ և յաւէժ աղօթէ տէր իմ արքայ, և ահա ճակատ այլազգեացն մերձեցաւ ի բանակ սրբութեան տեառն,,: - 466. Եւ նորա զհետ մտեալ սակաւ զօրօք, հասանէ նոցա ի դաշտին Գերատայ՝ այն ինչ մինչդեռ մերձեալ էին այլազգիքն տալ բերանոյ սրոյ զբազում բանակս ժողովրդեանն Տեառն: - 436. և տեարք և ազատք աշխարհին միշտ զնորայն սիրովն գային – 420. Զայս հրաման տէրունեան յետս հարեալ Սմբատայ՝ շարժեաց զբազում չարիս ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ և ժողովրդեանն տեառն: - 440. զոր տեսեալ տէրանցն Մոկաց, եթէ բարձրացաւ ձեռն Գագկայ ի վերայ ամենեցուն յամուրս իւրեանց ապաստանեալ՝ արգելին ի տալոյ զհարկս, /432/ պակուցեալք ի սպառնալեաց Գագկայ իշխանին մեծի: - 434. զոր ոչ յանդգնագոյն համարիմ ասել երկրորդ անգամ, թէ ակամայ կամօք զայս բռնաւորն հարկեցաւ առնել ի կամաց և ի հրամանէ բարձրելոյն և բոլորիցն տեառն: - 442. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. Իսկ սորա մտեալ բարձրազագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434. Յայնժամ առնն քաջի Թադէի զաչս յերկինս համբարձեալ յօգնականութիւն կարդալով զՏէրն Քրիստոս. – 436. Յաւուրս դառնութեան սգոյն այնորիկ ձեռք երկրագործաց և արուեստականացն լքեալ յիւրաքանչիւր վաստակոցն՝ /414/ եղեալ ծնկաց և ծնօտից՝ լային դառնապէս. տեարք և ազատք ի միասին հաւաքեալ, չար ողբովք զմիմեանց ճմլեցուցանէին զսիրտս: - 416. յինքն զրաւէ զմիտս տերանց և ազատաց աշխարհին, ասելով օրինակ զայս. եթէ ի դէմս Աշոտոյ առնեմ տեղապահութիւն աշխարհիս – 418. Նա յոսկեզարդ զահոյսն ուրախութեանց բազմեալ նազելի ճոխութեամբ իբրև զառիւծ զօրաւոր, հաւատովք աճեցեալ ի փառս տեառն: - 472. որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զտուփ մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեացէ մեղաց: - 462.

ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հաստողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ գծել, միանգամայն և գծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է գագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. որք էին արք ապստամբք, գողակիցք գողոց, ապականիչք աշխարհի և արհամարհողք տէրութեանն: - 430. Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղոյս բնեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զսիւն երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի գոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422. Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն զրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432. Սա զօրութեամբ Աստուծոյ զամենայն դրացիս և որք շուրջ զկողմամբ իւրոյ էին տէրութեանն, նուաճեալ ընդ իշխանաստ հրամանաւ՝ ի ծառայութիւն զրաւէ իւրոյն տէրութեան. – 432.

ՏԷՐՈՒՆԱԿԱՆ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՏԷՐՈՒՆԵԱՆ - Զայս հրաման տէրունեան յետս հարեալ Սմբատայ՝ շարժեաց զբազում չարիս ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ և ժողովրդեանն տեառն: - 440. ուստի և յորդառատ բարեբանողացն մաղթական հայցուածոցն, ըստ իմում գիտութեան, մանաւանդ ըստ սրբոցն աւետարանութեան, կամ թէ զերագոյն ասացից՝ տէրունեան բանիւն՝ երթեալ առ պատարագ համահաւասար գոլով երից արանցն արդարոց, Աբէլին, Նոյին և Աբրահամուն – 446.

ՏԻԵԶԵՐՔ - և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450.

ՏԻԿԻՆ - ԱԹՈՌԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԱՇՈՏԻ ՈՐԴԻՈՅ ՆՈՐԻՆ ԱՆԴՐԱՆԿԱՆՆ: ԵՒ ՓՈԽՈՒՄՆ ՏԻԿՆՈՋՆ ՍՈՓԵԱՅ ԵՐՋԱՆԿԻ ԵՒ ԲԱՐԵՊԱՇՏԻ – 416. առ որ նայեցեալ տիկինն՝ յուսացեալ արձանացուցանէ զսիրտ իւր – 416. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ գոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ գոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրհորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414. և

անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. և ընթացեալք այսր անդր սուրհանդակք լալականացս՝ խցին զլուսանցոյց պատուհանս հրաշակերտ ապարանիցն, Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. Եւ քանզի որդի քեռ էր Ապումրուան տիկնոջն Սոփեայ՝ վասն այնորիկ արձակէ զնա ի կապանաց հրամանաւ հօր իւրոյ: - 416. Ջայտսիկ և ևս յաւէտ քան զոյնս ասէ տիկինն ընդդէմ լալականացն: - 414. Իսկ տիկինն խիզախեալ յանպարտելի զօրութիւն հզօրին՝ ասէ - 414. յորում տիկնայք և աղախնայք թողեալ զկանացի բնութեանն պատիւ՝ ի գռեհս և ի փողոցս բացազլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին: - 412. Ուստի և ի կրծաքախ ճակատահար ճայթմանցն և ի բարձրաձիչ աղաղակացն հնչեաց դուռն դարպասու արփիազեղ. /412/ տիկնոջն մեծին Սոփեայ: - 414.

ՏԻՂՄ - Յայնմ ժամանակի ընդ առաջ ելեալ այրն անօրէն, սիրելին նենգաւոր, կեղծաւոր բարեկամն... բանալի դժոխոց, հնոցն մեղաց, վառեալն հրով նախանձու յիւրոցն գործակցաց, տիղմն խաւարին, որ զծովային մարգարիտն լուսաւոր յիւր կորստեանն ընկլոյզ խորխորատ – 410.

ՏԻՐԱԿՈՅՏ - Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբք հանդերձ և ամենայն տիրակոյտ ազատազունդ զօրօքն խորհուրդ արարեալ ասեն – 424.

ՏԻՐԱԿՈՐՈՅՍ - Վասն զի ազատազունդ զօրքն տիրակորոյսք ցրուեալ ի լերինս և ի դաշտս – 412.

ՏԻՐԱՍԷՐ - Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412.

ՏԻՐԵԼ - այնր ժամանակս դեռ ևս բռնակալութեամբ տիրէր Պարսից և/446/ Հայոց Յուսփ որդին Ապուսաճայ – 448. Ապումրուան յառաջ մատուցեալ, խորհուրդ ի մէջ առեալ, կամեցաւ տիրել իշխանութեանն Վասպուրականի – 418. և անտի յառաջ մատուցեալ առնու զբերդն Ուղեռյ և տիրէ գաւառացն սկսեալ ի Կոգովտէ մինչև ցմիջոց Ուղեռյ և Մասեաց ոտն: - 444. Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ գայ ի գաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. գայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ գաւառացն: - 434. Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406. Նաև զգաւառն Ռռնայ ... բռնաբար

կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ՏԻՐԵՑՈՒՑԱՆԵԼ - Եւ հանեալ զնոսա անտի՝ տայ զմատանի ի ձեռս Աշոտոյ և տիրեցուցանէ սեփհական ժառանգութեանն հանդերձ իշխանական ճոխութեամբ: - 420.

ՏԻՐՈՂ - թագընկալ փառօք պատուիլ ումեք յարքունուստ, մանաւանդ քրիստոնէի և ուղղափառ հաւատացելոյ և որդւոյ թագաւորի սեփհական և բնաբար տիրողի Հայոց. – 442.

ՏԻՔ - Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ՏԽՐԱԼԻ - Ի բաց առան ի դրաց սենեկացն ոսկեհուռն կամարաձև երանգոցն տարազք, և սեաւք խոշորագոյնք և յոյժ տխրալիք զտեղին փոխաբերեցին. – 414.

ՏՀԱՃ - Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տհաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438.

ՏՂԱՅ - Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի Է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ազարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418. և հասեալ ի քաղաքն Հաղամակերտ և ի գաւառն Աղբագ, գերփեալ զինչս և գերեալ զկանայս և զտղայս, որչափ և ձեռն հասանէ: - 468.

ՏՂԱՅԱԿԱՆ - Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. Որ և անդստին իսկ ի տղայական հասակէն արմատ բարութեան ի վեր երևէր: - 420. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնին գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում գանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և գաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422.

ՏՆԱՆԿ - մատուցանէ և պատարագս և զոհս զենմանց բազմաբիւր գանձիւք լրացուցանելով զդասս աղքատաց, որբոց և այրեաց,/444/ տնանկաց և տառապելոց, բիւրաւոր ամբոխից առ նա կուտելոց. – 446.

ՏՈՀՄ - Հարցանէր ի նմանէ զտունս և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440.

ՏՈՂԱԴՐԵԼ - և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454.

ՏՈՍՊ - Սա դարձեալ վերստին սեփհականեաց իւր և ինքեան զկնի եկելոց զգաւառն Սրզայ ի Տոսպ գաւառէ, որ առ ստորոտով լերինն Վարագայ, զոր ի վաղնջուց յափշտակեալ էին ամենաչար ազգին Իսմայէլացւոց. – 406.

ՏՈՒԵԱԼ - ... Տուեալ եղև նմա ի տեառնէ և այլ եւս որդի մի, զոր անուանէ յանուն հորեղբոր իւրոյ Գուրգէն: - 406. Այսու ժամանակաւ առաքին յարքունուստ պատգոսք պատուաւորք զօրօք բազմօք, որոց հրաման տուեալ՝ անցանել յԱտրպատական: - 444. Եւ անդէն ի միում գիշերի կալեալ կապէ զնոսա, և յղէ զԱշոտ և զԳուրգէն ի բերդն Նկան կոչեցեալ, և տուեալ ի բանտ՝ պահէ մեծաւ զգուշութեամբ: - 418. Եւ արձակեալ զօր պաշարէ զբերդն Սևան, զոր յափշտակեալ էր Գագկայ որդւոյ Վահանայ, և տուեալ ի ձեռս Հասանայ, մինչդեռ ի կալանսն էր Աշոտ: - 426. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուելոց ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. և նորա տուեալ զեղբայրն զԳագիկ, և զկնի Է ամսոյ առաքէ զԳուրգէն զկրտսերն և դարձուցանէ զԳագիկ: - 424. Եւ տուեալ Գագկայ Վասպուրական իշխանի զբերդն Ագարակայ և զգաւառն Ճախուկ՝ առնու զբերդն Ջռէլ և զգաւառն կոչեցեալ Ջերմաձոր, որ է մասն երկրին Մոկաց. զի իցէ նորայն սմա մերձաւոր և սորայն նմա յարակից: - 432. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն

ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Իսկ իշխանն Աշոտ եղբարբքն հանդերձ և ամենայն զօրօքն խոյս տուեալ ամրանայ ի ձորն Որսիրանից: - 424. հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան զհատեալ վէմս ծանունս և դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն. – 454.

ՏՈՒԵՑԵԱԼ - Եւ մինչդեռ այս ամենայն գաղտնի խորամանկութիւնք ի խմորս չարութեան պատրուակեալ կային՝ և իշխանն յանհոգս եղեալ վայելէր ի խորին խաղաղութեան, ըստ տուեցելոյ նմա ի վերուստ շնորհացն: - 408.

ՏՈՒԺԵԼ - Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով գելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450. զոր առեալ արքայի դառնայ խաղաղութեամբ յամուրն Դարիւնս, բարձեալ զզէն և զասպազէն առնևձիոյ զօրացն այլազգեաց անչափ բազմութեամբ, և ի բազում աւարառուաց իւրոցն զօրաց ոչ ինչ տուժէ արքայ յումեքէ, այլ հրամայէ հանդէպ երեսաց տանել զինչ և շահեցաւ: - 468.

ՏՈՒՆ - Այլ թէպէտ և յառաջ մատուցեալ կակայէին որդիք աղախնեաց և ծառայք տանն Ապուսաճայ, կարծելով զանձանց թէ իցեն ինչ, որք և վաղվաղակի ի միմեանց սատակէին, կատարելով առ նոսա ասացեալն յիմաստնոյն – 448. Այլ որպէս յառաջագոյն ասացաք՝ դաւողք ոմանք Ատրպատականու, նմանապէս և որք ի Հայաստանն էին տանէ, որոց մասնակից էր և Գագիկս այս ապստամբ՝ միշտ խոկային զխաւարայինն իւրեանց կատարել զխորհուրդ: - 408. Բայց ինձ ահա յոյժ սիրելի է աստանօր զբարձրագոյն իմն իրէ բուռն հարկանել, առ ի յիշատակ թողլով զկնի եկելոց, ևս և ի պարծանս տանն Արծրունեաց, յիշատակել զիմաստակիր խոհականութեան գործս մեծի արքային Հայոց Գագկայ – 450. Բայց մեր զդիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք զեղեցիկ քոյրցդ ախորժակաց, ո՞վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460. Եւ իբրև այնու ոչինչ կարաց ստանալ՝ ապա պատրողական բանիւք և խոստմամբք դաւաճանէ զայրն զոր կարգեալ էր յամրոցին Ամիւկ, որում անուն ճանաչիւր Ապուակր ի տանէն Վահունեաց. – 438. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. թերևս յաջողեսցէ մեզ Աստուած ծայրագունին հանդիպել լրման, բազմավէպ զրուցատրութեանց քաջի արանց տանն Արծրունեաց: - 416. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն

կոչեցեալ բերդի, զոմն ի <u>տանէն</u> Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թաղէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436. Հարցանէր ի նմանէ զ<u>տունս</u> և զաթոռս թագաւորաց և բարձրնկալ տոհմից և զսահմանս աշխարհաց զիւրաքանչիւրոցն, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից, Հրէաստանի և Երուսաղէմի, Ասորոց և Եգիպտացւոց, Յունաց և Հնդկաց, զբոլոր Հայաստանեայս՝ մինչ ի դրունս Աղանաց և Կասպից, որ է ժոյժ վայելուչ թագաւորաց. – 440. Նա <u>տուն</u> իւրում կանայ տունկ ոսկեսաղարթ, լի աստուածայորդոր սիրով և բերկրաբեր աւետիք: - 470. որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցոլացեալ կիզեաց զթշնամիս <u>տան</u> հօր իւրոյ: - 422. ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց <u>տան</u> միոջ, զգոգ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428.

ՏՈՒՆ ԳԱՆՁՈՒՑ - Եւ անտի դարձեալ պաշարէ զբերդն Կարուց, և բացեալ զմթերեալ <u>տունս գանձուց</u> առնու աւար բազում: - 424. Պարսպէ անմերձենալի ամրութեամբ և զծայրս ամրոցին, և շինեալ ի նմա շտեմարանս մեծամեծս և համբարանոցս, միանգամայն և <u>տունս գանձուց</u> և զինուց և ասպազինաց անհուն բազմութեանց: - 458.

ՏՈՒՆԿ - Նա տուն իւրում կանայ <u>տունկ</u> ոսկեսաղարթ, լի աստուածայորդոր սիրով և բերկրաբեր աւետիք: - 470.

ՏՈՒՐ/Ք/ - Սա էր լի գործովք բարեաց, ի <u>տուրս</u> աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436.

ՏՈՒՓ - որ մեծապարծ հաւատով բարձեալ ունի զեկեղեցին ի վերայ բազկացն, իբրև զսափորն ոսկի լի մանանայիւն և իբրև զ<u>տուփ</u> մի ոսկի անուշահոտութեամբ լցեալ, կայ առաջի տեառն, կերպագրեալ այնպէս, որպէս թէ զթողութիւն խնդրեսցէ մեղաց: - 462.

ՏՊԱԶ ՔԱՂԱՔ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի <u>Տպազ քաղաքէ</u>. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՏՊԱԶԻՈՎՆ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն <u>տպազիովն</u>, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն

ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՏՓՂԻՍ - և նորա հետամուտ եղեալ ընդ քաղաքն Տփղիս, ոչ սակաւ հարստահարութիւն արարեալ զլխոյ Սմբատայ՝ առնու հարկս բազումս: - 424.

ՏՕՆ - Իսկ զօր նաւակատեաց սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսաարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՏՕՆԱԽՄԲԵԼ - որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ ոչ ունայնանայ ի զովեստից աստի պատմութեանցս. – 466.

Ց

Ց - դեռ ևս ցայն ժամանակս անդ յղփացեալ ամրացեալ կային մարդիկ դարուն Ութմանիկք կոչեցեալ ազգաւ: - 434. զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. Յետ խաղաղանալոյ երկրին զթասիրաբար և ուրախալից սրտիւ կոչեալ մեծանուն իշխանին Գագկայ զեղբայր իւր զԳուրգէն՝ և տայ նմա բաժին զԱռնիոտն, և ի ձորոյն Ընձաիից, մինչև ցերկուս ամրոցսն Սրնզայ և Ջղմարայ. – 432. այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452. և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս Հայոց ի Հայկայ աղեղնաւորէ և ի նորուն զարմից և ցկաթոտ և վավաշոտ Շամիրամն տիկին Ասորեստանեայց և ի նմանէ յայլս և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն – 454. և անտի յառաջ մատուցեալ առնու զբերդն Ուղեոյ և տիրէ զաւառացն սկսեալ ի Կոգովտէ

մինչև ցմիջոց Ուղեոյ և Մասեաց ոտն: - 444. Եւ իբրև զգազանս արիւնարբուս մրմռեալ՝ զան հասանեն մինչև ցքաղաքն Սաղամաս: - 436. և Հասանայ զրկեալ ի զգալի լուսոյն՝ ոգւոցն բացան աչք. և իսկոյն կրճնաւորեալ կեայր սրբութեամբ մինչև ցօր վախճանի իւրոյ: - 428. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. և վաղվաղակի հարկապահանջս և ոստիկանս առաքեալ յԱյրարատեան գաւառ և մինչև ցԱրազածն կոչեցեալ ոտն, որ է բաժին կալուածոց Աբասայ որդւոյ Սմբատայ՝ ընդ իւրումն նուաճէ իշխանութեամբ: - 464. զորս կապեաց զձեռանէ իւրմէ հաստահիմն խորհրդովք պատերազմական ուժեղ արութեամբք, իբրու դանդանաւանաւ իւիք զկզակս նոցա ճմլեալ թռշնակացուցանէր, սկսեալ ի Մարաց և Պարսից զբոլոր Ատրպատական, մինչև ցԽուժաստան, որում կամէր աւանդէր, և յորոց ոչն կամէր ի բաց կորզէր, զայլս ի վերայ այլոց յարուցանէր, և զհազարս և զբիւրս ի նոցանէն իմաստութեան սրովն սատակէր. – 460. Ի ծայրից անտի զագաթանն ի խոնարհ մինչև ցեզր ծովուն լի և լի պարսպաւորէ անմերձենալի ամրութեամբ: - 434. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս գնալով՝ տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց. - 454. Ուստի և զօր գումարեալ յանկարծօրէն թևակոխեաց անցանել ընդ Գողթնաստան և ընդ աւանն Նախճաւան, զբռամբ ածեալ և զզօրս Շարուրն կոչեցեալ գաւառի, գայ հասանէ մինչև ցմեծ մայրաքաղաքն Դուին. – 464.

ՑԱՄԱՔ - և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. զի նորայն զոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456.

ՑԱՅՏՈՒՄՆ - Նաև շունք տիրասէրք ի տեղւոջ սպանմանն հոլովեալք և զիշերապահ վառմամբ կատաղեալք՝ ընդերկնահաջ ողբովք հալածականս առնէին զգազանս անապատի, մինչև ցայտմունք արեանն պատուականին յերկիր անկելոյ յարեգակնայինն տապացաւ կիզմանէ: - 412.

ՑԱՆԵԼ - Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զգլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414.

ՑԱՆԿ - Ո՞ւր առատ ձիրք ձեռինն պարգևաբաշխ, որ երևելի զարդուք ցանկ զմեզ շքեղացուցանէր: - 416.

ՑԱՆԿԱԼ - Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438.

ՑԱՆԿԱՆԱԼ - այլ և ի հարաւակողմն կուսէ ամրոցին մերձ կայ բարձրաբերձ լեառնն Արտօս, որ ի զարնանայինն հասարակաւորութենէն մինչև ցաշնանայինն եղանակ ամբարեալ պահէ յինքեան զդալարութիւն արմատոց և ծաղկանց, և զձիւնահորս ամբարեալ ի պէտս թագաւորաց, և ամենայնի որ ցանկասցի ոք առնուլ: - 452.

ՑԱՆԿԱՑԵԱԼ - որում ցանկացեալ ումն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արև յետ ամպոյ, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430.

ՑՆԴԵԼ - Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զգլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414.

ՑՆԾԱԼ - Աստանօր կատարին մարգարէութեանն նուագք, թէ ,,ուրախ լեր, անապատ ծարաւի,, և դարձեալ՝ եթէ ,, ցնծասցէ երկիր, և ուրախ եղիցին կղզիք բազումք,,: - 464.

ՑՈՂԱՑԵԱԼ - որ ոչ միայն ինքն ոչ աղօտացաւ, այլ և ի ձեռն պնդակազմ հաւատոյ ճօճ առեալ ցողացեալ կիզեաց զթշնամիս տան հօր իւրոյ: - 422.

ՑՈՒԼ - Ստեղծագործեալ ջոկադրէ և ի կարգս եկեղեցւոյն զհոլովս երէոց և զերամս հաւուց, միանգամայն և զդասս գազանաց, խոզից և առիւծուց, ցլուց և արջոց, ընդդէմ միմեանց զարդարեալս, զկենդանականին նոցա յուշ առնելով զմարտ – 462.

ՑՈՒՑԱՆԵԼ - և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. զոր հրաշափառապէս եցոյց մեզ երկրորդ Երուսաղէմ, միանգամայն և դուռն վերին Սիօնի: - 462. զոր ի վեր անդր ցուցաք – 460. Նաև զբազում գործս արութեան ցուցանէր, որում և ձեռնտու լինէր Աստուած, կատարելով ի վերայ նորա զհոգենուագ մարգարէութիւն դաւթեան երգոցն, եթէ ,,զամենայն զոր ինչ արասցէ յաջողեսցի նմա,,: - 406. Տէգք մորուաց նորա զօրէն մանուշակի ծաղկեալք ի վերայ զունազեղ այտից՝ ի կերպս զուարթնոց տեսողացն զնա ցուցանէր: - 470. Ցուցանէր նմա զականս պատուականս և գեղեցիկ մարգարիտս լուսածինս, ելեալս յերկրէ և ի ծովէ, ըստ օրինակի թագաւորաց. – 440.

ՑՈՒՑԵԱԼ - Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն զաւառին Ճուաշոյ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436.

ՑՐԵԱԼ - Իսկ ի զալ զարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռաց Ափշնի՝ զայ հասանէ առ եղբարս իւր ցրեալ զդաշինս սիրոյ. – 424. Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի զոնեա փառազարդ երեսացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410.

ՑՐՈՒԵԱԼ - Վասն զի ազատագունդ զօրքն տիրակորոյսք ցրուեալ ի լերինս և ի դաշտս – 41

Փ

ՓԱԽՈՒՍՏ - Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464.

ՓԱԽՈՒՑԵԱԼ - տայ զմթերս գանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս գագաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի զաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց օտար ազգաց. - 450.

ՓԱԽՉԻԼ - Սա աշտարակ բարձրաբերձ զօրաւոր վիմօք, կապարայօղ հիւսմամբ շարադրեալ իբրև զպարիսպ պղնձի, հաստահեղույս բնեռմամբ, անխրամատելի ի թշնամեաց, միանգամայն և իբրև զհին երկաթի, ի մէջ հարուստ խարսխաց, աստուածայոյս և անհաս զօրութեամբ, կանգնեալ ի բարձր տէրութեանս Հայոց՝ տեղի ապաւինի զոլով ամենայնի, որ ի թշնամեաց ոք փախիցէ յերեսաց: - 422.

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ԱՐԱՐԵԱԼ - Եւ արքայն Յուսփ եղ զնաց յաշխարհն Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝ առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. Եւ փախստական արարեալ զզօրսն ամիրային Յուսփայ, ձերբակալ նս արարեալ և զինքն՝ բառնան ի դուռն արքունի – 444. Իսկ Ափշնի ելեալ յերկիրս Հայոց անհուն զօրու և զինու՝ և գայ հասանէ ի վերայ Սմբատայ, և փախստական արարեալ մազապուր ընկենու յաշխարհն Վրաց: - 424.

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ԼԻՆԻԼ - և նորա յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ գայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428.

ՓԱԽՍՏԵԱՅ - Եւ Աբաս այնուհետև փախստեայ եղեալ մազապուր անկանի յաշխարհն Վրաց: - 464. Եւ իբրև ետես Սմբատ, եթէ ոչ գոյ հնար նմա ընդդիմանալ արքային Պարսից /440/ փախստեայ եղեալ ամրանայր ի բերդին Կապուտայ. և բռնաւորին շուրջանակի պաշարմամբ պատեալ զամրոցն, և զկնի սակաւ աւուրց ըմբռնէ զնա իբրև զանզօր տղայ: - 442. Իսկ ի գալ զարնայնոյն, փախստեայ եղեալ Գուրգէն ի ձեռաց Ափշնի՝ գայ հասանէ առ եղբարս իւր ցրեալ զդաշինս սիրոյ. – 424. Իսկ սորա մտեալ բարձրագագաթունս լերանցն իբրև զհարթս կոխեաց ճանապարհս, և տեարք և ազատք աշխարհին ամենայն բնակչօքն հանդերձ փախստեայ եղեալ մազապուր մնային յամրոցս բերդիցն, ոչ կարացեալ ի դիմի հարկանել հզօրին: - 434.

ՓԱՅԼԱՏԱԿԵԱԼ - Սա սուսեր բանաւոր, երկնայնոցն հրացեալ զօրութեամբ, հատանող և ճառագայթարձակ փայլատակեալ ի վերայ զլխոց թշնամեաց, ահափետ արարեալ

ղաղարեցուցանէ զխրոխտացեալսն ի վերայ եկեղեցւոյ և որ ինչ եկեղեցւոյ են կարգք: - 422.

ՓԱՅԼԱՏԱԿԵԼ - իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջշըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452.

ՓԱՅԼԱՏԱԿՈՒՄՆ - և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, զռչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանզիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ զունդս զունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466.

ՓԱՅԼԵԱԼ - Եւ զգեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և զօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442.

ՓԱՅԼԵԼ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. Եւ հեծեալ յերիվարն քաջակազմ ոսկեհրաշ սարուցն փայլէր իբրև զարեգակն ի մէջ աստեղաց. – 442. Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց Հայաստանեայց: - 436.

ՓԱՅԼՈՒՄՆ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զօգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱՑԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՑ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՋՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420.

ՓԱՅՏ - Այլ զոր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408.

ՓԱՊԱՐ - Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434.

ՓԱՌԱԶԱՐԴ - Իսկ նա զցրեալ ուխտ սիրելութեանն առաջի արկանելով՝ ստիպէ զիշխանն, զի զոնեա փառազարդ երեսացն տեսող արժանի լինել հրամայեսցէ.- 410. նմանահան ճշգրտութեամբ յօրինեալ է ընդդէմ Փրկչին և փառազարդ պատկեր արքային Գագկայ – 462.

ՓԱՌԱԶԱՐԴՈՒԹԻՒՆ - ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՓԱՌԱԶԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԵՒ ԵՐԵՒՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՆԿԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՍՊԱՆՈՒՄՆ ԱՊՈՒՄՐՈՒԱՆԱՅ Ի ՁԵՌԱՑ ՆՈՐԱ ՄԵԾԱՊԷՍ ԱՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՁՆՄԱՆԷ ԵՆ ԳՈՎԵՍՏՔ: - 420.

ՓԱՌԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ - Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն զոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ նորայ զնացեալ զկնի կոչողացն անյապաղելի և սիրով խաղաղութեան. որ ի հասանելն առ միմեանս՝ մեծաւ փառաւորութեամբ շքեղացուցանէ զիշխանն: - 438. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444.

ՓԱՌՔ - և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընձայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. Եւ է փառք տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի. – 458. Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. թագընկալ փառօք պատուիլ ումեք յարքունուստ, մանաւանդ քրիստոնէի և ուղղափառ հաւատացելոյ և որդւոյ թագաւորի սեփհական և բնաբար տիրողի Հայոց. – 442. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ

գնացելում եղբօրն յանկախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446. կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ գնացելում եղբօրն յանկախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԵՐՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆՁԻՆ ԵՒ ՓԱՌԱՑ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ: - 468. Յետ այսորիկ կեցեալ թագաւորն Աշոտ ամ մի և կէս՝ փոխի յաշխարհէս, փառօք ի փառս յուղարկեալ: - 418. Նա յոսկեզարդ գահոյսն ուրախութեանց բազմեալ նազելի ճոխութեամբ իբրև զառիծ զօրաւոր, հաւատովք աճեցեալ ի փառս տեառն: - 472. Վասն որոյ և շնորհեաց նմա պատկեր լուսազարդ /468/ և հասակ փառաց անհամեմատ ի մէջ ամենայն մսեղեաց բանական ազգի. – 470.

ՓԱՌՕՔ - Եւ մեծանուն տիկինն Սոփի, հայելով ի մանկանցն բարենշան յառաջադիմութիւնն, մանաւանդ ի մանկանն Գագկայ, զի անդստին ի տղայական հասակէն հրաշազարդ փառօք փայլէր ի մէջ եղբարց իւրոց. – 416. Յետ այսորիկ կեցեալ թագաւորն Աշոտ ամ մի և կէս՝ փոխի յաշխարհէս, փառօք ի փառս յուղարկեալ: - 418.

ՓԱՐԱՏԵԼ - Աստ ի մէջ կացեալ հայրապետաց և ճգնաւորաց դասք, զարթուցանէին զմիտս կնոջն և զայլոց կոծողացն յերկիւղն Աստուծոյ. և առ սակաւ մի փարատէին աղէտ սգոյն դառնութեան: - 416. և կամ լուսինն ի լրմանն ժամանեալ ամանակ, արուսեկին հանդերձ և բնաւ զարդուն աստեղաց՝ զիմս փարատեսցէ մէզ – 414.

ՓԱՐՀՈՒԱՑ ԲԵՐԴ - Եւ առեալ զկապուտ երկրին՝ դարձեալ զայ ի զաւառն անուանեալն Երիւարկ, առնու և անդ զբերդն Պաղայ, և զՓարհուաց. զայ և ի ձորն Առուանից, առնու և զայն ևս ամրոցն և տիրէ զաւառացն: - 434.

ՓԵՍԱՅ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի զլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՓԵՍԱՅԱՑՈՒՑԵԱԼ - Եւ յարբունս հասեալ Աշոտ՝ կայր ըստ սովորութեանն ահիւ ընդ ձեռամբ Ապումրուանայ, զի և փեսայացուցեալ իսկ էր նմա: - 418.

ՓԷԹՔ - Եւ նորա զնացեալ անթիւ բազմութեամբ զօրու՝ թողու ոստիկան Պարսից զմի յիւրոց հոմանեաց, որում անուն էր Փէթք. – 448.

ՓՈԽԱԲԵՐԵԼ - Ի բաց առան ի դրաց սեննկացն ոսկեհուռն կամարաձև երանգոցն տարազք, և սեաւք խոշորագոյնք և յոյժ տխրալիք զտեղին փոխաբերեցին. – 414.

ՓՈԽԱԴԱՐՁԵԼ - Վասն զի բազում խոստումն պարգևաց և դաշինս ուխտից առաջի Աշոտի Ափշին արկանէ. որում ոչ հաւանի Աշոտ, փոխադարձելով նմա վասն անփոյթ առնելոյ զնա յաւուրս բանտին: - 422.

ՓՈԽԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆ - Եւ ի վերայ քաջասէր առ միմեանս լինելոյն՝ և զշինողութեան երկրի առնեն փոխադարձութիւն զաւառաց և բերդից ի մէջ երկոցունց: - 432.

ՓՈԽԱՆԱԿ - և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ հանդերձ ճախուկն կոչեցեալ զաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ զաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418. և եթէ զարեգակն տեսանիցէ արձակելով զճառագայթսն ի խնամս տիեզերաց ըստ հրամանի խնամողին Աստուծոյ՝ ընդդէմ նորա ասէ, ընդէ՞ր փոխանակ լուսոյդ ինձ ոսկի ոչ բղխես – 450.

ՓՈԽԻԼ - Եւ ինքն Սոփի անհամեմատն /416/ ի կանայս, ըստ նմանութեան ամուսնասէր տատրակի. հրաժարեալ յամենայն վայելչութեանց կենցաղականս՝ խանդակաթ լինելով, ոչ ժուժեալ սրտին նեղութեան՝ զկնի Է ամսոյ փոխի յաշխարհէս խաղաղութեամբ ննջեալ ընդ հարս իւր, թողեալ զմանկունսն տղայս և անկատարս հասակաւ: - 418. Յետ այսորիկ կեցեալ թագաւորն Աշոտ ամ մի և կէս՝ փոխի յաշխարհէս, փառօք ի փառս յուղարկեալ: - 418. և անկեալ յախտ հիւանդութեան մահու՝ փոխի յաշխարհէս ամաց իբրև ԻԹ: - 428. Եւ ընդ այնր ժամանակս փոխի յաշխարհէս Գուրգէն եղբայր թագաւորին, խաղաղութեամբ ննջեալ առ հարս իւր. – 444.

ՓՈԽՈՒՄՆ - ԱԹՈՌԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԱՇՈՏԻ ՈՐԴՒՈՅ ՆՈՐԻՆ ԱՆԴՐԱՆԿԱՆՆ: ԵՒ ՓՈԽՈՒՄՆ ՏԻԿՆՈՋՆ ՍՈՓԵԱՅ ԵՐՋԱՆԿԻ ԵՒ ԲԱՐԵՊԱՇՏԻ – 416.

ՓՈՂ - անդ կալցեն զերեզմանս անյայտս մինչև յազդեալ ձայնի փողոյն յետնոյ, ուր պատրաստեալ են դատիլ ըստ գործս իւրեանց: - 434. և բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանզիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442. այլ և ի հոսանս հրաձգութեանցն առաջի նորա և ի կայթմունս թնդականացն և ի հնչմունս փողոցն առ հասարակ դղրդեալ բիւր բիւրոց մարդկան – 470.

ՓՈՂՈՑ - Յայժամ և իւր իսկ արքայի ամենիմաստ հասողութեամբն հանդերձ բազում արուեստաւորօք զլար ճարտարութեան ի ձեռն առեալ զծել, միանգամայն և զծագրել նշանակել առ ստորոտով լերինն, որ է զագաթն կղզոյն, զտեղիս զբօսացուցանողս վայելչաւորս, ըստ արժանի կայենից արքայական իւրոցն հանգստեան ձգելով պարսպունս, յարդարելով զփողոցս և դարս դարաստանաց և զահս ըստ զահից տէրութեանց և բուրաստանս և պարտէզս, բուրաստանաց և ծաղկոցաց որոշեալ հովիտս. – 456. յորում տիկնայք և աղախնայք թողեալ զկանացի բնութեանն պատիւ՝ ի գռեհս և ի փողոցս բացագլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին: - 412. վասն որոյ և արքայի ձեռնարկեալ շինէ ի նմա տաճարս և սենեակս և փողոցս հրաշալիս պատկերակերպս և ազգի ազգի յօրինուածս, զոր ոչ բաւեմ պատմել: - 452. Այլ եթէ

զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի գերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460.

ՓՈՅԹ - Սա էր լի գործովք բարեաց, ի տուրս աղքատաց զուարթառատ սրտիւ, ժրազլուխ և փոյթ ի զարդ և ի շինութիւն եկեղեցեաց, ընդունող որբոց և այրեաց, և հանգուցիչ ամենայն աշխատելոց, որ ոչ միայն ի զէն զինուորութեանն իւրոյ լինէր յուսացեալ, այլ ի զօրութիւնն Աստուծոյ: - 436.

ՓՈՅԹ ԱՌՆԵԼ - զոր օրինակ առիւծ յագեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանգէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432.

ՓՈՐԱԿ - Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ զնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426.

ՓՈՐԵԼ - և նստեալ շուրջանակի սակաւ աւուրս՝ ապա փորեցին զաչս Հասանայ և առին զամրոցն: - 428. զի կատարեսցի ասացեալն ի մարգարէէն, թէ ,,զգուբն զոր փորեաց՝ անկցի ի խորխորատն զոր և գործեաց,,: - 428.

ՓՈՐՁ - Եւ տեսեալ եթէ ոչ ոք է որ կարողանայ տիրել և ունել զաշխարհս Հայոց, բայց միայն Գագիկ, զորոյ զփորձ առեալ գիտէր զնա այսպիսի այր, զոր ոչ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամացն՝ թագաւորեցուցանէ զնա ի վերայ ամենայն Հայոց: - 442.

ՓՈՐՁԵԱԼ - և յամենայն մասունս թագաւորականս գտանէր զնա զուտ և նազելի/438/ համեստութեամբ զարդարեալ, իբրև զոսկի որ ի բազում բովս փորձեալ իցէ: - 440. Փորձեալ քննէր զանպարտելի քաջն և զհրաշազարդ իշխանն ի պատահեալ պատերազմունսն, շուրջ զնովաւ ջոկադրեալ լրտեսս արս պատերազմողս. – 440.

ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ - Եւ երթեալ զնայ առ Սմբատ սիրով խաղաղութեամբ. /422/ ուստի և բազում փորձութիւնք անցին զմեօք վասն ոչ երթալոյ իշխանին առ ամիրայն Ափշին: - 424.

ՓՈՐՈՒԱԾ - և որպէս թուի ինձ՝ զանցոյց զարմանալեօք զՇամիրամեան փորուածոյ սեննկօքն և զամբարտակաւ գետոյն որ առ ստորոտով լերինն Վարազայ. – 456.

ՓՈՒԹԱԼ - այլ զի մի լսողացն խռովեսցին միտք՝ լռեսցի որ ինչ վասն այսոցիկ է բանս, և մեք ի պատմութեանցն փութասցուք ասպարէզ – 416. Եւ արդ քանզի չև ևս է ժամանակ զովասանութեան, այլ պատմութեան՝ առ նոյն անդր փութասցուք կարգ: - 422. Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յեննոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412. ուստի և յայսցանէ ի բաց որոշելով զմեր միտս՝ յօգտակարն մեր փութասցուք պատմութեանցն հանդէս. - 454. սա ի ձեռն կոչողաց

չարին աղաչէ զմեծանուն իշխանն Վասպուրական, զի ըստ սովորական սիրոյն՝ առ իւր ազգի. զոր ոչ առնոյր յանձն իշխանն, վասն փութալոյ յիւրականն գաւառ: - 410.

ՓՈՒԹԱՊԷՍ - Եւ այնուհետեւ ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան օն անդր փութապէս շինուածս և ձեռակերտս հաստատեսցեն – 456. Եւ մեծանուն իշխանն ըստ նախնական սովորութեանն չու արարեալ ընդ ձորն Անձահոյ՝ եկն էջ ի Խերականն կոչեցեալ դաշտ, և կամէր փութապէս անցանել ի ձմերոցսն արքունի, ի գաւառն Ճուաշ յաւանն Մառական: - 410.

ՓՈՒԹՈՎ - և նորա յիշեալ զգուշ արեան հարազատութեանն՝ զայ հասանէ մեծաւ փութով. և ի խմբել պատերազմին՝ փախստական լինի Սմբատ զօրօքն հանդերձ յերեսաց այլազգեացն: - 428. Իսկ ամիրայն այնուհետեւ անց գնաց յԱտրպատական մեծաւ փութով, մնալով երկոցունց ներքինեացն յերկոսին աւանսն, զոր վերագոյնն ասացաք: - 426.

ՓՈՓՈԽՈՒՄՆ - եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատեւեցեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զօգի զնացելոյն յաշխարհէս. – 444. Իսկ ապա այսուհետեւ այսպէս եղելոց, ըստ փոփոխման եղանակաց, որ ընդ արեգական բերմամբ մարդկայինս չափին կեանք՝ ձմեռնայինն կանխեաց ժամանակ: - 410.

ՓՈՔՐ - Եւ տեսեալ այլազգեացն զեղեալսն ասեն՝ որովհետեւ ի փոքունցս զայս կրեցաք, զիա՞րդ բազմացն կարասցուք ի դիմի հարկանել զօրաց իշխանին, մանաւանդ ուր և ինքն իշխանն իցէ յարդարիչ պատերազմին. և զաhի հարեալ՝ դարձան ընդ կրունկ, և խափանեցան խորհուրդք չարին նոցա: - /436/

ՓՐԿԱԿԱՆ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՓՐԿԵԱԼ - և առեալ զբանակս նոցա յաւարի, փրկեալ և զգերեալսն՝ դարձան յիւրաքանչիւր տեղիս մեծաւ յաղթութեամբ: - 468.

ՓՐԿԵԼ - Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. որ և ի վերայ ամենայն բարեխնամօղ զթութեանց որով զաղքատս դարմանէր, զգերեալս դարձուցանէր , զզրկեալս փրկէր, դատ առնէր որբոց և տայր իրաւունս այրեաց և զայն ևս աւարտ և զլուխ դնէր

ամենայն առաքինասէր վարուց, նս և մեծի զովութեանց արժանաւոր. – 450. Որով և փրկեաց իսկ զՀայաստան աշխարհս ի ծանր ծանր աղէտից և հինից, կուռ զկնի միմեանց եկելոց, և ի բազմախուռն պատերազմաց եղելոց ի նորայն դարս: - 420.

ՓՐԿԻՉ - Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զզազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460. նմանահան ճշգրտութեամբ յօրինեալ է ընդդէմ Փրկչին և փառազարդ պատկեր արքային Գագկայ – 462.

ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ - որք անյուսացեալ էին փրկութեան անձանց: - 420.

ՓՐԿՉԱԿԱՆ - Նկարագրեալ է տեառնագրելով և զփրկչական պատկերս, որ վասն մեր զգեցաւ մարմին երևելով մարդ, և է ի կամարս արևմտական խորանին. – 462.

Ք

ՔԱՀԱՆԱՅ - որ զՊաղեստինացւոց աշխարհն հանդերձ Հիւրկանեաւ քահանայիւ գերեալ ած բնակեցոյց յերկրիս մերում – 454.

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ - Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ՔԱՂԱՔ - ,,աւա՜ղ և եղո՜ւկ քեզ, քաղաք, որ թագաւորդ քո որդի աղախնոյ է,,. – 448. Արդարև սա էր երբեմն անապատ ծարաւի, իսկ /462/ այժմ քաղաք մեծին Աստուծոյ գետահետեալ յերկուց մշտաբուղխ աղբերաց, ի սրբոյ աւազանէն և ի յանապական արենէ Որդւոյն Աստուծոյ՝ արբուցանէ զոգւով ծարաւիս: - 464. բարձրագոյն հրաշակերտեաց քան զԱղէքսանդրին ի Մակեդովն քաղաքի – 456. բղխեն և աղբիւրք /450/ բարեխառնք շուրջ զքաղաքաւն, օգնականութիւն մատուցանելով մարդկան ի բազում պէտս – 452. Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զօծումն սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442. Եւ արքայն Յուսփ եւ զնաց յաշխարհն Պարսից ապստամբել յարքունուստ, և ստունգանեալ հրամանաց նոցա՝

առնու զքաղաքս բազումս, և փախստական արարեալ զզօրս արքունի՝ դեգերեցուցանէ ի դրունս նոցա: - 442. և զկնի հնգից ամաց յորմէ հետէ սկսան շինել՝ պայծառացեալ բարձրացաւ շինութիւն քաղաքին առաւել քան զառաւել: - 456. Եւ ի գալ զարնանւոյն այր մի ներքինի զոր կարգեալ էր ի վերակացութիւն քաղաքին Պարտաւայ, զօրաժողով եղեալ ապստամբի յԱփշնէ. և անցեալ գնայ մինչև յերկիրն Շամայ: - 426. Եւ իբրև զգազանս արիւնարբուս մրմռեալ՝ զան հասանեն մինչև ցքաղաքն Սաղամաս: - 436. և ինքն աճապարեալ հասանէ ի քաղաքն Պարտաւ: - 426. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. Եւ ինքն արքայ աճապարեալ անցանէ ընդ գետն Երասխ, կամելով հրձիգ առնել զքաղաքն ծագէ ի ծագ, և զաշխարհն շուրջանակի, մինչև ծերք քաղաքին անկեալ առ ոտս նորա խնդրեն զխաղաղութիւն, տալով հարկս և պատանդս. – 468. և ինքն դարձեալ երթայ ի քաղաքն Նախճաւան, զոր ընդ իւրումն կարգեալ էր իշխանութեամբ. – 428. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհն Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. և կացեալ ի բանտի զամս Ը և դարձեալ արձակի հրամանաւ արքունի, տալով ի ձեռն նորա զբնաւ աշխարհն Պարսից և զբոլոր Հայք, միանգամայն և զքաղաքսն մեծամեծս, զոր բռնութեամբ յափշտակեալ էր յաւուրս ապստամբութեանն, և զՌայ քաղաք և զմեծն Բասրայ: - 444. և հասեալ ի քաղաքն Հաղամակերտ և ի զաւառն Աղբագ, զերփեալ զինչս և զերեալ զկանայս և զտղայս, որչափ և ձեռն հասանէ: - 468. և նորա հետամուտ եղեալ ընդ քաղաքն Տփղիս, ոչ սակաւ հարստահարութիւն արարեալ զլխոյ Սմբատայ՝ առնու հարկս բազումս: - 424. Եւ նորա յաղթեալ ի բազմութենէ քաղաքաց և աշխարհացն տուելոց ի ձեռս նորա՝ ոչ ժամանէ յԱտրպատական. այլ առաքէ ոստիկանս հաւատարիմս և տայ ի ձեռս նոցա. – 444. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. զորս վաղվաղակի ածեալ ի կատարումն հասուցանէ զամենայնն. ևս և ծառատունկ՝ բազում, զոր ոռոգեալ արբուցանեն ի բարեհամ և անսպառ աղբերէն, որ ակնարկելովն խնամողին Աստուծոյ կայ ի մէջ քաղաքին: - 456. Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զգազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. –

460. Իսկ Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ գայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զզալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464. Իսկ արանց երկերիւր աւելի կամ պակաս զարիւնս անձանցն պարգևս նոցունց շնորհէ. և հրամայէ արձակել, զի երթեալ ի քաղաքն պատմեսցեն զոր տեսինն: 468. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի զաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Ցաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436. Մաշեալ ի սուր սուսերի ի զօրացն նորա արս իբրև Ն, և առեալ զկապուտ զօրացն և զբնակչաց երկրին, և հրձիգ արարեալ զաշխարհն ամենայն՝ դառնայ ի քաղաքն մեծաւ յաղթութեամբ և բազում աւարաւ: - 464. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ՋՈՐՈՅ ՄԵՔ ՋԻՒՐՆ ԵՒ ՋՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՑՈՒՔ – 460. ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆ ԴԵԼՄԿԱՅՆ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ ԵՒ Ի ԳԱՒԱՌՆ ԱՂԲԱԳ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ՋՕՐԱՅՆ ՀԱՅՈՑ Ի ՇՆՈՐՀԱՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ: - 468. Նաև զգաւառն Ըռնայ ... բռնաբար կորզէ ի ձեռաց այլազգեացն. ընդ նմին և զայլ բազում քաղաքս յԱտրպատականէ, որոց և տիրէ մեծաւ ճոխութեամբ: - 406. Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպագ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զքօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի զաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470. Պատմեաց մեզ և հաւատարիմ ոստիկան մի ի գործավարաց քաղաքին, եթէ եմուտ ի շինուածս տաճարին երկաթ լտերս իբրև ՄՌ. – 458.

ՔԱՂՑՐ - որում ցանկացեալ ոմն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արև յետ ամպոյ, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430. որում ցանկացեալ ոմն ի սրբոցն՝ ասէ, քաղցր է արև յետ ամպոյ, որպէս և քաղցր է հանգիստ յետ աշխատութեան: - 430.

ՔԱՂՑՐԱՆԻՒՉ - Նա ի սենեակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինչ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472.

ՔԱՂՑՐՈՒԹԻՒՆ - զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420.

ՔԱՆ - Այլ եթէ զամենայն զզարդ շինուածոյն, զոսկեզարդ փողոցսն և զգումբէթակապ խորանայարկսն և զզանազան տեղիս զահոյիցն, որք առաւել այլակերպութեամբ մի քան զմի զերահրաշապէս փայլեն՝ և ըստ արժանեացն մանրամասնաբար զովասանել ոք կամիցի՝ կարծեմ թէ յանհասութիւն /458/ ձկտեալ տատանի, որ և հասանելոյ չէ կարողութիւն: - 460. բարձրագոյն հրաշակերտեաց քան զԱղէքսանդրին ի Մակեդովն քաղաքի – 456. և արդարև արժանի էր օծեալն Աստուծոյ և բարձրն քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ այսպիսի և ի վեր քան զոյնս զովութեանց: - 470. և արդարև արժանի էր օծեալն Աստուծոյ և բարձրն քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ այսպիսի և ի վեր քան զոյնս զովութեանց: - 470. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. և ելեալ հրամանաւ արքունի ոստիկան ոմն մեծ ի վերայ Պարսից և Հայոց, որում անուն ճանաչիւր Յուսփ որդի Ապուսաճայ, այր խրոխտ և բարձրանշան և ահարկու քան զբազումս որ յառաջ քան զնա էին: - 438. Եւ զգեցուցեալ ոսկեզարդ պատմուճան միանգամայն և զօտի սուսերաւ, հանդերձ ոսկեհուռն փայլեալ զարդու, որ ի վեր քան զմիտս և զբան անցանէ պատմողաց: - 442. և զկնի հնգից ամաց յորմէ հետէ սկսան շինել՝ պայծառացեալ բարձրացաւ շինութիւն քաղաքին առաւել քան զառաւել: - 456. և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454. Եւ մանկունք ձեռնասունք թիկնապահք և յորս յենոյր իշխանն ձեռօք իւրովք՝ խեղդ զպարանոցաւն արկեալ զարիւնս անձանց փութային հեղուլ, լաւագոյն զմահ քան զկեանս համարելով: - 412. Եւ յիրաւի այսպիսիք նմա շնորհազարդ փառաց պարգեւք ի վերուստ. վասն զի նա ըստ նմանութեանն Յովսիայ թագաւորեալ նորոյ Իսրայէլի՝ վերագոյն քան զնա լրացոյց զկարգս եկեղեցւոյ սրբոյ: - 470. և շինուած տաճարին ի հիմանց անտի մինչև ցգլուխ նորին ի թռիչս կազմեալ՝ առանց սեանց ունի զհաստատութիւն. և է որ արդարև արժանի զարմանալոյ ի վեր քան զմիտս: - 456. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ զալստեանն նորա առ նա: - 440. Զայսոսիկ և ևս յաւէտ քան զոյնս աւէ տիկինն ընդդէմ լալականացն: - 414. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. զի նորայն զոնեա ի վերայ ցամաքի, իսկ սա ի մեծ խորոց ծովուս արուեստակեալ՝ հարստահարէ զամենայն միտս և զգործս իմաստնոցն առ ի քան զինքն եղելոց: - 456. զոր և մերս բան զարդարևն ասել ոչ զանգիտէ. յառաջ քան զսա այսպիսում հանդիպել բարութեան երկրիս մերում ասել՝ ոչ է ի դէպ, և զկնի սորա լինել՝ հանդերձեալ իմանալ ոչ է կարողութիւն: - 446. Իսկ

Աբաս որդին Սմբատայ հպարտացեալ զայ իջանէ ի դաշտն Վաղարշապատ քաղաքի, կամեցեալ յառաջագոյն քան զզալուստն մեծի թագաւորին Հայոց Գագկայ անձինն ինչ ստանալ պարծանս: - 464. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շրջշրջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452. Իսկ ի չորից կողմանց ի վերայ զագաթան սրբութեանցն ճշգրտագործեալ զչորից աւետարանչացն պատկերս, որք և արժանաւորապէս իսկ են պսակ ուրախութեան սրբոյ եկեղեցւոյ և վերագոյն քան զամենայն սուրբս: - 462. միայն զմերս զրաւեաց զմիտս և զտեսութիւն հրաշակերտն և քան զբազումս նորանշանն և զարմանալին Աղթամար. – 454. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ, ԵԻ ԹԷ Ո՞ՅՔ ՈՄԱՆՔ ՅԱՌԱՋ ՔԱՆ ՁՁԵՌՆԱՐԿԵԼՆ ԱՐՔԱՅԻ ՍՈՒՂ ԵԻ ՈՉ ԱՐԺԱՆԻ ԻՆՉ ՅԻՇԱՏԱԿԻ Ի ՆՄԱ ԳՈՐԾՍ ԳՈՐԾԵՅԻՆ: - 452. որ թէպէտ և յառաջ քան զայսոսիկ ի Դաւթայ Սահառունոյ և յՌաշամայ Ռշտունւոյ և ի Բաղափրանայ ասի առեալ շինութիւն – 454. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիզաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և սիարկու ձայնին զոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յօտար ազգաց, տիրելով բերդից և զաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. Սոցա բերեալ կրկին անգամ թագ և հանդերձս պատուականս յարքունուստ՝ և շքեղացուցանեն զթագաւորն Գագիկ կրկին փառաւորութեամբ, առաւելեալ քան զոր վերագոյնն ասացաք. – 444.

ՔԱՆԴԵԼ - Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիւկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ: - 436.

ՔԱՆԴՈՒՄՆ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ՔԱՆ ԵԹԷ - Ամենեցուն իսկ ընթերցասիրաց յայտնի են պատմեալքս՝ զի այր արծաթասէր որով զելուլ զպարանոցն լաւագոյն համարի, քան եթէ դանգ մի տուժել յարծաթոյն. – 450.

ՔԱՆԶԻ - բայց քանզի կասկած ի սրտից երկոցունցն ոչ մեկնեցաւ՝ զրաւականս խնդրէ Ափշին.- 424. Եւ արդ քանզի չև ևս է ժամանակ զովասանութեան, այլ պատմութեան՝ առ նոյն անդր փութասցուք կարգ: - 422. Եւ քանզի Աբաս ոչ կարողանայր ի դիմի

հարկանել բռնացելոյն ի վերայ ինքեան՝ ձայն արկանէ յարքայ ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց, զի եկեալ փրկեսցէ զնա ի հարկապահանջ բռնութեանցն հինից. – 464. Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տհաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438. Եւ քանզի առեալ էր Գագկայ զքոյրն Հասանայ կնութեան՝ վասն այնորիկ և սիրով խաղաղութեամբ ընդունի զնա յամրոցն: - 408. Եւ քանզի աւուրք ձմերայնի էին, յորում ոչ գոյր հնար ձիական ասպարիսօք կատարել զհանդէս պատերազմաց՝ գունդ կազմեալ Հասանայ գնայ ի հետիոտս ճակատել ընդ զօրաց իշխանին որ էին ի գեօղն Պղուանս, ի գաւառին Լումբայ կոչեցեալ Փորակ: - 426. Եւ քանզի էին ի դրան արքունի գումարեալք արուեստաւորք բազումք, արք պատուաւորք ժողովեալք յամենայն ազգաց յերկրէ, որք ոչ վրիպէին առնել զոր խորհէր արքայ, այլ ըստ հրամանին վաղվաղակի և գործն առնոյր զկատարումն – 456. Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն … այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանագործ արուեստիւ – 460. Եւ քանզի մանկունք տղայք և անկատարք էին սերեալքն ի նմանէ, Աշոտ և Գագիկ և Գուրգէն, որք չև ևս յարբունս հասեալ էին՝ և վասն այնորիկ /410/ ոչ ոք էր որ վրէժխնդիր լինէր արեան հեղլոյ անարգապէս: - 412. Եւ քանզի նախածանօթ և յառաջգիտութեամբ Աստուծոյ, զիտելով զնա թէ այնպէս լինելոց է, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ ելից զնա իմաստութեամբ հոգւովն: - 468. Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝գեղջ, կամ՝գեւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստնանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. Եւ քանզի ոչ ոք ի սոցանէ արժանի յիշատակաց գործ գործեաց՝ և ոչ մեք շար ի կարգի հարեալ զանուանս նոցա հիւսեցաք յասպարիսի աստ պատմութեան: - 448. Եւ քանզի որդի քեռ էր Ապումրուան տիկնոջն Սոփեայ՝ վասն այնորիկ արձակէ զնա ի կապանաց հրամանաւ հօր իւրոյ: - 416. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. Իսկ այրն այլազգի քանզի գիտէր զնմանէ, թէ ոչ է հմուտ պատերազմաց՝ ելեալ հասանէ ի վերայ նորա սակաւ զօրօք և հարեալ զնա ի փախուստ դարձուցանէ: - 464. Իսկ զայլազգին այն պիղծ, քանզի ոչ կարէր անձամբ զդէմ ունել հզօրին, յառաջագոյն խրատեալ յիւրոց գործակցացն՝ առեալ ունէր ընդ իւր և արս ուժեղս ըմբշամարտիկս զինուք ի ծածուկ: - 410. քանզի իբրև զմանուկ տղայ խաբեալ էր զԱշոտ, տալով նմա զբերդն Ագարակայ հանդերձ Ճախուկն կոչեցեալ գաւառաւ, փոխանակ իւր առնելով զբերդն Նկան, և զԹոռնաւան և Ճուաշ գաւառք, ուր և շինեալ զՇամիրամն պարսպէ յիւր անուն: - 418. Քանզի կանխագիտութեամբն իւրով ամենաթագաւորն Քրիստոս յառաջագոյն նկատեալ

զերջանիկ մանուկն Գագիկ, անօթ ընտրութեան արժանի իւրոցն լինել շնորհաց – 420. քանզի սա ազգի նսեմացելոյ ջահ վառեալ եղեալ ի բարձրադիտակ /420/ անառիկ ամրոցի, շուրջանակի պարսպեալ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ աննուաղ պահեցաւ ի չորեքծագեան սաստկագոյն հողմոց թշնամեաց ի սա հնչելոց. – 422.

ՔԱՆ ԹԷ - և հաւաստապէս ճշմարտութեամբ նուազեաց զասելն, քան թէ առատութեամբն յաւելեաց ի բազումս. – 458.

ՔԱՆՈՆ - Նա ամենայն արուեստականաց դռնբաց և անվրէպ քանոն։ Նա բռնաւորաց սպառնալեաց, բքաբեր և ահարկու հողմոցն ընդդիմակաց լեառն բարձր և անդրդուելի վէմ։ - 472.

ՔԱՋ - ,,Ո՞ւր, ասեն, լքեալ կորուսաք զպատուական մարգարիտն, զպարծանքն Հայոց, զքաջն անպարտելի, որ զմեծ պատերազմունս դիւրաւ մղէր, և անուն բարձրագոյն ինքեան և մեզ ստանայր։ - 416. Անդ քաջին և հզօր իշխանին մտրակ ի կուշտ արարեալ երիվարին՝ արագ ընդ դժուարինն անդր անցանէ յորձան։ - 410. Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. Եւ զայն /434/ լուեալ չարահնար ազգին Իսմայէլացւոց, Մարաց և Պարսից, և բոլոր Ատրպատականի արանց պատերազմողաց՝ առ հասարակ խաղացին պատերազմունք ի վերայ քաջին Գագկայ իշխանին մեծի։ - 436. Եւ զայն լուեալ արքայի՝ հրաման տայ զօրաց իւրոց հետամուտ լինել զկնի նոցա քաջի առնևձիոյ. որոց առեալ զհրաման յարքունուստ՝ վաղագոյն աճապարեալ ժամանեն նոցա յանհոգս լինելով յաշխարհին Անձևացեաց. – 468. Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին։ - 410. Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն աճապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին։ - 410. Եւ մնացեալ բերդն Ամիւկ իւրական զաւառաւն վէր մեծ անբժշկելի ի սիրտս իշխանաց Վասպուրականի, որում ոչինչ սպեղանիք առաջնոցն ազդեցին. որ տևեաց եկն եհաս իբրև Ճ ամօք, մինչև ի ժամանակս քաջին Գագկայ։ - 434. Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտասուս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօդ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս։ - 450. զոր և ես սիրելի քաջ, և քաջի արանց նախնական, որ և զպատմութիւնս յինէն պահանջեցեր, ոչ իբրու

յայլոց համբաւուց տեղեկացեալ ընծայեալ արձանացուցանեմ քեզ ստայօղ բանից պաճուճեալ առասպելս, այլ ականատես և ականջալուր, և իմով իսկ ձեռօք շօշափեալ՝ պատմեմ քեզ հաւաստապէս զեղելոցն զարմանս: - 450. Ընդ որոց մեծ ջանիւ աշխատեալ տանն Արծրունեաց, ոչինչ ստնանել նոցա կարացեալ մանաւանդ քաջն և յաղթողն մեծանուն իշխանն Գրիգոր, անուանեալն Դերանիկ, որ թարգմանի ուխտիք խնդրեալ ի տեառնէ, որ բազում կրեալ աշխատութիւն՝ խանդակաթ մեռանի, ոչ հասեալ խնդրոյն: - 434. թերևս յաջողեսցէ մեզ Աստուած ծայրագունին հանդիպել լրման, բազմավէպ զրուցատրութեանց քաջի արանց տանն Արծրունեաց: - 416. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Իսկ քաջին և իմաստնոյն Գագկայ Վասպուրական իշխանին տեսեալ զդարանակալացն երկոցունց լեալ ի միում ժամանակի զզօրծսն՝ դիմեալ ի վերայ Շապհոյ պաշարէ զբերդն անճողոպրելի զգուշութեամբ. - 430. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432. մեր առ ամենայնն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ, ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս, մինչև ցԿղարջս և Շուշեթացիս և առ լերամբն Կաւկոսայ և յԱհիզ, մինչև ի մուտսն Գաղայ, և ընդ Տայաստան և ընդ ամենայն հիւսիսականս և ընդ արևելս ի հետիոտս զնալով՝ տեսաք զզործ քաջաց և նախնեաց. - 454. Յայնժամ առնն քաջի Թաղէի զաչս յերկինս համբարձեալ յօգնականութիւն կարդալով զՏէրն Քրիստոս. – 436. նմանապէս և աստ ի վերայ քաջի և մեծանուն իշխանին զնախանձուն վառեալ հուր՝ ոխս մախանաց արկանէր ի սիրտս ոմանց Հայաստանեայց, զործակից նոցա լինել. – 406. ուստի և առ ի չժուժել ճիւաղեալ պրշակաց տան միոջ, զզգ առեալ ձեղունն, լինելով նմա անզերծանելի ծուղակ՝ սուզեալ ընկենու զնա ի ձեռս արանց քաջաց. – 428. Փորձեալ քննէր զանպարտելի քաջն և զիրաշազարդ իշխանն ի պատահեալ պատերազմունսն, շուրջ զնովաւ ջոկադրեալ լրտեսս արս պատերազմողս. – 440. Զայս ամենայն և ևս յաւէտ քան զսոյնս տեսանէր արքայն Պարսից Յուսփ, զերևեալ շնորհս աստուածայինս ի վերայ քաջի և աստուածազարդ իշխանին Գագկայ, և ուրախ լինէր յոյժ ի վերայ զալստեանն նորա առ նա: - 440.

ՔԱՋԱԶԳԻ - Բայց մեր զդիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք զեղեցիկ քոյոցդ ախորժակաց, ո՜վ քաջազգի և տան մեծի արզասաւոր և նախնական մեծ: - 460. Ո՞վ որ զայդ զործել համարձակեցաւ, ո՞վ որ զուկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն օձտեալ ի նմանէն մեռանէր. – 414.

ՔԱՋԱԶՕՐ - զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց զործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զզս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430.

ՔԱՋԱԿԱԶՄ - Եւ հեծեալ յերիվարն քաջակազմ ոսկեհրաշ սարուցն փայլէր իբրև զարեգակն ի մէջ աստեղաց. – 442.

ՔԱՋԱԿՈՐՈՎ - որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղւոյն զբօսանս և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից թշնամեաց՝ ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ. – 454.

ՔԱՋԱՀԱՏ - Եւ զօրացն մերձ կացեալ զբռամբ ածին զերասանակս, և զձեռս միանգամայն և զքաջահատ սուսերն պողովատիկ, զի մի կարասցէ քաջն ածապարել ինչ ուրեք. և հարեալ զեղարդեամբն՝ զրաւ կենաց քաջին առնէին: - 410.

ՔԱՋԱՀՆՉՕՂ - ո՞վ ոք զբարձրաթիռ արծիւն քաջահնչօղ և ահարկու ձայնիւ ի խոնարհ սուզել լինէր ձեռնհաս. – 414.

ՔԱՋԱՄԱՐՏԻԿ - և ի դիմի հարեալ քաջամարտիկ նիզակախուռն Դելմկացն զօրաց՝ կոխան լինին իբրև զխռիւ դաշտաց յոտս երիվարացն Հայոց, յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին արս իբրև երկու հազար. – 468. Եւ քանզի նոքա ամրացեալ էին ի դժուարս Կակենից գեաղջ՝/ճիշտը՝գեղջ, կամ՝գեաւղջ/ դառնայ ներքինին մեծաւ ամօթով, ոչ ինչ կարացեալ ստանանել նոցա վասն տեղւոյն ամրութեան և զօրացն քաջամարտիկ լինելոյ: - 426. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի գիշերի առնու զամրոցն և տիրէ գաւառին: - 406. Կատարեցաւ կարգ ծննդաբանութեան երից որդւոց մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանին Գրիգորի. յորում և գործք նորին ամենայաջողակք և զրաւ նորուն ի դաւելոյ ոմանց Հայաստանեայց և Պարսից և ողբք ի վերայ նորին: - 416.

ՔԱՋԱՊԷՍ - Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. եղեալ ի մտի զառօրեայ զապականացու և զվաղազրաւ կենցաղոյս փոփոխումն, ամրացեալ զմտացն աչս առ մշտնջենաւոր և անլուծանելի կենացն յարատևացեալ կայումնն, քաջապէս արութեամբ և լիակատար գիտութեամբ ինքն զինքն կանգնեալ՝ շնորհէ շինութիւն աշխարհի և նորոգումն սուրբ եկեղեցեաց և ուխտի մանկանց, որովք միշտ պայծառացուցանէր զոգի գնացելոյն յաշխարհէս. – 444. զի իմաստութիւն ի շրթանց նորա բղխէր առաւել քան զոսկի ընտիր, և համեստութեան քաղցրութեանն, միանգամայն և քաջապէս արութեանն շնորհ ի վերայ նորա բացափայլեալ՝ զամենեցուն յուսով լնուին զսիրտս: - 420. Եւ ի վերայ քաջասէր առ միմեանս լինելոյն՝ և զշինողութեան երկրի առնեն փոխադարձութիւն զաւառաց և բերդից ի մէջ երկոցունց: - 432.

ՔԱՋԱՍԻՐՏ - Կարգեալ էր և զօրագլուխ մի մեծիմաստ, յառաջատես իշխանին Գագկայ, ի վերակացութիւն գաւառին Ճուաշայ, և Շամիրամն կոչեցեալ բերդի, զոմն ի տանէն Ակէացեաց, այր միամիտ և քաջասիրտ, որում անուն էր Թադէոս, որոյ բազում գործս արութեան ցուցեալ ի պատերազմունս, պայծառ և երևելի եղեալ փայլէր ի մէջ զօրաց

Հայաստանեայց: - 436. Որով և առ իսկ զգաւառն Ելի, և վանեալ զբնակիչս նորա սպառ սպուռ ջնջեաց զյիշատակս նոցա յերկրէ, զի էր այր խիստ և քաջասիրտ և յոյժ հնազանդ եղբօր իւրում Գագկայ Վասպուրական իշխանի: - 432.

ՔԱՋԱՐԻ - Իսկ քաջարին երրերջանիկ իշխանն Գագիկ՝ գումարեալ զօրս բազումս, գայ ի գաւառն Մարդաստան, և առաքէ զեղբայր իւր զԳուրգէն ի քաղաքն Ցաղամակերտ, երկոքումբք վառեալ ընդ դէմ նոցա, պահել զկիրճս ճանապարհաց թերևս յաջողեսցէ Աստուած ի ձեռն նոցա զգործ պատերազմին յաղթութեամբ: - 436.

ՔԱՋՈՒԹԻՒՆ - Աստանօր զարմանք են ինձ ի վերայ քաջութեան ամէնօրհնեալ և մեծանուն իշխանին, զի զերկուս իրս դժուարինս դիւրաւ յաղթեալ վանեաց քաջապէս, մի՝ զի լերինս բարձրաբերձս և փապարս անտառախիտս ունի երկիրն Մոկաց. և մի՝ զի ձիւնապատ սառնասոյր առհասարակ պաղեալ էր երկիրն ամենայն: - 434. Եւ արքայ այնուհետև կայիւն սրտիւ և հեզահամբոյր քաջութեամբ ոչ զաչս և ոչ զբարբառ առ ազդողն ամբառնայ, այլ կատարեալ զսովորական աղօթսն, իմացեալ զիմաստնոյն թէ, ,,տեառն է պատերազմ,, , և թէ ,,տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, և տայ զշնորհսն խոնարհացն,,: - 466. Եւ դարձեալ ինքն արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ անհամեմատ քաջութեան, միապետեալ զբոլոր աշխարհս Հայաստան, զետահետեալ հոսանուտ բարեբուղխ ուղխիւք՝ իբրև զծով բազմացուցանէ զխաղաղութիւն ի Հայաստան աշխարհի. – 446. ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ԳՈՐԾՔ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱԳԿԱՅ, ԵՒ ՈՐ ԻՆՉ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆՆ ԳՈՐԾՔ: - 464. զի բեկեալ էր սիրտ նորա առ ուշի, քաջութեան մանկանն, և սպասէր զաղտ կորուսանել զնա: - 418. Իսկ ամիրայն Յուսփ քանզի լսելով լսէր զանուն և զգործս արիական քաջութեանն միանգամայն և զիմաստակիր խոհականութիւն հանճարեղ և մեծանուն իշխանին Գագկայ՝ ցանկայր ի բազում ժամանակաց տեսանել զնա: - 438. Իսկ քաջին և հեզոյն և ամենաջողակ հզօրին լուեալ աղաչանաց նոցա, մանաւանդ զի առ ուժգին քաջութեան անպարտելի սրտին զօրեղութեան ոչ ինչ երբէք ածէր զմտաւ զառ ի նոցանէն զանգիտելն – 432. Յայնժամ արքայ վառեալ ի զէն և ի զարդ արիական քաջութեան, առեալ զզօրսն զնդին հաւատացելոց, հանդարտ յառաջ մատուցեալ՝ գունդս գունդս պատշաճաբար յօրինէ զիւրոյ ճակատուն, և ապա այնուհետև սուսերամերկացն հոյլք զմիմեամբք խառնեցան և ճայթմունք և թնդիւնք և փայլատակմունք իբրև յամպոց ի վայր թափեալ երևեցան – 466. որ քաջութեամբ և աշխարհաշէն խաղաղասիրութեամբ հոգաբարձէր իբրև զհայր և խնամածու ի վերայ աշխարհիս Հայոց – 450. որ ոչ կարացեալ հանդուրժել քաջութեան և իմաստութեանն արքայի, թողեալ զզազանաբարոյ գործս չարութեան՝ դառնայ ի խաղաղութիւն և ի սէր կատարման. – 448. ՍԿԻԶԲՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՆ ԳԱԳԿԱՅ ԶԿՆԻ ԵՂԲՕՐ ԻՒՐՈՅ ԱՇՈՏԻ, ԵՒ ԳՈՐԾՔ ՆՈՐԻՆ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ: - 428.

ՔԱՌԱՆԿԻՒՆ - ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ և հանճարեղի հրամայէ թագաւորն շինել տաճար մի քառանկիւն, Խ կանգնաւ ունելով զչափ լայնութեան և երկայնութեան, նմանապէս և ի բարձրութիւնն. – 456.

ՔԱՌԱՍՆՕՐԵԱՅ - կարգեալ աւուրս նշանաւորս և քառասնօրեայ ժամանակս անխափան ուխտադրութեամբ և անմոռաց յիշատակօք՝ միշտ փառաց ի փառս վերածիլ զնացելում եղբօրն յանվախճանն յայն և յանսպառ յաւիտենին. – 446.

ՔԱՐ - և զշինուածս ամրոցին ի հիմանց տապալեալ՝ զքարինս նորա բարձեալ բերէ ի վերայ մկանաց ծովուն, ընծայելով ի նիւթ շինութեան սրբոյ եկեղեցւոյն, կանգնելով փոխանակ բազնաձև պղծալից յարկացն զտաճար փառաց: - 460. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. ՅԱՂԱԳՍ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԵՒ ՊԱՆԾԱԼԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԻ, ՈՐՈՅ ՆԻՒԹ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԱՆՑՆ ԲԵՐԱՒ ՅԵՐԿՐԷ ՀԵՌԱՍՏԱՆԷ. ԶՈՐՈՅ ՄԵՔ ԶԻՒՐՆ ԵՒ ԶՏԵՂԻՆ ՀԱՒԱՍՏԵԱՒ ՅԱՅՏ ԱՐԱՍՑՈՒՔ – 460. որոյ որմոյն լայնութիւնն երիւք մեծաքայլութեամբ չափով ունի զպարզուածսն, զունդ անապակ կրոց և քարի, իբրև զհալուածս կապարի և պղնձոյ ընդ միմեանս խառնեալ. – 456.

ՔԱՐԱՅԱՏԱԿ - և ժամանակաւ ինչ այսպէս քան յանձին կալեալ մեծի արքային՝ և յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայատակն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն, որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակառոյցն վիմաց կարգս. – 454.

ՔԱՐԱՆՁԱՒ - Իսկ և զգլուխս պարսպին ածեալ ի կիրճս դժուարամածս քարանձաւին՝ ի համբոյրս միմեանց մերձեցուցանէ. – 454. իսկ և նիստ փառաց տաճարին յամենայն կողմանց զաւառին ի մէջ քաղաքին երևի իբրև զմեծ մի բլուր, ոչինչ նուազեալ բարձրութեամբ քան զքարանձաւ ծայր կղզոյն: - 458.

ՔԱՐԱՎԷԺ ԱՐԱՐԵԱԼ - Իսկ զլխաւորսն խազմարարս՝ քարավէժս արարեալ ի խորս խաղացուցանէ սրտից ծովուն. – 434.

ՔԱՐԿՈՓԻՉ - Ուստի և յոյժ սիրելի էր ինձ յայսմ ժամանակի առնուլ ի հնդկայինն աշխարհէ և ի Տպազ քաղաքէ. մանաւանդ թէ ի քարկոփչացն, և յԱղէքսասարացւոց և Թէբէացւոց վաճառուց զոսկետեսակն տպազիովն, և շարամանել ի թագի նորա յաւուրս թագի զբօսանաց, մանաւանդ յորժամ ի փրկական պասեք տէրունական տօնիցն իբրև զփեսայ յառագաստէ ծագիւր ըստ նմանութեանն արուսեկին. ուստի և ի գունագոյն ականցն հիւսելոց մարգարտախուռն զարդուցն ի գլուխս և ի լանջս և ի գաւակս երիվարին խրոխտացելոյ ճաճանչք լուսոյ ճառագայթէին. – 470.

ՔԱՐՇԵԼ - Եւ անդէն ձերբակալ արարեալ կրկին կապանօք քարշեն ի դուռն բերդին Սևան կոչեցեալ. – 428. յորում տիկնայք և աղախնայք թողեալ զկանացի բնութեանն պատիւ՝ ի գռեհս և ի փողոցս բացագլխաւ ընդ երկիր զանձինս իւրեանց քարշէին: - 412.

ՔԵՌՈՐԴԻ - և զայն տեսեալ ամէնիմաստ հզօրին՝ խորհուրդ բարձրագոյն ի մէջ առնու, ի հատուածի պատճառս առաքէ առ նա զքեռորդի իւր զՀասան: - 408. Զայս խնդրէ Սմբատ պարզևս յԱշոտոյ քեռորդւոյ իւրոյ, ի կասկածի եղեալ, գուցէ զնասցէ Աշոտ միասանգամ զհետ կոչողաց Ափշնի ըստ առաջնում նուազին, զոր վերագոյնն ասացաք: - 422.

ՔԷՆ - Երդմունս ուխտից դնեն առ միմեանս վրէժս առնուլ քանդել աւերել զերկիրն Վասպուրական, մինչև առցեն զԱմիւկ և խնդրեսցեն զքէն արեան ազգին Ութմանկայ:

- 436. և արքայի յիշեալ զգութ արեան հարազատութեանն՝ եւ զնաց զօրօք բազմօք զհարազատին խնդրել զքէն վրիժուց: - 464.

ՔԹԹԵԼ ԱԿԱՆ - և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօղոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430.

ՔՆԱՐ - բազմութիւնք զօրացն սպառազինեալ յաջմէ և յահեկէ՝ թնդմունք ճայթմանց և փայլատակմունք սուսերաց, գոչմունք փողոց և հնչմունք եղջերաց, վանգիւնք սրնգաց և հեշտալուր քնարացն տաւիղք հանդերձ դրօշիւք նշանաց առաջի և զկնի. և ի ձայնն ահեղ զհետ դղրդեալ բանակն արքունական զօրուն: - 442.

ՔՆՆԵԼ - Փորձեալ քննէր զանպարտելի քաջն և զհրաշազարդ իշխանն ի պատահեալ պատերազմունսն, շուրջ զնովաւ ջոկաղրեալ լրտեսս արս պատերազմողս. – 440.

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ - Եւ քանզի այր զօրաւոր էր մտօք արքայն Պարսից Յուսփ և տհաճ յամենայն որդիս մարդկան՝ վասն այնորիկ և ի բովս քննութեան զմեծապարծ և զաստուածազարդ իշխանն արկանէր, և ամբարձեալ զաչս իւր արածէր զնա և չափէր զկայս նորա ի նստել և ի յառնել. – 438.

ՔՈ - ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ „ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս„: - 446. ի մտի եդեալ՝ թերևս դէպ լինիցի յետնումն յայն և յահեղ զալստեանն աւուր ընդ աջակողմանն գունդս աչալուրջ պայծառութեամբ ընդ զիրկս խառնել եղբօրն, և լսել ի նմանէ, թէ „ողջոյն քեզ, եղբայր ազատեցուցիչ ոգւոյ իմոյ ի դրաց դժոխոց, որ բարիոք մատակարարելով առ իս ի քում վերջամնացութեանն՝ ընդ իմումս և զքո ոգիդ վերածեր ի կեանս„: - 446.

ՔՈՂ - Եւ ի բաց ընկեցեալ զպատուաղիր քողն մարգարտահիւս զարդուն, զգեցեալ զսեաւս ի զգեստից, և պատրաստեալ զլխոյ իւրում արկանելիս թխակերպս – 414.

ՔՈՅ - Բայց մեր զդիպողսն և զպատշաճաւորսն որքան է կարողութիւն՝ ի լրումն ընծայեցաք զեղեցիկ քոյոցդ ախորժակաց, ո՞վ քաջազգի և տան մեծի արգասաւոր և նախնական մեծ: - 460.

ՔՈՅՐ - - Եւ քանզի որդի քեռ էր Ապումրուան տիկնոջն Սոփեայ՝ վասն այնորիկ արձակէ զնա ի կապանաց հրամանաւ հօր իւրոյ: - 416. Եւ քանզի առեալ էր Գագկայ զքոյրն Հասանայ կնութեան՝ վասն այնորիկ և սիրով խաղաղութեամբ ընդունի զնա յամրոցն: - 408.

ՔՈՒՆ - Նա ի սեննակս ոսկեզարդս երեկօթիցն քաղցրանինջ քնով դուղեալ իբրև զվիշապ, և ահ հզօր զօրութեան նորա շրջապատեալ զբոլոր Հայաստանեօքս՝ իբրև զպարիսպ պղնձի անմերձենալի պահէր յերկիւղէ և ի զաղտաձիգ նետից թշնամեաց: - 472.

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ - թագընկալ փառօք պատուիլ ումեք յարքունուստ, մանաւանդ քրիստոնէի և ուղղափառ հաւատացելոյ և որդւոյ թագաւորի սեփիական և բնաբար տիրողի Հայոց. – 442. Յայնմ ժամանակի զօրացեալ լինէր հարստահարութիւնն Տաճկաց ի վերայ քրիստոնէից. – 438.

ՔՐԻՍՏՈՍ - Անդ պատահեալ վրէժխնդրութեանն զոր ինչ արար չարիս ընդ Հայաստան աշխարհս, որում ոչ ներեալ Աստուծոյ՝ հարկանէ զնա չարաչար կեղով ի ձեռն հրեշտակի սրբոյ, որպէս երբեմն զՎաղէս կայսր ի ձեռն Քրիստոսի քաջ նահատակացն տեսլեամբ Թեկղեայ սրբոյ. – 426. բայց սակայն սիրտք նոցա ոչ էին ուղիղ, ոչ միայն առ իշխանն՝ այլ և ոչ առ տէրն Քրիստոս: - 430. բորբոքէր /406/ և զթշնամիս խաչին Քրիստոսի.- 408. և զոր վերագոյնն ցուցաք կրօնաւորն ձեռն տայ նկարագրել զքարինսն ճշգրտագործ նմանահանութեամբ, սկսեալ յԱբրահամայ և ի Դաւթէ և մինչև ցտէր մեր Յիսուս /460/ Քրիստոս, զդասս մարգարէից և առաքելոց յօրինեալ ըստ իւրաքանչիւր հանդիսի զարմանագործ տեսլեամբ: - 462. Յայնժամ առնն քաջի Թադէի զաչս յերկինս համբարձեալ յօգնականութիւն կարդալով զՏէրն Քրիստոս. – 436. Քանզի կանխագիտութեամբն իւրով ամենաթագաւորն Քրիստոս յառաջագոյն նկատեալ զերջանիկ մանուկն Գագիկ, անօթ ընտրութեան արժանի իւրոցն լինել շնորհաց – 420.

Օ

ՕԳՆԱԿԱՆ - Վասն զի եւլիք օգնականն, լռեաց զօրավիգն, և առաջնորդն մեծ իշխանական ճոխութեամբն առաւ այսօր ի գլխոյ ձերմէ:- 412.

ՕԳՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ - և հնարիմաց վերակացութեամբ որպէս հայր ի վերայ որդւոյ զթայր և դռնբաց լինէր նմա հանդերձ օգնականութեամբ՝ ասպատակել և բանալ զաղխեալն ի Հագարեանն ազգէ: - 432. Աստ ի մէջ կացեալ Աշոտ իշխանն Վասպուրական սակաւ զօրօք, և բազում օգնականութեամբ բարձրելոյն, պարտէ զթշնամիսն մեծաւ յաղթութեամբ – 428. բղխեն և աղբիւրք /450/ բարեխառնք շուրջ զքաղաքաւն, օգնականութիւն մատուցանելով մարդկան ի բազում պէտս – 452. և առնաբար ունի զիշխանութիւն, օգնականութեամբ հօր իւրոյ Աշոտոյ թագաւորին Հայոց: - 416. և ինքն հասեալ ի դուռն արքունի՝ առնու և անտի ևս զօրս բազումս յօգնականութիւն. – 448. և խնդրեալ ի թագաւորէն բերանով արքունի, ի ձեռն սիրով լցեալ հրովարտակաց՝ զի ճանապարհ արասցէ նոցա անցանել ընդ ճանապարհն Հայոց նորին օգնականութեամբ. – 444. Իսկ մեծանուն և քաջամարտիկ իշխանն ջատագով եղեալ

հարց իւրոց ամենիմաստ հնարիւք, մանաւանդ թէ օգնականութեամբն Աստուծոյ խրախուսեալ՝ մեծաւ արութեամբ ի զիշերի առնու զամրոցն և տիրէ զաւառին: - 406. Իսկ զօրութիւն վերին խնամոցն ի թիկունս հասեալ օգնականութեան զօրաց իշխանին, թէպէտ և նուազունք էին, և հարեալ սատակմամբ լքին զգիշերամարտ դասս անկարգ խրոսակին Հասանայ. – 428. Յայնժամ առնն քաջի Թադէի զաչս յերկինս համբարձեալ յօգնականութիւն կարդալով զՏէրն Քրիստոս. – 436. Յայնժամ ի թիկունս օգնականութեան կոչէ զիշխանն Աշոտ թագաւորն Սմբատ. – 428. Յայնժամ, ի վերին օգնականութենէն զօրացեալ լինէր արքայ իւրականն զօրօք, մանաւանդ զի և սուրբ հայրապետն Հայոց մեծն Եղիսէ, ելեալ ի կատարս բլերն Գինոյ հանդերձ քահանայական դասիւքն, հանգոյն սրբոյն Ներսէսի անխոնարհելի ունելով զձեռս, մինչև պարտեցաւ երկրորդն Ամաղէկ. – 466.

ՕԳՏԱԿԱՐ - ուստի և յայսցանէ ի բաց որոշելով զմեր միտս՝ յօգտակարն մեր փութասցուք պատմութեանցն հանդէս. - 454.

ՕԳՏԻԼ - վասն որոյ և նախնիք սորա ջանահնար եղեալ՝ ոչ ինչ օգտեցան: - 406.

ՕԴ - և անդէն ի նոյնն ժամանեալ կարգ ծագողութեանն՝ յական քթթել զլուսոյն յինքն զգենուցու զզօրութիւն, և հրամանաւ վերին կառավարութեանն մաքրեալ զօդոցն դաժանութիւն՝ զուտ զլուսոյն յերկիր ծաւալեսցէ ճառագայթս – 430. և եթէ մաքուր յօդոյ լինիցի՝ զամենեցուն աչս զրաւէ զիւրն տեսանել ծաւալումն. – 452. Իսկ իբրև ստուգեցաւ իրն և համբաւն ճշմարտեցաւ կորստեան՝ ապա այնուհետև յերկիր անկեալ զերեսս ի գետնի դնելով, մոխիր ի վերայ ցանելով զլխոյն, և խաւար ձեռագործ յօդս ցնդէ տաճարին: - 414. յորոց ի բազում ամրոցաց պարսպելոց յիւր անուն՝ յերկուս տեղիս կարի իմն յոյժ հաճեալ նուաճէ ակնակառոյց լինելով. մինն առ եզերբ ծովուն, որ է աւանն Ոստան ի գաւառն Ռշտունեաց, որ է յոյժ բարեխառն, ի չորից ծագաց երկրի օդոց առ հասարակ նա շնչելով. – 450.

ՕԴԱԲԵՐ - եղեալ են ի նմա դրունք հատուածոյք մանր յօրինուածով և հրաշալի գեղգեղմամբ, ի բանալն իւրեանց երկբացիկք են, օդաբերք զովացուցիչք. իսկ հուպ առ միմեանս զոլով՝ երևին իբրև զմի պատկեր: - 458. իսկ զդրունս կազմեալ կամարաձևս, օդաբերս, զովացուցիչս, միանգամայն և լուսանցոյցս շողախաղացս, որք ի ծագել և ի մտանել արեգականն փայլատակելով ի վերայ ծովուն՝ շող գործեն ի սիրտս տաճարին, և յերփներփն շըջըջելով զդրօշեալ պատկերատիպսն և զզանազան յօրինուածսն՝ զմիտս հիացուցանէ զտեսօղացն, և ի վեր անդր անցանէ քան զպատմողաց զիտութիւն: - 452.

ՕԺԱՆԴԱԿԵԱԼ - Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422.

ՕԾԵԱԼ - Ի ժամանակս շինութեան հոյակապ և հռչակաւոր և բարձրանշան քաղաքին Աղթամարայ բարձրացոյց փրկիչն մեր Յիսուս զբազուկս օծելոյն իւրոյ Գագկայ, հարստահարել զզազանաբարոյ ազգն Իսմայէլի. – 460. և արդարև արժանի էր օծեալն

Աստուծոյ և բարձրն քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ այսպիսի և ի վեր քան զայնս զովութեանց: - 470.

ՕԾՈՒՄՆ - Եւ այսպիսի փառաւորութեամբ հաստատեալ տայ ի ձեռս նորա զբոլոր Հայաստան աշխարհս հանդերձ մեծամեծ քաղաքօք և ամենայն վայելչութեամբք. զոր ես ոչ դանդաղիմ ասել զ<u>օծումն</u> սորա աներևութաբար լեալ ի Հոգւոյն սրբոյ, ըստ առաքելոյն գոչման որ ասէ, ,,ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ էն՝ յԱստուծոյ է կարգեալ,,: - 442.

ՕՁՏԵԱԼ - Ո՞վ ոք զայդ գործել համարձակեցաւ, ո՞վ ոք զուկեփետուր ախոյանայարձակ քաջազգի վարուժանն իմ հաւահար առնել կամ ի ծուղակ ըմբռնել կարողանայր, և ոչ ինքն <u>օձտեալ</u> ի նմանէն մեռանէր. – 414.

ՕՆ ԱՆԴՐ - Եւ այնուհետև ժողովեալ ի դուռն արքայի իշխանաց և տերանց, ազատաց և ռամկաց, եպիսկոպոսաց և կրօնաւորաց, զի ամենեքեան <u>օն անդր</u> փութապէս շինուածս և ձեռակերտս հաստատեցեն – 456.

ՕՏԱՐ - հանգուցանէ զշփոթեալ և զաշխատեալ երկիրն Վասպուրական ի բազում վրդովմանց դրացեաց և սահմանակցաց ազգաց, <u>օտարաց</u> միանգամայն և բնակչաց աշխարհին … /բնագրում պակասում են որոշ բառեր/ կոչեցեալ ազգէ – 430. Սա ի համբակ հասակէ տղայական տիոցն իբրև զկորիւն առիւծու յարուցեալ սիգաքայլ նազելի ճոխութեամբ, ամբարձեալ զբազուկս ի վերայ թիկանց թշնամեաց, խորասոյզ առնելով զդարանակալս ի շաւղաց ոտից իւրոց, և ահարկու ձայնիւն գոչման ի ձեռն հրեշտակաց և հրովարտակաց յինքն ձգեալ կորզէ զբազում զանձս և զմթերս յ<u>օտար</u> ազգաց, տիրելով բերդից և զաւառաց նոցա առաւել քան զհարս իւր: - 422. տայ զմթերս զանձուց ի ձեռս գործավարաց և արուեստաւորաց՝ պարսպաւորել ամրութեամբ զբլուրս զագաթնաւորս և զանառիկ ամրոցս բերդից ի զաւառս և ի միջոցս երկրի, ի պէտս ապաստանի փախուցելոց ի հինից և ի խռովութեանց <u>օտար</u> ազգաց. - 450.

ՕՐ - և ահագին <u>օրն</u> սկսաւ լինել: - 466. և եղն <u>օք</u> վախճանի նորա սուգ մեծ ամենայն Հայաստան աշխարհին: - 444. և Հասանայ զրկեալ ի զգալի լուսոյն՝ ոգւոցն բացան աչք. և իսկոյն կրօնաւորեալ կեայր սրբութեամբ մինչև ց<u>օք</u> վախճանի իւրոյ: - 428. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ <u>օր ըստ օրէ</u> յիշելով զգուր կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս զանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. Եւ Սմբատայ առեալ զբերդն, դարձեալ վաճառէ իշխանին Գագկայ, և առնու ի նմանէ զանձս բազումս, և յայնմ <u>օրէ</u> անկանի կասկած չարութեան յերկաքանչիւրոցն միտս, վասն որոյ և ոչ սիրով խաղաղութեամբ զհիմեամբք թևակոխէին որպէս յառաջագոյնն: - 438. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա <u>օր ըստ օրէ</u>, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց գործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի գոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430. Ընդէ՞ր ոչ

պատահեաց մեզ օրն այն ի մեծ պատերազմի ի մէջ նիզակախուռն զօրաց. թերևս և մերոց լինէր բարձումն կենաց,,: - 416. Իսկ զօր նաւակատեաց սորա դասիւք եպիսկոպոսաց և իշխանաց շքեղացուցանելով տօն մեծ ուրախութեան կատարէ մեծապարծ պարծանօք յիշատակ ազգաց յազգս: - 464. Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Ո՞ ոք զօրն զայն ոչ ողբասցէ, ո՞յր ուրուք ոչ զելուցուն աղիքն, որ զայսպիսի ծանրատաղտուկ աղէտս տեսանել և կրել արժանացաք դառնապէս,,: - 412. որ թէպէտ և ի բարձանց առեալ զշնորհ յաղթութեանն, բարեխօսութեամբ սուրբ Լուսաւորչին, որոյ և իւր իսկ տօնախմբիւր յիշատակ յամսեանն սահմի, որ օր Ժ էր ամսոյն. սակայն և բլուրն շնորհս ունելով՝ոչ ունայնանայ ի գովեստից աստի պատմութեանցս.– 466. Վասն որոյ զմարգարէին գոչեմ զԵրեմիայի ժիր մատռուակին, և ասեմ, ,,ո ոք առնէր զգլուխ իմ շտեմարան ջուրց. և զաչս իմ յորդահոսանս վտակս աղբերաց, զի անդադար լացից զօր բեկման նորոյ Իսրայէլի,,: - 412.

ՕՐԷՆՍԴՐՈՒԹԻՒՆ - Եւ քանզի ոչ ինչ քաջին կարէին ստնանել յայտնապէս՝ ձեռն տուեալ յայր մի որ էր յոյժ սիրեցեալ իշխանին, որդի Ապումսարայ ի Խեր քաղաքէ, արտաուսս և հառաչանս առաջի նորա արկանէին, յուշ առնէին և զնախանձն հայրենի, զյափշտակութիւն քաղաքաց և ստացուածոց, զառումն տանց և զքանդումն ամրոցաց, զխորտակումն զօրաց և զբազում արեան հեղմունս ի սրոյ հզօրին, և զմոլար օրէնսդրութիւնն կրօնիցն Մահումաթայ դաշն առաջի արկանէին. – 408.

ՕՐ ԸՍՏ ՕՐԷ - Իսկ իշխանն Աշոտ օժանդակեալ ի շնորհաց և ի բարձր բազկէ քաջի և արիացելոյ մանկանն Գագկայ՝ ըստ ասացելոյ իմաստնոյն, թէ ,,եղբար յեղբօրէ օգնեալ եղիցի իբրև զքաղաք ամուր,,՝ սկսաւ պածառանալ օր ըստ օրէ յաթոռ հօր իւրոյ ամենաջողակ փառաւորութեամբ:- 422. Եւ ոչ այսքանիւք միայն շատացեալ, այլ օր ըստ օրէ յիշելով զգութ կենդանութեանն միանգամայն և զսէր կատարմանն՝ առեալ զմթերս զանձուց և զհանդերձս պայծառազարդս և զձիս և զջորիս, զանդեայս արջառոց և զհօտս ոչխարաց՝ ի չորեքծագեան կողմանս երկրի տայ ի վանս սրբոց և հանդիսաւոր արանց – 446. զոր տեսեալ Շապհոյ զքաջազօրն պնդութիւն ամենիմաստ հզօրին, և զփայլումն շնորհացն աստուածայնոց ի վերայ նորա օր ըստ օրէ, իմացեալ և զիւրն և զիւրոց զործակցաց նեղութիւն՝ յանկարծօրէն, իբրև զպտուղ մի ինքնահաս ի բարձր ոստոց ի զոգս անկեալ թափողի՝ այնպէս յանմերձենալի ծայրից ամրոցին ստոր իջեալ անկանի առ ոտս երջանիկ իշխանին Գագկայ – 430.

ՕՐԻՆԱԿ - Զկնի այսորիկ յաջորդէ զաթոռ իշխանութեանն Գագիկ եղբայր Աշոտոյ, ըստ նմանութեան երկուց ակնավճիտ աղբերց մերձակայից, յորոց /428/ մի ոմն նուազեալ՝ միւսն ևս յաւէտ ի վեր զբղխումն արձակիցէ՝ զոր օրինակ և երկուց վիշապաց կամ կորեանց առիւծուց, մինն դուղեալ՝ միւսն բարձրագոյնս խրոխտայցէ. – 430. զոր օրինակ առիւծ յազեալ յորսոց ոչինչ փոյթ առնիցէ զանզէն էրէոց, սոյնպէս և հզօրին զթացեալ ի նոսա, մի՝ վասն զի ողորմած էր և յոյժ բարեգութ առ սիրելիս և առ թշնամիս, և մի՝ զի առեալ էր զդուստրն Ապուհամզայի իւր կնութեան. – 432. Ի սոյն աւուրս զնոյն օրինակ ապստամբութեան բերեալ և Գրիգորի որդւոյ Վասակայ, որոյ

Ապուհամզայն անուն ճանաչիւր, որ բունեալ որջացեալ էր յԱրճուճն անուանեալ ամրոցի: - 430. Այլ զըր օրինակ ի բազում փայտից զուարճանայ հուր՝ սոյնպէս և այրս այս ի խոստմանց և յուխտից աստի, մինչև հրապուրեցին, և նովաւ դաւաճանեալ զմահուն գործեցին դարան: - 408. Գրէ և առ իշխանն ըստ օրինակի և ըստ պատշաճի գործոյն եղելոյ. – 408. Դարձեալ և այլ իմն օրինակ խաբէութեան համբաւէ ի մարդիկ, ասելով այսպէս. – 418. Եւ է կարգ շինուածոյ տաճարին ահեղ իմն և զարմանալի, և այնքան բարձրագոյն և անհաս է մտաց՝ զըր օրինակ թէ իմաստուն ոք այր ընդ մի կարգ խորանի միոջ զբազում ժամս նայեցի, արտաքս ելեալ ոչինչ յորոց նայեցաւն պատմել ումեք կարասցէ: - 458. Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. Զսոյն օրինակ և խոհական հանճարեղութեամբ Գագիկ իշխանն Վասպուրական յինքեան բերելով զլրումն օրինակացս, զոր վերագրեցաք ըստ մերումս բանազարդութեան ըստ օրինակի պատմողաց – 430. որք զարիւնարբու գազանաց բերելով զօրինակ՝կրճտէին զատամունսն իւրեանց ի վերայ նորայ, և ի խորս իջեալ չարութեան միմեանց ազդ առնելով խորհուրդս յուզէին ճարակ գտանել, զաղտնի նենգութեամբ միանգամայն և կեղծաւորական սիրով աղագս ելից հնարել խոկային: - 408. Յուցանէր նմա զականս պատուականս և գեղեցիկ մարգարիտս լուսածինս, ելեալս յերկրէ և ի ծովէ, ըստ օրինակի թագաւորաց. – 440.

ՕՐԻՈՐԴ - եթէ զայսոսիկ ասելով տիկնոջն՝ ձգեալ լինէր զձեռսն ի վերայ ուսոյ հրաշազարդ մանկանն Գագկայ, ոչ գիտեմ հանդէպ զոլով, կամ թէ մարգարէաբար իսկ զայս առնէր մեծ օրիորդն Սոփի, երջանիկն ի տիկնայս: - 414.